

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE ȘI POLITICE**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 347.53(043.3)

IVANCOVA TATIANA

**VINOVĂȚIA - CONDIȚIE DE APLICARE A RĂSPUNDERII
JURIDICE CIVILE.**

Specialitatea 553.01-Drept privat (drept civil)

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

**COJOCARI Eugenia,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar**

Autor:

IVANCOVA Tatiana

CHIȘINĂU, 2016

©Ivancova Tatiana, 2016

CUPRINS

FOAIA PRIVIND DREPTUL DE AUTOR	2
ADNOTARE	4
LISTA ABREVIERILOR.....	8
INTRODUCERE	9
1. CONSTATAREA SITUAȚIEI ȘTIINȚIFICE ÎN DOMENIUL VINOVĂȚIEI, CONDIȚIE DE APLICARE A RĂSPUNDERII JURIDICE CIVILE.	17
1.1. CERCETAREA MATERIALELOR ȘTIINȚIFICE ȘI A ACTELOR NORMATIVE PRIVIND VINOVĂȚIA, CONDIȚIE DE APLICARE A RĂSPUNDERII JURIDICE CIVILE.	17
1.2. PREZUMȚIA NEVINOVĂȚIEI ÎN DREPTUL CIVIL ȘI ÎN ALTE RAMURI DE DREPT: ASPECT COMPARAT.....	26
1.3. FORMULAREA PROBLEMEI DE CERCETARE, IDENTIFICAREA SCOPULUI ȘI TRASAREA OBIECTIVELOR.	37
1.4. CONCLUZII LA CAPITOLUL 1	39
2. CONCEPTUL ȘI FUNDAMENTELE VINOVĂȚIEI, CONDIȚIE DE APLICARE A RĂSPUNDERII JURIDICE CIVILE.....	41
2.1. CONCEPTUL DE VINOVĂȚIE, CONDIȚIE A RĂSPUNDERII JURIDICE CIVILE	41
2.2. CONOTORII ANALITICE ASUPRA DEFINIȚIILOR LEGALE ȘI DOCTRINARE PRIVIND VINOVĂȚIA, CONDIȚIE A RĂSPUNDERII JURIDICE CIVILE	47
2.3. CARACTERELE PSIHOLOGICE SPECIFICE VINOVĂȚIEI, CONDIȚIE A RĂSPUNDERII JURIDICE CIVILE.....	58
2.4. CONCLUZII LA CAPITOLUL 2	61
3. INCURSIUNI TEORETICE ȘI PRACTICE ASUPRA PARTICULARITĂȚILOR VINOVĂȚIEI – CONDIȚIE A APLICĂRII RĂSPUNDERII CIVILE CONTRACTUALE	65
3.1. EVIDENȚIEREA ȘI ANALIZA PARTICULARITĂȚILOR VINOVĂȚIEI LA APLICAREA RĂSPUNDERII CIVILE CONTRACTUALE	65
3.2. OPINII CONTRADICTORII PRIVIND FORMELE VINOVĂȚIEI CONTRACTUALE: DOLUL ȘI CULPA SAU GREȘEALA.	67
3.3. REGLEMENTAREA VINOVĂȚIEI ÎN DIFERITE CATEGORII DE CONTRACTE	73
3.4. PRACTICA JUDICIARĂ CIVILĂ PRIVIND APRECIEREA VINOVĂȚIEI LA EXAMINAREA LITIGIILOR CIVILE CE REIES DIN CONTRACTE.	87
3.5. CONCLUZII LA CAPITOLUL 3.	111
4. PARTICULARITĂȚILE VINOVĂȚIEI, CONDIȚIE A RĂSPUNDERII JURIDICE CIVILE DELICTUALE.	113
4.1. COSIDERAȚIUNI GENERALE PRIVIND PARTICULARITĂȚILE VINOVĂȚIEI, CONDIȚIE A RĂSPUNDERII JURIDICE CIVILE DELICTUALE.....	113
4.2. SPECIFICUL VINOVĂȚIEI CIVILE ÎN RAPORT CU ALTE CONDIȚII ALE RĂSPUNDERII JURIDICE CIVILE DELICTUALE	119
4.3. NOTE DISTINCTIVE PRIVIND REGLEMENTAREA VINOVĂȚIEI LA APLICAREA RĂSPUNDERII CIVILE DELICTUALE.	132
4.4. REFLECTAREA OPINIILOR CONTROVERSATE PRIVIND VINOVĂȚIA- CONDIȚIE A RĂSPUNDERII CIVILE DELICTUALE ÎN DOCTRINA CONTEMPORANĂ.	139
4.5. PRACTICA JUDICIARĂ CIVILĂ PRIVIND VINOVĂȚIA DELICTUALĂ LA EXAMINAREA UNOR LITIGIILOR CIVILE.	146
4.6. CONCLUZII LA CAPITOLUL 4.....	157

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	159
BIBLIOGRAFIE	166
ANEXE	180
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	187
CV AL AUTORULUI	188
CURRICULUM VITAE	188
LISTA PUBLICAȚIILOR.....	189

ADNOTARE

Ivancova Tatiana, „ Vinovăția - condiție de aplicare a răspunderii juridice civile”, teză de doctor în drept, Profilul 553-drept privat, specialitatea 553.01-drept civil, Chișinău, 2016

Structura tezei este următoarea: Introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 238 numiri, anexe, 165 pagini text de bază.

Numărul de publicații la tema tezei. Rezultatele obținute sunt publicate în 7 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: vinovăția în dreptul civil, dol, imprudență, neglijență, daune, vinovăția contractuală, vinovăția delictuală, culpa, vina, intenție.

Domeniul de studiu: Vinovăția, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile, se cercetează noțiunea și particularitățile vinovăției în cadrul răspunderii juridice civile, normele de drept civil naționale și internaționale ce reglementează vinovăția, analiza practicii judiciare pe cauzele civile de aplicare a vinovăției, precum și propuneri de *lege ferenda* ce vizează domeniul cercetat – drept civil.

Scopul și obiectivele prezentei teze îl reprezintă necesitatea identificării relației existente cu privire la vinovăție, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile: abordări teoretico-normative și practice prin prisma influenței deciziilor din domeniul legislativ asupra evoluției sistemului de drept.

Noutatea și originalitatea științifică constă în faptul că s-a efectuat o analiză sistemică a legislației naționale și celei internaționale, a doctrinei autohtone și a celei străine, a practicii judiciare în materia raporturilor juridice ale vinovăției răspunderii juridice civile, identificându-se particularitățile la fiecare formă a acesteia. Problema științifică soluționată constă în identificarea tuturor particularităților ce vizează noțiunea, caracterele specifice, formele răspunderii juridice civile, fapt care a condus la evidențierea problemelor cu care se confundă societatea, organele de drept la aplicarea vinovăției din cadrul răspunderii juridice civile, și la efectuarea de propuneri de lege ferenda destinate îmbunătățirilor reglementărilor naționale în acest domeniu, în vederea implementărilor standardelor internaționale de aplicare a vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile.

Semnificația teoretică propusă în demersurile teoretice pe care le-a întreprins autorul a vizat formarea unei concepții unitare asupra sistemului de drept intern cu privire la vinovăție, raportată la sistemul de drept european. În cercetarea și analiza bidimensională a subiectului: drept intern - drept european, a făcut o deosebire clară între aceste două fenomene, care nu numai că nu se contrazic, ci se completează, fiind într-un raport de dependență.

Valoarea aplicativă a tezei constă în faptul că, prezenta lucrare este una dintre primele cercetări științifice autohtone cu referire la vinovăție, condiție a răspunderii juridice civile. S-a optat pentru cercetarea problemelor generale ale dreptului intern civil și dreptului european civil din punct de vedere teoretic și practic, în vederea evidențierii raportului dintre teorie și practică și trecerea de la informația teoretico - științifică la domeniul de aplicabilitate practică a acestora. Prezenta lucrare constituie o analiză pertinentă a vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile: abordări teoretico-normative și practice, proceduri civile judiciare de stabilire a vinovăției, integrarea dreptului european de sorginte civil în cel intern al Republicii Moldova cu expectanțe metodologico-analitice, praxiologice, pragmatice, luând în considerare și determinismul social, pentru a pune bazele unei teorii generale a vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile.

Implementarea rezultatelor științifice. Au fost prezentate în cadrul mai multor conferințe internaționale și naționale, publicate în diverse reviste de specialitate, fapt ce a contribuit la îmbogățirea cadrului teoretic național privind vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile. Concluziile generale și propunerile de *lege ferenda* pot fi utilizate în vedere a perfectării cadrului normativ național, elaborării de hotărâri judecătorești explicative privind modul de interpretare a legislației civile, precum și în calitate de material didactic pentru instituțiile de învățământ. Fapt realizat prin prezentarea recomandărilor de *lege ferenda* la Ministerul Justiției din Republica Moldova.

АННОТАЦИЯ

Иванкова Татиана “Вина - условие применения гражданско-правовой ответственности”, диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. профиль 553-частное право, специальность 553.01- гражданское право, Кишинэу, 2016

Структура работы состоит из введения, четырёх глав, общих заключений и рекомендаций и библиографии из 238 источников, 5 приложений, 165 страниц основного текста.

Количество публикации по теме диссертации: - 7 научных работ

Ключевые слова: вина в гражданском праве, неосторожность, халатность, небрежность, договорная вина, деликтуальная вина, вред, гражданско-процессуальные способы определения виновности, законодательство регулирующее вину, вина как условие деликтуальной ответственности.

Областью исследования данной работы является изучение вины, как условия гражданско-правовой ответственности; существенный анализ определения и особенностей вины в рамках гражданско-правовой ответственности; исследования национальных и международных норм гражданского права регламентирующих вину ; анализ судебной практики по гражданским искам при наличии или без вины ответчика.

Цель и задачи исследования данной работы является изучение теоретических, практических вопросов о вине и правовых норм регулирующих отношения виновных лиц , судебную процедуру по выявлению вины субъектов причинивших вред. Выявление пробелов в законодательстве и доктрине регламентирующих вину и ответственность за неё в гражданском праве.

Научная новизна и оригинальность диссертации состоит в том, что в работе делаются конкретные теоретические и практические выводы, и предлагаются определённые изменения в законодательстве. Это существенно способствует обогащению доктрины, совершенствованию законодательства, делая его более совместимым с уже существующими международными и национальными нормами.

Теоретическая значимость работы заключается в том, что в работе трактуются правовые нормы регулирующие общественные отношения касающиеся вины в гражданском праве и значение её степени при возмещения ущерба или вреда как одного из существенных условий института гражданско-правовой ответственности.

Прикладное значение работы осуществлено в комплексном научном анализ вины как условия гражданско-правовой ответственности за вред, причиненный в результате неисполнения или ненадлежащего исполнения обязательств по договору, а также анализ правовых норм регулирующих отношения между виновными лицами за обязательства возникшие вследствие причиненного вреда, влияние степени вины на размер возмещенного вреда, важность вины при проведения судебной процедуры возмещения вреда, как с теоретической точки зрения, так и с практической.

Результаты работы были представлены на научных конференциях, а также применялись для разработки законодательных проектов по регламентированию вины, как условия гражданско-правовой ответственности при возмещении вреда, в целях защиты прав физических и юридических лиц, в том числе в качестве дидактического материала для образовательных учреждений. Так же были предоставлены рекомендации в Министерство юстиции Республики Молдова по дополнению законодательства в данной области.

ENDORSEMENT

Ivancova Tatiana, "Guilt - condition for the application of civil liability". PhD thesis entitled, profile 553-Privat Law, Specialty 553.01, Chisinau, 2016

Structure of the thesis is as follows: introduction, three chapters, conclusions and recommendations, bibliography of 238 appointments, annexes, 165 pages of basic text. Number of publications on the thesis topic.

Number of publications on the topic of thesis - The results are published in 7 scientific papers.

Keywords: guilt in civil law, fraud, recklessness, negligence, damages, contractual guilt, guilt tort, fault, guilt, intent.

Field of study: Guilt, condition for the application of civil liability: normative theoretical and practical approaches, it examines the concept and peculiarities of guilt in civil liability, civil law rules governing national and international guilt, analysis of jurisprudence on civil application of guilt, and proposals for law ferenda aiming researched field.

The purpose and objectives of this thesis is the need to identify the relationship of guilt, condition for the application of civil liability: theoretical approaches and practical in terms of normative influence legislative decisions on the development of the legal system. Scientific novelty of the work lies in the contribution by this study complex comparative aspects of approximation in the pre-accession and post-accession to the EU, with regard to the harmonization of legislation of the Republic of Moldova as inseparable and indispensable elements of legal order their role in building the rule of law.

Scientific novelty is that we performed a systematic analysis of national and international law, the doctrine of the domestic and foreign judicial practice material legal relations in civil liability of guilt, identifying themselves every form of its peculiarities. Scientific problem solved is to identify all features aimed concept, specific characters, civil liability forms, which led to highlighting problems that confuses society, law enforcement application of the civil liability of guilt, and to make proposals ferenda law for improvement of national regulation in this area to international standards enforcement elementelor guilt, condition of civil liability.

Theoretical proposed theoretical approaches that we undertook targeted by the system to form a unitary conception of law regarding guilt, based on the system of Community law. The research and analysis of two-dimensional subject: national, Community law, tried to make a clear distinction between these two phenomena, not only contradict, but complement, being a dependency report.

Value of the thesis is that, this paper is one of the first local scientific research with respect to guilt, condition of civil liability. Research was chosen general problems of civil law and civil Community law theoretically and practically, to reflect the relationship between theory and practice and the transition from theoretical data - in the scope of scientific practice. This paper is an attempt to submit a pertinent analysis guilt, condition for the application of civil liability: theoretical approaches and practical regulations, judicial civil procedure establishing guilt, the integration of Community law in the domestic civil origin of the Republic of Moldova with expectations methodological and analytical praxiologic, pragmatic, taking into account social determinism, to build a general theory of guilt condition of civil liability.

Implementation of scientific results were presented at several international and national conferences, published in various magazines, which contributed to the enrichment of national theoretic framework of guilt, condition of civil liability. The general conclusions and proposals for law ferenda can be used to perfecting the national regulatory framework, the development of explanatory decisions on how to interpret the civil law and the quality of teaching in educational institutions. The fact that was realized by proposals for law ferenda in the Ministry of Justice of Republic of Moldova for implementation of that kind of norms in our legislation.

LISTA ABREVIERILOR

alin. – alineat;
art. – articol;
C.C. român - Cod civil român;
CC RM – Cod civil al Republicii Moldova
C.E.E - Comunitatea Economică Europeană;
col. – colegiu;
col. civ. – colegiu civil;
CPC RM – cod de procedură civilă al Republicii Moldova
C.P.P. RM – Codu de procedură penală;
C.S.J. – Curtea Supremă de Justiție;
dec. – decizie;
dec. civ. – decizie civilă;
Ed. – editura;
hot. jud. – hotărâre judecătorească;
lit. – litera;
M.O. - Monitorul Oficial;
N.C.C. – Noul Cod civil
nr. – număr;
O.N.U - Organizația Națiunilor Unite;
p. – pagina;
pct. – punct;
RM - Republica Moldova;
R.R.D. – Revista Română de Drept;
s. civ. – secția civilă;
T. jud. – Tribunalul Județean;
UE - Uniunea Europeană;
vol. – volum;

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. Dezvoltarea normală a vieții sociale necesită respectarea unor norme de conduită. Cei care încalcă aceste norme, trebuie să răspundă de faptele sale. În acest context se instituie răspunderea juridică care în dependență de anumite criterii și în dependență de ramurile de drept are mai multe forme. Dar pentru ca aceasta să fie aplicată este necesar să se evidențieze și să se respecte anumite condiții obligatorii cum ar fi fapta ilicită, consecințele negative, raportul de cauzalitate și vinovăția.

Una din cele mai răspândite și discutabile forme ale răspunderii juridice este răspunderea juridică civilă ale căror condiții sunt asemănătoare cu cele ale răspunderii juridice, dar care dispun de particularități ce o deosebesc de alte forme. Astfel, aceste condiții sunt: fapta ilicită, prejudiciul, raportul de cauzalitate și vinovăția. Deoarece foarte mult timp deși fiind în structura condițiilor la aplicarea răspunderii juridice civile, la antrenarea acesteia nu se ținea cont de vinovăție, adică nu se stabilea corelația dintre fapta ilicită și atitudinea psihică a autorului față de ea, în doctrină au apărut diverse opinii contraversate cu privire la această condiție și chiar opinia că nu mai este necesară această condiție la aplicarea răspunderii juridice civile. Fiind a patra condiție a răspunderii juridice civile astăzi atât în doctrina Republicii Moldova, cât și în practica judiciară ea este diminuată iar legislația deși o reglementează considerăm că nu în acea măsură deoarece practica mondială tot mai des recurge la o aplicare mai vastă a răspunderii juridice civile, fiind cea mai umană.

Aceasta a trezit interesul nostru, dat fiind faptul, că noi considerăm că această condiție este nu numai necesară dar ar fi bine ca la aplicarea răspunderii juridice civile, la determinarea valorii prejudiciului să se țină cont și de gradele vinovăției așa ca în dreptul penal.

Cu atât mai mult că această condiție se reglementează și prin conținutul Constituției, Legea fundamentală a statului nostru, astfel articolul 21 prevede, că orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale. Ea este o condiție specifică tuturor formelor de răspundere juridică, dar reglementarea și practica aplicării este diferită. Totodată trebuie de accentuat că adesea ori și practica examinării și soluționării litigiilor civile și economice, și a infracțiunilor nu se acordă atenție vinovăției. De aceea ne-am decis să analizăm mai aprofundat această problemă doar în contextul unei forme – a răspunderii juridice civile.

Deci, una din formele sau categoriile principale ale răspunderii juridice este răspunderea juridică civilă. Cercetările asupra institutului răspunderii juridice, indiferent de forma ei, deși, are caracter tradițional, întotdeauna a fost actuală, deoarece are o mare semnificație practică.

Răspunderea juridică civilă constituie un element important al sistemului juridic, prezentându-se ca esența dreptului civil, caracterizat *per ansamblu* ca un procedeu eficient al mecanismului de protecție în realizarea normelor de drept. Anume, răspunderea juridică civilă constituie un garant fundamental al drepturilor și libertăților cetățeanului, a ordinii de drept. Pe de altă parte, noul context socio-economic, caracterizat prin dezvoltarea economiei de piață, a progresului tehnic, creșterea ofertei de bunuri, cât și diversificarea produselor au impus apariția necesității unei protecții juridice mai eficiente a drepturilor cetățenilor și persoanelor juridice încălcate prin dăunarea sănătății și bunurilor sale.

Vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile, este o condiție distinctă și esențială a răspunderii civile delictuale, cu un caracter de sine stătător și precis determinat. Astfel, răspunderea poate fi angajată numai față de făptuitorul care se face vinovat de comiterea faptei prejudiciabile. Pornind de la aceste reflecții cu caracter general, în lucrarea noastră ne-am propus să analizăm vinovăția, ca fundament al răspunderii civile, în ambele sale forme, în lumina dispozițiilor Codului civil. Examinând conținutul Codului civil al RM, se poate observa faptul că legiuitorii acestuia au reținut opinia dominantă, potrivit căreia răspunderea civilă este, prin natura sa, unică, dar se manifestă prin două regimuri distincte: răspunderea delictuală, de drept comun, și răspunderea contractuală, specială și derogatorie.

Reglementarea actuală, a răspunderii civile în Codul civil al RM (în continuare CC RM) instituie un principiu general pentru ipoteza producerii injuste a unei daune printr-o faptă ilicită: *încălcarea obligației generale de respectare a prevederilor legale sau a regulilor instituite de obiceiul locului*, dacă a avut drept consecință atingerea drepturilor subiective și a intereselor legitime ale altor persoane, obligă pe cel vinovat la reparație integrală. În materie contractuală, acest principiu este corelat cu cel instituit prin dispozițiile art. 602-603 din CC RM, privind executarea cu bună-credință a obligațiilor asumate și vinovăția neexecutării.

Universalismul acestei reguli face să fie aplicabilă în toate cazurile, stabilind cadrul legal în care victima poate pretinde și poate obține plata despăgubirilor. Acest principiu are profunde semnificații morale, fiind echitabilă restabilirea echilibrului social distrus printr-o faptă ilicită, prin care se asigură reparația prejudiciului suferit de victimă, de către cel care se face vinovat de situația creată. Această dimensiune a răspunderii civile rezultă din faptul că, prin exercitarea libertății sale, omul își construiește propria personalitate, dar, în același timp, trebuie să își asume și răspunderea faptelor sale. Astfel, omul care acționează în mod conștient răspunde pentru propriile sale acte și consecințele lor, fiind obligat la restabilirea echilibrului social distorsionat. Adevărata responsabilitate este întotdeauna asociată ordinului justiției comutative, care tinde la instaurarea unei reacții juridice menite să înlăture consecințele faptului prejudiciabil. Relația dintre etică, morală și drept se axează astfel pe ideea vinovăției autorului faptei ilicite.

Importanța problematicei abordate constă în individualizarea obscurităților legale cuprinse în legislația națională ce reglementează vinovăția drept condiție a răspunderii juridice civile și înaintarea unor propuneri de *lege ferenda* menite să înlăture inadvertențele legale depistate , precum și completarea golurilor doctrinare cu unele subiecte și soluții cu caracter analitic în materie de vinovăție. Pune în evidență necesitatea de cercetare și dezvoltare a drepturilor de protecție a cetățenilor legate de o analiză mai profundă a vinovăției, care în cadrul acestei forme ale răspunderii juridice civile este foarte deosebit reglementată și cere o revedere urgentă în rolul, importanța și aplicarea ei. Considerăm că prin spectrul subiectelor supuse cercetării s-a pretins de a elucida unele aspecte noi ale vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile care de la momentul punerii în aplicare a Codului civil și până la etapa actuală nu au fost abordate în doctrina autohtonă într-un mod mai detaliat. Rezultatele prezentei investigații pot fi utilizate la perfectarea codului civil, altor acte normative, la completarea cursului la disciplina drept civil cu unele subiecte noi, care pentru prima dată au fost elucidate în prezenta cercetare.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul principal al cercetărilor rezidă în tendința de a efectua o analiză detaliată a cadrului legal național în materie de vinovăție, condiție a răspunderii juridice civile, pentru a putea scoate în evidență cele mai stringente probleme care crează dificultăți în activitatea civilă și practica judiciară, a aprofunda cunoașterea esenței vinovăției în calitate de condiție importantă în conținutul răspunderii juridice civile, totodată, de a prezenta noi soluții de cercetare și aplicare a vinovăției ca condiție a răspunderii juridice civile delictuale și contractuale în contextul economiei de piață.

Atingerea scopului propus presupune realizarea următoarelor obiective:

- a)** Precizarea aspectelor teoretico-conceptuale privind particularitățile vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile:
- b)** Configurarea specificului vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile în contextul prezumției de nevinovăție reflectate în doctrina altor ramuri de drept;
- c)** Studiarea fundamentelor și conceptului vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile:
- d)** Profilarea cadrului instituțional al vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile contractuale;
- e)** Analiza particularităților vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile contractuale:
- f)** Studiarea practicii judiciare privind aplicarea vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile
- g)** Analiza particularităților vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile delictuale
- h)** Analiza opiniilor controversate privind vinovăția, condiție a răspunderii juridice și propuneri de lege ferenda

Noutatea științifică a rezultatelor obținute reiese din însuși conceptul structural al lucrării, care prin varietatea subiectelor propuse cercetării reprezintă o primă încercare de a aborda anumite aspecte ale vinovăției - condiție de aplicare a răspunderii juridice civile, cum ar fi: conceptul și fundamentele vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile; abordarea complexă a noțiunii și esenței și formelor vinovăției, drept condiție a răspunderii juridice civile; o nouă abordare a „vinovăției” în cadrul răspunderii civile contractuale și delictuale evidențiind particularitățile fiecăreia în parte etc., în conținutul ei inedit, concretizându-se în următoarele teze principale propuse pentru susținere:

- -abordarea complexă a noțiunii și esenței vinovăției drept condiție a răspunderii juridice civile;
- -pentru prima dată a fost pus în discuție principiul prezumției nevinovăției în dreptul civil în cadrul cercetărilor științifice a unei teze de doctorat.
- -se prezintă o nouă abordare a „vinovăției” în cadrul răspunderii civile contractuale și delictuale. Grație fundamentării obiective, vinovăția există, acest element nu necesită a fi întrunit pentru survenirea răspunderii. La stabilirea compensației pentru prejudiciul moral, instanța va ține cont de gradul de vinovăție al persoanei, agentului economic, de gravitatea suferințelor fizice și psihice și de măsura în care această compensare poate aduce satisfacție prejudiciatului și mai ales consumatorului;
- un alt moment care demonstrează caracterul novator al tezei, rezidă în încercarea de a demonstra că există diferență între vinovăția, pentru care se aplică răspunderea juridică civilă delictuală și vinovăția pentru care se aplică răspunderea juridică civilă contractuală;
- un loc aparte în lucrare este dedicat practicii judiciare cu privire la cauzele civile care acordă atenție vinovăției la aplicarea răspunderii juridice civile atât contractuale, cât și delictuale.

Caracterul novator constă și în identificarea tuturor particularităților ce vizează esenței vinovăției ca condiție a răspunderii juridice civile, în conținutul ei inedit, fapt care a condus la evidențierea problemelor cu care se confruntă determinarea naturii ei juridice în ambele forme ale răspunderii juridice civile, practica aplicării ei și practica judiciară, și efectuarea de propuneri de *lege ferenda* ce sunt îndreptate spre asigurarea eficienței aplicării răspunderii juridice civile, precum și să contribuie la completarea golurilor doctrinare cu unele subiecte și soluții cu caracter analitic în materie de vinovăție, condiție a răspunderii juridice civile.

Problema științifică soluționată constă în:

- identificarea particularităților ce vizează esența vinovăției ca condiție a răspunderii juridice civile, în conținutul ei inedit, fapt care a condus la evidențierea problemelor cu

care se confruntă determinarea naturii ei juridice în ambele forme ale răspunderii juridice civile, practica aplicării ei și practica judiciară;

- efectuarea de propuneri de *lege ferenda* ce sunt îndreptate spre asigurarea eficienței aplicării răspunderii juridice civile;
- completarea golurilor doctrinare cu unele subiecte și soluții cu caracter analitic în materie de vinovăție, condiție a răspunderii juridice civile;
- fundamentarea științifică a formelor vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile, în dependență de formele răspunderii juridice civile, etc.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a tezei. Rezultatele cercetărilor au importanță metodologică la investigarea și dezvoltarea conceptului vinovăției – condiție a răspunderii juridice civile, atât la nivel de teorie generală, cât și la nivel de ramura dreptului civil. Concluziile și recomandările formulate propuse de autor, pot fi utilizate în procesul perfectării legislației ce reglementează raporturile care apar în procesul reparării prejudiciilor. Pentru a percepe mai profund materia cercetată s-a făcut o analiză comparativă a doctrinei și a legislației statelor membre ale UE, rezultatele obținute vor putea contribui la dezvoltarea ramurii de drept și la perfecționarea legislației. Rezultate referitoare nemijlocit la tema cercetată au fost publicate în reviste specializate și au fost susținute la conferințe naționale și internaționale.

Sub aspect practic, au fost prezentate exemple din practica jurisprudenței naționale în acest domeniu, care în opinia noastră aprofundează aspectele teoretice în practică și, care de fapt asigură eficient apărarea drepturilor și intereselor cetățenilor. Cu o notă de optimism am dori să privim spre viitor și să credem că cetățeanul din Republica Moldova va ajunge la același nivel de cultură juridică ca cel european sau cel american. Drept urmare, prezenta teză cuprinde un studiu al celor mai importante probleme și aspecte ale reglementării juridice și anume a unei noi forme a instituției răspunderii juridice civile, astfel încât studiul efectuat poate servi ca suport la elaborarea legislației în domeniul vizat.

În ceea ce privește *valoarea aplicativă* a tezei considerăm necesar de a relata că prin alegerea temei și cercetarea acesteia s-a avut în vedere necesitatea informării teoreticienilor, a cercetătorilor, dar și a celor implicați direct în înfăptuirea actului de justiție, cu privire la dispozițiile legale aplicabile unor ipoteze de răspundere civilă delictuală obiectivă, și răspunderea contractuală, adică valoarea aplicativă a tezei constă în: - sinteza practicii judiciare și perfecționarea legislației prin propuneri de *lege ferendă*. Soluțiile judiciare pronunțate în țările UE, analizate în cuprinsul studiului ar putea contribui în aprecierea noastră la crearea unei jurisprudențe unitare, temeinic ancorată în realitățile socio-juridice ale societății moderne, dar și la formarea unei noi concepții privind condițiile angajării răspunderii.

Lucrarea de față este una din primele cercetări științifice efectuate în baza atât lucrărilor doctrinarilor în domeniul științelor juridice, în special a dreptului civil, cât și lucrărilor practicienilor prezentate, practicii judiciare și în baza analizei aspectului economic al problemei date când se analizează vinovăția în cadrul răspunderii juridice civile contractuale. În calitate de suport teoretico-științific al prezentei investigații au servit lucrările doctrinarilor moldoveni, români, francezi, ruși și englezi.

Aprobarea rezultatelor. Lucrarea a fost elaborată în cadrul Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldova, unde a fost analizată și prezentată spre susținere conform procedurilor regulamentare. Principalele sale rezultate au fost expuse în diverse reviste de specialitate, precum și în cadrul unor conferințe științifice internaționale:

- Dovedirea vinovăției - condiție necesară ce contribuie la garantarea drepturilor omului. Conferința internațională : Respectarea drepturilor omului: condiție principală în edificarea statului de drept în Republica Moldova din 17.09.2010, Chișinău: Tipografia Centrală, p. 270-278;
- Opinii contradictorii privind noțiunea de vinovăție, culpă, greșală în dreptul civil. Conferința internațională științifică Consacrată jubileului de 70 de ani d-lui Costachi Gh.: „Contributii stiintifice la edificarea si consolidarea Statului de Drept” din 03.05.2011. Chișinău, 2011, p.557-562.;
- Presumția nevinovăției în dreptul civil. Conferința științifică internațională: Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare. Conferința științifică cu participare internațională. V.I.CEP USM.Chișinău, 2011, p.187-190;
- Vinovăția - condiție a răspunderii civile delictuale în doctrina contemporană a diferitor state. În: *Legea și viața*, 2012, nr.3, p.45-49;
- Opinii doctrinare privind formele vinovăției la aplicarea răspunderii juridice civile. În: *Legea și viața*, 2012, nr.4, p.27-33;
- Particularitățile vinovăției - condiție aplicării răspunderii juridice civile contractuale, În: *Legea și viața*, 2012, nr.2, pag.31-37;
- Caracterele specifice vinovăției – condiție a răspunderii juridice civile. În: *Studia Universitatis*, 2015, nr.3 (83), p.105-109;

Sumarul compartimentelor lucrării. Prezenta teză este compusă din patru capitole. Introducerea reprezintă o caracteristică a temei cercetate în care se subliniază, în special actualitatea temei investigate; gradul de cercetare a acesteia, formularea scopului și obiectivele tezei. De asemenea, este identificat suportul teoretico-științific, metodologic și baza normativ-legislativă a lucrării, este argumentată noutatea științifică, semnificația teoretică și valoarea aplicativă a acesteia; sunt expuse aprobările rezultatelor lucrării, structura și volumul ei.

Capitolul 1. *Constatarea situației în domeniul vinovăției - condiție de aplicare a răspunderii juridice civile: abordări teoretico - normative și practice*, conține analiza profundă a materialelor științifice la tema tezei: articolelor, monografiilor, manualelor etc., publicate în țară și peste hotare. O deosebită atenție se atrage publicațiilor din ultimii ani. În rezultatul studierii literaturii de specialitate, se efectuează analiza comparativă a situației existente în domeniu, cu descrierea avantajelor și neajunsurilor, se formulează problema spre cercetare și direcțiile de soluționare. Se descriu scopul și obiectivele tezei. De asemenea, am prezentat dimensiunea istorică a problemei abordate. Capitolul se finisează cu concluzii.

Capitolul 2. *Conceptul și fundamentele vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile*, are un caracter teoretic și este consacrat în special formulării conceptului vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile, cu caractere specifice, prezentării formelor vinovăției – culpa și dolul, de asemenea se cercetează și gradele vinovăției, delimitările vinovăției din cadrul răspunderii juridice civile delictuale de cea contractuală. De asemenea, un loc deosebit în acest capitol î-i este oferit prezentării conceptului fundamentării obiective și subiective a vinovăției în dreptul civil. Capitolul se finisează cu concluzii.

Capitolul 3. *Incursiuni teoretice și practice asupra particularităților vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii civile contractuale*, se accentuează atenția asupra particularităților vinovăției din cadrul răspunderii juridice civile contractuale în dependență de formele vinovăției dolul și culpa, în dependență de reglementarea ei în diferite categorii de contracte. De asemenea, un loc deosebit în acest capitol î-i este oferit prezentării conceptului fundamentării obiective a vinovăției. Se face o analiză a practicii judiciare din domeniu. Capitolul se finisează cu concluzii.

Capitolul 4. *Particularitățile vinovăției – la aplicarea răspunderii juridice civile delictuale*, prezintă analiza condiției vinovăției, cu caractere specifice ce impun pentru a fi antrenată răspunderea civilă delictuală. De asemenea, sunt analizate particularitățile vinovăției la aplicarea diferitor forme a răspunderii juridice civile delictuale și în aspect comparat cu vinovăția în cadrul răspunderii penale. Nu lipsește analiza comparată a doctrinei celor două sisteme de drept, cu privire la transpunerea, interpretarea și aplicarea prevederilor Directivei în ordinea juridică internă a statelor membre a Uniunii Europene. Se face o analiză a practicii judiciare din domeniu. Capitolul se finisează cu concluzii.

În ceea ce privește propuneri de *lege ferenda* și recomandări științifice, acestea sunt prezentate la finalul lucrării avînd drept obiectiv, în viziunea noastră, perfecționarea cadrului juridic existent. Totodată, sunt analizate concluziile pe marginea subiectului cercetat pentru a accentua prioritățile studiului efectuat și pentru a demonstra realizarea obiectivelor.

Și nu în ultimul rând, menționăm că lucrarea de față și-a propus drept scop sensibilizarea opiniei publice, a persoanelor interesate de problemele vinovăției în calitate de condiție a răspunderii juridice civile în ambele ei forme.

1. CONSTATAREA SITUAȚIEI ȘTIINȚIFICE ÎN DOMENIUL VINOVĂȚIEI, CONDIȚIE DE APLICARE A RĂSPUNDERII JURIDICE CIVILE

1.1. Cercetarea materialelor științifice și a actelor normative privind vinovăția, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile

În acest capitol s-a efectuat o sinteză a principalelor obiective propuse spre cercetare, sunt analizate diverse opinii doctrinare a autorilor autohtoni și străini, ce au servit ca suport la stabilirea gradului de cercetare a diferitelor subiecte din domeniul vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile, se evidențiază legislația de bază care reglementează vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile. Studiind doctrina de specialitate am observat că atât în Republica Moldova, cât și în literatura de specialitate a altor state există puține lucrări științifice sub diferite forme (monografii, tratate, articole științifice), care au fost consacrate studiului juridic privind vinovăția ca condiție a răspunderii juridice în întregime și mai puține dintre acelea consacrate vinovăției drept condiție necesară a răspunderii juridice civile. Sunt multe lucrări ai autorilor autohtoni consacrate unor aspecte ale vinovăției drept condiție a răspunderii juridice. Aici, putem menționa lucrările cercetătorii Baltag Dumitru, Avornic Gheorghe, Negru Boris, Mihalache Iu. și alții.

În lucrarea autorului Avornic Gheorghe: Teoria generală a dreptului, se analizează răspunderea juridică și temeiurile acesteia, anume astfel numește autorul secțiunea în care se analizează condițiile răspunderii juridice și în acest context se referă și la vinovăție, formă a acesteia. Susținem opinia autorului cu privire la definiția vinovăției, care consideră că aceasta este o anumită atitudine a conștiinței și a voinței față de faptă și urmările ei: și-a dat seama despre faptă și a voit urmările (intenție) sau nu și-a dat seama, dar putea să-și dea seama (culpa) [8, p.501]. Aceeași opinie vis-a-vis de vinovăție, condiție a răspunderii juridice o împărtășesc și autorii Negru Boris, Negru Alina în lucrarea: Teoria generală a dreptului și statului [121, p.471].

Dumitru Baltag consacră cercetărilor răspunderii juridice și vinovăției în context, mai multe lucrări. Astfel evidențiem lucrarea: Teoria generală a dreptului [10, p.534], lucrarea consacrată răspunderii și responsabilității juridice, în care evident acordă o atenție mai mare și noțiunii de vinovăție, caracterelor și formelor acesteia în calitate de condiție a răspunderii juridice [11, p.306-340]. Un articol aparte este consacrat în întregime vinovăției răspunderii juridice în care autorul vine cu definiții și opinii proprii [12, p.18], și alte articole în care neapărat se referă și la vinovăție condiție a răspunderii juridice [13, p.15]. Putem menționa faptul că d-l D. Baltag în cadrul lucrărilor sale, studiind unele aspecte ale vinovăției, analizează această noțiune din punctul de vedere al teoriei generale a dreptului ce bineînțeles este un studiu foarte important pentru cercetarea vinovăției în calitate de condiție a răspunderii juridice civile

care este una din formele răspunderii juridice. Autorul pentru a răspunde la întrebarea pusă cu privire la natura juridică a vinovăției, încearcă să elucideze modul în care ar trebui să fie aplicată vinovăția, deoarece această noțiune reprezintă domeniul unor aprinse și complicate controverse, cu un accentuat caracter filosofic. Dezbaterile la această temă se fac, în deosebi, în doctrina penală și în ultimele decenii aceste dezbateri, devin tot mai aprige, determinând nu doar schimbări de paradigme, ci și de soluții legislative. Autorul concluzionează că toate faptele ilicite, indiferent de natura lor și de forma de răspundere pe care o generează, pot antrena răspunderea numai în măsura în care autorul lor are o anumită poziție subiectivă față de consecințele negative produse de ele [10, p.420].

După cum se vede din cele expuse mai sus fundamentul științific al răspunderii juridice este stabilit și în cadrul acestuia și a condiției – vinovăția, care este considerată o condiție subiectivă.

La moment în Republica Moldova nu s-a scris nici o monografie dedicată particularităților vinovăției în dreptul civil, sau „vinovăției, drept condiție a răspunderii juridice civile”, nu există astfel de monografii consacrate vinovăției altor domenii sau ramuri de drept. Nu există nici lucrări de cercetare științifică consacrate integral vinovăției drept condiție a răspunderii juridice civile. De aceea lucrarea noastră este de pionerat.

În Republica Moldova în cadrul lucrărilor sale au studiat unele aspecte ale vinovăției în calitate de condiție a răspunderii juridice civile Cojocari E., Chibac Gh., Cimil D., Bloșenco A., Mihalache Iu., Kirmici C., Dragomir M., Sosna B. și alții.

Printre primele tratări teoretice în doctrina națională axate pe probleme importante în materia vinovăției, drept condiție a răspunderii juridice civile se înscrie lucrarea d-nei E. Cojocari: „Drept civil. Răspunderea juridică civilă”. În ea am încercat să scoată în evidență noțiunea, temeiurile, condițiile și formele principale ale răspunderii juridice civile și particularitățile vinovăției în calitate de condiție ale acestei forme de răspundere. În primul rând putem accentua că în monografia „Drept civil. Răspunderea juridică civilă” autoarea evidențiază o deosebire esențială dintre vinovăția, condiție a răspunderii civile contractuale și vinovăția ca condiție a răspunderii juridice civile delictuale, arătând multe trăsături și caractere specifice [40, p.120]. Abordează această temă autoarea și într-un sir de articole științifice: Răspunderea civilă și categoriile ei; Culpă și formele ei în dreptul civil; Aplicarea răspunderii juridice delictuale pentru prejudiciile cauzate de minori și altele, în care autoarea cercetează vinovăția precum și formele ei [38, p.25-34].

La dezvoltarea doctrinei naționale în materia răspunderii juridice civile a adus un aport deosebit Gh. Chibac care alături de alți autori, în lucrările de drept civil cu referință la contracte a evidențiat și probleme legate de vinovăție în cadrul relațiilor contractuale [27, p.67] .

Sunt cunoscute lucrările cu referințe la vinovăția din cadrul răspunderii juridice civile delictuale ale cercetătorului A. Bloșenco. O deosebită atenție i s-a acordat acestei forme a vinovăției în lucrarea: Răspunderea juridică delictuală. A fost studiată vinovăția în calitate de condiție a răspunderii juridice civile delictuală și într-un șir de articole în care se analizează și vinovăția alături de noțiunea și conținutul prejudiciilor delictuale: Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de minori și persoane incapabile; Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit; Răspunderea pentru prejudiciul cauzat prin vătămarea sănătății [20, p.19, 21] și altele.

Prezintă interes și lucrările autoarei C.Kirmici privind raspunderea juridică civilă delictuală pentru prejudiciul cauzat de produse defectuase în care autoarea accentuează caracterul specific al vinovăției în acest context [91, p.8-11]:

Un alt cercetător autohton, Iu. Mihalache cu coautor E.Cojocari care sunt preocupați de cercetarea răspunderii civile contractuale și care elucidează și unele particularități a vinovăției subiectelor participante la relațiile contractuale [43, p.23]. Încă un articol al d-lui Iu. Mihalachi, în care d-lui reflectă problema răspunderii civile a transportatorilor față de călători. [114 p.10]

Putem menționa lucrările autorilor autohtoni B.Sosna și N.Slutu, doctori în drept, privind vinovăția ca condiție de aplicare răspunderii juridice civile, care tot consideră că Codul civil Republicii Moldova, la acest capitol, trebuie completat și modificat[186 p.59].

Se referă la unele aspecte ale vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile și cercetătorul M.Dragomir care a scris despre repararea prejudiciului în caz de răspundere juridică civilă, problemă legată de o altă condiție a răspunderii juridice civile. În lucrările sale a accentuat importanța stabilirii vinovăției la repararea prejudiciului [69, p.40].

Desigur, că foarte multe lucrări în Republica Moldova precum și în alte state, sunt consacrate cercetării vinovăției în dreptul penal. Este și explicabil acest fapt deoarece vinovăția în dreptul penal are o importanță mai accentuată la aplicarea pedepsei penale și tangență directă nu numai cu aplicarea răspunderii penale dar și cu aplicarea pedepsei care crește direct proporțional în dependență de forma și gradul vinovăției persoanei. Ca exemplu putem evidenția un șir de lucrări mai recente a autorilor din țară și altor state cum ar fi: D. Mîrzac (Mititelu) cu articolul” Principiul răspunderii pentru fapta săvârșită cu vinovăție și principiul prezumției nevinovăției” [117,p.22]. Semnificația procesuală a recunoașterii vinovăției și a acordului învinuitului cu învinuirea adusă lui în istoria științei procesului penal rus, este studiată de A. Arhipov în articolul: Analiza experienței internaționale privind dovedirea vinovăției ucigașului în cazul lipsei cadavrului persoanei vătămate [7, p.49]; I. Gruntov cu articolul:” Elemente psihologice și social-psihologice ale conținutului vinovăției și modelul legislativ al intenției” [161, p.42]. A. Airapetean: Sentința în cazul acordului de recunoaștere a

vinovăției în procesul penal al Republicii Moldova, în: *Legea și viața* 4/15, 2008; Gh. Gladchi, C. Greu: Conceptul și esența vinovăției penale, în: *Revista Națională de Drept* 2/54, 2008; A. Mariț: Cauze care înlătură vinovăția ca urmare a justificării lor sociale, în: *Revista Națională de Drept* 4/51, 2006; A. Mariț: Asemănări și deosebiri dintre procesele psihice ale infractorului la comiterea infracțiunii cu două forme ale vinovăției (*praeterintenție* sau intenție depășită) în raport cu cele ale intenției infracționale, în: *Revista Națională de Drept* 9/37, 2005; A. Mariț: Noi orientări asupra formelor vinovăției penale și a delimitării intenției de imprudență sau culpa penală în doctrina europeană, în: *Legea și viața* 9/16, 2005;; V. Rotaru: Unele considerente privind rolul instanței de judecată în cadrul instituției acordului de recunoaștere a vinovăției în :*Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova* 7/247, 2004.; V. Chisilița: Răspunderea uzufructuarului față de nudul proprietar pentru neîndeplinirea obligațiilor legale, în: *Legea și viața* 2/33, 2014. Reieșind din numărul lucrărilor enumerate putem concluziona că cele scrise despre vinovăție în dreptul civil sunt mult mai puține.

Un rol deosebit în elucidarea problemei abordate i-a revenit doctrinei române. În acest context am dorit să evidențiem studiul asupra vinovăției în cadrul lucrărilor ce se referă la răspunderea juridică civilă, fie la una din formele acesteia din România. Astfel încă în anul 1946 în lucrarea savantului român Nicolae D.Ghimpa, Responsabilitatea civilă delictuală și contractuală, se examinează și vinovăția drept condiție a acesteia. În această lucrare autorul delimitând cele două forme ale răspunderii civile evidențiază și criteriile de delimitare a vinovăției în cele două forme [75, p.62-78]. Prezintă un interes deosebit lucrarea d-lui Dogaru. Valențele juridice ale voinței [67, p.43], în care autorul face o tangență dintre vinovăție și voință. Din autorii români mai recent (anul 1999) îl putem evidenția pe Romoșan Ioan-Dorel care a scris o lucrare consacrată vinovăției din dreptul civil, drept element al răspunderii juridice civile din România [142, p.351]. Acest autor practic a fost primul care a făcut o cercetare integrală și multiaspectuală a vinovăției în dreptul civil din România. În lucrare se constată că în dreptul civil, vinovăția este element esențial al răspunderii, ea transformă ilicitul în imputabil, însă datorită complexității extraordinare a vieții sociale căreia îi vine în întâmpinare norma juridică civilă, nu se poate explica întotdeauna și evidenția suficient de clar prezența factorului subiectiv reproșabil în cadrul conduitelor umane. Autorul arată că literatura de specialitate și practica judiciară au căutat soluții care să dea răspuns la asemenea întrebări, arătându-se că n-ar fi nici moral nici drept ca autorul faptei ilicite, care are posibilități materiale, să nu participe, măcar în parte, la repararea prejudiciului. Tratănd structura vinovăției civile și a fundamentului acesteia, dar acordând o semnificație aparte efectelor vinovăției, lucrarea restituie conceptului de vinovăție civilă importanța sa specială, propunând soluții progresiste, adaptate celor consacrate în marile sisteme de drept contemporane. Maniera originală de

abordare a tematicii, și în mod special propunerile de lege ferenda formulate de autor sunt de natura sa ofere specialiștilor mai mult decât o expunere tehnică - o sursă bogată în idei și informații, ce suscită numeroase teme de reflecție.

Este important să evidențiem o lucrare mai recentă a cercetătoarei Boilă Lacrima Rodica, în care deși accentul se pune pe cercetarea răspunderii juridice civile delictuale subiective, totuși în lucrare destul de minuțios este cercetată și vinovăția în calitate de element al acesteia [22, p.33-127]. Prezintă un mare interes și articolul științific al autoarei Boilă Lacrima Bianca: Vinovăția, fundament al răspunderii juridice civile în textul Codului civil român.

În acest studiu am analizat problema vinovăției civile, în cele două forme (delictuală și contractuală) apreciind că selectarea liniilor directoare al Codului civil român din amalangiul soluțiilor jurisprudențiale și orientărilor doctrinare este deosebit de importantă. Cercetarea textului Codului civil aduce în discuție o temă actuală dezbătută în doctrina contemporană, dispoziția unității și armoniei răspunderii civile fundamentale în mod tradițional pe culpă. Coexistența ipotezelor de răspundere civilă subiectivă cu cele fundamentale pe ideea de risc, garanție sau echitate în condițiile societății moderne demonstrează creșterea rolului reparator al răspunderii civile, în detrimentul celui sancționator. Atenția se concentrează asupra poziției victimei, pentru a fi despăgubită, fiind mai puțin important în domeniul răspunderii civile, sancțiunea aplicabilă făptuitorului. În finalul studiului, autoarea și-a exprimat convingerea că în perioada dificultăților inerente, în mod indiscutabil, la acest moment, culpa rămâne încă ”eterna doamnă a răspunderii civile delictuale” [23, p.151].

Spre deosebire de lucrările menționate în lucrarea de față ne-am pus scopul de a cerceta aspectul mai îngust al noțiunii de vinovăție și anume în calitate de condiție a răspunderii juridice civile, deși cercetăm și unele aspecte ale noțiunii de vinovăție în dreptul civil, o facem cu predominanță în temeiul legislației, doctrinei și practicii judiciare din Republica Moldova.

Tot în acest context cercetînd răspunderea juridică civilă autorii ce urmează fac referire și la notiunea de vinovăție în dreptul civil, putem menționa lucrările savanților M.Eliescu, Ion M. Anghel, Francisc Deak, Marin F.Popa, Tudor R.Popescu, Petre Anca, Traian Ionașcu și Eugen A.Barasch, Constantin Stătescu, Corneliu Bîrsan și alții [72]. Constantin Stătescu, Corneliu Bîrsan în lucrarea, Drept civil. Teoria generală a obligațiilor, face o analiză minuțioasă a vinovăției condiție sau element a răspunderii juridice delictuale și în linii mai generale se referă la vinovăție privind răspunderea juridică civilă contractuală [144].

În literatură rusă de specialitate din toate perioadele de dezvoltare a Federației Ruse de asemenea se întâlnesc lucrări consacrate atât nemijlocit vinovăției în dreptul civil, cât și vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile. Aici, putem evidenția așa civilişti ruși cum ar fi Meer D.I., Șerșenevici G. F, Anencov K. Mai fundamental a fost cercetată această temă de

savantul perioadei sovietice Matveev G.C, care în 1951 a susținut teza de doctor cu tema: Vinovăția drept condiție a răspunderii juridice civile în dreptul sovetic [177]. Ca idee, la nivel de principiu, vinovăția civilă a fost reglementată de Codul civil al RSSM adoptat în 1964.

Tot odată este important de menționat că savanții ruși au două viziuni de opinii asupra noțiunii de vinovăție în dreptul civil. Astfel, se consideră susținători ai concepției vinovăției psihologice așa savanți ca: O.S. Ioffe, G.C. Matveev, O.A. Krasavcicov, A.M. Beleakova, E.A. Suhanov, P.A. Sergheev, V.S. Tolstoi. Altă categorie de savanți sunt adepții concepției de vinovăție obiectivă. Aceștea sunt: S.S. Alekseev, M.I. Braghinskii, V.V. Vitreanskii. Nu putem să nu evidențiem așa savanți care în contextul caracterizării răspunderii juridice civile au acordat o mare atenție studiului vinovăției cum ar fi X.I. Șvarț, L.A. Lunț, I.B. Novîțhii, V.A. Oighenziht, E.A. Pavlodschi, M.G. Rozenberg, N.S. Malednin, O.V. Dmitrieva și alții.

Dintre autori ruși mai recentți ce abordează noțiunea de vinovăție în dreptul civil putem evidenția: Patențev D.A., Gramita V.V. cu lucrarea: Vinovăția în dreptul civil [180, p.22] și Idrisov Husein Vahaevici, cu monografia: Vinovăția condiție a răspunderii juridice în dreptul civil din Rusia [168, p.71]. Autorul Idrisov X.V, a studiat foarte serios această temă care i-a servit drept temă de cercetare la doctorat pe care l-a susținut cu succes în 2010. Dumnealui examinează această problemă în aspect conceptual. Alți autori contemporani ruși, care au studiat și au scris articole științifice la temă dată sunt: D. Bogdanov - Vinovăția ca condiție a răspunderii juridice civile (analiza teoriei și practicii judiciare), în: *Rossiysky sudya* 4/20, 2008, N. Soldatova - Vinovăția ca temei pentru reparația prejudiciului moral (legea prevede existența ei), în: *Turabi* 5/32, 2005. Articole științifice consacrate problemelor prejudiciului moral în care se analizează și vinovăția din Rusia, Germania și SUA sunt scrise de savantul rus A. Ārdelevschii. Astfel putem evidenția unele din ele cum ar fi: Compensarea prejudiciului moral; Compensarea prejudiciului moral în Germania; Reglementarea juridică privind compensarea prejudiciului moral în SUA și altele [195, p.36]. Putem menționa publicațiile cercetătorilor ruși care de asemenea au analizat unele aspecte legate de recuperarea prejudiciilor în care abordează și problema vinovăției, cum ar fi A. Cazanțev: Reglementarea juridică de reparare a prejudiciului, cauzat salariatilor la întreprinderi; S. Vorobiov: Dezvoltarea contemporană a institutului compensării prejudiciului moral în dreptul rusesc [170, p.35] și alții. Este interesant și articolul autorului rus Căleanov N.K.: Vinovăția, condiție subiectivă a răspunderii juridice civile [171, p.153-156], iar Luchieancicova E.N. a susținut teza de doctor în drept la baza căreia stă institutul vinovăției civile, condiție a aplicării răspunderii juridice civile la încălcarea drepturilor asupra proprietății intelectuale [173, 22 p.].

În concluzie am putea remarca faptul că deși în unele state sunt încercări de a cerceta integral vinovăția, drept condiție a răspunderii juridice civile, totuși în Republica Moldova

acestui studiu se acordă mai puțină atenție, deaceia considerăm că se cere un studiu minuțios al problemei, deoarece aplicarea răspunderii juridice civile este tot mai importantă și frecventă, iar vinovăția ca condiție a acesteia trebuie lansată la justa ei valoare.

Pentru a stabili finalitățile juridice ale garanțiilor constituționale în materie de vinovăție, condiție a răspunderii juridice civile, ne-a determinat să facem o analiză a reglementărilor legislației naționale în acest domeniu. Am stabilit că Constituția Republicii Moldova, prin articolul 21, reglementează prezumția nevinovăției, ceea ce înseamnă că orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale [45]. Fiind o normă de drept fundamentală, va servi drept temei pentru invocare a excepției de neconstituționalitate a unor reglementări din Codul civil sau alte acte normative cu privire la vinovăție.

Alături de acest act normativ fundamental ne-am propus să efectuăm o analiză a elementelor definitorii ale vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile elucidate prin prisma unor prevederi legale din legislația civilă a Republicii Moldova în raport cu legislația altor state. Apreciind valoarea juridică a definițiilor legale cuprinse în actualul Cod civil în raport cu alte definiții cuprinse în legislația străină, am constatat că autorii autohtoni ai Codului civil nu au reușit să contureze reglementări definitorii privind răspunderea juridică civilă a formelor acesteia precum și a condițiilor, evident și a vinovăției.

Codul civil al Republicii Moldova nu prevede reglementări exprese privind definirea noțiunii vinovăției, formelor acesteia, influența gradelor de vinovăție asupra valorii prejudiciului, totuși putem evidenția unele articole care reglementează diferite forme și grade ale vinovăției, în dependență de forma răspunderii juridice civile. Astfel, art. 603 CC RM [29] persoana poartă răspundere civilă contractuală numai pentru dol (intenție) sau culpa în formă – de neglijență sau imprudență. Dolul, are loc atunci când autorul prevedea rezultatul faptei sale, și îl dorea. Imprudența (ușurința) – are loc atunci când autorul prevede rezultatul faptei sale, dar nu-l acceptă, socotindu-l fără temei, că nu se va produce. Neglijența - are loc atunci când, autorul nu prevede rezultatul faptei sale dar putea și trebuia să le prevadă. De asemenea putem întâlni reglementări cu privire la vinovăție și în prevederile diferitor categorii de contracte.

Într-un capitol aparte referitor la răspunderea juridică civilă delictuală se întâlnesc diferite reglementări privind vinovăția delictuală. Ele sunt prevăzute de art.1398, CC RM, care reglementează temeiurile și condițiile generale ale răspunderii civile delictuale. Analizînd articolul respectiv, putem relata următoarele. Din conținutul alin. (1) al articolului, reiese că cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau

omisiune. Deci, vinovăția, în toate cazurile de cauzare a prejudiciului în rezultatul unei acțiuni ilicite trebuie să existe.

Din conținutul alin. (2), prejudiciul cauzat prin fapte licite sau fără vinovăție se repară numai în cazurile expres prevăzute de lege, reiese că în cazurile prevăzute de lege acțiunile provocatoare de prejudicii se consideră cauzate fără vinovăție dar ele tot trebuie să fie reparate. Adică, aici sancțiunea se aplică indiferent de vinovăție.

Din conținutul alin. (3) al art.1398 CC RM rezultă că și o altă persoană decât autorul prejudiciului este obligată să repare prejudiciul numai în cazurile expres prevăzute de lege. Dar aici lipsește o precizare și anume referitoare la vinovăția acestei persoane, deoarece reiese că orice persoană terță poate fi obligată să repare prejudiciul altea.

Analizând conținutul articolelor 1404, 1405, 1406 CC RM, constatăm că reglementările lor referitoare la vinovăție sunt asemănătoare în toate cazurile care cheamă subiectele la răspundere civilă delictuală fără vinovăție directă. Persoana cu funcție de răspundere va răspunde solidar în cazul intenției sau culpei grave. Deci, vinovăția poate fi directă sau indirectă. Totuși este o deosebire în dependență de vârsta minorilor, deoarece părinții (adoptatorii) sau tutorii răspund integral și nemijlocit pentru prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani, dacă nu demonstrează lipsa vinovăției lor în supravegherea sau educarea minorului. Deci, în cazul dat vina nu se prezumă, ea poate fi demonstrată sau dezmințită prin probe. Acestora li se acordă o șansă de către legislație.

Alin. (2) al art.1407 CC RM prevede răspundere subsidiară pentru părinți (adoptatori) sau curator, în cazul în care minorul între 14 și 18 ani nu are bunuri sau venituri suficiente pentru repararea prejudiciului cauzat, acesta trebuie reparat, integral sau în partea nereparată, de către părinți (adoptatori) sau curator dacă nu demonstrează că prejudiciul s-a produs nu din vina lor și posibilitatea de a demonstra nevinovăția.

Alin. (3) al art. 1409 CC RM prevede că autorul prejudiciului nu este exonerat de răspundere dacă el însuși este vinovat de faptul că a ajuns într-o astfel de stare în urma consumului de alcool, de droguri, de alte substanțe psihotrope sau din altă cauză. În acest caz vinovăția este dublă, ea este prevăzută și pentru starea de incapacitate a autorului prejudiciului.

Articolul 1411, CC RM, răspunderea pentru prejudiciul cauzat de animale și articolul 1413 CC RM, răspunderea în cazul căderii sau scurgerii din construcție, ne demonstrează existența unei vinovății prezumate.

Prezintă interes conținutul articolul 1417 CC RM, luarea în considerare, la determinarea cuantumului despăgubirii, a vinovăției persoanei vătămate, în care se i-a în considerație o altă vinovăție cea a persoanei vătămate. Astfel, alin. (1) al articolului prevede că prejudiciul cauzat din intenția persoanei vătămate nu se repară. În cazul dat se ține cont la crearea coantumului de

despăgubiri și de gradul de vinovăție al persoanei vătămate. Astfel, alin. (2) al articolului menționat prevede că, dacă culpa gravă a persoanei vătămate a contribuit la producerea prejudiciului sau la agravarea lui, despăgubirea se reduce potrivit gradului de vinovăție a persoanei vătămate cu precizarea făcută în alin. (3) al art. 1417 care prevede că, culpa gravă a persoanei vătămate nu constituie temei de reducere a despăgubirii în cazurile prevăzute la art.1405 și nici în cazurile în care prejudiciul a fost cauzat unui minor care nu a împlinit vârsta de 14 ani sau unei persoane lipsite de capacitate de exercițiu.

Problema definirii culpei civile a preocupat doctrina și jurisprudența franceză încă din perioada redactării Codului civil francez din 1804, fiind esențială pentru angajarea răspunderii civile delictuale. Inițial, a fost considerat fundamentul unic al răspunderii pentru fapta proprie, fără a se face distincție cu privire la gravitatea culpei și trăsăturile sale specifice în anumite domenii. Ulterior, legea și jurisprudența au adăugat efecte particulare pentru anumite categorii de fapte ilicite, ceea ce a contribuit la o adevărată „ierarhie”, în raport de gravitatea *culpei persoanei responsabile*.

Articolul 1382 al Codului civil francez, a instituit principiul general potrivit căruia „culpa” făptuitorului angajează răspunderea acestuia, fără nici o referire la natura obligațiilor încălcate, iar art. 1383 al Codului civil francez, a invocat simpla neglijență sau imprudența, prin încălcarea obligației generale de diligență și prudență. În literatura juridică franceză s-a exprimat de-a lungul timpului o diversitate de opinii privind conținutul culpei civile. În esență, controversile au privit raportul dintre *ilicitețea și imputabilitatea conduitei persoanei responsabile* [233].

Codul civil al României din 2009 a introdus mari schimbări referitoare la răspunderea civilă, reglementînd-o expres în ambele ei forme, precum reglementează nemijlocit și noțiunea de vinovăție și o prezintă în două forme: de intenție și de culpă. Intenția poate fi directă – când autorul faptei prevede consecințele acesteia și dorește săvârșirea ei. La intenția indirectă autorul prevede rezultatul faptei, deși nu-l dorește, dar acceptă posibilitatea producerii lui [30, p.20].

Codul civil al Federației Ruse, de asemenea conține unele reglementări identice celor din Republica Moldova, privind vinovăția în calitate de condiție a răspunderii juridice civile. Majoritatea doctrinarilor ruși consideră că în dreptul civil vinovăția se prezumă. Alții consideră că sunt în Codul civil al Federației Ruse norme speciale care prevăd necesitatea dovedirii vinovăției [179, p.170]. O a treia opinie este aceea prin care se consideră că vinovăția trebuie să fie expres prevăzută prin lege [189, p.25-26].

Codul civil al Quebecului din Canada reglementează vinovăția în cadrul răspunderii juridice civile, separat conform celor două forme ale răspunderii juridice civile în dependență de situații concrete, precum și în dependență de gradul de vinovăție. Bineînțeles că stabilirea vinovăției este importantă pentru aplicarea răspunderii precum și pentru concretizarea formei dar ea nu influențiază asupra majorării sau micșorării volumului prejudiciului [203, p.485-495].

Reeșind din importanța și rolul vinovăției în dreptul penal legislația penală din RM oferă reglementări mai concrete referitoare la vinovăție, formelor și gradelor ei. Astfel, de exemplu, articolul 14 din Codul penal al Republicii Moldova definește infracțiunea ca fiind „o faptă (acțiune sau inacțiune) prejudiciabilă, prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală [31]. Vinovăția este nu numai o condiție necesară a răspunderii penale dar și o trăsătură esențială a infracțiunii și privește aspectul subiectiv al acesteia. Dispozițiile art. 17-20 din Codul penal precizează conținutul vinovăției, definește formele ei - intenția și culpa - și modalitățile - intenția directă și indirectă, culpa cu prevedere și fără prevedere.

Legislația civilă a Republicii Moldova include Codul civil al RM și alte acte normative ce reglementează raporturi sociale din diferite domenii ale vieții, de asemenea conțin prevederi generale care se referă și la vinovăție, condiție a răspunderii juridice civile.

1.2. Prezumția nevinovăției în dreptul civil și în alte ramuri de drept: aspect comparat

Tendențele de constituționalizare a dreptului public și a celui privat, extinse în doctrina europeană, ne-a determinat să facem o analiză a reglementărilor legislației naționale în acest domeniu pentru a stabili finalitățile juridice ale garanțiilor constituționale în materie de vinovăție în dreptul civil. Apreciind finalitățile juridice ale acestei garanții constituționale, am stabilit că prevederile de la art.21 din Constituția Republicii Moldova ar putea crea în practică unele dificultăți ce țin de realizarea în mod corespunzător a acestui drept fundamental în cadrul relațiilor civile, ceea ce, în consecință, ar putea servi drept temei de invocare a excepției de neconstituționalitate a unor reglementări din Codul civil sau din alte legi organice ce-și pot extinde efectele asupra acestui drept. Vinovăția este una din condițiile sau elementele necesare tuturor formelor răspunderii juridice prevăzută de teoria dreptului atât la nivel național, cât și la nivel internațional care este strâns legată de prezumție care în unele ramuri de drept este stabilită la nivel de principiu, și care variază de la formă la formă. Prezumția de nevinovăție a fost înscrisă în art. 14 pct. 2 din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice; în Convenția europeană de apărare a drepturilor omului (1950), în actele internaționale menționate mai sus la care și Republica Moldova este parte [84, p.187-190].

Unul din principiile răspunderii juridice specific și pentru formele acesteia este principiul prezumției de nevinovăție, esența căruia variază în dependență de formă și de alte criterii importante. Astfel, unii autori stabilesc o interdependență a acestui principiu de principiul răspunderii pentru fapta săvârșită cu vinovăție întrucât respectarea celui de-al doilea duce implicit la respectarea celui dintâi. Spre exemplu, D.Mîrzac consideră că, dacă ne orientăm spre prezumția de nevinovăție a persoanei, este sigur categoric că se va răspunde exclusiv pentru

faptele ilicite comise cu una din formele de vinovăție reglementate de lege. De aici, continuă ea, rezultă altă concluzie relevantă pentru principiul răspunderii pentru vinovăție, și anume acea concluzie conform căreia doar constatarea comiterii faptei incriminate de lege și de care persoana se dovedește a fi vinovată reprezintă condiții de tragere la răspundere, însă atîta timp, cît persoana are doar reprezentarea imaginară a unor fapte ilicite, ea va beneficia de prezumția de nevinovăție și nu va putea fi trasă la răspundere. Or, respectarea principiului prezumției nevinovăției implică automat respectarea și a principiului răspunderii, exclusiv pentru faptele comise cu vinovăție și nu pentru ideile pe care le are vis-a-vis de un fenomen ilicit [117, p.51].

Dicționarul explicativ al limbii române tratează prezumția (lat. *praesumptio*) drept recunoaștere a unui fapt ca autentic din punct de vedere juridic, pînă la proba contrară [65, p.847]. Deci, prezumția de nevinovăție este o supoziție, o presupunere, recunoașterea autentică a nevinovăției persoanei pînă la proba contrară. Doar drept consecință a acestui conținut al prezumției de nevinovăție, se admite nevinovăția persoanei pînă la proba contrarie. În cazul nostru, proba contrarie o reprezintă dovada existenței vinovăției în una dintre formele reglementate de lege. În consecință, prin respectarea principiului răspunderii pentru vinovăție, automat se respectă și recunoașterea nevinovăției persoanei pînă la proba contrarie. Este foarte interesantă și valoroasă lucrarea autorului român Pușcașu Voicu: Prezumția de nevinovăției care este bazată pe o amplă și documentată cercetare comparativă a modului în care este aplicată prezumția de nevinovăție în sistemul de drept romano-germanic în mod deosebit în practica jurisdicțională a Curții Europene a Drepturilor Omului [141, p.498].

În fosta Uniune Sovietică legislația a reprezentat o excepție istorică de la principiul prezumției nevinovăției. Astfel, pe teritoriul ex-URSS, în anii 30-40, a secolului trecut, procurorul general A.Vîșinski, în locul "prezumției nevinovăției" declara "prezumția vinovăției", care prevedea că, în cazul în care învinuitul sau inculpatul își recunoaște "vinovăția", nu mai este necesară dovadă "nevinovăției", în consecință, legislația ce reglementa răspunderea juridică avea la bază ideea de lipsă de necesitate a probării vinovăției în cazul recunoașterii acesteia. Deci, se cerea dovedită nevinovăția, ceea ce era practic imposibil de realizat, dovadă stînd faptele istorice cunoscute.

O excepție de la regula enunțată mai sus este reprezentată de răspunderea obiectivă, care într-o manieră anume face abstracție de subiectivismul situației și reclamă tragerea la răspundere a persoanei, indiferent de forma de vinovăție sau de existența sau inexistența vreunei vinovății. Exemplu de răspundere obiectivă este răspunderea aferentă dreptului mediului. Tocmai ideea de răspundere obiectivă ne pune sub semnul întrebării felul în care se respectă sau nu principiul prezumției de nevinovăție aici [117,p.53].

D-na Mîrzac susține că acest principiu se respectă în cazul răspunderii obiective în aceeași manieră ca și în cazul celei subiective, doar că unele elemente din condițiile de tragere la răspundere diferă între cele două cazuri, iar aceste elemente vizează tocmai latura subiectivă a faptei ilicite, deci vinovăția. Dacă în cazul răspunderii subiective vinovăția este una dintre condițiile care, dacă nu există, duce la inexistența componentei faptei ilicite, atunci în cazul răspunderii obiective o astfel de situație nu pune nicidecum sub semnul întrebării tragerea la răspundere, dimpotrivă, se consideră că există toate temeiurile de facto pentru tragerea la răspundere a făptuitorului [117, p.52]

Deși considerăm valabilă existența vinovăției în dreptul civil, suntem interesați de opinia privind dispariția vinovăției în dreptul civil reprezintă un subiect foarte actual. Astfel, I.D. Romoșan menționează că în prezent asistăm la o slabă rezonanță a ideii de vină civilă în virtutea faptului că se argumentează tot mai frecvent și pregnant o teorie a răspunderii obiective, fără culpa [142, p.11].

De exemplu, referitor la răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului, unii cercetători propun ca în doctrină și practică să se contureze, pe de o parte, o idee despre specificul răspunderii civile pentru daunele ecologice, specific relevant prin caracterul obiectiv al răspunderii și prin apărarea intereselor de ordin public, ceea ce va forma și un prim pas în consacrarea caracterului obiectiv al altor tipuri de răspundere juridică, cum ar fi cea penală și contravențională. Pe de altă parte, principiul răspunderii obiective pentru daunele de mediu este consacrat în art.3 din Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător [art.3]. Doar, cu zece-cincisprezece ani în urmă, legislația nu reglementa posibilitatea angajării răspunderii pentru daunele de mediu pe temei obiectiv, ci presupunea aplicarea regulilor generale, proprii pentru procedura obișnuită de reparare a daunei - răspunderea subiectivă. Astăzi, răspunderea juridică în raporturile de dreptul mediului apare însă ca un compartiment al răspunderii juridice, în general, cu anumite caractere specifice.

Principiul amintit, și anume cel referitor la răspunderea fără considerarea culpei - principiul răspunderii obiective, consfințit, după cum am menționat, în art.3 din Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător prin declararea faptului că orice persoană este obligată să repare dauna cauzată mediului, chiar dacă a cauzat-o înconștient, prin "inconștient" are în vedere nu doar o expresie declarativă, ci instituirea unei condiții specifice pentru repararea daunelor cauzate mediului. Astfel, principiul răspunderii, indiferent de vinovăție, este un principiu-cheie în materie de despăgubire a daunelor de mediu [94, p.124].

Conform legislației în vigoare, în dreptul penal există regula răspunderii pentru comiterea infracțiunii cu vinovăție, deși la nivel doctrinar se discută și despre răspunderea obiectivă în dreptul penal. Actualele teorii ale "imputării obiective" fac, de exemplu, distincție între ilicitul

comportamentului și ilicitul rezultatului, dar preocupate să identifice noi criterii de "imputare obiectivă", prin intermediul cărora să ofere soluții noi problemelor ce se ridică în cazuri speciale (concurs de infracțiuni, participante penală etc.), ele omit că s-ar impune, mai întâi, clarificarea conținutului infracțiunii (incriminării) și, îndeosebi, a locului și importanței diverselor elemente subiective (psihologice) în configurarea infracțiunii și, implicit, în formularea reproșului de vinovăție. În aceste condiții, devine evident de ce noua viziune asupra vinovăției, cunoscută sub denumirea "teoria normativă", se limitează la a reafirma că vinovăția exprimă un reproș adresat agentului pentru faptul că nu a respectat norma, insistând asupra unor aspecte prea puțin relevante pentru dogmatica penală, cum ar fi acela al eficacității motivării normelor [148, p.16].

Codul penal al Republicii Moldova, în art.19 stipulează: "Dacă drept rezultat al săvârșirii cu intenție a infracțiunii se produc urmări mai grave care, conform legii, atrag înăsprirea pedepsei penale și care nu erau cuprinse de intenția făptuitorului, răspunderea penală pentru atare urmări survine numai dacă persoana a prevăzut urmările prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate sau dacă persoana nu a prevăzut posibilitatea survenirii acestor urmări, deși trebuia și putea să le prevadă. În consecință, infracțiunea se consideră intenționată" [31].

Pentru confirmarea respectării principiului răspunderii pentru fapta săvârșită cu vinovăție, legislația penală mai stipulează că "fapta se consideră săvârșită fără vinovăție, dacă persoana care a comis-o nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile și, conform circumstanțelor cauzei, nici nu trebuia sau nu putea să le prevadă" (art.20 CPRM).

În general, formularea legală a principiului răspunderii penale doar pentru fapte comise cu vinovăție o regăsim în contextul formulării altui principiu al răspunderii penale - cel al răspunderii personale pentru fapta ilicită penală. În consecință, art.6 CPRM, fiind denumit chiar "principiul caracterului personal al răspunderii penale", în alin.(1) se stipulează că persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție. Or, constatarea pe care o facem aici este că și legislația, ca și doctrina, deduce uneori un principiu din altul și, deși le susține pe ambele, se referă expres doar la una dintre ele [32].

Stabilirea vinovăției implică o serie de aprecieri juridice pe baza cărora se decide asupra caracterului imputabil al acțiunii și ea nu trebuie confundată cu latura subiectivă a infracțiunii, întru-cît aceasta implică o altă serie de aprecieri juridice, pe baza cărora se decide asupra caracterului imputabil al rezultatului. Totuși opinăm că separarea conceptului de vinovăție de cea de latură subiectivă nu este absolut necesară, în plus, în aprecierea vinovăției ar putea intra și aprecierile relative la imputabilitatea rezultatului cu condiția ca aceste aprecieri să nu fie însă doar distincte de acelea relative la imputabilitatea rezultatului, ci, pe lângă aceasta, ele devin

absolut necesare numai în cazul infracțiunilor de rezultat - adică acelor infracțiuni în care rezultatul se prezintă ca o entitate materială distinctă de acțiune și a cărei prezență este cerută pentru însăși existența infracțiunii. De aceea s-ar impune diferențierea dintre stabilirea vinovăției în infracțiunile formale și stabilirea vinovăției în infracțiunile de rezultat. Acest lucru este susținut și în tezele autorilor germani și italieni, potrivit cărora infracțiunile culpoase se prezintă ca tip aparte de acțiune pedepsibile, care se diferențiază de infracțiunile intenționate prin însuși modul de apreciere a caracterului lor ilicit [77, p.12] .

Vinovăția implică și exprimă o atitudine psihică negativă față de anumite valori sociale, ocrotite de normele de drept, presupune o răsfrângere a factorului - conștiință asupra factorului - voință și prin intermediul lui, asupra faptei materiale. Din punctul de vedere juridic, voința exprimă dorința manifestată a agentului de a acționa sau nu într-un anumit fel, ori indiferența sa în raport cu eventualitatea producerii unor consecințe negative ale faptei sale. Voința este necesar să fie liberă, pentru a putea alege între bine și rău, între social și antisocial [218, p.172].

De menționat este faptul că, în pofida celor susținute de autorii contemporani, abia în dreptul canonic vinovăția devine un concept juridic, deoarece, definind-o ca o acțiune ilicită, părinții bisericii au pus, implicit, în evidență faptul că vinovăția exprimă un raport de contrarietate între voința agentului, manifestată prin acțiune, și voința socială, formată de norma nesocotită de agent, prezentându-se astfel ca o corelație între agent și legitimitatea normei. Infracțiunea singură nu este deci suficientă pentru a adresa reproșul de vinovăție agentului. Dimpotrivă, este necesar să existe, de asemenea, imputarea morală, adică să se fi stabilit, pe baza examenului subiectiv, că agentul este responsabil și că a acționat voluntar. Aceasta deoarece formularea reproșului de vinovăție se justifică doar atunci când, pe lângă constatarea că fapta concretă este conformă unei anumite incriminări, se stabilește și existența unei corelații (G.Antoniou) între autor și această faptă. Existența acestei corelații înseamnă că fapta poate fi imputată agentului, ca operă a gândirii și voinței sale [145, p.152] .

Astfel, vinovăția are un conținut psihologic și vizează două noțiuni psihologice: voința și conștiința. Procesele psihice, componente ale vinovăției, nu diferă de cele care constituie substratul psihic comun al oricărei acțiuni umane. Astfel, cel care săvârșește o faptă ilicită se folosește de aceleași procese pe care le pune în mișcare atunci când săvârșește o faptă laudabilă, în consecință nu diferă mecanismul neurofiziologic, ci doar modul de dirijare a acestuia. Prezența factorului intelectual, ca element al vinovăției, presupune conștiință, "avînd un rol fundamental în cadrul proceselor de cunoaștere și a celor voliționale". Spre deosebire de actul inconștient, în care răspunsul este spontan, automat, impulsiv, actul voluntar "implică interpunerea între stimuli și răspuns a unor structuri specifice cu funcții mediatorii și reglatorii"[4,p.217].

Gh. Antoniu menționează că "în cadrul procesului de mediere și reglare se realizează corelarea modelului informațional al lumii exterioare cu modelul informațional al propriului eu, delimitarea dintre motiv, scop, mijloace și corelarea lor nu numai prin prisma cerințelor subiective, ci și a condițiilor și exigențelor obiective. Factorul volitiv reprezintă în sine o activitate psihică îndreptată spre atingerea unor scopuri, care presupune deliberarea și decizia asupra unui tip de comportament de urmat. C. Rădulescu-Motru menționa că actul voluntar constituie o funcție nouă, adăugată unui mecanism vechi [4, p.15].

Pentru a contura vinovăția, voința trebuie să aibă caracter conștient, adică să fie fructul unei gândiri normale și, totodată, liber exprimată, adică să urmărească realizarea unui anumit scop sau să-l presupună, în cunoștință de cauză [142, p.167]. Unii autori pun semnul egalității între vinovăție și culpă, menționând că "vinovăția sau culpa constă în atitudinea psihică a persoanei care comite o faptă ilicită, față de fapta sa și de consecințele acesteia"[16]. Același autor concretizează că, în dreptul civil, de fapt culpa desemnează într-un sens larg vinovăția sub toate formele ei, în sens restrâns culpa sau greșeala desemnează însă o formă a vinovăției. Savantul englez F.H.Brandley considera că "noi răspundem decât pentru ce ni se poate imputa, pentru fapta care ne aparține. Rudolf Von Ihering arată că ilicitul, fapta nedreaptă, trebuie să fie conștientă [219, p.19].

Mihai Eliescu considera că răspunderea se întemeiază pe imputabilitatea greșelii, care are semnificația că cel ce a pricinuit paguba avea o voință luminată de rațiune care îi permitea să prevadă urmările faptei sale, să deosebească binele de rău, "greșeala" - noțiune utilizată pentru desemnarea laturii subiective a răspunderii delictuale - implică, un factor intelectual și apoi unul volitiv, prin urmare, un proces de conștiință și apoi unul de voință" [72, p.320-321].

Alți savanți consideră principal, momentul nașterii reproșului de vinovăție care are o semnificație juridică foarte precisă, deoarece în acest moment are loc transformarea obligației preexistente, încălcate de agent, într-o nouă obligație, anume în obligația de a suporta pedeapsa. Pentru stat, ca titular al dreptului de a pedepsi, este însă vorba de un drept, de o posibilitate juridică, la care acesta este liber să renunțe. De altfel, acesta este motivul pentru care a fost necesar să se facă distincție între cauzele care înlătură reproșul de vinovăție și cauzele ce înlătură pedeapsa și care au fost denumite "cauze ce înlătură răspunderea juridică" [66, p.173].

Conform legislației civile autohtone, autorul poartă răspundere civilă contractuală pentru dol (intenție) sau culpa (imprudență sau neglijență) (art.603 CC RM). În consecință, dovada culpei, dolului, intenției directe sau indirecte a făptuitorului, reprezintă (cu excepția răspunderii obiective) întrunirea laturii subiective a faptei ilicite și, o dată cu aceasta, respectarea principiului răspunderii doar pentru fapta săvârșită cu vinovăție. Până la momentul dovezii acestei circumstanțe, făptuitorul a beneficiat de prezumția de nevinovăție, dar ajungerea în acest punct al

întregului proces face să se depășească prezumția de nevinovăție, în virtutea dovezii unei forme de vinovăție în acțiunile făptuitorului.

Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului din 1789 în art.9 a stabilit că "orice om trebuie considerat nevinovat pînă la aprobarea culpabilității sale... "Este textul fundamental care a influențat în mod decisiv, în sens umanist, toate sistemele de drept procesual penale din Europa și, în parte, din lume [68, p.75].

În același spirit și Declarația universală a drepturilor omului recomandă legislațiilor naționale ale statelor să consfințească această prezumție, stipulînd, la rîndul său, ca "orice persoană învinuită de a fi săvîrșit o infracțiune este prezumată nevinovată atîta timp cît vinovăția sa nu a fost stabilită într-un proces public, cu asigurarea garanțiilor necesare apărării".

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie 1966 și ratificat de R.Moldova prin Hotărîrea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.90 la fel stipulează că "orice persoană acuzată de săvîrșirea unei infracțiuni este prezumată a fi nevinovată cît timp culpabilitatea sa nu a fost stabilită în mod legal"[117,p.52].

Pe parcursul mai multor perioade istorice, ca orice alt principiu ce naște controverse, același lucru l-a generat și principiul respectării prezumției de nevinovăție. Ideea care a provocat diverse opinii a pornit de la faptul că și criminalii pot fi diferențiați în criminali ocazionali și criminali profesioniști. Această divizare a lor ar fi, în opinia acestei tagme de autori, un temei de aplicare sau neaplicare a prezumției de nevinovăție. Ideea lor este de a aplica prezumția nevinovăției în cazul celor care sînt la prima ilegalitate comisă și, dimpotrivă, de a nu ține cont de respectiva prezumție în cazul celor care au reputație de recidiviști. Este de înțeles această poziție, dar totuși, din considerentul că toți sînt egali în fața legii, și acest lucru este proclamat de toate legislațiile naționale și de un șir de importante acte internaționale, opinăm că nu ar fi corectă această "discriminare" vis-a-vis de aplicarea prezumției nevinovăției.

Interzicerea discriminării dă dreptul la exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de legislația internă și internațională cu asigurarea de condiții absolut egale pentru toți, fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

Constituția României și Constituția Republicii Moldova (art.16) recunosc acest drept. De fapt, egalitatea în drepturi este indispensabilă respectării și aplicării tuturor celorlalte drepturi reglementate de legislațiile interne și internaționale. Deci principiul egalității în drepturi al cetățenilor presupune că, în situații juridice egale, se aplică un tratament juridic egal. Este evident că atunci cînd art.16 din Constituția Republicii Moldova și din Constituția României vorbește despre o egalitate în drepturi se referă la o egalitate juridică formală și nu la egalitatea

de condiții. A face promovarea egalității un drept subiectiv nu implică în nici un caz promovarea egalității de condiții. De aici și necesitatea de a asigura tuturor prezumția nevinovăției pînă la proba contrarie, altfel creîndu-se condiții de încălcare concomitentă a mai multor drepturi fundamentale ale omului, așa cum am arătat ceva mai sus.

Astfel, este corect ca orice persoană are dreptul să se bucure în condiții egale de prezumția de nevinovăție pînă la proba vinovăției în una din formele sale, reglementate de legislația în vigoare. Aici sînt relevante reglementările internaționale și interne ale statelor ce se referă la dreptul la un proces echitabil asigurat oricărei persoane ce urmează a fi judecată. În așa fel, dreptul la un proces echitabil, reglementat de art.6 al CEDO, exprimă dreptul fiecăruia la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî, fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărîrea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori a securității naționale într-o societate democratică, atunci cînd interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsură considerată absolut necesară de către instanță atunci cînd, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

În conformitate cu reglementările ulterioare ale Convenției, orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată pînă ce vinovăția sa va fi legal stabilită și, în același timp, orice acuzat are, în special următoarele drepturi:

- să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;
- să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;
- să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci cînd interesele justiției o cer;
- să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;
- să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

Prezumția nevinovăției vine la rîndul ei să asigure corecta și imparțiala judecare a cauzei de către magistrat. Doar în condițiile în care se va porni de la ideea necesității probării vinovăției unei persoane se va putea ajunge la respectarea și asigurarea celorlalte drepturi ale persoanei aduse în fața justiției și la asigurarea calității actului de justiție. În mod contrar, desconsiderarea

acestui principiu poate afecta în mod direct calitatea actului particular de justiție și calitatea justiției în general. Nu putem face abstracție de faptul că legea fundamentală - Constituția Republicii Moldova - nu face excepție de la regula enunțată mai sus, precum că toate statele lumii au consacrat prezumția de nevinovăție în actele normative fundamentale ale lor, prezumția nevinovăției fiind consacrată în art.21, care statuează: "orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării lui"[45].

O nouă formă a răspunderii juridice este răspunderea juridică constituțională. Răspunderea juridică constituțională este insuficient studiată în literatura juridică și, respectiv, poate servi drept obiect de cercetare pentru viitor. În etapa actuală nu s-a conturat încă o concepție unică referitoare la noțiunea și esența răspunderii juridice constituționale [14, p.4]. Această situație este determinată, în primul rînd, de faptul că însuși conceptul de răspundere juridică constituțională se bazează pe conceptul general teoretic al răspunderii juridice referitor la care există multe controverse între cercetători.

Astăzi putem constata că răspunderea constituțională este recunoscută ca formă a răspunderii juridice [153, p.24] doar de unii autori, fără a exista însă o analiză științifică detaliată care ar argumenta existența ei. Deci, în ceea ce privește răspunderea constituțională, în doctrină, s-au conturat două curențe. Părtașii *primului curent (restrictiv)* sînt adepții răspunderii constituționale în calitatea ei de răspundere juridică pentru o faptă ilicită. Evidențind specificul faptei anticonstituționale, a sancțiunilor constituționale, a procedurii de realizare a răspunderii etc., adepții acestei viziuni își fundamentează opinia strict pe premisa metodologică, motivînd că răspunderea constituțională apare în virtutea comiterii unei fapte ilicite, a cărei componență structurală pare să fie chiar, deocamdată, nedeplină (pînă la ora actuală nu este soluționată problema vinovăției în cadrul componenței faptei ilicite constituționale, mai ales atunci cînd drept făptuitor apare un organ colegial al puterii publice) [194, p.23].

Celui de-al *doilea curent (extensiv)* îi este specifică o abordare mult mai extinsă. Adepții sînt părtașii unificării sensului faptei anticonstituționale și a celei ce exprimă exercitarea incompetență sau ineficientă a puterii, lipsa rezultatelor ce denotă eficiență și calitate etc [167, p.20, 42, 34]. Astfel, se încearcă într-o singură noțiune unificarea răspunderii pentru ilicitatea comisă cu responsabilitate, pe care O.E.Leist o numea managerială, de natură „pozitivă” sau altfel spus - preventivă [160, p.97].

Răspunderea civilă are multe aspecte tangențiale cu răspunderea administrativă și cea contravențională. În ceea ce privește răspunderea contravențională, ea este în mai mare măsură înrudită cu răspunderea civilă delictuală, decît cu cea contractuală.

Vom examina specificul mecanismului juridic de aplicare a răspunderii contravenționale și celei civile delictuale potrivit direcțiilor de intersectare indicate referindu-ne în deosebi la vinovăție. Este cunoscut faptul că dreptul constituie un reglator al relațiilor sociale. Unele dintre aceste relații, dreptul le reglementează în mod forțat, astfel încât subiectele, prin voința și prin intermediul voințelor particulare, nu-l pot schimba, deoarece toate regulile stabilite provin dintr-o unică voință - voința legii. În altele, de exemplu în dreptul civil, statul nu reglementează sfera relațiilor sociale după voința sa în mod forțat, prin intermediul normelor de drept, ci permite reglementarea lor prin intermediul voințelor și înțelegerilor particulare, el ocupînd poziția forței ce apără ceea ce au stabilit persoanele particulare. De regulă, în dreptul civil statul stabilește anumite norme doar în cazurile în care subiectele raporturilor juridice civile nu-și pot stabili aceste condiții de sine stătător. Se știe că normele dreptului civil poartă **un caracter dispozitiv**. Dreptul civil doar coordonează relațiile dintre părți [44, p.52].

Atît la baza răspunderii civile, cît și a celei contravenționale stau aceleași condiții juridice, cum ar fi: *fapta ilicită, cauzalitatea, culpa sau vinovăția, prejudiciul*.

În continuare ne vom referi doar la vinovăție făcînd o comparație.

Culpa sau vinovăția. Art.603 alin.(1) din Codul civil al RM prevede că debitorul poate răspunde pentru dol (intenție) sau culpă. Alineatul (2) al aceluiași articol stabilește că este nulă orice stipulare care îl liberează anticipat pe debitor de răspundere în caz de dol sau culpă gravă. Art.604 din aceeași lege stipulează că debitorul răspunde pentru vina reprezentantului lui în aceeași măsură ca pentru propria vină. Din conținutul acestor articole vedem că legislatorul utilizează noțiunile de dol, culpă sau vină. Evident, aplicarea răspunderii contravenționale nu poate avea loc fără a stabili culpabilitatea făptuitorului ei. Simpla constatare a prevederii faptei social-periculoase în legea contravențională nu este suficientă pentru calificarea acesteia drept contravenție. O asemenea calificare poate fi dată numai în măsura în care fapta a fost săvîrșită cu vinovăție. Atît acțiunea, cît și inacțiunea social-periculoasă prevăzută în lege nu trebuie să reprezinte o manifestare psihică, conștientă și volitivă a persoanei. Făptuitorul poate fi supus răspunderii contravenționale numai pentru fapte săvîrșite cu vinovăție (art.14 din Codul contravențional al RM).

În cazul în care fapta a fost săvîrșită fără vinovăție în stare de iresponsabilitate (art.20 din Codul contravențional al RM), în condițiile extremei necesități (art.22), legitimei apărări (art.21), constrîngerii fizice și/sau psihice (art.23), riscului întemeiat (art.24), cazului fortuit (art.25 din Codul contravențional al RM), nu poate fi vorba despre o contravenție [79, p.101].

Aplicarea sancțiunii contravenționale *este o măsură de constrîngere statală, prevăzută de legea contravențională și aplicată făptuitorului în modul stabilit de lege pentru săvîrșirea cu vinovăție a contravenției, avînd drept scop ocrotirea valorilor sociale, formarea unei conduite*

civice corecte a lui, prevenirea comiterii unor noi contravenții atât de către cel sancționat, cât și de către alte persoane.

Din definiția sancțiunii contravenționale rezultă *caracterul ei triplu: măsură de constrângere statală, mijloc de reeducare și măsură de prevenire a abaterilor contravenționale.*

Încadrându-se în caracteristica sancțiunilor juridice, sancțiunea contravențională dispune de anumite **trăsături caracteristice:**

- este o formă de constrângere statală, prevăzută de legea contravențională;
- se aplică numai în cazul comiterii cu vinovăție a unei fapte antisociale, stipulate în CC RM;
- se aplică numai de către organele abilitate prin legea contravențională;
- se aplică, de regulă, în mod extrajudiciar;
- aplicarea sancțiunii contravenționale nu atrage după sine consecințele antecedentului penal.

Rolul gradului de vinovăție la aplicarea răspunderii juridice contravenționale. Gradul de vinovăție a făptuitorului nu are, în principiu, nici un rol în stabilirea răspunderii civile, deoarece măsura acesteia este dată de quantumul prejudiciului suferit de păgubit, nu de condițiile de personalitate ale păgubitorului. Gradul de vinovăție poate avea relevanță doar în cazul în care fapta ilicită e săvârșită de mai multe persoane, situație când fiecare dintre ele va fi ținută solidar cu celelalte la dezdăunare [15, p.278].

Fără vinovăție nu există componența contravenției, deci lipsește temeiul juridic pentru aplicarea pedepsei contravenționale.

Forma vinovăției - comiterea premeditată a contravenției sau comiterea contravenției din imprudență - contribuie la realizarea principiului individualizării pedepsei contravenționale și, cu mult mai rar - la calificarea juridică corectă a faptei antisociale comise. De regulă, acest fapt are loc atunci când trimiterea la forma vinovăției se conține în însăși dispoziția normei materiale a dreptului contravențional. De exemplu, art.49 alin.(2) CC al RM, art.78 CC al RM, art.93 alin.(2) CC al RM, art.104, 126, 129 CC al RM [79, p.113].

Avînd în vedere cele menționate anterior, putem concluziona că repararea prejudiciului în dreptul civil poate fi soluționată la discreția părților sau cauza civilă poate fi judecată de către instanța de judecată, care poate emite hotărîrea cu privire la aplicarea răspunderii civile. Această hotărîre prezintă prin sine, de fiecare dată, un act judiciar [84, p.187-190].

Cauzele contravenționale pot fi examinate de către agentul constatatator, procuror, comisia administrativă și instanța de judecată. Decizia privind aplicarea sancțiunii contravenționale emise de către fiecare dintre primele trei organe împuternicite de a examina cauza, indiscutabil, are caracter (statut) de **act administrativ**. Concluziile despre vinovăția persoanei în săvîrșirea

contravenției nu pot fi întemeiate pe presupuneri. Toate dubiile în probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate în condițiile legii se interpretează în favoarea persoanei în a cărei privință a fost pornit proces contravențional [33, art.375].

În concluzie, remarcăm că prezumția de nevinovăție este un principiu de bază constituțional a răspunderii juridice. Prezumția de nevinovăție persistă fiecărei forme de răspundere juridică. Prezumția de nevinovăție din dreptul civil se deosebește de prezumția de nevinovăție din dreptul penal prin aceea că dacă în dreptul civil ea, în unele cazuri se prezumă, în penal trebuie demonstrată. Aceleași argumente pot fi aduse și prezumției de nevinovăție din dreptul administrativ și contravențional.

1.3. Formularea problemei de cercetare, identificarea scopului și trasarea obiectivelor

Studiind doctrina națională și din alte state, legislația ale căror norme reglementează vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile, ne – am propus să facem o sinteză a celor mai importante momente ale vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile, invocând unele probleme care pot fi supuse cercetării în cadrul prezentei teze. Problemele supuse cercetării în cadrul lucrării poartă caracter novator, dat fiind faptul că țin de anumite aspecte teoretice și practice ale vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile, care până în prezent nu și-au găsit o reflectare corespunzătoare în literatura de specialitate autohtonă, iar prin abordarea lor am intenționat să acoperim acest gol analitic și să oferim unele soluții practice și teoretice care prin valoarea lor analitică ar contribui la dezvoltarea doctrinei naționale și la cizelarea legislației civile în domeniu. Totodată se va investiga nu doar aspectul de drept material, ci și aspectul de drept procedural.

Scopul de cercetare: Scopul principal al acestei investigații constă în efectuarea unei analize analitice detaliate a cadrului legal național, altor state, a doctrinei și practicii judiciare în materie de vinovăție, condiție a răspunderii juridice civile pentru a putea fi scoase în evidență cele mai stringente probleme care pot crea dificultăți în activitatea practică și în practica judiciară, precum și în oferirea unor soluții în acest sens pentru a preveni apariția diferitelor incidente ce ar afecta drepturile și obligațiile civile ale persoanelor. Întru realizarea acestui scop autorul și-a propus să aprecieze aportul înaintașilor în materia dreptului civil cu privire la vinovăție, condiție a răspunderii juridice civile, cuprinse în izvoarele doctrinare ale clasicii și modernizmului dreptului civil și să ajusteze aceste investigații la reglementările actuale pentru a putea oferi unele soluții de îmbunătățire a cadrului legal național în domeniu.

În realizarea scopului propus, au fost trasate următoarele *obiective de cercetare*:

a) Precizarea aspectelor teoretico-conceptuale privind particularitățile vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile:

- de a prezenta o retrospectivă a evoluției vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile;
- de a expune abordările doctrinare naționale și străine cu referire la vinovăție, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile;
- b)** Configurarea specificului vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile în contextul prezumției de nevinovăție reflectate în doctrina altor ramuri de drept;
- c)** Fundamentele și conceptul vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile:
 - a examina conceptul și conotații analitice privind vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile;
 - de a analiza caracterele specifice vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile;
 - de a analiza formele vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile;
- d)** Profilarea cadrului instituțional al vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile contractuale;
 - a analiza particularităților vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile contractuale;
 - a evidenția particularitățile vinovăției la aplicarea răspunderii civile contractuale;
 - a analiza formele vinovăției contractuale: dolul și culpa sau greșala;
 - a examina practica judiciară civilă privind importanța vinovăției la examinarea litigiilor civile;
- f)** Analiza particularităților vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile delictuale:
 - de a analiza particularitățile reglementării vinovăției la aplicarea răspunderii civile delictuale;
 - de a determina rolul vinovăției în raport cu alte condiții ale răspunderii juridice civile delictuale;
 - de a cerceta vinovăția, condiție a răspunderii civile delictuale în doctrina contemporană a diferitor state (română, franceză, germană, rusă etc.);
 - de a efectua analiza comparativă a vinovăției civile delictuale și a vinovăției penale;
 - de a analiza practica judiciară privind aplicarea vinovăției la examinarea litigiilor civile delictuale;
- i)** Analiza de drept comparat și propuneri de lege ferenda:
 - de a determina modul în care reglementările naționale în domeniul vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile sunt conformate cu cele internaționale;
 - de a contribui la interpretări și propuneri de *lege ferenda pentru îmbunătățirea cadrului normativ național ce reglementează* vinovăția, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile.

Problema științifică soluționată constă în:

- elaborarea cadrului conceptual și fundamentele vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile și proiectarea unor propuneri de lege ferenda;

- demonstrarea valorii științifice a vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile fundamentarea și argumentarea caracterelor specifice ale vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile;
- formularea dovezilor științifice privind definițiile legale și doctrinare privind vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile;
- fundamentarea științifică a formelor vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile, în dependență de formele răspunderii juridice civile;
- întemeierea științifică a particularităților vinovăției vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile contractual;
- întemeierea științifică a particularităților vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile delictuale;

În concluzia finală, problema științifică soluționată rezidă în *elaborarea instrumentarului de identificare a vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile în cadrul celor două forme ale acestea* prevăzute în Cartea III – obligațiile, în deosebi: Capitolele V, și XXXIV din Codul civil, fapt care *a condus la clarificarea* pentru teoreticienii și practicienii din domeniul dreptului civil a semnelor respective, *în vederea aplicării* ultimelor modificări și completări operate în cadrul acestor capitole.

1.4. Concluzii la Capitolul 1

1.În concluzie la acest capitol, putem menționa că analiza situației științifice în doctrină și legislația ce reglementează vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile a fost axată pe baza empirică a prezentei lucrări, iar sursele doctrinare în care sunt tratate unele aspecte ale acestei teme au fost selectate și utilizate în funcție de esența subiectelor cuprinse în fiecare capitol. Reșind din suportul analitic al lucrării, am constatat că în literatura de specialitate națională și în cea străină nu sunt suficient studiate problemele ce țin de vinovăție, condiție a răspunderii juridice civile.

În spațiul științific, cu precădere în cel autohton, lipsesc abordări doctrinare complexe ale vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile.

2.În Republica Moldova vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile este prevăzută în Codul civil din 2002, care conține unele reglementări privind vinovăția ca condiție a răspunderii juridice civile în ambele ei forme, sunt unele reglementări și în alte acte normative, dar acestea sunt fragmentare și nu sunt suficiente și ele trebuie perfecționate.

3.Pe lângă aspectul analitic al subiectelor supuse cercetării autorul a mai încercat de a scoate în relief utilitatea practică atât a caracterelor juridice ale vinovăției, cât și a principiilor ce vizează

materia răspunderii juridice civile. La realizarea obiectivelor propuse am specificat controversele și inadvertențele ce s-au strecurat în cuprinsul diferitor reglementări ce vizează vinovăția, în calitate de condiție a răspunderii juridice civile, precum și lacunele doctrinare care pînă în prezent nu au fost abordate în doctrina națională.

4. Doctrina diferitor state în diferite perioade a elucidat noțiunea de vinovăție sub diferite aspecte, mai amănunțit fiind studiată de specialiștii din domeniul dreptului penal unde vinovăția nu numai că este o condiție necesară de stabilit la aplicarea răspunderii penale, dar joacă un rol deosebit și la aplicarea pedepsei.

5. Prezumția de nevinovăție este un principiu de bază a răspunderii juridice. Prezumția de nevinovăție persistă fiecărei forme de răspundere juridică. Prezumția de nevinovăție din dreptul civil se deosebește de prezumția de nevinovăție din dreptul penal prin aceea că dacă în dreptul civil, în majoritatea cazurilor, ea se prezumă, în penal trebuie demonstrată și totodată vinovăția din dreptul penal este direct proporțională cu aplicarea pedepsei: cu cât mai mare este vina, cu atît mai aspră va fi pedeapsa. Aceleași argumente pot fi aduse și prezumției de nevinovăție din dreptul administrativ și contravențional. În dreptul penal prezumția de nevinovăție influențiază direct proporțional asupra mărimii pedepsei. Considerăm necesar înaintarea de propuneri de *lege ferenda* în scopul îmbunătățirii cadrului legal în domeniul reglementării vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile.

2. CONCEPTUL ȘI FUNDAMENTELE VINOVĂȚIEI, CONDIȚIE DE APLICARE A RĂSPUNDERII JURIDICE CIVILE

2.1. Conceptul de vinovăție, condiție a răspunderii juridice civile

În lucrarea noastră ne-am propus să analizăm vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile, în ambele sale forme, în lumina dispozițiilor Codului civil al R.M., precum și ale doctrinei, și practicii judiciare. Deci, pentru a putea realiza această sarcină considerăm necesar de a face o mică caracterizare răspunderii juridice care-i stă la bază. Legislația în vigoare conține nu numai norme de drept ce reglementează conduita subiectelor din societate dar și norme ce contribuie la respectarea acestora. Acestea prevăd, că orice încălcare a normelor de drept duce după sine și o răspundere. Răspunderea este diferită: juridică, morală, politică etc. Răspunderea juridică la rândul ei are mai multe forme: penală, civilă, administrativă, disciplinară etc. Pentru dreptul civil este specifică răspunderea juridică civilă. Atât literatura de specialitate, cât și legislația în vigoare nu prevede o definiție unică a răspunderii juridice civile, pentru a ne aminti despre esența acesteia, noi expunem conținutul acelei definiții care considerăm că este mai reușită. Astfel, răspunderea juridică civilă este o formă a răspunderii juridice care constă într-un raport de obligații în temeiul căruia o persoană este îndatorată să repare prejudiciul cauzat alteia prin fapta sa ori, în cazurile prevăzute de lege, prejudiciul pentru care este răspunzătoare [6, p.9-11]

Răspunderea juridică civilă în dependență de diferite criterii are mai multe forme, principalele fiind: răspunderea civilă contractuală și răspunderea civilă delictuală. Din analiza legislației civile în vigoare ajungem la concluzia că pentru aplicarea oricărei forme de răspundere civilă este necesară existența unui concurs de împrejurări, printre care și existența următoarelor condiții: fapta ilicită (care poate fi în formă de delict sau neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau prin întârziere a obligațiilor); prejudiciul, raportul de cauzalitate între fapta ilicită, neexecutarea sau executarea necorespunzătoare și prejudiciu; și vinovăția în formă de dol, culpa sau greșală.

În acest paragraf ne vom referi doar la una din condițiile enumerate, deoarece este una din cele mai complicate și puțin studiate în literatura de specialitate a țării noastre și anume: vinovăția. Este complicată această noțiune în primul rînd, prin faptul că este specifică și pentru alte forme ale răspunderii juridice: penală, administrativă, etc care au alte reguli de explicare a noțiunilor, și de aplicare. Astfel, de exemplu, în dreptul penal, noțiunea de vinovăție se folosește doar prin acest termen și este un element fundamental în aplicarea răspunderii penale deoarece în dependență de intenția subiectului crește și cuantumul pedepsei.

Dat fiind faptul că răspunderea juridică civilă este o formă a răspunderii juridice, pentru a formula un concept al vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile, considerăm necesar de a recurge la analiza doctrinei privind teoria dreptului. Aici, la elucidarea conceptului de vinovăție există două teorii: teoria psihologică și teoria normativă. Prima este tratată de majoritatea autorilor, a doua este mai nouă și aparține doctrinei germane. Dezbaterile cu privire la vinovăție, ce se duc în doctrina germană occidentală sunt prea puțin cunoscute la noi [22, p.18].

Cum susține profesorul D.Baltag, în conformitate cu teoria psihologică, legiuitorul i-a termenul „vinovăție” ca termen primitiv, nedefinit, pe când teoreticienii dreptului nu-l consideră astfel, ci propun diferite definiții [12,p.18]. Majoritatea autorilor definesc vinovăția ca o atitudine psihică, subiectivă a persoanei, care comite fapta ilicită, față de această faptă și consecințele ei [49]. Așa, de exemplu, Gh.Mihai o definește, din punctul de vedere al naturii sale, ca o stare subiectivă, concretizată în atitudinea psihică pe care o are autorul față de fapta pe care a săvârșit-o și față de consecințele acesteia [115, p.119]. N. Popa definește vinovăția ca o atitudine psihică a celui ce comite o faptă ilicită față de fapta sa, precum și față de consecințele acestei fapte [136, p.206]. R.Vonică indică asupra faptului că vinovăția sau culpa constă în atitudinea psihică a persoanei, care comite o faptă ilicită, față de fapta sa și consecințele acesteia. Vinovăția, este deci, o stare subiectivă care îl caracterizează pe autorul faptei ilicite în momentul încălcării normei juridice [149, p.547].

O analiză sumară a definițiilor, făcută de către profesorul D.Baltag, referitoare la vinovăție denotă că toate acestea - cu unele deosebiri de nuanță - încearcă să demonstreze că problema abordată este în primul rând de factură psihologică. Într-adevăr, vinovăția are un conținut psihologic și, în consecință, ea se poate pune și cerceta ca problemă numai în legătură cu acțiunile sau inacțiunile conștiente ale omului. E știut că orice acțiune sau inacțiune conștientă a individului uman se definește pe plan psihologic prin voință și conștiință [8, p.501].

Profesorul Baltag D. denotă, că teoria normativă, predomină în doctrina penală germană - care a exercitat și continuă să exercite o puternică influență asupra întregii gândiri vest-europene. Această teorie nu mai definește vinovăția ca o legătură psihică între autor și fapta ilicită (teoria psihologică), ci ca o „legătură internă între autor - ca destinatar - și legitimitatea normei” în virtutea căreia apare „componenta emoțională a decepției pentru violarea normei”. În termeni mai concisi și clari, vinovăția este definită, în această concepție, ca un „reproș” adresat autorului pentru comportamentul său antijuridic și care relevă o lipsă sau insuficientă motivare în sensul respectării normei, căci, după cum susține profesorul Rindhauser, dacă autorul și-ar fi format ca motiv dominant pe acela de a respecta norma, atunci ar fi reușit să evite încălcarea ei. Vinovăția este pusă în relație cu ceea ce doctrina germană numește „eficacitatea motivatorie a normelor”, așa încât stabilirea ei pretinde o prealabilă evaluare a conduitei persoanei în raport cu gradul de

atașament al acesteia față de valorile (bunurile juridice) protejate de norme. Cât privește criteriul după care s-ar putea face o asemenea evaluare, acesta a rămas incert constituind încă și astăzi obiect de controverse [227, p.34].

Astfel de impedimente, ca și, în general, insuficienta claritate a explicațiilor oferite, reprezintă, foarte probabil, adevăratele motive pentru care doctrina germană s-a scindat, o parte a acesteia manifestând o evidentă tendință de a înlătura cu totul conceptul de vinovăție, înlocuindu-l cu diverse criterii de „împutare obiectivă” fie a comportamentului, fie a rezultatului. Iar pe măsură ce se concretizează ideea elaborării unor teorii ale „împutării obiective”, în care răspunderea juridică nu se mai întemeiază doar pe elemente naturalistice - cauzalitate, doi - opoziția doctrinei germane față de teoria psihologică a vinovăției devine tot mai puternică [78, p.44].

Noi susținem aceste viziuni a profesorului D.Baltag, și considerăm că sunt acceptabile și pentru vinovăție, condiție a răspunderii juridice civile[12,p.21].

În materia dreptului civil român culpa desemnează, în general, vinovăția sub toate formele ei. Formele culpei civile sunt intenția (dolul), imprudența și neglijența. Se mai face distincția între **culpa prin comisiune** (culpa *in comittendo*), cum ar fi faptul de a lovi o persoană și **culpa prin omisiune** (culpa *in omittendo*), cum ar fi cazul când chiriașul nu previne proprietarul de uzurparea bunurilor sale, închiriate de către un terț. De asemenea, se mai face deosebire între **culpa contractuală**, care se săvârșește cu ocazia executării unui contract, și **culpa delictuală**, care constă dintr-o faptă ilicită ce cauzează altuia un prejudiciu, creând astfel obligații. În *materie contractuală* culpa este prezumată; în **materie delictuală**, sau cvasidelictuală, culpa nu se prezumă, ea trebuie dovedită de către persoana care pretinde că a suferit o pagubă [149, p.548].

Noi susținem terminologia utilizată în legislația română, dar ținând cont de prevederile Codului civil al Republicii Moldova, de cercetările efectuate, considerăm că vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile, este o noțiune mai largă care cuprinde celelalte forme ale ei, dolul (intenție) și culpa (imprudență și neglijență) și culpa gravă.

Pentru o analiză cât mai corectă și cuprinzătoare a vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile, considerăm că este necesară o scurtă incursiune în evoluția conceptului, începând cu dreptul roman până în perioada contemporană.

În *dreptul roman*, sub influența filozofiei grecești, jurisconșulții romani au conturat pentru prima dată noțiunile de “*dol*” și de “*culpă*”, însă nu au fost apreciate ca o condiție necesară pentru antrenarea răspunderii civile, întrucât în această perioadă răspunderea era considerată a fi de natură obiectivă. În definirea delictelor nu se invoca vinovăția persoanelor responsabile, ci numai acele comportamente care, în anumite circumstanțe, aveau drept consecință producerea

unui prejudiciu altei persoane. Delictelor speciale cunoscute în dreptul roman erau: *furtum* (furt simplu), *damnum injuria datum* (dauna ilicită cauzată bunurilor) și *rapina* (furt însoțit de violență). Legea *Aquilă* a consacrat pentru prima dată concepția subiectivă a răspunderii civile, potrivit căreia răspunderea nu putea fi admisă când se îndreaptă împotriva unor ființe lipsite de rațiune, precum copiii și nebunii. Această reglementare a reprezentat un progres prin atenția acordată vinovăției conștiente a făptuitorului. În pofida acestei interpretări, nu a fost instituit un principiu general privind latura subiectivă a faptei ilicite și nici nu s-a făcut o diferențiere clară între materialitatea prejudiciului și atitudinea psihologică a făptuitorului față de faptă și urmările ei. În epoca post-clasică și bizantină, în materie contractuală, textele juriștilor clasici au fost remaniate de către compilatori astfel încât s-a invocat pentru prima dată culpa partenerului contractual [198, p.314]. Au fost stabilite diferite grade ale culpei (*culpa levis in concreto*, *culpa levis in abstracto*, *culpa levissima*.) cu mențiunea că debitorul obligației este ținut cu atât mai strict, cu cât contractul prezintă o mai mare utilitate. Cu toate acestea, jurisconșulții romani nu au reținut culpa ca o condiție generală a dreptului la repararea prejudiciului sau ca un fundament al răspunderii civile.

Soluțiile romane au fost valorificate sub puternica influență a creștinismului asupra dreptului din perioada Evului Mediu. Lucrările teologice ale canonicilor, precum și ideile creatoare din cultura greacă au constituit o nouă sursă de inspirație prin care au fost reinterpretate remarcabilele lucrări ale jurisconșulților romani. În secolul al XVIII-lea, Domat, unul din fondatorii reglementărilor consacrate răspunderii civile din Codul civil francez, a formulat pentru prima dată principiul general potrivit căruia: culpa constituie nu numai un criteriu sau una dintre cauzele angajării acestei răspunderi, ci este o condiție a existenței sale. Totodată, acesta a definit obligația civilă generală “de a nu prejudicia alte persoane”, subliniind ideea potrivit căreia culpa reprezintă nu numai condiția răspunderii, ci și măsura reparației.

În perspectiva avută în vedere de către Domat, elementul subiectiv al răspunderii a fost interpretat sub puternica influență a filosofiei umaniste a vremii, respectiv a perceptelor Evangheliei și Vechiului Testament, potrivit cărora omul, toată viața sa, este supus greșelilor și, din acest motiv, trebuie să suporte consecințele acestora [207, p.13]. Filosofia liberală a amplificat rolul culpei, căreia i-a conferit profunde valențe morale. În aceste condiții, ideea unei răspunderi colective consacrată în cele mai îndepărtate timpuri, potrivit căreia familia sau comunitatea trebuie să repare prejudiciul cauzat de unul din membrii săi altei persoane, a fost treptat abandonată în fața răspunderii individuale, în sensul că fiecare trebuie să răspundă pentru propria sa faptă săvârșită cu vinovăție.

După cum este deja cunoscut, adoptarea Codului civil francez la 1804 a constituit una dintre cele mai strălucite realizări ale domniei împăratului Napoleon, cu o influență hotărâtoare

asupra dreptului pozitiv al țărilor europene. Codul civil a instituit teoria subiectivă în materia fundamentării răspunderii delictuale în cadrul art.1382, preluat, aproape într-o traducere literală, de art.998 Cod civil român anterior. Dispozițiile amintite consacră cu valoare de principiu regula morală elementară *neminem laedere*, punând baza teoriei generale a culpei. În cadrul lucrărilor preparatoare ale Codului civil francez, în discursul său către Corpul Legislativ, Jean Dominique Leonard Tarrible spunea: “Pentru ca paguba să dea loc la reparațiune, ea trebuie să fie efectul unei greșeli sau al unei imprudențe a cuiva; dacă ea nu poate fi atribuită acestei cauze ea nu mai este decât lucrarea soartei, fiecare trebuind să sufere ceea ce aceasta îi rezervă; dar dacă este greșeală sau imprudență, cât de ușoară ar fi influența lor asupra pagubei pricinuite, reparațiunea este datorată” [226, p.18].

După adoptarea Codului civil român din 2011, instituția răspunderii civile delictuale a cunoscut o minuțioasă analiză doctrinară. Culpabilitatea conduitei persoanei responsabile, respectiv atitudinea sa psihică față de faptă și consecințele prejudiciabile produse, a constituit punctul central de interes al demersurilor științifice ale marilor doctrinari ai vremii [22, p.27-31].

Raportat la dreptul român de la sfârșitul orânduirii feudale și începutul orânduirii capitaliste, două importante monumente legislative au consacrat principiul general de răspundere civilă fundamentată pe culpă: Legiuirea Caragea [95, p. 150], pusă în aplicare în Țara Românească la 1 septembrie 1818, și Codul Calimah [36, p. 387], intrat în vigoare în Moldova, în anul 1817. Influențate de Codul civil francez de la 1804 și Codul civil general austriac de la 1812, aceste legiuri considerau răspunderea civilă delictuală fundamentată pe greșeala intenționată sau neintenționată. Astfel, Legiuirea Caragea prevedea în partea a V-a, capitolul 10, pct.1, sub titlul “*adaos pentru stricăciune*”: “Care din știință sau neștiință sau cu greșeală va aduce stricăciuni altuia, iaste dator a răspunde stricăciunea”[95, p.114].

Potrivit art.1736 din Codul Calimah, “Dacă cineva cu vrerea sa și-au pricinuit lui și o trecătoare întunecare a minții, rămâne răspunzător pentru paguba ce a pricinuit altuia, aflându-se în acest feliu de stare.” Articolul 1733 din același cod a consacrat fundamentul echității în angajarea răspunderii civile a copilului sau nebunului lipsit de discernământul faptelor lor, care surprinde și în prezent prin justetea și caracterul pragmatic al soluției: “*judcătorul trebuie să ia aminte averile amândurora și așa să-i imbie spre învoială sau să hotărască spre despăgubire după echitate, adică plecându-se mai mult către iubirea de omenie*”. Abuzul de drept a fost conturat în dispozițiile art.1734: “*Acel ce întrebuințează dreptul său în cuprinsul legiuitelor hotare nu este răspunzător pentru paguba pricinuită altuia dintre aceasta*”[36].

Dezvoltarea societății umane determinată de revoluția industrială, de cea tehnico-științifică și, apoi, de cea informațională a cauzat amplificarea riscurilor și pericolelor de natură a aduce atingere vieții și integrității corporale a oamenilor, respectiv bunurilor acestora. Corelativ,

aceasta a impus creșterea exigențelor privind inițierea și organizarea unor activități în societate, de natură a asigura protecția cetățenilor, evitând producerea de prejudicii. A devenit tot mai dificilă, uneori imposibilă, dovedirea culpei autorului prejudiciului, condiție esențială pentru antrenarea răspunderii lui civile. Pe fondul acestor realități social-economice, în doctrina juridică de la sfârșitul secolului al XIX-lea s-a conturat o nouă orientare privind angajarea răspunderii civile independent de orice culpă în cazurile expres prevăzute de lege, la început în domeniul răspunderii pentru lucruri, fiind apoi extinsă și în cazul răspunderii pentru fapta altei persoane, ruina edificiului, prejudiciile cauzate de animale. Au fost invocate garanția obiectivă sau riscul de activitate ca fundamente obiective ale răspunderii. S-a urmărit, astfel, protejarea victimelor prin ameliorarea situațiilor lor în sensul degrevării de sarcina dovedirii culpei persoanei responsabile.

În dreptul pozitiv au fost reglementate diverse ipoteze în care răspunderea civilă poate fi angajată pe temei obiectiv, chiar și în absența unui comportament imputabil persoanei responsabile. Dezvoltarea asigurărilor de răspundere a avut un puternic impact în evoluția instituției răspunderii civile. Sarcina reparației prejudiciului cauzat victimei a fost preluată de la făptuitor de asiguratori, în temeiul contractului de asigurare, diminuând astfel tot mai mult rolul culpei acestuia în angajarea răspunderii. Treptat, de la o răspundere individuală, pentru culpă proprie, s-a revenit în anumite domenii la o răspundere colectivă, prin “socializarea riscurilor”, operând transferul reparației către întreaga societate. Au fost constituite fonduri pentru garantarea reparației, sprijinind efectiv și prompt victimele unor fapte ilicite (accidente rutiere, accidente medicale etc.) în obținerea despăgubirilor [232, p.400-413].

În materie contractuală, s-a accentuat tot mai mult inegalitatea între profesioniști și consumatori. Aceasta a condus la intensificarea mișcării consumeriste care revendică o protecție mai eficientă a consumatorului inocent, parte contractantă aflată într-o situație de inferioritate. Culpă profesionistului a fost tot mai exigent apreciată, fiindu-i impuse cele mai înalte standarde de calitate, de natură să garanteze securitatea beneficiarilor produselor și serviciilor prestate. De asemenea, în alte contracte, precum în contractul de transport, contractul de antrepriză și contractul de vânzare a produselor cu defecte, au fost instituite reguli de angajare a răspunderii indiferent de orice culpă.

Toate aceste schimbări au determinat profunda transformare a instituției răspunderii civile, în ansamblul său și vinovăția, condiție a acesteia.

Perioada contemporană este caracterizată printr-o adevărată “criză” care se manifestă în inaplicabilitatea principiilor tradiționale instituite prin Cod civil unor situații juridice inedite, cum sunt acelea în care poate fi stabilită obligația de reparare a unui prejudiciu produs în mod

injust altei persoane chiar și în absența unui comportament culpabil al persoanei responsabile [211, p.17-20]. Asistăm la declinul rolului vinovăției subiective, ca element al răspunderii civile.

În final, putem ajunge la concluzia că problema vinovăției civile, în cele două forme, delictuală și contractuală, analizată din perspectiva actualei și precedentei reglementări legale, este departe de a fi pe deplin clarificată, pentru a nu da naștere unor interpretări diferențiate, în materie jurisprudențială. Dificultatea intervine tocmai din necesitatea realizării unui obiectiv esențial: armonizarea regulilor de principiu ale instituției răspunderii civile, în ansamblul său, și diversitatea infinită de situații în care este necesară repararea prejudiciului cauzat victimei.

2.2. Conotorii analitice asupra definițiilor legale și doctrinare privind vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile

Pentru a putea depista unele probleme teoretice și practice pe care le generează vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile, în practica națională și în jurisprudență, este necesar a se porni de la analiza noțiunilor legale concrete conturate în legislația națională și în cea străină în scopul individualizării elementelor definitorii ale vinovăției.

Noțiunea de vinovăție își are o reglementare fundamentată în legea de bază a statului Republica Moldova. Această condiție stabilită în conținutul Constituției, este formulată în felul următor: ” orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale [45, p.2]. Ea este o condiție specifică tuturor formelor de răspundere, dar reglementarea și practica aplicării este diferită. Totodată trebuie de accentuat că atît în doctrina autohtonă, cît și practica examinării și soluționării litigiilor civile și economice se acordă tot mai puțină atenție vinovăției cu toate că noi considerăm că importanța ei la aplicarea pedepselor și în aceste cazuri este necesar să sporească. În Codul civil al Republicii Moldova nu există reglementări exprese referitoare la particularitățile vinovăției civile și nici a vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile, de aceea ne-am decis că analizăm mai aprofundat această noțiune în contextul răspunderii juridice civile.

Deci, după cum s-a relatat mai înainte, una din formele principale ale răspunderii juridice este răspunderea juridică civilă. Cercetările asupra institutului răspunderii juridice, indiferent de forma ei, deși, are caracter tradițional, întotdeauna a fost actuală, deoarece are o mare semnificație practică.

Răspunderea juridică civilă constituie un element important al sistemului juridic, prezentîndu-se ca esența dreptului civil, caracterizat *per ansamblu* ca un procedeu eficient al mecanismului de protecție în realizarea normelor de drept. Anume, răspunderea juridică civilă constituie un garant fundamental al drepturilor și libertăților cetățeanului, a ordinii de drept. Pe

de altă parte, noul context socio-economic, caracterizat prin dezvoltarea economiei de piață, a progresului tehnic, creșterea ofertei de bunuri, cât și diversificarea produselor au impus apariția necesității unei protecții juridice mai eficiente a drepturilor cetățenilor și persoanelor juridice aduse sănătății și bunurilor sale. Caracterizând această formă a răspunderii juridice, E. Cojocari, doctor habilitat în drept, în cartea sa s-a referit și la vinovăție, condiție a răspunderii juridice civile evidențiind formele acesteia, caracterele [40, p.43] Apreciem și susținem cercetările efectuate de autorul citat însă considerăm că această condiție trebuie analizată mai amplu, dat fiind faptul că este o noțiune complexă având caractere nu numai juridice dar și psihologice evidențiind caracterele ei specifice, formele.

Această idee este susținută și de autorii autohtoni B. Sosna și I.Teacă, doctori în drept, conferențieri universitari în articolul său: Semnificația vinovăției, ca o condiție necesară de aplicare a răspunderii civile delictuale[185].

În doctrina română, sau făcut încercări de a analiza vinovăția dar într-un aspect mai larg Astfel, pezintă interes în acest sens lucrarea autorului român Romoșan Ioan – Dorel: Vinovăția în dreptul civil român, în conținutul căreia se evidențiază noțiunea de vinovăție în dreptul civil și evident formele acesteia, precum caracterele, particularitățile și alte momente importante ce o caracterizează. Tratănd structura culpei civile și a fundamentului acesteia, dar acordand o semnificație aparte efectelor vinovăției, lucrarea restituie conceptului de vinovăție civilă importanța sa specială, propunând soluții progresiste, adaptate celor consacrate în marile sisteme de drept contemporane [142, p.14] .

Odată cu adoptarea Codului civil român din 2009 apar noi viziuni vis-a vis de conceptul răspunderii juridice civile. Astfel, Savantul român L.Pop menționează că este, de reținut că redactorii noului Cod civil au înțeles să conserve din nou, după criteriul regimului juridic, cunoscuta dihotomie: răspunderea civilă delictuală și răspunderea civilă contractuală. Existența acestei dihotomii este cu tărie contestată în prezent și în dreptul nostru de către autorul A. Tamba din noua generație de cercetători ai dreptului [147, p.116]. Aceasta în pofida faptului că, există totuși spații ale neexecutării unor obligații general impuse anumitor categorii de contractanți, ne referim în primul rând la cei care contractează în calitate de profesioniști, care au fost sau sunt supuse unui proces de așa-zisă “decontractualizare”; autorul L. Pop are în vedere îndeosebi obligațiile de securitate care sunt impuse în sarcina acestor contractanți și care sunt definite uneori făcând abstracție de natura contractuală sau extracontractuală a raporturilor dintre cel obligat la reparare și persoana prejudiciată [129, p.71-74].

Pe cale de consecință, în concepția legiuitorului noului Cod civil român , răspunderea civilă în esența sa este unică, adică alcătuiește o singură instituție juridică, și neunitară, sub aspectul regimului său juridic, în sensul că se manifestă și obiectivează concret în două forme

sau ramuri: una delictuală, de drept comun, și alta contractuală, specială și derogatorie. Cu toate acestea, în opinia noastră, într-un viitor, nu foarte îndepărtat, cu prilejul unor intervenții modificatoare în textele noului Cod civil, legiuitorul român va fi necesar să aibă în vedere că, în zilele noastre, realitățile sociale impun recunoașterea și consacrarea legislativă, măcar printr-o dispoziție cu valoare de principiu, a răspunderii civile preventive, care are ca finalitate anticiparea și evitarea unor prejudicii. Ar urma deci ca răspunderea civilă, indiferent că este delictuală sau contractuală, în raport cu funcția pe care o îndeplinește, să fie structurată în: răspunderea civilă reparatorie, având ca finalitate repararea unui prejudiciu cert, și răspunderea civilă preventivă care constă în obligarea persoanei răspunzătoare să execute sau, după caz, să desființeze anumite lucrări pe propria cheltuială ori să plătească sume de bani pentru a se evita un prejudiciu posibil, dându-se satisfacție principiilor prevenției și precauției [133, p.11].

Pentru a aplica răspunderea juridică civilă este necesar de a stabili și dovedi existența celor patru condiții sau elemente: fapta ilicită, prejudiciul cauzat, raportul de cauzalitate și vinovăția [89, p.272]. Deci, una din condițiile necesare pentru survenirea și aplicarea răspunderii juridice civile este vinovăția, culpa (greșeala) sau dolul, atât a debitorului în raportul juridic contractual, cât și a persoanei care a pricinuit un prejudiciu, adică delicventul din cadrul răspunderii civile delictuale, în unele cazuri fiind obligatorie, de exemplu, conform art.603 CC RM pentru survenirea răspunderii contractuale, precum și pentru survenirea răspunderii delictuale (art.1398 CC RM). În toate cazurile, nevinovăția o dovedește persoana care a cauzat prejudiciul sau debitorul care nu a executat obligația.

În literatura de specialitate a diferitor țări perindă mai multe opinii referitoare la vinovăție sau culpă. Astfel doctrina franceză cunoaște două teorii după care, prima, teoria dualității culpelor, promovată de glosatori, Pothier și comentatorii codului civil a lui Napoleon, care susțin că între răspunderea civilă contractuală și cea delictuală există deosebiri fundamentale anume care reiese din noțiunea de culpă [210, p.79]. Teoria a doua, teoria unității culpelor, lansată de Lebrun, susținută de M. Planiol și G. Ripet, consideră că între cele două forme de răspundere civilă nu există deosebiri esențiale [222, p.285-287]. Noi susținem opinia despre deosebiri adică teoria dualității culpelor, și pe parcursul studiului ne vom străui să demonstrăm aceasta.

În doctrina civilă română sub noțiunea de vinovăție apare, noțiunea de culpă, care se subînțelege atitudinea persoanei față de fapta săvârșită, culpa având un caracter subiectiv. Există mai multe definiții aduse acestei noțiuni. La C. Stătescu și C. Bîrsan: "vinovăția reprezintă atitudinea psihică pe care autorul a avut-o la momentul săvârșirii faptei ilicite, sau mai exact, la momentul imediat anterior săvârșirii acesteia, față de fapta și urmările acestuia"[144, p.98]. Ca prim factor al atitudinii psihice apare, așadar, factorul intelectual de conștiință, care se realizează ca proces intern, psihic, de prefigurare a unor scopuri, a mijloacelor și posibilităților de atingere

a acestor scopuri, de transformare a scopurilor în motivații ale unor conduite posibile, de prefigurare a raporturilor de cauzalitate dintre acțiunile posibile și urmările acestora, de comparare a propriilor interese cu interesele celorlalți membri ai societății, de comparare a condițiilor posibile cu cerințele ordinii de drept, ale normelor legale și ale regulilor de conviețuire socială [144, p.176].

O definiție asemănătoare este propusă de L.Pop, M.Eliescu care definesc că vinovăția este "atitudinea psihică a autorului faptei ilicite și păgubitoare față de fapta respectivă și față de urmările acestei fapte, în momentul săvârșirii acesteia" [126, p.176].

Autorii ruși consideră că vinovăția este o condiție subiectivă a răspunderii juridice civile care se manifestă prin atitudinea psihică a persoanei fizice și juridice față de acțiunea ilegală și față de consecințele negative ale comportamentului său precum și recunoașterea posibilităților de a le preveni [171, p.153-156].

După cum s-a mai menționat, Codul civil al Republicii Moldova nu prevede reglementări exprese privind noțiunea de vinovăție. Conform art. 603 Cod civil al RM persoana poartă răspundere civilă numai pentru dol (intenție) sau culpa în formă – de neglijență sau imprudență. Dolul are loc atunci când autorul prevedea rezultatul faptei sale, și îl dorea. Imprudența (ușurința) – are loc atunci când autorul prevedea rezultatul faptei sale, dar nu-l acceptă, socotindu-l fără temei, că nu se va produce.

Negligența - are loc atunci când, autorul nu prevedea rezultatul faptei sale dar trebuia și putea să le prevadă. Codul penal al RM utilizează numai noțiunea de vinovăție.

Codul civil vechi al României reglementa nemijlocit noțiunea de vinovăție și o prezenta în două forme: de intenție și de culpă. Intenția poate fi directă – când autorul faptei prevedea consecințele acesteia și dorește săvârșirea ei. La intenția indirectă autorul prevedea rezultatul faptei, deși nu-l dorește, dar accepta posibilitatea producerii lui [127, p.250-25]

Codul civil român nou, în art.1350 prevede:

“(1) Orice persoană trebuie să-și execute obligațiile pe care le-a contractat.

(2) Atunci când, fără justificare, nu își îndeplinește această îndatorire, ea este răspunzătoare de prejudiciul cauzat celeilalte părți și este obligată să repare acest prejudiciu, în condițiile legii.

(3) Dacă prin lege nu se prevede altfel, niciuna dintre părți nu poate înlătura aplicarea regulilor răspunderii contractuale pentru a opta în favoarea altor reguli care i-ar fi mai favorabile.” [30]

Sub aspect topografic, în actualul Cod civil român, principiul angajării răspunderii civile contractuale a fost cuprins în capitolul IV, consacrat “Răspunderii civile”, secțiunea I, intitulată “Dispoziții generale”. După prezentarea dispozițiilor aplicabile răspunderii delictuale, în

art.1349, a fost inserat articolul 1350 consacrat răspunderii contractuale. În secțiunea a doua au fost reglementate cauzele exoneratoare de răspundere aplicabile celor două forme de răspundere civilă. Deși era necesară consacrarea unei secțiuni distincte în acest capitol pentru reunirea dispozițiilor aplicabile răspunderii contractuale, redactorii noului Cod civil roman au optat pentru cuprinderea acestora în cadrul titlului al V-lea privind “Executarea obligațiilor”.

Constatăm că legiuitorul noului Cod civil român a urmărit în deaproape modelul structural propus de Codul civil din Quebec. Astfel, dispozițiile art.1350 se apropie simțitor de mult de prevederile art.1458 din C.civ. din Quebec potrivit cărora: “Orice persoană are îndatorirea de a-și onora obligațiile contractuale. În situația în care o persoană eșuează în îndeplinirea acestei îndatoriri, ea este răspunzătoare de orice prejudiciu corporal, moral sau material pe care îl cauzează celeilalte părți contractante și este obligată să repare acest prejudiciu; niciuna dintre părți nu poate într-o astfel de situație să înlăture aplicarea regulilor răspunderii contractuale prin alegerea unor reguli care ar fi mai favorabile pentru acestea” [203].

Respectând “firul logic” al prezentării din partea introductivă a dispozițiilor de maximă generalitate aplicabile în domeniul răspunderii delictuale privind obligația de a nu prejudicia altă persoană, art.1350 din noul Cod civil român începe cu instituirea unei reguli similare: obligația executării contractului. Aceste prevederi se coroborează cu dispozițiile art.1270, care reiau prevederile art.969 din precedentul Cod civil român privind forța obligatorie a contractului, potrivit cărora: “Contractul valabil încheiat are putere de lege între părțile contractante”. Ridicat la rang de “lege”, contractul este emanția voinței libere a părților, astfel că trebuie respectat prin executarea cu bună credință a tuturor prestațiilor la care acestea s-au obligat. Instituirea prin noua reglementare a acestei obligații civile de maximă generalitate reprezintă un aspect novator dacă avem în vedere “expansiunea” cantitativă, dar și calitativă a contractului din ultimele decenii în viața economico-socială, fiind recunoscut ca un principal factor de dinamizare și armonizare a relațiilor sociale spre progres. Reglementarea propriu-zisă a răspunderii contractuale se regăsește în cadrul capitolului IV, denumit “*Executarea silită a obligațiilor*”. Astfel cum a fost evidențiat în doctrină [120 p.164-165], unitatea celor două răspunderi putea fi mai evidentă dacă autorii noului Cod civil roman ar fi acordat acestora o reglementare comună, în cadrul aceluiași titlu sau, cel puțin, ar fi utilizat o terminologie juridică mai adecvată.

Premisa angajării răspunderii civile contractuale o constituie existența unui contract valabil încheiat în temeiul căruia se naște obligația debitorului de a-și executa întocmai îndatoririle contractuale. Această condiție complexă impune îndeplinirea și a altor cerințe:

- Contractul trebuie să existe, întrucât pentru situațiile anterioare sau posterioare contractului sunt aplicabile regulile răspunderii extracontractuale;

- Contractul trebuie să îndeplinească toate condițiile de valabilitate, pentru a putea constitui temeiul angajării răspunderii debitorului. În ipoteza în care contractul a fost anulat, prejudicierea creditorului ar putea atrage numai răspunderea delictuală a debitorului.

Art.1350 din noul Cod civil român expune principalele trăsături ale răspunderii contractuale, care sunt, în esență, aspectele reținute până la acest moment în doctrina juridică română, dar și în cea franceză, unde răspunderea contractuală a fost definită prin raportare la “obligatia debitorului contractual de a repara pecuniar prejudiciul cauzat creditorului său prin neexecutarea, executarea necorespunzătoare ori cu întârziere a prestațiilor la care este îndatorat față de acesta printr-un contract valabil încheiat” [130, p.645].

Definiția răspunderii contractuale propusă de textul legal nu face nici o referire la culpa debitorului. Dispozițiile art.1547 din noul Cod civil român au fost consacrate “culpei debitorului”, apreciindu-se că acesta este obligat să repare prejudiciile cauzate din culpa sa”. Coroborând prevederile art.1350 cu cele ale art.1547 CC român rezultă că pentru angajarea răspunderii contractuale este necesară culpa debitorului, ca element constitutiv.

Textele nu definesc însă această noțiune, lăsând să se înțeleagă că săvârșirea faptei ilicite, constând în neexecutarea corespunzătoare a contractului, prezumă culpabilitatea debitorului, ceea ce poate declanșa mecanismul antrenării răspunderii sale. Astfel, prin neexecutarea prestațiilor contractuale, imputabilă debitorului, se materializează condiția culpei contractuale a debitorului, condiție necesară pentru angajarea răspunderii sale.

În aceeași ordine de idei, se poate observa că redactorii noului Cod civil român au instituit o prezumție legală de culpă în cadrul art.1548, conform căruia: “Culpa debitorului unei obligații contractuale se prezumă prin simplul fapt al neexecutării”. Textul articolului reprezintă o concluzie doctrinară desprinsă din interpretarea coroborată a art.1073 și respectiv a art.969 din precedentul Cod civil român, conform căreia debitorul este ținut să execute întocmai ceea ce datorează în temeiul legăturii juridice dintre el și creditor, în caz contrar încălcând atât normele juridice obiective, cât și norma privată generată de contract. În alți termeni, acesta va săvârși o faptă contractuală ilicită și culpabilă, după caz.

Potrivit orientării tradiționale a doctrinei românești [82, p.243], în materie contractuală, vinovăția este apreciată a fi o condiție esențială, distinctă și absolut necesară, precis delimitată în structura construcției răspunderii civile contractuale. Dovada acesteia este realizată prin neexecutarea *lato senso* a obligațiilor asumate. Astfel, vinovăția contractuală are aceeași natură cu cea delictuală, reprezentând “o atitudine psihică a autorului față de fapta ilicită generatoare de daune”. Rezultă că, la fel ca și în cazul răspunderii delictuale, care este eminent subiectivă, și “răspunderea contractuală trebuie fundamentată pe conduita culpabilă a persoanei responsabile,

respectiv partea care se face vinovată de neexecutarea obligațiilor asumate prin contract” [72, p.60-88].

Cu toate acestea, în ultima perioadă, în doctrină, problematica existenței și conținutului vinovăției în materia răspunderii contractuale a fost nuanțat interpretată.

Relativ recent, s-a conturat o nouă orientare potrivit căreia: “(...) pentru angajarea răspunderii civile contractuale este necesară întrunirea a trei condiții: fapta contractuală ilicită, uneori și culpabilă (subl.ns), prejudiciul cauzat creditorului și raportul de cauzalitate dintre fapta contractuală ilicită și prejudiciul suferit de către credito, evident că această orientare, exclude vinovăția drept condiție a aplicării răspunderii juridice civile. Discuțiile au avut în vedere distincția între obligațiile contractuale de rezultat și cele de mijloace, apreciindu-se că, în majoritatea situațiilor, obligațiile asumate de debitorii contractuali sunt obligații de rezultat [131, p.148-149]. În aceste cazuri, răspunderea civilă este independentă de orice culpă, producerea rezultatului constituind dovada încălcării obligațiilor asumate. În consecință, în aceste situații răspunderea contractuală este fundamentată obiectiv, fără a fi necesară dovedirea culpabilității persoanei responsabile. Simplul fapt al nerealizării obiectivului urmărit prin încheierea contractului este de natură a cauza angajarea răspunderii contractuale. În mod excepțional, numai în cazul anumitor obligații de “*a face*”, calificate ca fiind “de mijloace, diligență și prudență”, este necesară invocarea și dovedirea culpei debitorului pentru a putea obține reparația. Amintim, în acest sens, situația în care fapta ilicită contractuală constă în neexecutarea *lato sensu* a unor obligații.

Remarcăm de asemenea că, în anumite contracte, în absența unor reglementări exprese, anumite dispoziții legale aplicabile în domeniu impun respectarea de către debitor a unor obligații esențiale, de natură a asigura securitatea creditorului prestațiilor sale. Astfel, obligația medicului de asigurare a securității pacientului său ori obligația fabricantului, importatorului sau distribuitorului de răspundere pentru defectul produselor fabricate, comercializate sau importate sunt considerate a fi obligații de rezultat de natură a proteja “partea slabă”, respectiv bolnavul sau consumatorul inocent în fața pericolelor îmbolnăvirii sau agravării stării lor de sănătate. Reglementarea acestor obligații, chiar și în absența unor prevederi exprese în contract, are ca efect extinderea considerabilă a răspunderii debitorului, ceea ce ar putea fi interpretat ca fiind abuziv și arbitrar. Răspunderea contractuală izvorăște exclusiv din actul încheiat, prin voința părților. Totuși, în asemenea cazuri, producerea prejudiciului corporal declanșează automat mecanismul răspunderii contractuale, fără a fi necesară dovedirea comportamentului culpabil al debitorului. S-a opinat în sensul acceptării obligației de securitate doar în acele contracte în care există anumite riscuri inerente serviciilor prestate de debitor, care impun asumarea ei ca obligație

accesorie prestației principale. Un exemplu edificator în acest sens ar putea fi contractul de transport persoane, în care transportatorul trebuie să asigure securitatea pasagerilor săi.

Relația contractuală dintre creditorul prestației și debitorul acesteia reprezintă elementul specific răspunderii contractuale. Ori de câte ori în producerea prejudiciului privind executarea unui contract este implicat un terț, față de acesta răspunderea va putea fi angajată numai pe temei delictual, iar față de debitor în condițiile răspunderii contractuale. De asemenea, dacă victima este un terț față de contract, va putea invoca numai răspunderea delictuală a autorului faptei prejudiciabile. Excepții de la această regulă ar putea fi invocate în cazul stipulației pentru altul sau al unui grup de contracte.

În primul caz, se prezumă culpa debitorului, în condițiile în care creditorul nu a contractat în interesul său exclusiv sau nu numai în interesul său, ci și în interesul unei terțe persoane. Aceasta ar putea fi victima unui prejudiciu cauzat prin neexecutarea contractului, situație în care se va putea îndrepta împotriva debitorului, invocând *culpa sa contractuală*. În acest sens, jurisprudența a admis angajarea răspunderii contractuale a centrului de transfuzie de sânge, în locul donatorului, în cazul în care persoana care a beneficiat de acest produs a fost contaminată.

În ipoteza în care bunul a fost transmis succesiv în proprietatea mai multor persoane, în baza unor contracte, actualul proprietar poate să reclame producerea unui prejudiciu datorită neexecutării corespunzătoare a celorlalte contracte, deși nu are calitatea de parte. În acest sens, proprietarul poate invoca defectuositatea produsului astfel achiziționat, îndreptându-se împotriva precedentilor vânzători. La fel ar putea fi acționați în judecată furnizorii materialelor de construcție de către beneficiarul lucrării, invocând faptul că au livrat antreprenorului său produse neconforme standardelor de calitate, ori arhitectul sau antreprenorul de actualul proprietar al construcției în legătură cu anumite vicii de proiectare și execuție [23, p.151].

Este interesant de accentuat că, spre deosebire de dreptul penal unde gradul de vinovăție este direct proporțional pedepsei aplicate (cu cât vinovăția este mai mare, cu atât pedeapsa este mai aspră), în dreptul civil, indiferent de gradul de vinovăție, obligația de a repara prejudiciul cauzat este integrală. În literatura de specialitate a savanților ruși, această situație se mai numește prezumție a vinovăției, sensul căreia presupune că persoana care a acționat ilicit e vinovată [185, p.22]. Creditorul sau pătimașul în proces trebuie să dovedească doar că prejudiciul a fost cauzat de debitor. Debitorul trebuie să dovedească că el a acționat fără vină.

În doctrina rusă lipsește o opinie unică referitoare la vinovăție. Astfel, savantul, Matveev G.C. definește vina ca o atitudine a vinovatului față de încălcarea legislației civile în formă de intenție sau imprudență [175, p.28]. Savantul Ioffe O. S., consideră că vinovăția este nu numai atitudinea persoanei față de fapta săvârșită dar și față de consecințe, adică față de prejudiciul cauzat [169, p.128].

Autorul cauzării daunei este eliberat de despăgubire dacă va dovedi, că dauna a fost cauzată nu din vina lui [143, p.219].

Încă din cele mai vechi timpuri, autorii români, francezi, germani, elvețieni, susțin opinia conform căreia culpa se diferențiază de ilicit.

În dreptul german, se face distincție între vinovăție, culpă sau greșală și ilicit arătându-se că nedreptatea și ilicitul trebuie să fie conștiente [228, p.9]. Aceeași opinie reiese din conținutul Codului civil elvetian în care se exprimă exigența că actul ilicit să fi fost săvârșit cu intenție, din neglijență sau imprudență [215]. Doctrinarii francezi definesc vinovăția pe temeiul ilicitului, după modelul definiției lui Planiol, potrivit căruia, vinovăția ar fi încălcarea unei obligații preexistente [223].

Proba culpei - în cazul răspunderii delictuale victima trebuie, în principiu, să facă dovada culpei autorului faptei ilicite și prejudiciabile, cu excepția unor situații când legea stabilește prezumții de culpă și a cazurilor de răspundere obiectivă, fără culpă.

Printre elementele răspunderii civile delictuale figurează și culpa autorului acțiunii sau inacțiunii ilicite; dar spre deosebire de celelalte elemente ale răspunderii civile (fapta ilicită cauzatoare de prejudiciu, prejudiciul și raportul de cauzalitate dintre fapta ilicită și prejudiciul creat) [81] care au caracter obiectiv, culpa este un element subiectiv.

Culpa este una din condițiile răspunderii civile și anume condiția subiectivă a acesteia; ea nu poate fi confundată nici cu fapta ilicită sau cu prejudiciul și nici cu raportul de cauzalitate dintre ele. Culpa constă în atitudinea psihică a autorului faptei păgubitoare față de acțiunea sau inacțiunea sa și urmările respective; prin cunoașterea semnificației sociale a acestei acțiuni sau inacțiuni, culpa presupune o atitudine negativă a autorului faptei ilicite față de interesele societății [6, p.81].

În dreptul civil român, condiția subiectivă a răspunderii este desemnată prin termenul «culpă». Este necesar de evidențiat faptul, că în teoria generală a dreptului, dreptul penal, dreptul administrativ, dreptul muncii prin culpă-se înțelege săvârșirea unei fapte ilicite fără intenție, adică prin imprudență sau neglijență. În toate aceste ramuri de drept, latura subiectivă a răspunderii juridice este exprimată prin termenul generic de «vinovăție», noțiune care desemnează, deopotrivă, intenția și culpa propriu-zisă.

Având în vedere faptul, că termenul de culpă nu poate cuprinde în conținutul acestei noțiuni toate formele condiției subiective a răspunderii civile, în literatura de specialitate s-a propus înlocuirea lui cu termenul de «greșală». În legătură cu aceasta, în dreptul european s-au conturat două concepții. Astfel, în dreptul francez, marea majoritate a autorilor confundă noțiunea de culpă cu noțiunea de ilicit. În această concepție, ilicitul și imputabilitatea constituie

două elemente ale greșelii. Din această cauză, greseala sau culpa are definiția ca fiind încălcarea unei obligații preexistente prin care se aduce atingere unui drept. Culpa poate fi comisiva sau omisiva. Confuzia între cele două noțiuni, este evidentă [204, p.603-606].

Dar în legislația germană și în Codul civil elvețian [202, p.16, p.44] fapta ilicită și greșeala sau culpa sunt doua elemente distincte și inconfundabile, condiții ale răspunderii civile.

Greșeala sau culpa pot fi de două feluri: culpa intenționată sau dolul; culpa neintenționată sau culpa propriu-zisă;

Legislația civilă nu definește diferitele forme ale culpei. Din această cauză se recurge la dispozițiile Codului penal. Art.8 și 9 ale Codului penal al Republicii Moldova prevăd că vinovăția îmbracă două forme: intenția și imprudența. Intenția are loc când persoana care a săvârșit infracțiunea și își dădea seama de caracterul social-periculos al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei social-periculoase, și le-a dorit sau admitea în mod conștient survenirea acestor urmări.

Imprudența are loc când persoana care a săvârșit-o, a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor social-periculoase ale acțiunii sau inacțiunii sale, dar considera în mod ușuratic, că ele vor putea fi evitate sau n-a prevăzut posibilitatea survenirii unor asemenea urmări, deși trebuia și putea să le prevadă [31].

Dolul direct și dolul indirect alcătuiesc ceea ce numim « culpa intenționată ». Imprudența și neglijența alcătuiesc « culpa neintenționată ».

Distincția între formele culpei, de regulă, nu prezintă interes practic, deoarece răspunderea civilă are la bază principiul reparării integrale a pagubei. De aceea, o persoană care a cauzat alteia o pagubă este obligată să o repare în întregime, indiferent că a acționat cu intenție sau fără intenție. Quantumul reparației depinde de întinderea pagubei și nu de forma culpei. Și totuși, uneori, distincția între diferitele forme ale greșelii sau culpei prezintă importanță. Astfel, în cazul când prejudiciul a fost cauzat prin fapta a două sau mai multe persoane, deși răspund solidar față de victimă, în raporturile dintre ele, cota parte de contribuție la fiecare se stabilește proporțional cu forma și gravitatea culpei. Dreptul roman a făcut distincție între culpa gravă (*culpa lata*), culpa ușoară (*culpa levis*) și culpa foarte ușoară (*culpa levissima*) [118, p.141].

Culpa gravă - aceea de care nu s-ar face vinovat nici omul cel mai marginit. Culpa ușoară - imprudența sau neglijența pe care nu ar fi săvârșit - o „un bun părinte de familie”, adică un om cu o diligență cea mai înaltă. Această clasificare a culpei nu a fost preluată de redactorii Codului civil francez și nici de redactorii Codului civil român. De aceea, în dreptul civil român se consideră că gradul culpei nu are nici o importanță practică, atunci când legea nu prevede altfel. Din moment ce există culpa, alături de celelalte condiții ale răspunderii civile, se naște obligația de reparare integrală a prejudiciului, indiferent de gravitatea culpei [6, p.125-126]. Totuși,

distincția între gradele culpei prezintă utilitate în careva situații: clauzele de ne răspundere pot fi admise în materie extracontractuală numai în ce privește culpa ușoară și foarte ușoară; în cazul culpei comune a autorului faptei ilicite și a victimei, reparația la care are dreptul victima va fi readusă în relație directă cu gradul culpei celor două părți; în cazul răspunderii pentru prejudiciile cauzate terților la sol de către aeronavele aflate în zbor, simpla culpă a victimei nu are efect exonerator; moștenitorul de administrarea moștenirii, decât pentru greșeli grave; pagubele provocate de către asigurat cu intenție, prin comiterea unor fapte grave, nu pot fi acoperite printr-o asigurare facultativă de răspundere civilă.

Problema stabilirii culpei apare ca simplă sau dificilă în dependență de forma pe care o îmbracă. În cazul culpei intenționate, dolul direct sau indirect, nu apar nici un fel de dificultăți; având configurația unui element pur subiectiv, pentru stabilirea intenției nu este nevoie de un criteriu exterior; autorul faptei prevede urmările conduitei sale păgubitoare și dorește sau acceptă producerea acestora.

Altfel este pusă problema stabilirii culpei neintenționate, adică a imprudenței și neglijenței. În ambele cazuri intervin anumite «deficiențe» în cadrul factorului intelectual; la imprudență făptuitorul crede ușuratic că urmările nu se vor produce; la neglijență, făptuitorul nu prevede urmările conduitei sale, deși trebuia și putea să le prevadă. În cazul neglijenței, elementul volitiv lipsește. Stabilirea culpei este necesar să fie făcută în funcție de conduita unui model uman abstract cu luarea în considerare a condițiilor și circumstanțelor externe în care a fost săvârșită fapta ilicită și prejudiciu [131, p.148].

Din analiza literaturii de specialitate autohtone, a altor state, articolelor ce reglementează vinovăția am ajuns la concluzia că în Codul civil al Republicii Moldova sunt prevederi referitoare la vinovăție la stabilirea răspunderii civile (art.603),(art.1398), însă este necesar să se concretizeze prin definiții atât noțiunea, cât și formele vinovăției: dolul și culpă corelația lor.

Recomandăm o definiție a vinovăției după cum urmează: Vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile, se manifestă prin atitudinea psihică a persoanei față de fapta cauzatoare de prejudicii și consecințele acesteia. Ea poate fi în formă de dol sau culpă.

În concluzie am putea accentua că:

În dreptul civil, condiția subiectivă a răspunderii este desemnată prin termenul “vinovăție” și de «culpă». Este necesar de evidențiat faptul, că în teoria generală a dreptului, dreptul penal, dreptul administrativ, dreptul muncii prin culpă-se înțelege săvârșirea unei fapte ilicite fără intenție, adică prin imprudență sau neglijență. În toate aceste ramuri de drept, latura subiectivă a răspunderii juridice este exprimată prin termenul generic de «vinovăție», noțiune care desemnează, deopotrivă, intenția și culpa propriu-zisă [85, p.31].

2.3. Caracterele psihologice specifice vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile

După cum s-a menționat în doctrina civilă, sub noțiunea de vinovăție apare și noțiunea de dol, culpă, greșală prin care se subînțelege atitudinea psihică a persoanei față de fapta săvârșită, toate având un caracter subiectiv. Componentele vinovăției nu diferă de cele care constituie substratul psihic comun oricărei acțiuni umane. Cel care săvârșește o faptă ilicită se folosește de aceleași procese, pe care le pune în mișcare atunci când săvârșește o faptă lăudabilă. Deci, nu diferă mecanismul neurofiziologic, ci modul de dirijare a acestuia.

Totuși în acest sens unii autori, cum este Jean Piaget la care ne raliem, evidențiază anumite caractere specifice vinovăției. Astfel am putea evidenția următoarele caractere: intelectual, volitiv, exterioritiv. Prezența caracterului intelectual, în calitate de caracter al vinovăției, presupune conștienta”, având un rol fundamental în cadru proceselor de cunoaștere și a celor voliționale”. Spre deosebire de actul inconștient, actul voluntar implică interpunerea între stimuli și răspuns a unor structuri specifice cu funcții mediatorii și regulatorii” [4, p.47]. Omul trebuie să-și de-a seama că faptele sale sunt de natură să vătămă drepturile subiective ale celorlalți membri ai societății, adică trebuie să aibă conștiința caracterului antisocial al conduitei sale.

Caracterul volitiv, reprezintă o activitate psihică îndreptățită spre atingerea unor scopuri, care presupune deliberarea și decizie pentru un anumit comportament de urmat. Individul reacționează la mediul ambiant, iar prin actul său voluntar se exprimă nevoia acestuia, de a regula eventualele rupturi ale echilibrului dintre organism și mediu [125, p.58-59]. Deci, factorul volitiv este precedat de factorul intelectual, acesta din urmă constituind premise celui dintâi [5, p.40].

Din alte poziții se referă la caracterele conținutului vinovăției în temeiul teoriei psihologice, profesorul Baltag D. Astfel dumnealui exprimând, poziția subiectivă a persoanei față de consecințele negative pentru societate ale faptei sale, vinovăția înglobează în conținutul său procesul psihic care precede sau însoțește consumarea conduitei ilicite. Un individ aflat în deplinătatea facultăților mintale este în măsură să conceapă și să aprecieze caracterul ilicit al acțiunii sale și urmările negative aferente ei. Pe de altă parte, deși existența omului în viața socială este relativ determinată, el are totuși posibilitatea să aleagă între multe feluri de a acționa [12, p.18]. Vinovăția implică libertatea subiectului de a acționa în mod conștient, caracterul deliberat al acțiunii sale, inclusiv asumarea riscului actului său. Pentru ca persoana responsabilă să devină subiect al răspunderii juridice, este necesar ca ea să fi avut posibilitatea de a decide în mod liber asupra săvârșirii faptelor sale, deci posibilitatea de a acționa cu discernământ și capacitatea de a-și dirija voința în raport cu un scop urmărit în mod conștient [116, p.239].

De aici, dl Baltag D. face concluzia că cele două atribute, care caracterizează și definesc existența ființei umane și care sunt în același timp și factorii conținutului vinovăției, sunt *rațiunea și libertatea* [12, p.19].

În cazul vinovăției, săvârșirea faptei ilicite presupune conceperea ei la nivel intențional, ideatic, înainte de a deveni realitate, pe planul rațiunii, conștiinței individuale, sub forma unor idei de comportament; în faza următoare se cântăresc argumentele în favoarea sau împotriva acțiunii, ajungându-se la final în favoarea deciziei de a săvârși sau de a se abține de la săvârșirea faptei antisociale. După finalizarea procesului decizional, se trece la manifestarea de voință, care rezidă în direcționarea energiei în vederea realizării conduitei propuse. Deci, vinovăția implică libertatea voinței individului, caracterul deliberat al acțiunii sale, asumarea riscului unui comportament, și anume acești doi factori - rațiunea și libertatea - sunt punctele de reper pe care se sprijină ideea de nevinovăție [12, p.19].

Dar ce reprezintă în fond din punct de vedere juridic voința și conștiința? Voința exprimă dorința manifestată a persoanei de a acționa sau nu într-un anumit fel ori indiferența acesteia față de eventualitatea producerii consecințelor socialmente negative ale faptei sale.

„Dați-mi cea mai nevinovată frază, scrisă de cel mai nevinovat om și pe baza ei î-l voi trimite justificat pe autor la spânzurătoare”, spunea Richelieu. În acest extremism, aparent bizar, găsim un miez de adevăr, în fond, cum tratează un sistem de drept vinovăția? Privită dinspre fapta ilicită, adică dinspre fapta care încalcă valorile așa cum sunt ele cristalizate în normele juridice în vigoare, dreptul nu e interesat de componența afectivă a atitudinii, nici de existența întregirii acesteia, el cercetează celelalte două componente - conștiința și voința - exprimate în conduita din raporturile exterioare ale individului uman ca subiect de drept. Sub aspect cognitiv interesează dacă subiectul a făcut în cunoștință de cauză sau nu, dacă și-a reprezentat corect sau eronat rezultatul, dacă a înțeles semnificația normativă a consecințelor rezultatului, între limite tolerabile. Sub aspect volitiv interesează dacă subiectul a voit, a fost indiferent, nu a voit să se producă rezultatul și consecințele acestuia [115, p.150].

Spre deosebire de voință, susține profesorul Baltag D., conștiința se definește prin doi factori: unul de prevedere, iar altul de reprezentare. Conștiința implică prevederea consecințelor concrete ale faptei ilicite de către autorul acesteia, precum și reprezentarea pe planul lui intelectual a relației cauzale dintre actul său de conduită și rezultatul material datorat acestui act. Este indiferent din punct de vedere subiectiv, dacă individul acceptă și dorește producerea urmărilor negative ori le privește cu indiferență, sperând în mod ușuratic să nu se producă, deși nu exclude posibilitatea producerii. Acest conținut psihologic al vinovăției este valabil pentru toate formele de răspundere juridică, deoarece în el se pot încadra atât culpa intențională sau dolul, cât și culpa neintenționată, adică culpa propriu-zisă, cu toate modalitățile concrete de

manifestare a lor [12, p.20].

O voință conștientă înseamnă o voință capabilă să reprezinte fapta și consecințele ei sau, deși nu a avut reprezentarea faptei și consecințelor, a avut posibilitatea reală a acestei reprezentări. Deci, vinovăția ar putea fi definită ca o stare subiectivă a individului, o atitudine psihică liber exprimată față de fapta sa ilicită și urmările ei, fapta care prezintă un grad de pericol social, precum și reprezentarea greșită pe plan intelectual a relației cauzale dintre actul de conduită și rezultatul material datorat acestui act, sau, deși nu a avut reprezentarea faptelor și urmărilor, a avut posibilitatea reală a acestei reprezentări. Indiferent dacă din punct de vedere subiectiv individul acceptă și dorește producerea urmărilor negative ori le privește cu indiferență, prevăzându-le ca posibile, sau speră în mod imprudent să nu se producă, respectiv exclude posibilitatea producerii lor dintr-o lipsă de prevedere ce îi este imputabilă, atitudinea sa psihică are semnificație socială, deoarece ea reflectă contradicția dintre interesele sale proprii și interesele sociale apărute de ordinea de drept, de normele juridice a căror respectare este obligatorie pentru normala desfășurare a relațiilor sociale [12, p.20].

Semnificația socială a conținutului vinovăției se manifestă prin aceea că existența acesteia este strâns legată de conduita ilicită, care, la rândul ei, are o semnificație socială determinată de împrejurarea că prejudiciază interese și valori sociale pentru a căror apărare, la nevoie, se poate recurge la forța de constrângere a statului. De aici, putem concluziona că conținutul psihologic și cel social al vinovăției sunt inseparabile; ele formează o unitate indisolubilă, iar această unitate dă vinovăției semnificația juridică de condiție și temei al răspunderii juridice și al răspunderii juridice civile.

În funcție de variațiunile factorului intelectual, concretizate în posibilitățile ca subiectul în momentul săvârșirii faptei să-și reprezinte clar consecințele acesteia, să și le reprezinte greșit sau să nu și le reprezinte deloc, deși avea posibilitatea și îndatorirea să și le reprezinte, vinovăția îmbracă forma intenției, atunci când persoana a avut reprezentarea corectă a urmărilor faptei sale, sau forma culpei, atunci când și-a reprezentat greșit sau nu și-a reprezentat deloc aceste consecințe socialmente dăunătoare. Intenția este una dintre formele în care se poate manifesta vinovăția ca element al răspunderii juridice. Toate categoriile de fapte ilicite - infracțiuni, abateri disciplinare, contravenții sau delikte civile - sunt susceptibile a fi săvârșite cu intenție; de aceea, exprimarea vinovăției în această formă este frecvent întâlnită la oricare dintre formele răspunderii juridice (penală, administrativă, civilă, disciplinară etc). Cu toate acestea, pe plan juridic, cercetarea și explicarea intenției ca fenomen psihic s-a bucurat de atenția cuvenită numai în doctrina dreptului penal, iar în ce privește dreptul civil, administrativ, dreptul muncii autorii rezumându-se doar să constate că și intenția este o modalitate a vinovăției. Explicația trebuie căutată în împrejurarea că, sub aspectul stabilirii răspunderii și alegerii sancțiunii

corespunzătoare faptei ilicite comise, gradul de vinovăție al făptuitorului prezintă importanță practică numai în dreptul penal. Aceasta nu înseamnă însă că intenția este o categorie juridică pur penală și că cercetarea ei din punct de vedere teoretic ar fi superficială la formele nepenale ale răspunderii juridice. În toate ramurile dreptului vinovăția este o condiție de la sine a răspunderii, iar cercetarea ei poate oferi o imagine reală în care se are în vedere intenția; vinovăția nu poate fi redusă numai la culpă, după cum răspunderea juridică nu poate fi just caracterizată făcându-se abstracție de răspunderea penală [21, p.170].

Particularitățile intenției au fost relevate în opiniile mai multor autori de către profesorul D.Baltag. Analizând aceste opinii putem conchide că intenția, ca formă a vinovăției, se caracterizează printr-un complex de factori psihici, între care cunoașterea caracterului antisocial al faptei, reprezentarea și acceptarea urmărilor ei negative au un rol esențial și definitoriu pentru specificitatea conținutului său [12,p.21]. Astfel, Francisco Carrara, exponent al doctrinei clasice penale, abordând problema elementelor intenției, preciza că acestea sunt în număr de patru, și anume: cunoașterea legii; prevederea rezultatului actului voit; libertatea de alegere și voința agentului de a acționa [24, p.174]. Susținem și ne alăturăm opiniilor autorilor citați.

Vinovăția – condiție a răspunderii juridice civile, este nu numai necesară dar ar fi bine ca la aplicarea răspunderii juridice civile, la determinarea valorii prejudiciului să se țină cont de formele și de gradele acesteia așa ca în dreptul penal. În legislație și doctrină sub noțiunea de vinovăție apare și noțiunea de culpă, greșală prin care se subînțelege atitudinea persoanei față de fapta săvârșită, toate având un *caracter subiectiv*.

În concluzie, evidențiem ca importante, următoarele caractere specific vinovăției din dreptul civil: intelectual, volitiv, exterioritiv. Prezența caracterului intelectual, în calitate de caracter al vinovăției, presupune conștiința”, având un rol fundamental în cadru proceselor de cunoaștere și a celor voliționale”. Spre deosebire de actul inconștient, actul voluntar implică interpunerea între stimuli și răspuns a unor structuri specifice cu funcții mediatorii și reglatorii”. Omul trebuie să înțeleagă că faptele lui sunt de natură să vătăme drepturile subiective ale celorlalți membri ai societății, adică trebuie să aibă conștiința caracterului antisocial al faptelor sale. Caracterul volitiv, reprezintă o activitate psihică îndreptățită spre atingerea unor scopuri, care presupune deliberarea și decizie pentru un anumit comportament de urmat.

Catacterul exterioritiv reprezintă necesitatea de a exterioriza și concretiza existența sau lipsa vinovăției [88, p.105-109].

2.4. Concluzii la Capitolul 2

1. Conceptul. În concluzie considerăm că așa cum, dreptul civil privind răspunderea juridică civilă se axează pe concepția subiectivă, bazată pe o viziune umanistă asupra societății, formată printr-o evoluție milenară, conform căreia fiecare om are obligația de a-și adapta propria

conduită potrivit normelor de conviețuire socială, pentru a evita producerea de daune altor persoane.

Cele două forme ale răspunderii civile au la bază vinovății diferite, care imprimă în fiecare caz reguli speciale în care poate fi antrenată obligația reparației, în sarcina persoanei responsabile.

2. În dreptul civil, vinovăția este element esențial al răspunderii, ea transformă ilicitul în imputabil, însă datorită complexității extraordinare a vieții sociale căreia îi vine în întâmpinare norma juridică civilă, nu se poate explica întotdeauna și evidenția suficient de clar prezența factorului subiectiv reproșabil în cadrul conduitelor umane. O asemenea dificultate conduce, de multe ori, spre judecăți eronate, care eșuează fie într-o exonerare de răspundere civilă nejustificată, fie în condamnarea la despăgubiri civile acolo unde, în realitate, nu există nici cea mai mică atitudine subiectivă culpabilă.

3. În doctrina dreptului civil, condiția subiectivă a răspunderii este desemnată prin termenul «culpă». Este necesar de evidențiat faptul, că în teoria generală a dreptului, dreptul penal, dreptul administrativ, dreptul muncii prin culpă-se înțelege săvârșirea unei fapte ilicite fără intenție, adică prin imprudență sau neglijență. În toate aceste ramuri de drept, latura subiectivă a răspunderii juridice este exprimată prin termenul generic de «vinovăție», noțiune care desemnează, deopotrivă, intenția și culpa propriu-zisă.

4. Din studiul literaturii de specialitate autohtone, a altor state, legislației ale căror norme de drept reglementează vinovăția, considerăm că vinovăția în dreptul civil, este o noțiune mai largă care cuprinde și vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile, în cele două forme ale sale (contractuală și delictuală). Vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile, este o noțiune complexă care cuprinde celelalte forme ale ei, dolul (intenție) și culpa (imprudență și neglijență) și culpa gravă.

5. Din analiza normelor de drept ce reglementează vinovăția am ajuns la concluzia că în Codul civil al Republicii Moldova lipsesc reglementări conceptuale referitoare la noțiunea de răspundere juridică civilă, caracterele, principiile, formele precum și condițiile acesteia.

De aceea considerăm necesar ca CC RM să fie completat cu articole care să reglementeze expres, instituția răspunderii juridice civile. În acest context, propunem o definiție a vinovăției după cum urmează: Vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile, se manifestă prin atitudinea psihică a persoanei față de fapta cauzatoare de prejudicii și consecințele acesteia. Ea poate fi în formă de dol sau culpă.

Dolul este o formă a vinovăției civile (contractuale, delictuale) care se exprimă prin atitudinea intenționată și cu rea – credință a persoanei, față de fapta săvârșită, cauzatoare de prejudiciu. Dolul are mai multe forme: dolul direct și indirect. Dolul, ca intenție directă are loc

atunci, când făptuitorul își dă seama de caracterul antisocial al faptei sale, prevede consecințele acestuia și dorește ca ele să se producă.

Dolul indirect, sau intenție indirectă, este atunci, când făptuitorul își dă seama de caracterul antisocial al faptei sale, prevede consecințele acesteia și cu toate că nu le urmărește, acceptă posibilitatea producerii lor.

Culpa, formă a vinovăției, este definită ca fiind atitudinea psihică a autorului faptei ilicite și păgubitoare față de fapta respectivă și față de urmările acestei fapte.

Formele culpei:

a. Culpă prin imprudență (ușurința) este atunci când autorul faptei ilicite a prevăzut rezultatul posibil al faptei sale, nu a acceptat însă acest rezultat și nici nu l-a dorit, sperând în mod ușuratic că el nu se va produce. Imprudența apare ca o lipsă de diligență; a fi imprudent înseamnă a fi lipsit de diligență pe care legea o pretinde din partea tuturor cărora li se adresează.

b. Culpă prin neglijență are loc atunci când, autorul nu își dă seama de caracterul antisocial al faptei și nu prevede consecințele acesteia, deși trebuia și putea să le prevadă.

Din definiția adoptată de lege pentru această modalitate a culpei rezultă următoarele condiții:

- făptuitorul să nu fi prevăzut rezultatul acțiunii sale:

- făptuitorul să fi avut obligația și posibilitatea de a prevedea, așa cum este cazul în care este uitat aragazul deschis, iar în urma unei puternice emanații de gaze se produce o explozie soldată cu pierderi de vieți omenești și cu importante pagube materiale.

c. Culpă este gravă atunci, când autorul a acționat cu o neglijență sau imprudență pe care nici persoana cea mai lipsită de dibăcie nu ar fi manifestat-o față de propriile interese.

6. În dreptul civil, condiția subiectivă a răspunderii este desemnată prin termenul „vinovăție” și de «culpă». Este necesar de evidențiat faptul, că în teoria generală a dreptului, dreptul penal, dreptul administrativ, dreptul muncii prin culpă - se înțelege săvârșirea unei fapte ilicite fără intenție, adică prin imprudență sau neglijență. În toate aceste ramuri de drept, latura subiectivă a răspunderii juridice este exprimată prin termenul generic de «vinovăție», noțiune care desemnează, deopotrivă, intenția și culpa propriu-zisă [85, p.31], deaceia considerăm că și în dreptul civil să fie desemnată noțiunea de vinovăție cu sens mai larg, iar dolul și culpa formele acesteia.

7. Evidențiem ca importante, următoarele caractere specifice vinovăției din dreptul civil: intelectual, volitiv, exterioritiv. Prezența caracterului intelectual, în calitate de caracter al vinovăției, presupune conștiința”, având un rol fundamental în cadrul proceselor de cunoaștere și a celor volitionale”. Spre deosebire de actul inconștient, actul voluntar implică interpunerea între stimuli și răspuns a unor structuri specifice cu funcții mediatorii și reglatorii”. Omul trebuie să-și

de-a seama că faptele sale sunt de natură să producă vătămarea drepturilor subiective ale celorlalți membri ai societății, adică trebuie să aibă conștiința caracterului antisocial al conduitei sale. Caracterul volitiv, reprezintă o activitate psihică îndreptățită spre atingerea unor scopuri, care presupune deliberarea și determinarea pentru un anumit comportament de urmat.

Caracterul exterioritiv reprezintă necesitatea de a exterioriza și concretiza existența sau lipsa vinovăției [88, p.109].

3. INCURSIUNI TEORETICE ȘI PRACTICE ASUPRA PARTICULARITĂȚILOR VINOVĂȚIEI – CONDIȚIE A APLICĂRII RĂSPUNDERII CIVILE CONTRACTUALE

3.1. Evidențierea și analiza particularităților vinovăției la aplicarea răspunderii civile contractuale

Răspunderea juridică civilă contractuală se deosebește de cea delictuală și după particularitățile vinovăției, condiție a acesteia. Este important de accentuat că în doctrină există definiția specifică adusă vinovăției din cadrul relațiilor contractuale. Astfel, vinovăția civilă contractuală se consideră atitudinea subiectivă responsabilă a debitorului obligației contractuale față de fapta sa ilicită (și urmările acesteia) constând în neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau prin întârziere a obligației care îi incumbă. Vinovăția se consideră latura subiectivă a faptei debitorului contractual [142, p.199].

Codul civil al Republicii Moldova de asemenea dispune de reglementări speciale privind vinovăția drept o condiție necesară stabilită debitorului accentuând în care formă ale vinovăției apare răspunderea acestuia. Astfel art. 603 prevede că, debitorul poartă răspundere numai pentru dol (intenție) sau culpă (imprudența sau neglijența) dacă legea sau contractul nu prevede altfel sau dacă din conținutul sau natura raportului nu reiese altfel. Aliniatul (2) al art.603 accentuează că este nula orice stipulație care îl eliberează anticipat pe debitor de răspundere în caz de dol sau culpă gravă. Art.604 din CC RM stipulează că debitorul răspunde pentru vina reprezentantului lui în aceeași măsură ca pentru propria vină. Această prevedere ne evidențiază situația în care debitorul răspunde nu numai pentru fapta sa proprie, dar și pentru fapta altuia.

Deci, aceste prevederi și altele din codul civil, despre care vom discuta în continuare ne arată că răspunderea civilă contractuală la capitolul vinovăția are o reglementare expresă mai amănunțită decât cea delictuală, adică aplicarea acesteia depinde de forma sau gradele vinovăției.

O altă particularitate vădită a vinovăției din cadrul relațiilor contractuale este necesitatea existenței unui contract încheiat în conformitate cu toate prevederile legale de valabilitatea acestuia. Deci, contractul de fapt este principala particularitate, care presupune o vinovăție modulată de contract adică ea depinde de condițiile de validitate a contractului și de clauzele contractuale stabilite de părți. Și aici este important să concretizăm că gradele de vinovăție variază de la contract la contract.

Doctrina civilă a concluzionat că delimitarea vinovăției din cadrul răspunderii civile contractuale de cea delictuală, trebuie să pornească de la specificul faptei ilicite care în materia contractului se caracterizează prin aceea că ea constă în neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau prin întârziere a obligațiilor contractuale [40, p.158].

Specific pentru vinovăție în cadrul răspunderii juridice contractuale este stabilirea clauzelor penale în conținutul contractelor. În cazurile când în lege sau contract sunt stipulate

una din formele clauzelor penale, partea care a încălcat obligațiile contractuale se face vinovată indiferent de existența prejudiciului.

O altă particularitate a vinovăției din cadrul răspunderii civile contractuale apare la repararea prejudiciului cauzat prin neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau prin întârziere a obligațiilor contractuale. Cum sa menționat mai sus art. 603 CC RM prevede că, debitorul poartă răspundere numai pentru dol (intenție) sau culpă (imprudenta sau neglijenta) dacă legea sau contractul nu prevede altfel sau dacă din conținutul sau natura raportului nu reiese altfel. Aceeași situație este prevăzută și în legislația altor state [142, p.199, p.219]. Întinderea reparării se stabilește pe baza clauzelor contractului în cazul răspunderii civile contractuale, părțile putând conveni să mărească sau să micșoreze cuantumul despăgubirii. Debitorul contractual este obligat să repare doar prejudiciul efectiv și beneficiul nerealizat, el răspunzând pentru daunele imprevizibile la încheierea contractului numai în cazul în care a acționat cu vinovăție [74, p.35].

Unii doctrinari moldoveni analizând prevederile legale cu privire la vinovăție referitoare la contractul de transport, au estimat că La Capitolul XII din Codul civil, care este dedicat transportului, legiuitorul utilizează noțiunile de *vinovăție*, *intenție sau culpă gravă* și *vină*, și anume: cea de *vinovăție* în art.999 alin.(2) și în art.1008 alin.(1) ale Codului civil; expresia "*intenție sau din culpă gravă*" în art.988 alin.(2) și în art.1019 ale Codului civil, iar termenul "*vină*" doar într-un singur caz - în art.989 alin.(1) al Codului civil. În același timp, suntem de acord cu E.Cojocari, I.Mihalache și alți autori, că termenul de culpă poate fi asimilat cu cel de greșeală. Iar, reieșind din faptul că în doctrina națională părerile sunt diversificate cu referire la noțiunea de vină, considerăm că ea este o formă a vinovăției, nefiind necesare explicații suplimentare [43, p.15].

O altă cale a fost preluată de legiuitor din Convenția de la Montreal, deoarece nu se face distincție între gradele vinovăției, ci este utilizată expresia "*neglijența sau altă acțiune greșită ori omisiune*", care include în sine intenția, culpa, vinovăția și vina. Altfel spus, în Convenție accentul se pune pe "acțiunea greșită". Regula generală este că transportatorul de fiecare dată va fi responsabil, în virtutea prezumției vinovăției sale, putând fi eliberat de răspundere numai dacă va dovedi greșeala în acțiunile celeilalte părți. În ce ne privește, avem rezerve cu privire la formularea dată, fiindcă în Convenție nu interesează gravitatea greșelii, ci lipsa ori prezența ei. În așa mod, chiar și cea mai neînsemnată greșeală ar putea fi calificată ușor ca "acțiune greșită ori omisiune" având ca efect răsturnarea prezumției și exonerarea căraușului aerian de răspundere. Considerăm că, în problema dată, Convenția de la Montreal încalcă grav drepturile consumatorilor și ale altor beneficiari ai serviciilor aeriene de transport. În opinia autorului, mai reușite sunt reglementările din Codul civil al Republicii Moldova [47, p.214-226].

Am estimat că cea mai frecventă formă a vinovăției prezintă în practica judiciară a Republicii Moldova cu privire la transportul aerian este culpa (greșeala). Spre exemplu, într-o decizie de speță Curtea de Apel Chișinău a decis că compania aeriană se face vinovată pentru neglijență, deoarece pasagerului i-a fost înregistrat eronat bagajul. În instanța de judecată păgubitul a confirmat culpa transportatorului, dovedind că în buletinul de bagaje și în extrasul registrului de bagaje figurează numere distincte. Reieșind din faptul că zborurile se realizează prin conexiune, adeseori companiile aeriene invocă în mod eronat că nu ar fi obligate la plata despăgubirilor, aducând dovezi că bagajul întârzie ori s-a pierdut din vina unui alt transportator. Dificile sunt și cazurile când instanța judecătorească urmează să determine între culpa transportatorului și a agenției de turism. Ca exemplu, aducem speța când reclamantul având biletul tur-retur Chișinău-Frankfurt-New-York, la New-York returul a fost anulat. Judecătoria Botanica și Curtea de Apel Chișinău au respins pretențiile reclamantului ca fiind neîntemeiate, însă Curtea Supremă de Justiție judecă cauza și stabilește prezența unei vinovății mixte - a agenției de voiaj și a companiei aeriene, iar achitarea despăgubirilor a fost trecută în mod exclusiv pe seama companiei aeriene [53].

O particularitate a vinovăției ca element sau condiție a răspunderii juridice civile contractuale este și aceea că la repararea prejudiciului cauzat de cel vinovat se ține cont și de vina celui prejudiciat. Astfel articolul 612 CC RM prevede că:

(1) Dacă la nasterea prejudiciului sau a unei alte obligații de compensare a concurat vinovăția celui îndreptățit la despăgubire sau la compensare, existența și întinderea obligației de despăgubire sau de compensare, depind de împrejurări și, în special, de măsura în care prejudiciul este cauzat de o parte sau de cealaltă parte.

(2) Dispoziția alin.(1) se aplică și atunci când vinovăția celui prejudiciat se restrânge la faptul că el a omis să preîntâmpine sau să diminueze prejudiciul.

Deci, considerăm că vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile contractuale, dispune de o definiție proprie și de un șir de particularități care o evidențiază de vinovăție, condiție a răspunderii juridice civile delictuale.

3.2. Opinii contradictorii privind formele vinovăției contractuale: dolul și culpa sau greșeala

Studiind literatura de specialitate, legislația în vigoare (art. 603, 475 Cod civil al Republicii Moldova) s-a observat, că noțiunea de vinovăție este însoțită sau înlocuită de mai multe cuvinte și anume: dol, culpă, greșală, deaceia apare necesitatea unei unificări de ordin terminologic pentru a încerca să stabilim care din ele este mai corectă.

În Codul civil al Republicii Moldova nu este adusă o definiție a noțiunii de vinovăție, însă se concretizează în articolele ce reglementează răspunderea persoanelor care nu și-au executat obligația dintr-un contract sau a executat-o necorespunzător. Astfel, art. 603 CC RM intitulat vinovăția debitorului, la alin. 1 prevede că: debitorul poartă răspundere numai pentru dol (intenție) sau culpă (imprudență sau neglijență) dacă legea sau contractul nu prevede altfel sau dacă din conținutul sau natura raportului nu reiese altfel. Alin.2 prevede că este nulă orice stipulație care îl eliberează anticipat pe debitor de răspundere în caz de dol sau culpă gravă [29]. Deci, din conținutul articolului reiese că vinovăția are mai multe forme și anume: dolul, culpa și culpa gravă, dar nu concretizează sensul sau natura juridică a acestor forme.

Dex- ul românesc, definește dolul, ca acțiune făcută cu rea – credință, cu viclenie pentru a determina pe cineva să încheie un contract nefavorabil sau să admită o clauză defavorabilă într-un contract [65, p.314]. Deci, reieșind din cele anunțate putem concluziona că dolul este o formă a vinovăției civile contractuale, care se exprimă prin atitudinea intenționată și cu rea –credință a persoanei, parte a unui contract, față de fapta săvârșită, prin neexecutarea acestuia. Dolul are mai multe forme: dolul direct și indirect. Dolul, ca intenție directă are loc atunci, când făptuitorul își dă seama de caracterul antisocial al faptei sale, prevede consecințele acestuia și dorește ca ele să se producă.

Dolul indirect, sau intenție indirectă, este atunci, când făptuitorul își dă seama de caracterul antisocial al faptei sale, prevede consecințele acesteia și cu toate că nu le urmărește, acceptă posibilitatea producerii lor. Considerăm necesar ca art. 603 CC RM să fie completat cu această definiție.

O altă noțiune, formă a vinovăției, utilizată în art. 603 CC RM este cea de culpă (imprudență sau neglijență), fără a fi concretizată printr-o definiție. În literatura de specialitate autohtonă din domeniul dreptului civil nu este definită culpa. Doctrinarii, teoreticienii și penaliștii autohtoni (Gladchi G., Stati E., Mariș A., etc.) abordează această problemă. Astfel, se concretizează că categoria culpei presupune mai multe concepte, în același rând că intenția ilicită este una dintre formele fundamentale ale vinovăției. Spre deosebire de intenție, care a preocupat mai mult doctrina penală, culpa a reținut și continuă să rețină în egală măsură atenția tuturor autorilor care cercetează diferite forme ale răspunderii juridice.

Ca fenomen juridic, culpa este consacrată atât de Codul penal al Republicii Moldova (art.18), cât și de CC RM (art.603, 1398). În alte legislații, o definiție legală a culpei este rar întâlnită. De exemplu, din prevederile Codului penal al Republicii Moldova (art.18) rezultă că imprudența poate fi definită ca o formă de vinovăție ce se caracterizează prin aceea că făptuitorul prevede rezultatul faptei sale pe care însă nu-l acceptă, însă socotește fără temei că acesta nu se va produce sau nu prevede deloc rezultatul faptei, deși putea și trebuia să-l prevadă. Potrivit

art.1398 CC RM, delictul civil constă în fapta omului contrară legii și culpabilă, prin care se cauzează altuia un prejudiciu. D-l D. Baltag accentuează că, cercetând definiția legală a culpei, dată în textele citate, constatăm că, în esență, conținutul acestui concept este identic în penal și civil, adică: imprudența, neglijența, nesocotința etc [12, p.18].

În doctrina română prin culpă, în sensul propriu – zis al acestui termen, se înțelege săvârșirea unei fapte ilicite, fără intenție, adică prin imprudență sau neglijență. În toate aceste izvoare, latura subiectivă a răspunderii juridice este exprimată prin termenul de “vinovăție,” noțiune care desemnează, deopotrivă, intenția și culpa propriu-zisă [128, p.214].

Se consideră că termenul de culpă, nu poate cuprinde în conținutul său toate formele condiției subiective a răspunderii civile, deaceia în literatura de specialitate s-a propus înlocuirea lui cu termenul de “greșală”. În acest sens s-a arătat că se preferă terminologia codului civil cu care suntem de acord și noi pentru a desemna generic, atât greșala intenționată adică dolul, viclenia sau intenția, cât și greșala neintenționată, adică culpa [72, p.105-110]. De alt fel, anume în acest sens este expusă noțiunea de culpă și în art.603 al Codului civil al Republicii Moldova.

În literatura română întâlnim și alte opinii. Astfel, unii autori pun semnul egalității între vinovăție și culpă, menționează că “vinovăția sau culpa constă în atitudinea psihică a persoanei care comite o faptă ilicită, față de fapta sa și de consecințele acesteia” [136, p.546]. Același autor concretizează că, în dreptul civil, de fapt culpa desemnează într-un sens larg vinovăția sub toate formele ei, în sens restrâns culpa sau greșeala desemnează însă o formă a vinovăției.

Sunt discutabile aceste noțiuni și în literatura de specialitate a altor state cum este Germania și Elveția. În dreptul european s-au conturat două puncte de vedere sau concepții. În dreptul francez, marea majoritate a autorilor confundă noțiunea de culpă cu noțiunea de ilicit. În această concepție, ilicitul și imputabilitatea constituie două elemente ale greșelii. De aceea, greșala sau culpa este definită ca fiind încălcarea unei obligații preexistente prin care se aduce atingere unui drept [223, p.267]. În legislația civilă germană și în Codul civil elvețian fapta ilicită și greșala sau culpa sunt două elemente distincte și inconfundabile, condiții de sine stătătoare ale răspunderii civile [213].

Culpa este definită ca fiind atitudinea psihică a autorului faptei ilicite și păgubitoare față de fapta respectivă și față de urmările acestei fapte. Din această definiție rezultă că, în ordine, culpa implică în primul rând, un element intelectual și apoi unul volitiv. Elementul intelectual, cum am spus mai înainte constă în conștiința omului a semnificației sociale a faptei sale și în prevederea sau cel puțin în posibilitatea de prevedere a urmărilor acestei fapte. Pentru a fi răspunzătoare, persoana trebuie să aibă conștiința caracterului antisocial al conduitei sale. Elementul volitiv, se concretizează în procesul psihic și de deliberare și de luare a unei hotărâri cu privire la conduita sa. Procesul volitiv are două faze: deliberarea și decizia sau hotărârea. Răspunderea juridică

civilă se va angaja numai dacă dintre mai multe conduite, autorul faptei a ales-o pe cea antisocială, deși putea să se oprească la o altă conduită compatibilă cu interesele societății. Aceste două elemente ale culpei – factorul intelectual și cel volitiv se află într-o strânsă unitate [72, p.179].

Art. 603 al CC RM stabilește că culpa are două forme: imprudență și neglijență. Imprudența are loc atunci când făptuitorul își dă seama de caracterul antisocial al faptei sale, prevede consecințele ei, pe care nu le acceptă, sperând, în mod ușuratic, că ele nu se vor produce.

Neglijența, are loc atunci, când făptuitorul nu își dă seama de caracterul antisocial al faptei și nu prevede consecințele acesteia, deși trebuia și putea să le prevadă [128, p. 216-217].

Trebuie să accentuăm că distincția sus menționată nu prezintă un deosebit interes, fiindcă răspunderea civilă are la bază principiul reparării integrale a prejudiciului indiferent de formele vinovăției, dar considerăm că această distincție este necesară, deoarece în practica de toate zilele și chiar în cea judiciară se confundă importanța vinovăției în dreptul civil cu specificul importanței ei în dreptului penal, mai ales la delictе și atunci este foarte greu de examinat unele acțiuni civile. Este importantă această distincție și în cazurile când prejudiciul a fost cauzat prin fapta ilicită a două sau mai multe persoane, când persoana a fost doar parțial asigurată de răspundere civilă etc.

Noțiunea culpei presupune mai multe concepte, în același rând că intenția ilicită este una dintre formele fundamentale ale vinovăției. Spre deosebire de intenție, care a preocupat mai mult doctrina penală, culpa a reținut și continuă să rețină în egală măsură atenția tuturor autorilor care cercetează diferite forme ale răspunderii juridice [12, p.18]

Cercetând definiția legală a culpei, dată în textele citate, constatăm că, în esență, conținutul acestui concept este identic în dreptul penal și civil, adică: imprudența, neglijența, nesocotința etc.

Această constatare nu trebuie însă să ducă la concluzia că între culpa penală și cea civilă nu există careva diferențiere. Ele se deosebesc, înainte de toate, prin sfera lor. Așa cum precizează M.N.Costin, „dacă în penal culpa există numai atunci când un rezultat infracțional se produce fără ca autorul faptului ilicit, care l-a generat, să fi intenționat acest lucru, în civil, prin noțiunea de culpă se desemnează în mod frecvent și noțiunea de intenție ilicită, făcându-se distincție între culpa neintenționată - culpa propriu-zisă - și culpa intenționată. Pe de altă parte, dacă în dreptul civil este considerată culpă chiar cea mai neînsemnată neglijență sau greșeală, care antrenează cauzarea unui prejudiciu, în dreptul penal, în schimb, pentru ca să existe culpă e necesar ca neglijența, imprudența etc. să fi fost de așa natură încât să producă consecințele negative înscrinate prin lege” [48, p.183].

După cum am menționat anterior, că formă a vinovăției, culpa se poate realiza prin mai multe modalități. De aceea, în doctoina juridică există mai multe opinii în ce privește conținutul acestora. Unii autori deosebesc două modalități principale: culpa cu prevedere și culpa simplă [116, p.241]. Culpa cu prevedere include ușurința, imprudența, culpa simplă - greșeala, neglijența, neatenția. Alții consideră că principalele modalități ale culpei sunt: imprudența, neglijența, inabilitatea sau nepriceperea, neatenția [16, p.188]. Culpa poate fi cu previziune (imprudența) și fără previziune (neglijența) [149, p.547]. În doctrina rusă sunt studiate două modalități: imprudența (ușurința) și neglijența [178, p.520].

În lipsa unor precizări în textele de lege și a unui punct de vedere unitar în doctrina juridică asupra acestei probleme, considerăm că principalele modalități ale culpei sunt: imprudența (ușurința), neglijența și culpa gravă

a) **Culpă prin imprudență** (ușurința) este atunci când autorul faptei ilicite a prevăzut rezultatul posibil al faptei sale, nu a acceptat însă acest rezultat și nici nu l-a dorit, sperând în mod ușuratic că el nu se va produce. Imprudența apare ca o lipsă de diligență; a fi imprudent înseamnă a fi lipsit de diligență pe care legea o pretinde din partea tuturor cărora li se adresează. În ce privește limitele diligenței, în doctrină se face deosebire între persoane obișnuite - nepregătite într-un domeniu de activitate și profesioniști - cărora li se cere o diligență specială, un maximum de prudență și precauțiune, deoarece cunoștințele lor tehnice le permit să prevadă și să ia măsurile corespunzătoare pentru a nu se produce rezultatul vătămător. Profesioniștilor li se poate imputa o imprudență atunci când nu se respectă regulile generale ale exercițiului profesiei sau ale specialității în care lucrează.

b) **Culpă prin neglijență.** Din definiția adoptată de lege pentru această modalitate a culpei rezultă următoarele condiții:

- făptuitorul să nu fi prevăzut rezultatul acțiunii sale:
- făptuitorul să fi avut obligația și posibilitatea de a prevedea, așa cum este cazul în care este uitat aragazul deschis, iar în urma unei puternice emanații de gaze se produce o explozie soldată cu pierderi de vieți omenești și cu importante pagube materiale.

c) Codul civil al Republicii Moldova în alin.(2) al art.603, mai evidențiază o formă a culpei – **culpa gravă**, fără a explica esența acesteia.

În dicționarul juridic găsim o explicație a acestei noțiuni cu referință la dreptul roman. Astfel, în ce privește culpa, după criteriul intensității sale, încă în dreptul roman, s-a făcut distincție între: culpa gravă (*culpa lata*), culpa ușoară (*culpa levis*) și culpa foarte ușoară (*culpa levissima*). Culpa gravă era aceea de care nu s-ar face vinovat nici omul cel mai mărginit, în sensul că orice persoană cu un minim de diligență ar fi prevăzut rezultatul faptei. Culpa ușoară este neglijența de care nu s-ar fi făcut vinovat un „bun părinte de familie”, adică un om cu

diligență medie, normală. Culpă foarte ușoară este aceea care ar fi putut fi evitată numai de „un excelent părinte de familie”, adică de un om cu diligența cea mai înaltă, având un simț de prevedere ieșit din comun [234, p.130].

Răspuns la această întrebare găsim și în doctrină. Astfel, culpa este gravă atunci când autorul a acționat cu o neglijență sau imprudență pe care nici persoana cea mai lipsită de dibăcie nu ar fi manifestat-o față de propriile interese [23, p.151]. Este important să concretizăm că ar fi necesar să se completeze alin.(2) al art.603 CC RM cu o definiție a culpei grave, deoarece și în alte articole ale acestuia se utilizează această formă a culpei.

Aceste forme ale culpei acționează în toate ramurile de drept, ele apărând uneori sub forma inabilității (nepriceperii). Inabilitatea constă în inaptitudinea de a exercita o activitate, o profesie în mod corect, care presupune cunoașterea unor reguli, principii, precum și o anumită abilitate profesională, o anumită stăpânire a acestor cunoștințe, pricepere în întrebuințarea unor mijloace adecvate activității sau specialității respective. Când ca urmare a inabilității se produce un rezultat prejudiciabil, fapta este săvârșită prin imprudență[90, p.559]

Nu este exonerat de răspundere și acela care nu s-a străduit să vadă sau să înțeleagă împrejurările, când în mod normal trebuia să le înțeleagă. El se află în culpă atunci când neînțelegerea unor împrejurări care au condus la săvârșirea faptei ilicite se datorează lipsei de atenție din partea autorului.

În materia dreptului civil culpa desemnează, în general, vinovăția sub toate formele ei. Formele culpei civile sunt intenția (dolul), imprudența și neglijența. Se mai face distincția între **culpa prin comisiune** (culpa *in comittendo*), cum ar fi faptul de a lovi o persoană și **culpa prin omisiune** (culpa *in omittendo*), cum ar fi cazul când chiriașul nu previne proprietarul de uzurparea bunurilor sale, închiriate de către un terț. De asemenea, se mai face deosebire între **culpa contractuală**, care se săvârșește cu ocazia executării unui contract, și **culpa delictuală**, care constă dintr-o faptă ilicită ce cauzează altuia un prejudiciu, creând astfel obligații. În *materie contractuală* culpa este prezumată; în *materie delictuală*, culpa nu se prezumă, ea trebuie dovedită de către persoana care pretinde că a suferit o pagubă [149, p.548].

Deci în concluzie am putea spune:

1.În doctrina din țară și de peste hotare sau creat o multitudine de opinii controversate privind noțiunile de vinovăție și culpă și a altor forme ale acestora din dreptul civil. Aceasta se întâmplă deoarece ea se utilizează cu alte forme fără a se da o explicație legală concretă.

2. Din analiza doctrinei și a conținutului legal, concluzionăm că vinovăția este o condiție a răspunderii juridice civile și este întotdeauna o atitudine psihică față de fapta ilicită generatoare de prejudicii. Vinovăția are un sens mai larg care cuprinde toate celelalte forme ale ei, dolul și culpa. Aceste noțiuni nu sunt definite și nu este stabilită corelația dintre ele. În calitate de

propunere de *lege ferenda*, considerăm, este necesar să se facă modificări la Codul civil după cum urmează:

Să se completeze CC RM cu un comentariu a noțiunilor folosite în cod unde să se explice expres noțiunea de vinovăție, dol, culpă, altor forme ale vinovăției precum și corelația ei cu acestea așa cum întâlnim în multe legi speciale adoptate în ultimul timp.

3.3. Reglementarea vinovăției în diferite categorii de contracte

Analizând conținutul Codului civil al Republicii Moldova am sesizat că, legea reglementează în anumite situații, unele derogări de la principiile expuse cu privire la vinovăția contractuală, fie agravând răspunderea debitorului, fie atenuând răspunderea acestuia sau chiar exonerându-l de răspundere. Acest lucru este făcut, avându-se în vedere natura contractului sau chiar esența lui, ori în considerarea normelor de conviețuire socială, moralei sau, în sens larg, a ordinii publice. Deoarece normele juridice care reglementează condițiile răspunderii civile contractuale au un caracter supletiv, în principiu, părțile pot deroga de la ele, cu anumite excepții. Astfel, părțile pot încheia convenții cu privire la răspundere, înainte de producerea prejudiciului, prin care se poate agrava, înlătura sau restrânge răspunderea debitorului. În doctrină, convențiile cu privire la răspundere au fost grupate în trei categorii: 1) convenții exoneratoare de răspundere; 2) convenții care limitează răspunderea; 3) convenții prin care se agravează răspunderea [134, p.145].

Convențiile care exonerează în întregime pe debitor de răspundere, se apreciază că ele pot interveni numai în cazul în care culpa debitorului îmbracă forma neglijenței sau a imprudenței. Ele nu pot interveni pentru cazurile în care vinovăția debitorului îmbracă forma intenției, deoarece, se apreciază în doctrină, că, într-o asemenea situație, convenția este contrară ordinii publice și normelor moralei [73, p.183].

Convențiile prin care se limitează răspunderea sunt, de asemenea, aplicabile doar pentru cazurile în care vinovăția debitorului îmbracă forme neintenționate (neglijență, imprudență) nu și pentru vinovăția gravă, dol în forma intenției. În sfârșit, convențiile care agravează răspunderea presupun angajamentul debitorului de a răspunde, acolo unde legea exonerează de răspundere. Spre exemplu, debitorul se obligă să răspundă și pentru situațiile de caz fortuit sau forță majora [144, p.296].

Susținem opinia că, convențiile prin care se tinde a se exonera de răspundere debitorul, sau prin care se atenuază răspunderea acestuia, sunt de natură să încurajeze neglijența debitorului și de aceea trebuie privite cu multe rezerve [6, p.256].

În literatura de specialitate, unii autori consideră că sunt nule absolut convențiile prin care este exonerat în întregime debitorul contractual, deoarece ele ar fi o dovadă de lipsă de angajament juridic din partea acestuia [127, p.267].

Alți autori susțin nulitatea numai pentru cazul când debitorul se obligă pur potestative. Considerăm, că aceste concepții nu pot fi primite, deoarece nu există un text legal, cu valoare de principiu, care să interzică expres exonerarea totală a debitorului, printr-o convenție de nerăspundere încheiată anterior producerii prejudiciului. Există numai prevederi cu caracter particular, în diferite materii, cum este cazul potrivit căruia este nulă convenția prin care vânzătorul ar fi exonerat de răspundere pentru evicțiunea rezultată din fapta sa proprie.

Prin urmare, exonerarea totală de răspundere a debitorului, prin intermediul clauzelor de nerăspundere, este posibilă, cu excepția materiilor unde legea interzice expres acest lucru. De altfel, așa cum s-a arătat, convențiile cu privire la răspundere nu afectează în nici un fel obligația inițială asumată de debitor. Debitorul poate executa obligația în mod valabil, indiferent de convențiile cu privire la răspundere încheiate.

În cazul anumitor categorii de contracte, care privesc transmiterea dreptului de proprietate asupra unui bun mobil sau imobil (vânzarea - cumpărarea, donația) sau a dreptului de folosință (locațiunea, comodatul) ori executarea unor lucrări, se pune problema răspunderii debitorului pentru viciile lucrului.

Particularitățile vinovăției la contractul de vânzare - cumpărare

În conformitate cu articolul 753 CC RM, prin *contractul de vânzare-cumpărare, o parte (vânzător) se obligă să predea un bun în proprietate celeilalte părți (cumpărător), iar aceasta se obligă să preia bunul și să plătească prețul convenit. Vânzătorul se obligă să remită, concomitent cu predarea bunului, documentele referitoare la bun, prevăzute de lege, dacă în contractul de vânzare-cumpărare nu este prevăzut altfel*. Deci, la încheierea contractului de vânzare - cumpărare, vânzătorul este obligat să asigure cumpărătorului folosința liniștită a lucrului (garanția împotriva evicțiunii) și folosința utilă a lucrului (garanția împotriva viciilor lucrului). Din definiția dată nu reies prevederi exprese privind vinovăția, însă, se accentuează atenția asupra viciilor. Viciile unui lucru se clasifică, în vicii aparente și vicii ascunse. Viciile aparente sunt cele pe care cumpărătorul putea să le observe singur, printr-o verificare obișnuită, normală. Cele care nu puteau fi cunoscute printr-o asemenea verificare, sunt vicii ascunse.

În practica judecătorească a României, poziția cumpărătorului față de viciul ascuns se apreciază după un criteriu obiectiv, *in abstracte*, avându-se în vedere conduita unui cumpărător prudent și diligent. Lipsa de informare, de experiență și nepriceperea cumpărătorului sunt lipsite de relevanță [50, p.67].

În sarcina vânzătorului, există obligația de a face dovada viciului ascuns. Vânzătorul răspunde indiferent că a cunoscut sau nu existența viciului, însă întinderea răspunderii lui este condiționată de acest fapt. Astfel, potrivit prevederilor art. 763-764 Cod civil al RM, în cazul în care vânzătorul cunoștea viciile lucrului, cumpărătorul poate cere fie rezoluțiunea contractului de vânzare - cumpărare (*actio redhibitoia*), fie reducerea prețului (*actio aestimatoria, quanti minoris*), în ambele cazuri însă putând pretinde și despăgubiri, inclusiv pentru beneficiul nerealizat. Prin urmare, vinovăția vânzătorului constă tocmai în faptul că, deși a cunoscut existența viciului ascuns, nu a comunicat acest lucru cumpărătorului. Într-o asemenea situație, vânzătorul este de rea credință și legea îl sancționează pentru această atitudine.

În cazul în care vânzătorul a fost de bună credință, deoarece nu a cunoscut viciile lucrului vândut, el poate fi obligat numai la restituirea prețului și a cheltuielilor vânzării, nu și la plata daunelor - interese. În doctrina română se concretizează că deoarece buna credință se prezumă, cumpărătorul este acela care trebuie să dovedească rea credință [146, p.6-18]. Se apreciază, în doctrină, că în situația vânzătorului profesionist, ignoranța se prezumă a fi culpabilă (*imperitia culpae adnumeratui*) și trebuie să antreneze răspunderea pentru vicii [50, p.68]. În situațiile în care viciile ascunse ale lucrului au condus la pierirea lucrului vândut, vânzătorul de bună credință este obligat la restituirea lucrului și a cheltuielilor vânzării, iar cel de rea-credință trebuie să plătească, pe lângă acestea, și daune-interese.

Vânzătorul va fi exonerat de răspunderea pentru vicii, dacă bunul piere fortuit sau datorită culpei cumpărătorului. Prevederile legale menționate au un caracter supletiv și, de aceea, părțile pot încheia convenții privind limitarea, înlăturarea sau agravarea răspunderii pentru vicii. Clauza de limitare sau de înlăturare a garanției pentru vicii este valabilă numai dacă vânzătorul a fost de bună-credință. Reaua credință trebuie probată de cumpărător și se admit orice fel de mijloace de probă.

În opinia noastră, răspunsul la aceste întrebări trebuie să urmeze următoarele coordonate. Legiuitorul a avut în vedere atitudinea subiectivă a părților contractante, urmărind să garanteze buna-credință și eforturile celui care acționează pentru realizarea unui circuit juridic suplu, neconflictual. Astfel, în ipoteza contractului de vânzare-cumpărare, primul interesat în protejarea bunului vândut este cumpărătorul, adică proprietarul său. El este cel care trebuie să insiste ca vânzătorul să-și execute obligația de predare. Dacă nu o face, înseamnă că este un proprietar neglijent, dezinteresat de bunurile sale, și legea sancționează o asemenea atitudine, considerând-o vinovată în raport cu o anumită stare de normalitate impusă de societate, exprimată, ca exigență, prin norme juridice. Prin urmare, cumpărătorul suportă riscul contractului nu pentru că pierirea bunului îi este imputabilă (deoarece pierirea este, prin ipoteză, fortuită), ci pentru că este vinovat că nu l-a pus în întârziere pe debitorul sau.

Deși, se pronunță mai puține hotărâri, referitor la vinovăție, este mai interesant pentru studiul nostru. Nota informativă privind generalizarea practicii judiciare economice ce vizează contractul de vânzare-cumpărare. Pentru cercetare au fost solicitate dosare examinate în 3 ani. Potrivit datelor statistice, aceasta este una din cele mai numeroase categorii de dosare.

Astfel, **pentru anul 2007** rezultatul examinării se prezintă sub următorul aspect:

- cauze încheiate total-2703;
- cu pronunțarea hotărârii-2139;
- cu satisfacerea acțiunii-1970;
- încetate-300;
- transmise după competență altor judecătorii -16.

În **anul 2008** aceste dosare au fost soluționate în felul următor:

- cauze încheiate total-2934;
- cu pronunțarea hotărârii-2317;
- cu satisfacerea acțiunii-2198;
- încetate-357;
- transmise după competență altor judecătorii-19

În **6 luni ale anului 2009** rezultatul examinării acestei categorii de cauze este următorul:

- cauze încheiate total-2431;
- cu pronunțarea hotărârii -1923;
- cu satisfacerea acțiunii-1862;
- încetate-354;

Cercetarea în cauză denotă faptul, că această categorie de litigii, în general se soluționează corect, dar se depistează și unele greșeli referitoare la aprecierea naturii contractului, confundarea vânzării-cumpărării cu alte contracte similare, confundarea noțiunii de “dobândă” cu cea a “penalităților de întârziere”.

Alteori se aplică greșit legea materială sau unele norme de procedură.

Instanțele vor lua act de relevările Colegiului economic lărgit, care a considerat necesar de a menționa că dobânda de întârziere prevăzută de art.619 din Codul civil RM are un caracter sancționator, fiind inclus în Capitolul privind efectele neexecutării obligației, și nu reparator - destinat acoperirii prejudiciului suferit de creditor prin neexecutarea obligației asumate de către debitor, așa cum este cazul clauzei penale prin care părțile evaluează anticipat prejudiciul [138, p.4]. În practică se accentuează că; *Debitorul nu este obligat să plătească penalitate în cazul în care neexecutarea nu se datorează vinovăției sale (art.624 alin.(5) CC RM).*

Vinovăția în cadrul contractului de comodat. Conform legislației Republicii Moldova în cazul contractului de comodat ambele părți poartă răspundere cu vinovăție. Astfel articolul 860

CC RM prevede răspunderea comodantului atât pentru intenție, cât și pentru culpa gravă. Alin.(1) prevede că, comodantul poartă răspundere numai pentru intenție sau culpă gravă.

Articolul 863 CC RM, prevede trei situații de răspundere a comodatarului :

(1) Dacă comodatarul nu-și îndeplinește obligațiile stipulate la art.860, comodantul poate cere imediat restituirea bunului și reparația prejudiciului cauzat.

(2) În caz de neexecutare a obligațiilor stipulate la art.860, comodatarul răspunde și pentru cauza neimputabilă lui (cazul fortuit) dacă nu dovedește că prejudiciul ar fi survenit chiar dacă el și-ar fi îndeplinit obligațiile. Această regulă se aplică și în cazul în care comodatarul nu restituie bunul în termen.

(3) Dacă mai multe persoane au luat împreună cu împrumut același bun, ele poartă răspundere solidară față de comodant [56].

Prin urmare, aprecierea vinovăției comodatarului se face cu ajutorul criteriului obiectiv de apreciere (*culpa levis in abstracta*).

Vinovăția în contractul de donație. În cazul donației, care este un act cu titlu gratuit, donatorul nu răspunde pentru viciile ascunse ale bunului donat. Aceasta este regula. De la această regulă există excepții, iar în materia care ne interesează, dolul sau culpa gravă a donatorului produce efecte. Totuși din conținutul articolului 838 CC RM reiese că donatorul totuși răspunde pentru viciul bunului donat. Astfel, articolul respectiv prevede că, dacă trece sub tăcere cu viclenie un viciu al bunului donat, donatorul este obligat să despăgubească pe donatar de prejudiciul cauzat astfel. Deci, susținem opinia autorului Fr. Deak că, în aceste situații, donatorul răspunde pentru prejudiciile cauzate de viciile ascunse pe care le-a cunoscut și nu le-a comunicat donatarului. Se apreciază că dolul strămută problema răspunderii de pe teren contractual pe teren delictual [50, p.126].

Vinovăția în contractul de locațiune. Potrivit art. 875 CC RM, *prin contractul de locațiune, o parte (locator) se obligă să dea celeilalte părți (locatar) un bun determinat individual în folosință temporară sau în folosință și posesiune temporară, iar acesta se obligă să plătească chirie* [29]. Din conținutul articolului reiese că locatarul are obligația de a întrebuința lucrul închiriat întocmai ca un bun proprietar respectând destinația determinată prin contract. Dacă în contract nu au fost cuprinse clauze speciale privind această destinație, întrebuințarea bunului se va face potrivit destinației prezumate după circumstanțe (natura lucrului, destinația anterioară). Analiza textului legal conduce la ideea că, în această materie, criteriul de apreciere a vinovăției este tipul abstract al omului prudent și diligent. Prin urmare, funcționează regula *culpa levis in abstracto*.

Potrivit art. 878 CC RM, locatorul este garant pentru viciile ascunse ale bunului transmis cu titlu de locațiune, care îl împiedică pe locatar să întrebuințeze în bune condiții, bunul. Locatorul va răspunde chiar și în situația când lucrul nu este total impropriu folosinței, însă viciile ascunse

micșorează atât de mult posibilitatea de folosință, încât se poate prezuma că, dacă ar fi cunoscut această situație, fie n-ar fi închiriat, fie ar fi plătit un preț mai mic [29].

La fel ca și vânzătorul, locatorul răspunde indiferent că a fost de bună sau de rea credință, însă, spre deosebire de vânzător, indiferent dacă viciile existau în momentul încheierii contractului sau au provenit ulterior, deoarece obligația de asigurare a folosinței lucrului este succesivă.

Potrivit art. 879 CC RM, în cazul descoperirii viciilor ascunse, locatarul poate cere reducerea prețului sau rezilierea contractului, în ambele cazuri putând cere și daune-interese. Daunele interese se acorda chiar și în cazul când viciile lucrului nu au fost cunoscute de locator. Vinovăția locatorului constă în reaua-credință a acestuia, în faptul că a cunoscut viciile lucrului și nu le-a comunicat locatarului. Pentru acest fapt, locatorul este sancționat de lege (art. 880, 882 CC RM) în sensul că răspunde și de daunele imprevizibile, nu numai de cele previzibile, cum răspunde cel de bună credință.

Cît îl privește pe locatar, acesta este ținut să efectueze reparațiile mici, locative, reparațiile capitale și a degradărilor fiind în sarcina locatorului. Indiferent de natura reparațiilor, acestea nu cad în sarcina locatarului, în cazul în care au fost pricinuite de vechimea construcției, forța majoră, caz fortuit sau din culpa locatorului. Dacă însă reparațiile sunt provocate de culpa locatarului, acesta este obligat să le efectueze, chiar dacă nu sunt locative. Locatarul răspunde, potrivit art. 889 CC RM, de stricăciunile și pierderile provocate de membrii familiei sale, prepuși, persoane tolerate, vizitatori, indiferent de culpa sa. În situația în care bunul a pierit sau s-a deteriorat din cauza vechimii forței majore sau cazului fortuit, locatarul este exonerat de răspundere. De asemenea, el nu răspunde nici de uzura normală a lucrului.

Vinovăția în contractul de arendare. Contractul de arendare este o varietate a contractului de locațiune și de aceea unele reglementări din CC RM sunt incidente, ca drept comun în materie, totodată este important să se țină cont în cazuri concrete de prevederile speciale ale Legii cu privire la arenda în agricultură, nr. 198-XV din 15.05.2003 [96]. Potrivit alin. 3 art. 16 din Lege, *"arendașul are obligația de a folosi bunurile arendate, ca un bun proprietar, în condițiile stabilite, de a menține potențialul productiv al bunurilor arendate, de a le restitui la încetarea contractului, de a plăti arenda la termenele și în modalitățile stabilite, precum și de a executa toate obligațiile contractuale.*

Asemănător cu răspunderea locatarului, culpa arendașului se apreciază pornindu-se de la criteriul obiectiv de apreciere a vinovăției (*culpa levis in abstracto*) avându-se în vedere însă și prevederile alin. 3 art. 16 din Lege, care-l califică în mod expres pe arendaș ca fiind agricultor, deci profesionist.

Alin.1 al articolului 28 al Legii, prevede că pentru neexecutarea sau executarea necorespunzătoare de către părți a clauzelor contractului de arendă, partea vinovată poartă

răspundere conform legislației în vigoare sau clauzelor contractuale. Ceea ce înseamnă că aplicarea răspunderii civile contractuale pentru nerespectarea clauzelor contractuale se aplică pentru prejudiciile cauzate sub toate formele de vinovăție apărute.

Vinovăția în contractul de antrepriză. În cazul contractului de antrepriză, antreprenorul răspunde pentru viciile aparente numai dacă s-a angajat prin contract să garanteze într-un anumit termen, sau dacă legea prevede acest lucru. El răspunde însă, potrivit art. 950 CC RM, în toate cazurile pentru viciile ascunse ale materialelor procurate de el sau ale lucrării, după data recepționării de către client, chiar dacă lucrarea n-a fost executată de el personal.

Articolul 965 CC RM prevede că dacă viciile au fost trecute sub tăcere cu viclenie, antreprenorul nu poate invoca o convenție prin care drepturile clientului privind viciile sînt excluse sau restrînse. Deci, dacă viciile au fost ascunse cu viclenie, dreptul la acțiune împotriva antreprenorului se prescrie în termenul general de prescripție. Prin urmare, și în această materie, legea sancționează vinovăția în forma intenției mai grav, spre deosebire de cazul viciilor ascunse fără viclenie, unde dreptul la acțiune se prescrie în termenul de 6 luni de la data descoperirii viciilor, însă cel mai târziu la împlinirea unui an de la predare.

Prin Legea nr.10/1995 din România privind calitatea în construcții s-a introdus o răspundere sporită, pentru orice vicii ascunse, (deci și cele ascunse cu viclenie) ivite în termen de 10 ani de la recepția lucrării, iar pentru viciile structurii de rezistență rezultate din nerespectarea normelor de proiectare și execuție în vigoare la data realizării construcției, pe toată durata de existență a construcției. Potrivit art. 23 lit. "k" din Legea nr. 10/1995, executantul lucrării este obligat să remedieze defectele de calitate, apărute din vina sa (intenție sau culpă), pe propria sa cheltuială, în perioada de garanție stabilită potrivit legii, întrucât textul nu distinge, se au în vedere atât viciile aparente cât și viciile ascunse [99].

În **materia contractului de depozit**, sunt admisibile clauzele de neresponsabilitate pentru formele de vinovăție neintenționată. Acestea însă trebuie expres prevăzute și acceptate de deponent. O altă aplicare a regulii instituite de art. 1080 alin.1 Cod civil al Republicii Moldova, o găsim în materia contractului de depozit. Astfel, trebuie să distingem și aici mai multe situații. Potrivit articolului 1089 CC RM prevede că:

(1) În cadrul depozitului cu titlu oneros, depozitarul este obligat să se îngrijească de integritatea bunului primit cu prudența și diligența unui bun profesionist.

(2) În cazul în care depozitul are titlu gratuit, depozitarul este obligat să se îngrijească de integritatea bunului ca de propriul bun.

Deci, în cazul cînd, "Depozitarul trebuie să îngrijească de paza lucrului dat în depozit, întocmai precum îngrijește de paza luciului său", în această materie, prin derogare de la principiile generale ale răspunderii contractuale, culpa depozitarului se apreciază în concret (*culpa levis în*

concreto). Așa cum s-a arătat *"Contractul cu titlu gratuit fiind încheiat în interesul și din inițiativa deponentului, nu se poate pretinde depozitarului: să păstreze luciul depozitat cu mai mare grijă decât propriile lucruri. Dacă deponentul se aștepta ca bunul său să fie păstrat: în condiții mai bune, trebuia să aleagă un om mai diligent"* [29]. Deși art.1089 CC RM prevede situația când depozitarea se poate face cu titlu oneros legiuitorul nu prevede măsuri mai aspre de vinovăție față de depozitar în caz de cauzarea prejudiciului deponentului așa cum se prevede în legislația altor state.

În conformitate cu legislația României, culpa depozitarului se va aprecia cu mai multă rigoare (*culpa levis in abstracte-*), funcție de tipul abstract de comportament, în cazurile prevăzute de art. 1600 Cod civil român, și anume: 1) când depozitarul s-ar fi oferit a primi un depozit; 2) când s-ar fi stipulat vreo plată pentru paza depozitului; 3) când depozitul s-a făcut numai în folosul depozitarului; 4) când s-ar fi convenit expres ca depozitarul să fie răspunzător de orice culpă. În ce privește clauzele de agravare de răspundere, Codul civil român prevede în art. 1600 alin. 4 posibilitatea agravării răspunderii numai pentru culpa depozitarului nu și pentru cazul fortuit sau forța majoră. Art. 1601 Cod civil român prevede expres că *"depozitarul nu răspunde niciodată de stricăciunile provenite din forță majoră, afară de cazul când a fost pus în întârziere pentru restituirea lucrului depozitat."*

Apreciem și noi, alături de alți autori, că depozitarul poate să - și asume pe cale de convenție, riscul pentru cazul fortuit și forța majoră, indiferent de culpa sa, avându-se în vedere principiul după care regulile răspunderii civile contractuale sunt supletive și prevederile art. 1156 alin. 2 Cod civil al RM, care permit asumarea riscurilor pieirii fortuite de către debitor.

Exemplu: Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.2ra-1/2004 din 21.01.2004 s-a stabilit că, potrivit art.475 Cod civil (red. a.1964) dauna cauzată persoanei sau bunurilor unui cetățean trebuie să fie recuperată în întregime de cel care a cauzat-o. Persoana care a cauzat dauna este scutită de obligația de a o repara, dacă dovedește că nu este în culpă (nerespectarea de către reclamant a condițiilor Regulamentului de executare a operațiunilor la depozit bănesc cu câștig din 04 ianuarie 1989) [52, p.26].

E.M. s-a adresat în instanța de judecată către Banca de Economii SA despre încasarea prejudiciului în sumă de 28526 lei. Întru motivarea cererii reclamanta a indicat că în urma tragerii la sorți a depunerilor cu câștiguri din 05 septembrie 1991 a câștigat un automobil la prețul de 9500 ruble. În scopul primirii automobilului la cererea Băncii de Economii reclamanta a mai achitat suma de 7210 ruble, după ce i-au fost eliberate cecurile de decontare respective. Cu toate acestea distribuitorul SA „Nistru-Lada” i-a refuzat eliberarea automobilului din motiv că din 01 august 1991 s-a încetat livrarea automobilelor pe piața Moldovei. Solicită încasarea sumei de

28526 lei de la Banca de Economii, ce constituie prejudiciul cauzat, calculat din suma de 7210 ruble, indicînd că pîrîtul i-a cauzat prejudiciu încasînd această sumă după ce încetase eliberarea automobilelor cîştigătorilor.

Judecătoria Călăraşi prin hotărîrea din 21 ianuarie 2003 a admis acţiunea parţial, încasîndu-se în beneficiul M.E. suma de 3484 lei.

Tribunalul Chişinău prin decizia din 16 aprilie 2003 a respins apelul declarat de Banca de Economii SA, a admis apelul M.E., a casat hotărîrea judecătorei Călăraşi din 21 ianuarie 2003 cu adoptarea unei noi hotărîri de încasare în beneficiul M.E. a sumei de 28566 lei.

Împotriva deciziei Tribunalului Chişinău Banca de Economii SA a declarat recurs, solicitînd anularea deciziei instanţei de apel din motiv că a fost adoptată cu aplicarea greşită a legislaţiei în vigoare şi pronunţarea unei noi hotărîri de respingere a acţiunii.

Examinînd materialele dosarului, argumentele recursului Colegiul consideră recursul neîntemeiat şi care urmează a fi respins din următoarele considerente.

Potrivit art.475 Cod civil a Moldovei (red. a.1964) dauna cauzată persoanei sau bunurilor unui cetăţean trebuie să fie recuperată în întregime de cel care a cauzat-o. Persoana care a cauzat dauna este scutită de obligaţia de a o repara, dacă dovedeşte că nu este în culpă.

După cum rezultă din materialele dosarului reclamanta a respectat condiţiile Regulamentului de efectuare a operaţiunilor la depozitul bănesc cu cîştig din 04 ianuarie 1989 şi în urma tragerii la sorţi, ca cîştigătoare a automobilului "VA2-2163" a tragerii din 05 septembrie 1991, a achitat la data de 23 ianuarie 1992 suma suplimentară solicitată de pîrît, în mărime de 7210 ruble şi a prezentat cecurile de decontare distribuitorului. Dar automobilul cîştigat nu i-a fost eliberat reclamantei, banii n-au fost transferaţi în contul automobilului şi pînă în 2004 se afla pe contul de depozit al reclamantei. Mai mult ca atît, Banca de Economii SA ştia sau trebuia să ştie că încă din august 1991 s-a încetat aprovizionarea pieţei moldoveneşti cu automobile cîştigătorilor depunerilor cu cîştig, dar a efectuat concursul în luna septembrie 1991 şi a încasat de la reclamantă suma suplimentară pentru automobilul cîştigat la data de 23 ianuarie 1992. Banca de Economii SA n-a dovedit instanţei de judecată că automobilul n-a fost eliberat nu din culpa băncii. Astfel, instanţa de apel corect a încasat suma prejudiciului în mărime de 28566 lei, aplicînd coeficientul inflaţiei pentru perioada solicitată (coeficientul constituie 3962 ori şi anume $7200 \text{ rub} = 7,21 \text{ lei}$; $7,21 \text{ lei} \times 3962 = 28566 \text{ lei}$). Argumentul recurentului precum că decizia instanţei de apel a fost adoptată cu aplicarea greşită a legislaţiei în vigoare este lipsită de temei, decizia instanţei de apel este legală, adoptată cu respectarea normelor dreptului material, temeiuri pentru casarea ei nu sînt, iar cerinţele recurentului sînt neîntemeiate şi urmează a fi respinse [52, p.26].

Considerăm necesare, modificări privind agravarea răspunderii depozitarului în caz de depozit cu titlu oneros.

Vinovăția în contractul de mandat. În materia contractului de mandat, diligența cerută mandatarului în îndeplinirea mandatului diferă, după cum mandatul este cu titlu oneros sau cu titlu gratuit. Potrivit articolului 1049 CC RM, dacă îndeplinește mandatul cu titlu gratuit, mandatarul va răspunde doar pentru actele sale intenționate sau pentru culpă gravă. Legislația civilă prevede și răspunderea cu vinovăție a mandantului. Alin. (4) al art.1050 CC RM, prevede că, mandantul este obligat față de mandatar la compensarea tuturor cheltuielilor apărute în executarea contractului. Dacă mandatul este cu titlu oneros, mandantul trebuie să plătească mandatarului remunerația convenită.

În ceea ce privește prevederile legislației altor state situația este diferită. Astfel, potrivit art. 1540 Cod civil român, "*Mandatând este răspunzător nu numai de dol, dar încă și de culpa comisă în executarea mandatului. Pentru culpă, când mandatul este fără plată, răspunderea se aplică cu mai puțină rigurozitate decât în caz contrariu*". Urmează să constatăm că, în cazul mandatului cu titlu oneros, vinovăția debitorului se apreciază cu mai mare rigurozitate. Mandatarul va răspunde nu numai pentru **culpa lata** (vinovăția în forma intenției) ci și pentru *culpa levis* sau *culpa levissima* (vinovăția în formă neintenționată). Vinovăția se va aprecia după modelul abstract de comportament (*culpa levis in abstracte*) al omului prudent și diligent.

În cazul mandatului cu titlu gratuit, culpa mandatarului se va aprecia în concret (*culpa levis in concrete*) adică luându-se în considerare comportamentul obișnuit al mandatarului atunci când administrează propriile sale afaceri. În cazul în care bunul pierde fortuit, mandatarul nu răspunde, chiar dacă ar fi putut salva bunul, sacrificând bunul său propriu deoarece nu se aplică, în această materie, prevederile art. 1566 Cod civil român, din materia comodatului.

Deci, și la examinarea cauzelor civile cu privire la contractul de mandat, diligența cerută mandatarului în îndeplinirea mandatului diferă, după cum mandatul este cu titlu oneros sau cu titlu gratuit. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 2ra-590/2008 din 06.03.2008 a precizat că conform art.1046 alin.(3) Cod civil al RM, la cererea mandatarului, mandantul este obligat să plătească acestuia un avans pentru cheltuielile necesare executării mandatului. Dacă îndeplinește mandatul cu titlu gratuit, mandatarul va răspunde doar pentru actele sale intenționate sau pentru culpă gravă [59, p.16].

Urmează să constatăm că, în cazul mandatului cu titlu oneros, vinovăția debitorului se apreciază cu mai mare rigoriitate. Mandatarul va răspunde nu numai pentru **culpa lata** (vinovăție în formă de intenție) ci și pentru *culpa levis* sau *culpa levissima* (vinovăție în formă neintenționată). Vinovăția se va aprecia după modelul abstract de comportament [29].

În cazul mandatului cu titlu gratuit, culpa mandatarului se va aprecia în concret, adică luându-se în considerare comportamentul obișnuit al mandatarului.

Exemplu: A.B. a depus cerere de chemare în judecată împotriva pîrîtelor E.S. și SRL "FOCAR-SERV" cu privire la repararea prejudiciului material. În motivarea acțiunii, A.B. a indicat că, la 23 iulie 2004, 25 martie 2005, 26 septembrie 2005 și 27 octombrie 2005, E.S. a primit de la el în total suma de 3650 euro, asumîndu-și obligația perfectării vizei în Marea Britanie și Irlanda și înregistrării firmei pe teritoriul Republicii Polone pe numele lui. Neexecutîndu-și obligațiunile, E.S. la data de 25 decembrie 2005, iar mai apoi fără indicarea datei i-a scris recipise precum că se obligă pînă la data de 17 ianuarie 2006 să-i restituie toată suma cu achitarea dobînzii în mărime de 10% pentru fiecare zi de întîrziere. La 25 aprilie 2006 pîrîta i-a restituit 3050 euro, restanța fiind de 600 euro. La cerința de a achita datoria din 6 mai 2006, pîrîta a refuzat.

Reclamantul A.B. a solicitat restituirea datoriei de 600 euro, a dobînzii de întîrziere în mărime de 196,3 euro și a cheltuielilor de judecată. Ulterior, în ședința de judecată, reclamantul a solicitat, pentru perioada examinării pricinii, suplimentar încasarea dobînzii în mărime de 98 euro. Prin hotărîrea Judecătoriei Botanica, mun.Chișinău din 2 iulie 2007, acțiunea înaintată de A.B. a fost respinsă. Prin hotărîrea suplimentară a Judecătoriei Botanica din 6 iulie 2007, s-a dispus încasarea de la A.B. în beneficiul E.S. a cheltuielilor de judecată în sumă de 1604,92 lei.

Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 5 decembrie 2007, a fost respins apelul declarat de către A.B. și menținută hotărîrea primei instanțe.

La 25 ianuarie 2008, A.B. a declarat recurs împotriva deciziei instanței de apel, cerînd casarea hotărîrilor judecătorești, cu pronunțarea unei hotărîri cu privire la admiterea acțiunii, indicînd că instanța de judecată nu a constatat și nu a elucidat pe deplin circumstanțele importante pentru soluționarea justă a cauzei, emițînd astfel o hotărîre ilegală.

Examinînd temeiurile recursului în raport cu materialele pricinii civile, Colegiul civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție consideră că recursul este inadmisibil din următoarele considerente. În conformitate cu art.432 CPC RM, părțile și alți participanți la proces sînt în drept să declare recurs în cazul în care se invocă încălcarea esențială sau aplicarea eronată a normelor de drept material sau a normelor de drept procedural prevăzute la art.400 alin.(2) și (3). În conformitate cu art.433 lit.a) CPC RM, cererea de recurs se consideră inadmisibilă în cazul în care recursul nu se încadrează în temeiurile prevăzute la art.400 alin.(2) și (3) sau este vădit neîntemeiat.

Colegiul civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție consideră că recursul declarat de către A.B. nu se încadrează în temeiurile prevăzute la art.400 alin.(2) și alin.(3) CPC și este vădit neîntemeiat. În conformitate cu art.439 alin.(2) CPC RM, la 25

februarie 2008, Curtea Supremă de Justiție a remis intimății E.S. și SRL "FOCAR-SERV" copia recursului, înștiințându-i pe intimăți despre necesitatea depunerii referinței timp de o lună de la data primirii. La 6 martie 2008, E.S. a depus referință, prin care a solicitat declararea recursului ca inadmisibil în baza art.433 CPC.

Conform art.867 alin.(1) Cod civil al RM, prin contractul de împrumut o parte (împrumutător) se obligă să dea în proprietate celeilalte părți (împrumutatul) bani sau alte bunuri fungibile, iar aceasta se obligă să restituie banii în aceeași sumă sau bunuri de același gen, calitate și cantitate la expirarea termenului pentru care i-au fost date. Conform art.871 alin.(1) Cod civil al RM, împrumutatul trebuie să restituie împrumutul în termenul și în modul stabilit în contract. Conform prevederilor art.869 alin.(1) Cod civil, în baza contractului de împrumut, părțile pot prevedea și plata unei dobânzi, care trebuie să se afle într-o relație rezonabilă cu rata de refinanțare a Băncii Naționale a Moldovei. Conform prevederilor art.619 alin.(1) Cod civil al RM, obligațiilor pecuniare li se aplică dobânzi pe perioada întârzierii. Dobânda de întârziere reprezintă 5% peste rata dobânzii prevăzută la art.585 dacă legea sau contractul nu prevede altfel. Conform art.585 Cod civil al RM, în cazul în care, conform legii sau contractului, obligația este purtătoare de dobândă, se plătește o dobândă egală cu rata de refinanțare a Băncii Naționale a Moldovei dacă legea sau contractul nu prevede o altă rată.

Conform art.1030 alin.(1) Cod civil al RM, prin contractul de mandat o parte (mandant) împuternicește cealaltă parte (mandatar) de a o reprezenta la încheierea de acte juridice, iar aceasta, prin acceptarea mandatului, se obligă să acționeze în numele și pe contul mandantului. Conform art.1034 Cod civil al RM, împuternicirile mandatarului nu se limitează la prevederile exprese ale mandatului, ci se extind asupra a tot ce poate fi dedus din cuprinsul și esența acestuia, cu excepțiile prevăzute la art.1032 alin.(2). Mandatarul poate încheia toate actele care pot fi deduse din împuternicirile lui și care sînt necesare pentru îndeplinirea mandatului. Împuternicirile date unei persoane pentru a încheia acte care țin de profesia sau funcția pe care o exercită și care rezultă din natura lor, nu trebuie să fie stipulate expres.

Conform art.1046 alin.(3) Cod civil al RM, la cererea mandatarului, mandantul este obligat să plătească acestuia un avans pentru cheltuielile necesare executării mandatului. Conform art.1049 Cod civil al RM, dacă îndeplinește mandatul cu titlu gratuit, mandatarul va răspunde doar pentru actele sale intenționate sau pentru culpă gravă.

După cum rezultă din materialele cauzei, A.B. s-a adresat cu acțiune către E.S. și SRL "FOCAR-SERV" cu privire la restituirea datoriei de 600 euro, a dobânzii de întârziere în mărime de 294,3 euro și a cheltuielilor de judecată.

Colegiul civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție conchide că atât prima instanță, cât și instanța de apel corect au concluzionat că la 23 iulie 2004 între A.B. și E.S.

a fost încheiat un contract de mandat cu titlu gratuit, prin care E.S. și-a asumat obligația perfectării vizei în Marea Britanie și Irlanda și înregistrării firmei pe teritoriul Republicii Polone pe numele lui.

Întru exercitarea mandatului, pârta a primit de la reclamant suma de 3650 euro. La 23 mai 2005, A.B. i-a eliberat E.S. o procură, prin care i-a încredințat să fie reprezentantul lui în toate organele administrative, de stat, organizații și întreprinderi private, organele de drept, fiscale, instituții bancare, printre care Camera de Înregistrare a Societăților Comerciale a Poloniei, Biroul Notarial, Ministerul Justiției al Poloniei, instituții judiciare și alte organe ale Poloniei pentru înființarea/fondarea și funcționarea unei societăți comerciale. La 25 noiembrie 2005, A.B. a primit de la E.S. 600 euro pentru cazare în Polonia. La 12 septembrie 2005, în Registrul Judecătoresc Polonez a fost înregistrată societatea "POL&FOOD" SRL, unul din cofondatori fiind reclamantul A.B., în numele căruia a acționat T.C. Iar la 23 decembrie 2005 s-a constatat imposibilitatea perfectării vizelor la Consulatul Poloniei.

Instanța de recurs reține că instanțele inferioare de judecată cu certitudine au ajuns la concluzia că E.S. și-a executat obligația privind înregistrarea pe numele lui A.B. a societății comerciale în Republica Polonă și că neîndeplinirea ultimei obligații nu poate fi imputată pârteii, deoarece perfectarea vizelor este o competență exclusivă a consulatului și numai acesta ia decizii în acest sens.

Actele cauzei atestă faptul că A.B. a primit de la E.S. 600 euro pentru cazare în Polonia, fapt confirmat prin recipisa din 25 noiembrie 2005. Totodată, prin recipisa din 25 aprilie 2006, se confirmă și restituirea sumei de 3050 euro, pe care E.S. i-a restituit-o tatălui reclamantului, E.B.

Din cele relatate, Colegiul civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție conchide că atât prima instanță, cât și instanța de apel corect au constatat faptul restituirii avansului în mărimea integrală de 3650 euro.

După cum rezultă din actele cauzei, în ce privește cerința încasării dobânzii de întârziere, lipsește culpa gravă a pârteii de neexercitare a contractului de mandat. Astfel, E.S. nu poate fi obligată la plata dobânzii de întârziere, chiar dacă și-a luat o astfel de obligație conform recipisei, deoarece aceasta se referă la capitolul răspunderii pentru neexecutarea obligației. Nu sunt probe precum că s-ar fi încheiat un contract de împrumut, din care motiv Colegiul Curții Supreme de Justiție reține că instanțele inferioare de judecată corect au stabilit că relațiile între părți cad sub incidența capitolului XIII din Codul civil.

Mai mult ca atât, prin rezoluția procurorului Procuraturii sectorului Botanica, V.P., din 28 aprilie 2006, a fost refuzată pornirea unui proces penal în privința E.S. la cererea lui A.B. Prin ordonanța Procurorului sectorului Botanica din 06 decembrie 2006 și încheierea judecătorului de

instrucție al Judecătorei Botanica din 29 ianuarie 2007, plîngerea lui A.B. asupra rezoluției de ne-începere a urmăririi penale din 28 aprilie 2006 a fost respinsă.

A.B. a continuat să se adreseze la diferite instanțe cu plîngeri și, ca rezultat, la 5 aprilie 2007, Procuratura sect.Botanica a emis ordonanța de pornire a urmăririi penale în privința E.S. Nefiind de acord, E.S. a contestat-o și, prin ordonanța din 17 aprilie 2007, a fost respinsă plîngerea, fiind menținută ordonanța contestată ca întemeiată și legală, iar prin încheierea Judecătorei Botanica, mun.Chișinău din 05 iunie 2007, a fost admisă plîngerea E.S. și declarată nulă atît ordonanța de pornire a urmăririi penale din 05 aprilie 2007 în privința E.S., cît și ordonanța din 17 aprilie 2007, prin care a fost respinsă plîngerea E.S., instanța argumentîndu-și concluziile prin faptul că există o hotărîre neanulată de neîncepere a urmăririi penale sau de încetare a urmăririi penale pe aceleași acuzații, precum și că nimeni nu poate fi urmărit de organele de urmărire penală de mai multe ori pentru aceeași faptă. Ulterior, prin decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 27 februarie 2008, recursul în anulare declarat de procuror împotriva încheierii Judecătorei Botanica, mun.Chișinău din 05 iunie 2007 în privința E.S. a fost declarat inadmisibil, fiind vădit neîntemeiat.

Colegiul civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție mai consideră că argumentul recurentului A.B., precum că instanțele inferioare de judecată nu au constatat și nu au elucidat pe deplin circumstanțele care au importanță pentru soluționarea pricinii și eronat a fost aplicată legea materială, nu pot fi acceptate, deoarece atît prima instanță, cît și instanța de apel corect au apreciat toate probele administrate în cauză, corect au stabilit circumstanțele faptice ale raportului juridic litigios și au făcut concluzii în corespundere cu prevederile normelor de drept material.

Astfel, din considerentele menționate și avînd în vedere faptul că instanțele de judecată au examinat pricina sub toate aspectele, au verificat și au apreciat corect probele prezentate, cărora le-a fost dată o apreciere justă, corect au aplicat legea materială, ce guvernează raportul juridic litigios, Colegiul civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție ajunge la concluzia de a considera inadmisibil recursul lui A.B [61, p.16].

În concluzie menționăm că:

1. Vinovăția, în toate formele sale, este condiția care întotdeauna însoțește răspunderea civilă contractuală, cu excepția cazurilor în care debitorul a promis expres repararea prejudiciului și pentru cazurile unde legea exonerează de răspundere. Este vorba despre agravarea răspunderii civile contractuale, care este posibilă, deoarece normele juridice care disciplinează răspunderea civilă contractuală au un caracter supletiv. Susținem, că, și în aceste situații, răspunderea civilă are tot un fundament subiectiv, deoarece ea este condiționată de voința părții contractante care a acceptat în mod expres să răspundă, chiar în cazul în care prejudiciul nu se datorează culpei sale.

2. Admisibilitatea clauzelor cu privire la răspunderea contractuală are atât virtuți, cât și defecte. Clauzele de răspundere extensive (care agravează răspunderea) trec asupra debitorului sarcina tuturor cazurilor fortuite sau numai a unora dintre ele. În cele din urmă, clauzele de agravare a răspunderii substituie obligațiile de mijloace cu cele de rezultat. Clauzele limitative de răspundere sau de non-responsabilitate sunt admisibile, datorită libertății contractuale, însă întrebuintarea lor poate genera abuzuri, atunci când, în unele contracte (obligatorii, de adeziune), sunt impuse în condiții leonine. Într-o asemenea situație, ele constituie o amenințare la adresa bunei-credințe, deoarece pot favoriza neglijența debitorilor.

3.4. Practica judiciară civilă privind aprecierea vinovăției la examinarea litigiilor civile ce reies din contracte

Analizând practica judiciară cu referire la litigiile reieșite din contracte am observat că cele mai frecvente sunt cele ce provin din contracte de vânzare-cumpărare, servicii și antrepriză, asigurări, deaceia în continuare ne vom referi în deosebi la aceste cauze.

La analiza practicii judiciare am dorit să ținem cont de faptul că dreptul la un proces echitabil, consfințit în articolul 6 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, coroborat cu accesul liber la justiție și prezumția nevinovăției - drepturi fundamentale prevăzute în articolele 20 și 21 din Constituția RM - enunță preeminența dreptului. Unul dintre elementele fundamentale ale preeminenței dreptului este principiul securității raporturilor juridice, care înseamnă, între altele, că o soluție definitivă a oricărui litigiu, inclusiv de natură penală sau civilă, nu trebuie rediscutată. Acest principiu arată că nici o parte la proces nu este în drept să solicite reluarea procesului de judecată în scopul unei noi soluționări a cauzei după ce hotărîrea a devenit definitivă și irevocabilă [59, p.19].

Prezintă interes Nota informativă privind generalizarea practicii judiciare ce vizează modalitățile de reparare a prejudiciului cauzat prin întârziere sau executare necorespunzătoare a obligației, nota dată a fost întocmită potrivit Planului de activitate al Curții Supreme de Justiție pentru anul 2010 și vizează practica soluționării litigiilor privitoare la încasarea prejudiciului cauzat prin întârziere sau executare necorespunzătoare a obligației reieșite din contracte. Dacă nu execută obligația, debitorul este ținut să-l despăgubească pe creditor pentru prejudiciul cauzat astfel dacă nu dovedește că neexecutarea obligației nu-i este imputabilă. Neexecutarea include orice încălcare a obligațiilor, inclusiv executarea necorespunzătoare sau tardivă.

Importanța tematicii în cauză rezidă în faptul că în ultimul timp a apărut o serie impunătoare de litigii în care debitorul pentru neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a obligației solicită concomitent atât încasarea penalității cât și a dobânzii de întârziere. Pentru

generalizare au parvenit 87 cauze din Judecătoria Economică de Circumscripție. Concomitent au fost studiate și deciziile Colegiului economic al CSJ pronunțate potrivit Secțiunii a II-a CPC.

Studierea dosarelor denotă faptul că, obligațiile au apărut în 80% din cazuri în baza contractelor de vânzare-cumpărare. Un număr mai neînsemnat din contracte ce vizează prestarea serviciilor și antrepriza.

Studiind Notă informativă despre generalizarea practicii judiciare privind modalitățile de reparare a prejudiciului cauzat prin întârziere sau executare necorespunzătoare a obligației am stabilit, că sinteza efectuată demonstrează faptul că tematica abordată este una de importanță majoră, întrucât implică mari controverse în privința încasării concomitente atât a penalității cât și a dobânzii de întârziere. Deși, tangențial, totuși în nota informativă se accentuează și vinovăția la soluționarea litigiilor. Astfel, se accentuează că debitorul nu este obligat să plătească penalitate în cazul în care neexecutarea nu se datorează vinovăției sale (art.624. alin.(5) CC RM). De exemplu, examinând cauza civilă la acțiunea SRL “V.” către SA “M.” privind încasarea datoriei, amenzii și penalităților rezultate din contractul de vânzare-cumpărare, Colegiul economic a casat decizia CAE, pronunțând o nouă hotărâre de respingere a acțiunii. S-a reținut că cumpărătorul a fost în imposibilitatea de a achita datoria pentru producția de pesticide, ce i-a fost livrată, ca urmare a efectelor secetei din anul 2007, care a avut consecințe asupra tuturor producătorilor agricoli. Întrucât seceta reprezintă o situație de forță majoră, executarea obligației nu este imputabilă pârâtului. Or la momentul semnării contractului, cât și pe durata executării, debitorul era în imposibilitate de a prevedea seceta și efectele acesteia. Astfel, instanțele urmau să aplice prevederile art.614 alin.(5) CC RM [138].

Prezintă interes practica judiciară privind examinarea litigiilor cu privire la vinovăția delictuală din România. Astfel, prin conținutul dispozițiilor art.85 din Legea nr.188/1999 privind Statutul funcționarilor publici au fost reglementate condițiile și procedura angajării răspunderii acestei categorii speciale de personal pentru prejudiciile provocate cu vinovăție instituțiilor sau autorităților publice în care își desfășoară activitatea. Fiind vorba de o lege specială, cu aplicabilitate numai în cazul funcționarilor publici, nu există un drept de opțiune între incidența acestor norme și cele cu caracter general, care privesc angajarea răspunderii civile delictuale a oricărei persoane, potrivit principiului “*specialia generalibus derogant.*” Prin urmare, în condițiile în care nu s-a emis un ordin sau o dispoziție de imputare în sarcina funcționarului public de către conducătorul autorității sau instituției publice în care funcționarul își desfășoară activitatea, acțiunea prin care se solicită angajarea răspunderii acestuia în temeiul Codului civil este inadmisibilă (*Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția de contencios administrativ și fiscal, decizia nr.4643 din 11 octombrie 2011*) [140, p.229].

Prezintă interes pentru cercetarea noastră Nota informativă privind generalizarea practicii judiciare referitoare la aplicarea unor prevederi ale legislației la soluționarea litigiilor izvorâte din raporturile de antrepriză și prestări servicii. Această notă a avut drept scop elucidarea momentelor discutabile, precum și depistarea erorilor ce se comit la examinarea litigiilor izvorâte din relațiile de antrepriză și prestări servicii.

Dinamica examinării de către Judecătoria Economică de Circumscripție (JEC) a cauzelor rezultate din relațiile de antrepriză și prestări servicii în 3 ani denotă o continuă creștere a indicilor, care, spre finele anului 2010, aproape dublează numărul de cauze încheiate în 2008.

Numărul de acțiuni satisfăcute în 2010 **(1188)** din cele 1230 de hotărâri pronunțate reprezintă **96%**, fapt ce confirmă temeinicia adresării reclamanților în instanța de judecată.

Curtea de Apel Economică (CAE), în perioada similară, aproape că nu a examinat litigii de categoria menționată, cu excepția unora pornite de procuror în interesul unor autorități publice sau pornite de aceste autorități, ce rezultă din achizițiile publice (contracte de antrepriză).

Urmează de remarcat faptul că, în rapoartele statistice efectuate de instanțele economice, antrepriza și prestările de servicii sunt comasate într-o singură categorie și nu există date despre fiecare în parte [56, p.4].

Codul civil al RM, deși recunoaște unele principii comune în efectuarea lucrărilor și prestarea serviciilor, rezervă totuși secțiuni distincte (Secțiunea a 2-a și Secțiunea a 3-a ale Capitolului XI al Codului civil) contractului de antrepriză și contractului de prestări servicii, considerându-le contracte aparte.

Relațiile de antrepriză erau cunoscute și în dreptul roman, potrivit căruia contractul de antrepriză (*locatio-conductio operis*) era privit drept o varietate a contractului de locațiune (*locatio-conductio*) a bunurilor, lucrărilor sau serviciilor.

Dacă am face comparație cu legislația actuală a altor state, spre exemplu a României, este de menționat că antrepriza interferează în sine și prestarea serviciilor, considerându-se totodată o varietate a locațiunii [140, p.238]. Deși, tematica abordată e una complexă și complicată, categoria respectivă de litigii se soluționează, în general, corect. Este de remarcat că litigiile rezultate din contractul de antrepriză și prestări servicii, în datele statistice, sunt reflectate într-o singură categorie, fapt ce face dificilă obținerea informației despre fiecare în parte.

La examinarea litigiilor privind antrepriza, urmează de reținut următoarele.

Potrivit Regulamentului de recepție a construcțiilor și instalațiilor aferente, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr.285 din 23.05.1996, recepția presupune întocmirea a 2 tipuri de procese-verbale: la terminarea lucrărilor și la recepția finală. În acest sens, instanțele urmează să precizeze dacă a fost întocmit primul proces-verbal și dacă au fost reflectate în el defectele și

obiecțiile, precum și termenele de înlăturare a lor. Doar în cazul întocmirii procesului-verbal de recepție finală și de admitere a recepției fără obiecții, antreprenorul poate solicita încasarea plății.

Dacă clientul în mod neîntemeiat refuză să preia lucrarea, la finisarea lucrării, antreprenorul poate să-i stabilească clientului un termen pentru recepționare. La survenirea acestui termen, se va considera că recepționarea a avut loc dacă: clientul nu s-a prezentat sau clientul s-a prezentat, dar refuză să preia lucrarea.

O particularitate esențială a contractului de antrepriză o constituie obiectul acestuia, care este rezultatul muncii antreprenorului și care este determinat individual. Acest *rezultat* poate fi valorificat sub forma unui bun absolut nou, produs sau fabricat de antreprenor (o casă, un costum, o pereche de încălțăminte), a unui bun restabilit, confecționat sau schimbat (reparat, renovat, transformat în altă formă), a unui alt rezultat.

Întrucât legea stipulează că obiectul contractului de prestări servicii îl constituie serviciile de orice natură, spectrul de servicii prestate este foarte larg, nedeterminat, nelimitat și poate include orice servicii care sînt solicitate de persoane fizice și juridice.

Studierea fișelor statistice la Judecătoria Economică de Circumscripție a relevat faptul că, la categoria prestări servicii, sunt raportate și cauzele ce rezultă din contractele de furnizare a energiei electrice, a energiei termice, a apei și a gazului.

Dacă facem o comparație cu alte state, spre exemplu cu Federația Rusă, constatăm că atît legislația, cît și doctrina acesteia statuează că, contractele menționate sunt de “vînzare-cumpărare”. Legislația autohtonă nu este explicită în acest sens, adică nu conține norme mai ample, ce ar descifra tipurile de servicii. Totodată, contractele date nu sunt atribuite nici la cele de vînzare-cumpărare.

În unele cazuri, pentru prestarea unor anumite servicii, este necesară respectarea condițiilor speciale, care se referă numai la prestator. Astfel, pentru prestarea serviciilor de audit, medicale, comunicații tele-, radio-, video- este necesară licența sau o altă legitimație de activitate.

Deși tematica abordată e una complexă și complicată, categoria respectivă de litigii se soluționează, în general, corect. Este de remarcat că litigiile rezultate din contractul de antrepriză și prestări servicii, în datele statistice, sunt reflectate într-o singură categorie, fapt ce face dificilă obținerea informației despre fiecare în parte. Și cel mai regretabil fapt este că în practica judiciară examinată la aplicarea răspunderii nu se concretizează despre importanța condițiilor necesare de aplicare a răspunderii juridice civile și nici de vinovăție.

Decizia Colegiului civil al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.2r/o-106/2001 din 04.04.2001 prin care s-a decis că transportatorul este exonerat de răspundere pentru deteriorarea mărfii, doar în cazurile în care aceasta a survenit din culpa ori din ordinul persoanei care are dreptul să dispună de marfă, dintr-un viciu propriu al mărfii sau din circumstanțe pe care

transportatorul nu putea să le știe și ale căror consecințe nu le putea preveni de asemenea reiese că la aplicarea răspinderii juridice civile contractuale se ține cont de culpa persoanei [58, p.26].

La 06.08.1999 automobilul „MAN” n/s CFH 969 care aparținea SRL „O.”, în timpul transportării mărfurilor cu destinație medicală în adresa întreprinderii moldovenești „B.-F.”, pe traseul Leușeni-Chișinău, s-a aprins. În urma incendiului au fost deteriorate mărfuri în valoare de 23.170,42 dol. SUA. Firma „V.M.” – expeditorul și proprietarul mărfii s-a adresat în judecată cu cerere de a încasa de la SRL „O.” – căraușul și compania de asigurare „M.” care a asigurat căraușul, suma pentru daunele legate de nimicirea mărfii. Prin hotărârea Judecătoriei Economice de circumscripție din 22.06.2000 menținută prin deciziile Colegiilor de apel și recurs respectiv din 28.09.2000 și 29.10.2000 cererea a fost admisă integral din contul Companiei de asigurare.

În recursul depus în ordinea stabilită de art.278 CPC Compania solicită anularea hotărârilor judecătorești din motivul că instanțele nu au ținut cont de pct.2 art.17 al Convenției Relative la contractul de transport internațional al mărfurilor pe șosele (CMR din 19.05.1956) care prevede exonerarea de răspundere a transportatorului, dacă avarierea, deteriorarea mărfii a avut loc în urma unor circumstanțe pe care transportatorul nu putea să le știe și ale căror consecințe nu le putea preveni.

Alt temei este invocat faptul că, în conformitate cu pct.3 art.32, 67 din Convenția ONU „Asupra contractelor de vânzare internațională a mărfurilor” vânzătorul este obligat de a asigura marfa și transmiterea riscurilor cumpărătorului. Ca temei mai sînt invocate pct.pct.5, 12 ale Regulilor de tălmăcire a INCOMTERMS (termenul CIP) în obligațiunile vânzătorului intră și asigurarea mărfii. Ca temei mai este indicată nerespectarea art.460 CC RM.

În ședință reprezentantul recurentului a susținut recursul. Reprezentantul intimatului nu-l recunoaște întemeiat. Recursul urmează a fi respins.

După cum rezultă din pct.2 art.17 al Convenției (C.M.R.) încheiată la 19.05.1956 la Geneva, transportatorul este exonerat de răspundere pentru deteriorarea mărfii doar în cazurile în care aceasta a survenit din culpa ori din ordinul persoanei care are dreptul să dispună de marfă, dintr-un viciu propriu al mărfii sau din circumstanțe pe care transportatorul nu putea să le știe și ale căror consecințe nu le putea preveni.

În cursul examinării cauzei nici unul din reclamați nu a prezentat probe pentru a confirma că incendiul, în urma căruia a fost deteriorată marfa, a fost o urmare a acestor circumstanțe ori acțiuni. Din aceste considerente motivul invocat în recurs nu poate servi temei pentru modificarea hotărârilor adoptate.

De asemenea, nu sînt întemeiate afirmările recurentului despre acțiunea Convenției „Asupra contractelor de vânzare internațională a mărfurilor” și aplicarea conținutului Regulilor internaționale de tălmăcire a termenilor comerciali, a obligației vânzătorului de a asigura marfa

(grupa CIP), deoarece, după cum rezultă din modificările contractului dintre cumpărător și vânzător, ei au modificat conținutul cu privire la regimul transportării, indicînd aplicarea CMR.

Transportatorul a fost informat despre aceasta cînd s-a încheiat Contractul de transportare și a acceptat condiția expusă în ofertă despre asigurarea transportării din contul său.

Transportatorul a acceptat această ofertă, a executat-o incomplet din cauza incendiului.

Transportatorul „O.” SRL, la rîndul său, avea contract de asigurare încheiat cu Compania „M.”, unul din cazurile asigurate fiind pierderea ori deteriorarea încărcăturii primite spre transportare. În baza acestor probe instanța de fond just a concluzionat despre necesitatea de a încasa prejudiciul din contul reclamatului – Companiei de asigurare „M.”.

Decizia Colegiului civil al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.2ra-2851/15 din 04.12.2015 [63] prin care sa decis încasarea prejudiciului moral cauzat prin reținerea cursei avia de la Întreprinderea de Stat Compania Aeriană „A M” „în folosul d-lui F. M.

La 24 iulie 2013 F. M. a depus cerere de chemare în judecată împotriva Întreprinderii de Stat Compania Aeriană „A M” cu privire la încasarea prejudiciului moral cauzat prin reținerea cursei avia. În motivarea cererii de chemare în judecată F. M. a indicat că a procurat bilet avia la cursa internațională 9U746 Istambul-Chișinău pentru zborul care urma a fi efectuat din aeroportul orașului Istambul la 21 mai 2013 ora 15.00, ceia ce se confirmă prin biletul electronic procurat de la agentul turistic societatea cu răspundere limitată „D T”, tichetul de îmbarcare și răspunsul Întreprinderii de Stat Compania Aeriană „A M” la pretenția depusă la 30 mai 2013. Din motive necunoscute zborul a fost efectuat cu reținere mai mult de 5 ore.

F.M. invocă că nu i sa comunicat despre motivul reținerii zborului și nici informația despre ora la care urmează a fi efectuată cursa. În lipsa informației veridice a rețrăit și suferit stres psihologic neștiind ce să facă în atare situație să returneze, să schimbe biletele avia și să zboare cu altă companie, să revină în orașul Istambul etc. Reprezentanții Întreprinderii de Stat Compania Aeriană „A M” au demonstrat un comportament incompetent și neprofesional în raport cu el și ceilalți pasageri ai cursei operate.

La 30 mai 2013 s-a adresat Întreprinderii de Stat Compania Aeriană „AM” cu pretenție solicitînd compensarea prejudiciului moral cauzat prin reținerea cursei avia 9U 746. În răspuns la pretenție Întreprinderea de Stat Compania Aeriană „A M” a recunoscut vina în reținerea cursei avia 9U 746 din 21 mai 2013 și pricinuirea prejudiciului moral, însă a refuzat plata pentru prejudiciul creat.

Cere F. M. încasarea de la Întreprinderea de Stat Compania Aeriană „A. M.” prejudiciul moral în sumă de 10000 lei cauzat prin reținerea cursei avia 9U746.

Prin hotărîrea Judecătorei Ciadîr-Lunga din 23 februarie 2015 s-a admis parțial acțiunea depusă de F. M. S-a încasat de la Întreprinderea de Stat Compania Aeriană „A M” în beneficiul lui F. M. prejudiciul moral în sumă de 2000 lei. În rest acțiunea a fost respinsă .

La 13 martie 2015 Întreprinderea de Stat Compania Aeriană „A Mo” a depus apel nemotivat, iar la 06 mai 2015 apel motivat împotriva hotărîrii Judecătorei Ciadîr-Lunga din 23 februarie 2015. Curtea de Apel Comrat prin decizia din 30 iunie 2015 a respins apelul declarat de Întreprinderea de Stat Compania Aeriană „AM” și a menținut hotărîrea Judecătorei Ciadîr-Lunga din 23 februarie 2015 .

Prima instanță și instanța de apel au motivat soluțiile de admitere parțială a acțiunii și încasare a prejudiciului moral cauzat în baza prevederilor Legii privind protecția consumatorilor nr. 105-XV din 13 martie 2003 și normelor legale ce vizează transportarea pasagerilor din Codul civil. Instanța de apel a indicat că F.M. în acțiunea depusă a invocat că Întreprinderea de Stat Compania Aeriană „A M” și reprezentanții acesteia nu i-au comunicat despre motivul reținerii zborului și nici informația despre ora la care urmează a fi efectuată cursa. Punctul 15 din Regulamentul privind compensarea și asistența pasagerilor în eventualitatea refuzului la îmbarcare și anulării sau întârzierii prelungite a zborurilor, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 836 din 08 noiembrie 2012, prevede că sarcina dovedirii faptului că pasagerul a fost într-adevăr informat despre anularea zborului, cu indicarea momentului precis, revine operatorului aerian. Reprezentantul Întreprinderii de Stat Compania Aeriană „A M” nu a prezentat probe că lui F. M. i-a fost prezentată informația respectivă.

La 08 septembrie 2015 Întreprinderea de Stat Compania Aeriană „AM” a declarat recurs împotriva deciziei Curții de Apel Comrat din 30 iunie 2015, cerînd admiterea recursului, casarea hotărîrilor judecătorești cu pronunțarea unei noi hotărîri de respingere a acțiunii. În motivarea recursului Întreprinderea de Stat Compania Aeriană „AM” a indicat că decizia instanței de apel este neîntemeiată și ilegală, că nu a fost aplicată legea care trebuia să fie aplicată și a fost aplicată o lege care nu trebuia să fie aplicată.

A mai indicat că reținerea efectuării cursei aeriene Istanbul-Chișinău la 21 mai 2013 a avut loc din cauza defecțiunii tehnice a aeronavei ERJ190 în aeroportul din orașul Frankfurt, circumstanță care a dus la imposibilitatea îndeplinirii cursei la ora stabilită din cauza pericolului de securitate a zborului. La aeronava ERJ190 s-a efectuat deservirea tehnică, acțiune care a durat 4,5 ore. Conform art. 988 alin. (2) Codul civil, răspunderea căraușului pentru prejudiciile care rezultă din întârziere este exclusă dacă altfel nu s-a convenit în mod expres sau dacă transportatorul nu a acționat cu intenție sau din culpă gravă.

Completul Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție menționează că procedura admisibilității constă în verificarea faptului, dacă motivele

invocate în recurs se încadrează în cele prevăzute în art. 432 alin. (2), (3) și (4) Codul de procedură civilă. În acest sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a relevat în jurisprudența sa constantă că „... art. 6 paragraful 1 al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale nu impune motivarea în detaliu a unei decizii prin care o instanță de recurs, întemeindu-se pe dispoziții legale specifice, respinge recursul declarat împotriva sentinței pronunțate de o instanță inferioară, ca fiind lipsit de șanse de succes.” (cauza Rebait și alții contra Franței, Comisia Europeană a Drepturilor Omului, 25 februarie 1995, nr.26561/1995).

Astfel, din motivele menționate și având în vedere că prima instanță și instanța de apel au examinat pricina sub toate aspectele, cu respectarea normelor de drept material, procedural și apreciind corect probele administrate au emis hotărâri legale, iar argumentele invocate de Întreprinderea de Stat Compania Aeriană „A M” în cererea de recurs poartă caracter declarativ și nu se încadrează în temeiurile prevăzute la 432 alin. (2), (3) și (4) Codul de procedură civilă, completul Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție ajunge la concluzia de a considera recursul declarat inadmisibil [63].

Decizia Colegiului civil al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.2r/o-124/99 din 23.06.1999 a accentuat că răspunderea civilă survine doar în cazul în care acțiunile părții contractuale presupuse vinovată sînt culpabile, au survenit anumite consecințe și aceste consecințe sînt în legătură cauzală cu acțiunile culpabile [51, p.267]. Exemplu, ne poate servi cauza civilă ce urmează.

S.A. “Uzina de frigidere Chișinău” care s-a adresat cu cerere de chemare în judecată pentru a percepe în mod forțat de la firma “Ferum” 588.222 lei 36 bani, datoria apărută în urma neonorării obligațiunilor sale de către firmă, ce rezultă din contractul de barter nr.8/126 din 7 martie 1995.

La 1 mai 1998 Judecătoria Economică de Circumscripție Chișinău a satisfăcut complet cerințele reclamantului. Hotărîrea Judecătoriei Economice de circumscripție a fost menținută de către Colegiul de apel al Judecătoriei Economice din Republica Moldova prin decizia din 27 ianuarie 1999.

Examinînd recursul declarat de firma “Ferum”, Colegiul de recurs al Judecătoriei Economice a R.M., prin decizia din 21 aprilie 1999, a casat hotărîrea Judecătoriei Economice de circumscripție și decizia Colegiului de apel al Judecătoriei Economice, adoptînd o nouă hotărîre prin care cerințele reclamantului au fost respinse.

Nefiind de acord cu decizia adoptată, S.A. “Uzina de frigidere Chișinău” a depus recurs la Curtea Supremă de Justiție în conformitate cu art.278 C.P.C RM., în care solicită casarea deciziei

Colegiului de recurs al Judecătoriei Economice a Republicii Moldova din 21 aprilie 1999, cu menținerea hotărîrii judecătoriei de circumscriptie și a deciziei instanței de apel.

Esența litigiului judecat de instanțele inferioare și examinat de Colegiul civil al Curții Supreme de Justiție constă în următoarele. La 7 martie 1995 S.A. “Uzina de frigidere Chișinău” și firma “Ferum” au încheiat un contract de barter, conform căruia firma “Ferum” trebuia să furnizeze 168 t de metal, iar uzina de frigidere pentru fiecare tonă de metal furnizat trebuia să elibereze cîte 3 congelatoare “Ghiocel” plus 2% de congelatoare din numărul total furnizat.

S.A. “Uzina de frigidere Chișinău” și-a onorat obligațiunea contractuală, pe cînd firma “Ferum” și-a îndeplinit doar parțial obligațiile sale contractuale.

Audiind explicațiile reprezentantului firmei “Ferum”, care a solicitat respingerea recursului, verificînd legalitatea deciziei contestate raportată la temeiurile invocate de recurent, Colegiul civil conchide că recursul este nefondat și urmează a fi respins.

Relațiile juridice privind furnizarea congelatoarelor “Ghiocel” și a metalului, volumul lor, modalitatea (procedura), termenele etc. dintre S.A. “Uzina de frigidere din Chișinău” și firma “Ferum” sînt reglementate de contractul nr.8/126 din 7 martie 1995, legalitatea căruia nu se contestează de nimeni. Prevederile contractului sînt obligatorii pentru ambele părți, cu respectarea principiului egalității părților contractante fără careva condiții speciale. Mai mult decît atît, nu se admite modificarea, schimbarea condițiilor stipulate în contract, inclusiv și modul de executare a obligațiunilor unilateral și arbitrar.

Examinînd litigiul apărut între S.A. “Uzina de frigidere Chișinău” și firma “Ferum”, practic toate instanțele au constatat corect circumstanțele litigiului.

Referitor la aprecierea probelor prezentate de către părți în susținerea pozițiilor lor Colegiul civil conchide: Colegiul de recurs al Judecătoriei Economice a R.M., a concluzionat corect și just lipsa de temei a cererii de chemare în judecată a reclamantului, adoptînd o nouă hotărîre pentru respingerea cererii cu referire la stipulările p.10 din contractul menționat.

Pentru furnizarea congelatoarelor “Ghiocel” destinatarilor din Rusia, afară de aceea că urma să fie efectuată doar după furnizarea metalului de către firma “Ferum”, mai era necesar să existe consimțămîntul firmei pentru livrare. După cum rezultă din actele cauzei, congelatoarele destinate pentru orașul Novosibirsk au fost furnizate de către S.A. “Uzina de frigidere din Chișinău” în mod direct, fără consimțămîntul firmei “Ferum”. În foile de trăsură nr.29216 și nr.29217 lipsește semnătura reprezentantului firmei “Ferum” prin care ar fi acceptat marfa. După cum a explicat directorul firmei “Ferum”, V.C., în ședința colegiului, întradevăr în ziua cînd au fost expediate congelatoarele, el se afla pe teritoriul uzinei de frigidere, dar nu a semnat documentele (foile de trăsură), întrucît nu era de acord cu trimiterea congelatoarelor din cauza multiplelor defecte.

Răspunderea civilă survine doar în cazul în care acțiunile părții presupuse vinovată sînt culpabile, au survenit anumite consecințe și aceste consecințe sînt în legătură cauzală cu acțiunile culpabile. În cazul de față acțiuni culpabile civile din partea firmei “Ferum” care să fie în legătură cauzală cu consecințele survenite (neachitarea pentru congelatoarele furnizate) nu au fost constatate.

Mai mult decît atît, din condițiile contractului rezultă că inițiatorul executării contractului este firma “Ferum”, dar nu uzina de frigidere.

Colegiul conchide că instanța de recurs a apreciat corect și obiectiv toate probele prezentate de părți, adoptînd o decizie legală. Nici recurentul, nici intimatul nu au invocat probe suplimentare [196, p.49].

Este foarte contradictorie legislația în vigoare și practica judiciară privind reglementările cu privire la asigurări. Astfel, articolul 54 cu privire la asigurări din Legea nr. 407-XVI din 21.12.2006 [100], sunt expres reglementate unele forme ale vinovăției civile.

Alineatul (1) al articolului prevede că asigurătorul (reasigurătorul), intermediarul în asigurări și/sau în reasigurări care încalcă prevederile prezentei legi și ale altor acte normative ce reglementează activitatea de asigurare poartă răspundere în conformitate cu legislația civilă, administrativă și penală.

Alin. (2) este și mai concret. Astfel încălcarea cu intenție sau din culpă, prin acțiune sau inacțiune, a prevederilor prezentei legi și ale actelor normative ale autorității de supraveghere se sancționează cu diferite sancțiuni atît civile cît și penale:

Deși nu se explică acest fapt și nu conține indicații concrete în Nota informativă privind generalizarea practicii judiciare a litigiilor care au ca obiect încheierea, modificarea, executarea, declararea nulității și rezoluțiunea contractelor de asigurare obligatorie și facultativă, se observă că la examinarea litigiilor și a cauzelor civile legate de litigiile privind contractele de asigurare obligatorie și facultativă, predomină principiul prezumției vinovăției. Generalizarea respectivă a fost realizată cu scopul de a constata modalitatea aplicării de către instanțele judecătorești naționale a legislației, care reglementează încheierea, modificarea, executarea, declararea nulității și rezoluțiunea contractelor de asigurare obligatorie și facultativă, dar și pentru depistarea unor probleme care apar în cadrul judecării cauzelor respective.

Datorită caracterului multiaspectual a litigiilor de asigurare a componenței participanților la proces, probatoriului contradictoriu litigiile ce rezultă din relațiile de asigurare se atribuie celor cu un grad de complexitate ridicată.

Este cunoscut că asigurarea constituie un sistem de relații sociale menite să protejeze interesele personale și patrimoniale ale persoanei fizice și juridice (asigurat) prin formarea de fonduri bănești din contul primelor de asigurare, plătite de asigurător în schimbul căror

asigurătorul își asumă obligația că, la producerea cazului asigurat să plătească asiguratului suma asigurată sau despăgubirea de asigurare (art.5 al Legii nr **nr. 407-XVI din 21.12.2006** cu privire la asigurări).

Pentru înțelegerea conceptului de asigurare, în general, a particularităților asigurării obligatorii și facultative, în particular, și a mecanismului aplicării actelor normative privind asigurarea de către instanțele judecătorești la soluționarea unor astfel de litigii, se impune oferirea, în prealabil, a semnificațiilor juridice a noțiunilor întrebuintate în materie cum sînt: asigurător, asigurat, riscul asigurat, cazul asigurat, obiectul asigurării, interesul asigurării, suma asigurării, prima de asigurare, despăgubire de asigurare.

Asigurătorul, este societatea comercială obligată a plăti anumite sume de bani (suma asigurată, despăgubire de asigurare) la realizarea evenimentului prevăzut în contractul de asigurare sau de lege.

Asiguratul, este persoana fizică sau juridică, care intră în raporturi juridice cu asigurătorul, fie în virtutea legii, fie prin încheierea contractului de asigurare.

Asiguratul, în asigurările contractuale, are calitatea de parte contractantă și este titularul interesului asigurat, ori persoana asupra căreia poartă asigurarea (riscul vizînd patrimoniul său sau persoana sa) și obligația de a plăti indemnizația de asigurare la producerea cazului asigurat [198]. Nu trebuie să fie confundat asiguratul cu persoana care beneficiază de asigurare (este cuprinsă în asigurare), căci ultima este fără obligație de a plăti prima de asigurare (de exemplu, în asigurarea de răspundere civilă conducătorul autovehiculului – nu este proprietarul lui).

Conform art.4 al Legii nr.1508-XII din 15.06.1993 (corespondent art.5 al Legii nr.407-XVI din 21.12.2006) [100], după modul de efectuare există două forme de asigurare: obligatorie și benevolă (facultativă).

Diferența dintre aceste două forme constă în aceea că, **asigurarea obligatorie** ia naștere independent de voința părților în baza Legii, reieșind nemijlocit din prevederile ei. Acest tip de asigurare este obligatoriu pentru părțile contractului, într-un domeniu stabilit de lege. (De exemplu, în asigurarea de responsabilitate pentru pagube cauzate de autovehicule). Drepturile și obligațiile părților asigurării obligatorii sînt stabilite imperativ de Lege, primele de asigurare au un quantum uniform și normat, iar despăgubirile se acordă numai în cazurile prevăzute de lege.

În asigurarea benevolă, raporturile dintre asigurat și asigurător, drepturile și obligațiunile fiecărei părți se stabilește prin contract de asigurare. Condițiile asigurărilor benevole sînt stabilite de asigurător, în conformitate cu actele normative ale autorității de supraveghere. Dacă la asigurarea obligatorie cadrul drepturilor și obligațiilor, răspunderea părților rezultă chiar din textul Legii, atunci în acest caz părțile își stabilesc condițiile prin contract.

Conform art.1302 CC RM, asigurarea se împarte în asigurare de persoane și asigurare de daune. Tipurile asigurării obligatorii sînt: asigurarea de răspundere civilă, de bunuri, de persoane.

Asigurarea de răspundere civilă este răspunderea, pe care asiguratul o poartă față de persoanele fizice sau juridice pentru prejudiciile aduse lor prin săvîrșirea unei fapte ilicite (art.3 lit."c" al Legii cu privire la asigurări).

În asigurarea facultativă se pot încheia contracte de persoane, de daune (răspunderea civilă și de bunuri).

Asigurarea de daune include asigurarea de bunuri și de răspundere civilă, care au caracter de despăgubire și se plătește de asigurător numai în situația în care există prejudiciu și nu poate depăși cuantumul acestuia.

Asigurarea de persoane (se asigură viața și sănătatea asiguratului) nu are caracter de despăgubire, deoarece plata sumei asigurate nu depinde de existența și de întingerea prejudiciului. Asigurarea de persoane constituie o măsură de prevedere și de acumulare a unor sume de bani.

Pentru încheierea contractului asiguratul urmează să prezinte asigurătorului cererea scrisă, în care indică interesul propriu și cel al beneficiarului asigurării sau poate declara verbal că, dorește să încheie contractul de asigurare. Asigurarea începe din momentul achitării primei de asigurare sau a primei tranșe a acestuia și încetează la ora 24⁰⁰ a ultimei zile din termenul convenit pentru asigurare, dacă legea sau contractul nu prevede altfel.

Contractul de asigurare se încheie în scris și trebuie să conțină clauzele obligatorii, care sînt enumerate în art.13 alin.(2) al Legii cu privire la asigurare, deoarece în cazul lipsei uneia din clauze, contractul de asigurare se consideră neîncheiat.

Încheierea contractului de asigurare se confirmă prin remiterea de către asigurător în termen stabilit în condițiile asigurării, a unui certificat numit Poliță de asigurare. Polița de asigurare este un document, care atestă încheierea contractului și trebuie să conțină toate clauzele obligatorii, pe care le conține contractul. Contractul de asigurare, spre deosebire de alte contracte, nu-și produce efectele din momentul încheierii sale, ci numai de la data cînd a plătit prima de asigurare. Contractul de asigurare poate fi încheiat pentru o anumită perioadă sau pe termen nelimitat. În cazul în care contractul de asigurare este încheiat pentru o anumită perioadă, el încetează prin expirarea termenului sau prin reziliere. De asemenea, instanțele judecătorești urmează să țină cont de efectele încetării, nulității și rezilierii contractelor de asigurare și, anume că, rezilierea contractului de asigurare înseamnă desfacerea acestuia pentru viitor datorită neexecutării obligației uneia din părți din cauze ce-i sînt imputabile, fără a fi restituite primele de asigurare plătite în perioada de asigurare. Despre rezilierea contractului de asigurare asiguratul

trebuie să anunțe asigurătorul cu o lună înainte, în cazul în care asigurătorul majorează prima de asigurare în temeiul unei clauze contractuale privind actualizarea acestuia (art.1314 CC RM), pentru a îndreptați majorarea primei de asigurare trebuie să fie suficient de însemnată.

Contractul de asigurare se încheie în baza atingerii înțelegerii între părțile acestuia asupra clauzelor esențiale și neesențiale sau complementare (art.1301 Cod civil al RM).

Nulitatea contractului operează pentru trecut, cu restituirea primelor de asigurare (art.27-28 ale Legii cu privire la asigurări). Bineînțeles că, la încheierea contractului de asigurare, asigurătorul este în drept să aplice formele standard ale contractului (poliței de asigurare), elaborate de el sau de asociația asigurătorilor pentru anumite tipuri de asigurări. La încheierea contractului, părțile pot, însă, conveni asupra modificării sau excluderii unor anumite clauze ale Regulilor de asigurării sau asupra completării contractului cu anumite clauze suplimentare.

Efectuând un studiu asupra practicii judiciare a instanțelor de judecată în materia asigurărilor obligatorie și facultativă, s-a constatat că, la soluționarea litigiilor, în principiu, se aplică corect legea și actele normative subordonate ce le reglementează, dar totuși apar probleme de aplicare și interpretare a legii materiale și procedurale. Analiza dosarelor a demonstrat existența unor erori comise de către instanțe la examinarea cauzelor privitor la încheierea, modificarea, executarea, declararea nulității, rezoluțiunea contractelor asigurării obligatorii și facultative, pe care le vom prezenta în continuare.

S-a observat situația cea a neatragerii în proces a persoanelor, a căror drepturi ar putea fi afectate prin pronunțarea hotărârii.

În conformitate cu art.185 alin.(1) lit.c) CPC al RM, în cadrul pregătirii pricinii pentru dezbateri judiciare, judecătorul este obligat să soluționeze problema atragerii a coreclamanților, a copârșitorilor și a intervenienților.

Ceia ce nu era făcut în cazul dat. Reclamantul F.L. a depus cerere de chemare în judecată împotriva Companiei de Asigurări "V." cu privire la repararea prejudiciului material și moral.

Iar P.T. și P.L. au depus cerere de chemare în judecată împotriva Companiei de Asigurări Internaționale QBE "A." cu privire la repararea prejudiciului material și moral, motivând prin faptul că, la 17.11.2004, a avut loc un accident rutier, în rezultatul căruia automobilele lor au fost deteriorate. Prin hotărârea Judecătorei Soroca din 12.05.2006 ambele acțiuni au fost admise parțial. Compania de Asigurări "V." a declarat apel, prin decizia Curții de Apel Bălți din 19.10.2006, hotărârea Judecătorei Soroca din 12.05.2006 a fost casată, cu restituirea pricinii spre rejudecare.

Din materialele cauzei reiese că, accidentul s-a produs din cauza că, la intersecția străzilor la momentul producerii accidentului lipsea indicatorul: "Drum cu prioritate". Astfel, în cazul dat, instanța de judecată urma să atragă în calitate de copârșitor pe dosar autoritatea administrației

publice locale, adică Primăria or.Soroca, care administrează, întreține și repară drumurile locale și a străzilor în conformitate cu Legea cu privire la drumurile auto nr.509-XIII din 22.06.1995 [139].

Altă situație: Reclamantul S.R. a depus cererea de chemare în judecată împotriva lui S.E. și intervenientul accesoriu Compania de Asigurări "V." SRL privind repararea prejudiciului material în mărime de 20812 lei și a celui moral, cauzat în urma accidentului rutier produs la 04.09.2006 și vinovat recunoscut S.E. Prin încheierea Judecătorei Botanica mun.Chișinău din 31.01.2007 a fost atrasă în proces Compania de Asigurări QBE "A." SRL în calitate de intervenient, iar prin hotărîrea Judecătorei Botanica mun.Chișinău din 02.04.2007 acțiunea a fost admisă.

Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 06.07.2007 a fost admis apelul lui S.E., casată hotărîrea primei instanțe în partea reparării prejudiciului material de către S.E., cu emiterea în această parte a unei hotărîri noi, prin care s-a încasat prejudiciul material de la Compania de Asigurare "V." SRL în folosul lui R.S., în rest hotărîrea a fost menținută.

Prin decizia Curții Supreme de Justiție din 19.12.2007 au fost casate hotărîrile judecătorești, cu restituirea pricinii la rejudecare din motivul că, instanțele n-au stabilit raportul juridic litigios, subiecții raportului juridic, cât și temeiul juridic al răspunderii civile, precum și incorect au stabilit că, față de reclamant urmează să răspundă Compania de asigurare ca pîrît, deoarece conform prevederilor Legii cu privire la asigurări și ale Capitolului XXVI din Codul civil, în cazul survenirii riscului asigurat, răspunderea materială o poartă Compania de asigurare în baza contractului de asigurare legat de evenimentul de asigurare.

Alt caz s-a întîmplat în acțiunea lui B.D. împotriva lui P.R. și S.P. Cu privire la repararea prejudiciului material în sumă de 3550 lei și a celui moral, rezultat din accidentul rutier. Prin hotărîrea din 03.12.2003, Judecătoria Ciocana mun.Chișinău a admis acțiunea parțial. Curtea de Apel Chișinău, prin decizia din 09.12.2003, a casat hotărîrea primei instanțe, restituind pricina spre rejudecare pe motivul neatragerii în proces în calitate de copîrît QBE "A.", deoarece între P.R. și companie exista un contract de asigurare de răspundere civilă.

În altă situație. Prin hotărîrea Judecătorei Centru mun.Chișinău a fost admisă acțiunea lui Gr.R. împotriva SRL "As." cu privire la repararea prejudiciului material în sumă de 1820 lei. Curtea de Apel Chișinău, prin decizia din 02.03.2004, a admis apelul declarat de SRL "As." și a casat hotărîrea primei instanțe, cu restituirea cauzei la rejudecare pe motivul că, QBE "A." a fost atrasă în proces în calitate de intervenient, dar nu în calitate de pîrît, deoarece între proprietarul izvorului de pericol sporit și Compania există un contract de asigurare, astfel, direct responsabil de prejudiciul cauzat terțelor persoane a devenit Compania de Asigurări[139].

Alt caz: P.V. a depus cerere de chemare în judecată împotriva Companiei de asigurări "C.", intervenient accesoriu C.A., cu privire la repararea prejudiciului material.

Prin hotărîrea Judecătorei Căușeni din 27 iunie 2006, menținută prin decizia Curții de Apel Bender din 12 octombrie 2006, acțiunea a fost admisă, încasîndu-se de la CA "C." în beneficiul lui P.V. prejudiciul material în mărime de 13300 lei.

Prin decizia Curții Supreme de Justiție din 14 martie 2007, s-a casat integral decizia Curții de Apel Bender din 12 octombrie 2006 cu restituirea pricinii spre rejudecarea în instanța de apel din motivul că, au fost încălcate normele de drept procedural. Instanța de apel a judecat pricina fără înlocuirea părții decedate, cu succesorii în drept și citarea lor legală. Din materialele cauzei s-a constatat că, reclamantul P.V. a decedat la 09 octombrie 2006. Necătînd la acest fapt, instanța de apel a examinat cauza, cu emiterea deciziei la 12 octombrie 2006, fără înlocuirea părții decedate. În legătură cu exemplul menționat, este necesar de a explica că, în conformitate cu art.70 CPC, în cazul ieșirii uneia dintre părți din raportul juridic litigios sau din raportul stabilit prin hotărîrea judecătorească (deces, reorganizare, cesiune de creanță, transfer de datorie și alte cazuri de subrogare), instanța permite înlocuirea părții cu succesorul ei în drepturi. Succesiunea în drepturi este posibilă în orice fază a procesului. Actele săvîrșite pînă la intrarea în proces a succesorului sînt obligatorii lui în măsura în care ar fi fost obligatorii persoanei pe care succesorul în drepturi a subrogat-o [139].

Un aspect important în faza primirii cererii de chemare în judecată a litigiilor ce decurg din asigurarea obligatorie și facultativă este verificarea de către instanța de judecată a dovezii achitării taxei de stat.

Necesitatea achitării taxei de stat și cuantumul ei se efectuează reieșind din caracterul obiectului litigiului (patrimoniul – încasarea despăgubirilor de asigurare etc. sau nepatrimonial – obligarea la încheierea contractului de asigurare obligatorie ș.a.) și se efectuează potrivit exigențelor expuse la art.84, 85 alin.(1) CPC și art.3 al Legii taxei de stat [105].

S-au depistat cazuri, în care unele judecătorii nu respectă Legea sus menționată. Primesc în procedură cereri fără achitarea taxei de stat, nu adoptă încheieri referitor la scutirea de plată a taxei de stat sau cu achitarea în sumă minimală stabilită de Lege, dar nu din valoarea acțiunii despăgubirilor.

Reclamantul C.Iu. s-a adresat cu cererea de chemare în Judecătoria Rîșcani mun.Chișinău împotriva QBE "A." SA privind repararea prejudiciului material în sumă de 2943 dolari SUA, taxa de stat a fost achitată numai în sumă de 150 lei.

Caz simila r. Reclamantul J.A. a depus cerere în Judecătoria Rîșcani mun.Chișinău împotriva QBE "A." SA privind repararea prejudiciului material în mărime de 12848 lei cu achitarea taxei de stat în sumă de 150 lei.

Altă situație. Reclamantul R.D. a depus cerere în Judecătoria Rîșcani, mun.Chișinău împotriva QBE "A." SA privind repararea prejudiciului material în sumă de 10064 lei. Taxa de stat nu a fost achitată, în dosar lipsește încheierea privind scutirea de plată a taxei.

Este cunoscut că, una din modalitățile tipului de asigurare obligatorie de răspundere civilă este asigurarea obligatorie de răspundere civilă a deținătorilor de autovehicule, inclusiv a vehiculelor electrice urbane, pentru pagube produse în urma accidentelor rutiere.

Una din principalele particularități ale contractului de asigurare de răspundere civilă este că, asigurătorul se obligă față de asigurat să achite unele despăgubiri, care acesta din urmă le va plăti unei terțe persoane față de care este vinovat. Ca urmare, obiectul asigurării lipsește și suma despăgubirilor (nici minimală, nici maximală) din timp nu poate fi cunoscută.

Deci, în baza contractului de asigurare obligatorie de răspundere, pentru pagubele produse în urma accidentelor auto, o parte (asigurătorul) se obligă, pentru o plată obligatorie prevăzută de lege (prima de asigurare), în cazul producerii accidentului rutier (cazului asigurat), să despăgubească dauna pricinuită cu autovehiculul asigurat (prin plata despăgubirilor de asigurare) unor terțe persoane (beneficiari) și bunurilor acestora din vina celeilalte părți (asiguratului) sau din vina altei persoane, care poartă răspundere pentru accident, în baza legii și, de asemenea, să despăgubească cheltuielile suportate de asigurat în acțiunea civilă.

Există situații când instanțele judecătorești la stabilirea cuantumului despăgubirilor cauzate prin accidente rutiere nu verifică circumstanțele producerii cazului asigurat, greșit apreciază probele prezentate în ședințe judiciare ce duc la casarea unor hotărâri.

Așa caz: Prin Hotărârea Judecătoriei Cahul din 30.10.2006 a fost respinsă acțiunea lui G.R. către SNA "M." SRL și P.E. privind repararea prejudiciului material în sumă de 15429 lei cauzat în urma accidentului produs, din motivul că nu s-a stabilit faptul deteriorării automobilului.

Prin decizia Curții de apel Cahul din 15.03.2006, a fost casată hotărârea instanței cu adoptarea unei noi hotărâri, prin care s-a încasat de la SNA "M." SRL în beneficiul lui G.R. suma de 9062,07 lei. Ca motiv de casare a hotărârii primei instanțe a fost indicat faptul că, conform art.41 alin.(1) al Legii cu privire la asigurări, pentru deteriorarea sau distrugerea bunurilor în unul și același accident, asigurătorul acordă despăgubiri pentru prejudiciul real în limitele sumei stabilite în condițiile asigurării în care se includ și cheltuielile făcute de asigurat în acțiunea civilă, indiferent de numărul persoanelor păgubite și de numărul persoanelor răspunzătoare de producerea pagubei.

Din materialele cauzei rezultă că, cuantumul prejudiciului cauzat în rezultatul accidentului rutier constituie 9062,07 lei, actul de examinare a mijlocului de transport a fost întocmit de expertul SNA "M.", deținătorul automobilului implicat în accident a fost asigurat de către

Societatea Națională de Asigurări de răspundere civilă pentru pagube cauzate unor terțe persoane prin accidente produse. În așa circumstanțe s-a dovedit cuantumul prejudiciului.

Reclamanta R.D. a depus cererea de chemare în judecată împotriva lui G.C. privind repararea prejudiciului cauzat în sumă de 7542 lei în urma accidentului rutier, deoarece Compania de Asigurări i-a achitat numai 1800 lei. Cere încasarea diferenței a prejudiciului și cheltuielile de judecată.

Prin hotărîrea Judecătorei Șoldănești din 09.11.2006, acțiunea a fost admisă parțial și s-a încasat suma de 6541 lei.

Prin decizia Curții de Apel Bălți din 08.02.2007, hotărîrea Judecătorei Șoldănești din 09.11.2006 a fost casată cu pronunțarea unei hotărîri noi, prin care acțiunea a fost respinsă.

Conform art.39 al Legii cu privire la asigurare, compania de asigurare i-a achitat reclamantei suma despăgubirii în mărime de 1901 lei, care a fost stabilită în urma expertizei efectuate de specialiștii companiei. Peste un timp, reclamanta efectuează expertiza merceologică în mod repetat la Întreprindere Individuală, care a indicat că, suma prejudiciului este de 7542 lei, fără a specifica prejudiciul real, adică fără a calcula uzura, cum prevede art.41 al Legii cu privire la asigurări. Mai mult decît atît, reclamanta în instanța de judecată n-a prezentat careva probe, care ar confirma suma cheltuită suplimentar pentru reparația automobilului [100].

Altă situație: Reclamantul Ș.A. s-a adresat în instanța de judecată împotriva Companiei de Asigurări QBE "A." privind repararea prejudiciului material în sumă 96518 lei. O parte din suma aceasta și, anume, suma de 42347 lei Compania de asigurare i-a achitat. A solicitat să fie încasată diferența în sumă de 54406 lei.

Prin hotărîrea Judecătorei Rîșcani mun.Chișinău din 07.11.2005 acțiunea a fost admisă integral. Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 16.03.2006, apelul SA OBE "A." a fost admis, a fost modificată hotărîrea primei instanțe și a fost încasată de la Compania OBE "A." suma de 35308,22 lei în folosul reclamantului, ca motiv al micșorării prejudiciului a fost indicat faptul că, prețul autoturismului n-a fost stabilit cînd era în stare de deteriorare, deoarece nu este prevăzut de metodică expertizei.

Prin decizia Curții Supreme de Justiție din 25.10.2006 a fost casată integral decizia instanței de apel, cu menținerea hotărîrii primei instanțe. Ca motiv de casare a servit drept temei înscrisul eliberat de SRL "C." privind prețul automobilului, care nu constituie o probă pertinentă pentru soluționarea justă a cazului, deoarece a fost efectuată expertiza și a fost stabilit prejudiciul real.

În contradicție cu exemplele de mai sus, în unele cazuri s-a reținut în mod corect soluționarea cauzelor asemănătoare.

Așa, SRL "R." s-a adresat în instanța de judecată cu cerere împotriva SA "A.-S." privind repararea prejudiciului material în sumă de 4650 lei produs în urma accidentului rutier, indicând că, prejudiciul total constituie 10769 lei, SA "A.-S." i-a achitat benevol 6118,99 lei, dar suma 4650 lei refuză s-o achite.

Prin hotărîrea Judecătorei Buiucani mun.Chișinău din 03.11.2005, menținută prin decizia Curții de Apel Chișinău din 21.03.2006, acțiunea a fost admisă integral [203].

Prima instanță a verificat și a apreciat obiectiv probele prezentate și a pronunțat o hotărîre legală și întemeiată, deoarece prin contract de asigurare, asigurătorul se obliga să plătească asiguratului prima de asigurare, iar acesta se obliga să plătească la producerea riscului asigurat asigurătorului sau unei terț (beneficiarului asigurat) suma asigurată ori despăgubirea în limitele și termenele convenite (art.1301 CC).

Mai mult decît atît, art.41 al Legii cu privire la asigurări stipulează că, pentru deteriorarea sau distrugerea bunurilor în unul și același accident, asigurătorul acordă despăgubiri pentru prejudiciul real, în limitele sumei stabilite. Din materialele cauzei s-a constatat că, prejudiciul real deteriorării autovehiculului, conform facturii NSRO-022207 din 04.10.2004, constituie 10769 lei.

Caz similar: Reclamanta U.N. s-a adresat cu cererea de chemare în judecată împotriva CIA QBE "A." privind repararea prejudiciului material cauzat în urma accidentului rutier în mărime de 22745,9 lei.

Prin hotărîrea Judecătorei Rîșcani mun.Chișinău din 10.07.2006, menținută prin deciziile Curții de Apel Chișinău din 25.10.2006 și Curții Supreme de Justiție din 11.04.2007, acțiunea lui U.N. a fost admisă integral.

Motivele invocate de recurent precum că, prejudiciul real constituie 10759 lei, dar nu 22759 lei, au fost combătute prin bonul de comandă și plată a lucrărilor executate de către SRL "A.L.", prin care se confirmă prejudiciul real.

Obligația asigurătorului de a plăti suma asigurată, sau despăgubirea de asigurare apare la producerea cazului asigurat. Quantumul indemnizației de asigurare se determină de asigurător în conformitate cu condițiile contractului (art.21 al Legii cu privire la asigurări).

Se poate concluziona că, în unele situații, la examinarea litigiilor cu privire la asigurări, instanțele judecătorești nu verifică toate circumstanțele cauzei și aplică incorect legislația cu privire la asigurări, în urma căruia se casează hotărîrile instanței de fond pe motivul netemeinicii.

Reclamantul B.V. a depus cerere de chemare în judecată împotriva Companiei de Asigurare QBE "A." SA și APLP-35/13 din Ungheni privind repararea prejudiciului material

cauzat în urma accidentului rutier. Compania internațională de asigurări QBE "A." SA i-a calculat și i-a achitat prejudiciul în mărime de 2913 lei.

După efectuarea expertizei, mărimea prejudiciului a fost stabilită în sumă de 11905 lei și, prin urmare, solicită încasarea diferenței dintre prejudiciul real în sumă de 8992 lei și avantajul ratat.

Prin hotărârea Judecătoriei Ungheni din 06.12.2006 acțiunea a fost admisă integral. S-a încasat de la CIA QBE "A." în beneficiul lui B.V. prejudiciul material în mărime de 5543 lei și venitul ratat – 5000 lei.

Prin decizia Curții de Apel Bălți din 01.03.2007 a fost casată parțial hotărârea primei instanțe în partea pretențiilor ce țin de încasarea venitului ratat cu emiterea hotărârii noi, prin care s-au respins în această parte pretențiile lui B.V. ca fiind neîntemeiate. Ca temei de respingere a servit faptul că, n-au fost prezentate probe pentru încasarea acestei sume.

Venitul ratat este acel venit, care ar fi fost posibil de obținut în condițiile unui comportament normal din partea autorului prejudiciului în împrejurări normale (art.14 alin.(2), art.610 alin.(2) Cod civil).

Reieșind din cele sus indicate, concluzia instanței de fond privind încasarea venitului ratat este greșită, deoarece reclamantul n-a prezentat probe, care ar confirma, că el în perioada cît n-a primit despăgubiri pentru prejudiciul material, ar fi beneficiat de oarecare venituri în rezultatul exploatării automobilului [139].

Altă situație: B.N. a depus cerere de chemare în judecată împotriva lui D.V., V.N., SRL "As.", Compania de Asigurări "T." SRL cu privire la repararea prejudiciului material și moral cauzat în urma accidentului rutier.

Prin hotărârea Judecătoriei Grigoriopol din 13 mai 2006 a fost admisă parțial acțiunea, a fost încasat de la D.V., V.N., SRL "As.", CA "T." SRL în mod solidar în beneficiul lui B.N. suma de 2854,18 lei – prejudiciu material, venitul ratat în sumă de 12802,30 lei, cheltuielile de judecată în sumă de 99,50 lei, prejudiciul moral în mărime de 400000 lei, de la D.V. a fost încasat în beneficiul B.N. cheltuielile de judecată 310 lei, a fost încasat de la pîrîți în mod solidar în beneficiul statului taxa de stat în sumă de 12499,68 lei, iar de la D.V. a fost încasat suplimentar taxa de stat în beneficiul statului în sumă de 9,80 lei.

Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 05 decembrie 2006 s-a casat hotărârea primei instanțe în partea ce ține de încasarea prejudiciului moral de la D.V., V.N., SRL "As." și CA "T." SRL în mărime de 400000 lei și taxei de stat în beneficiul statului în sumă de 12499,68 lei, cu emiterea în această parte a unei noi hotărâri, prin care a fost încasat de la V.N. în beneficiul lui B.N. prejudiciul moral în sumă de 5000 lei și în beneficiul statului taxa de stat în sumă de 100

lei, a fost respinsă cererea lui B.N. împotriva lui D.V., SRL "As.", CA "T." SRL cu privire la repararea prejudiciului moral, în rest hotărîrea primei instanțe a fost menținută.

Prin decizia Curții Supreme de Justiție din 06 iunie 2007 s-a casat decizia Curții de Apel Chișinău din 05 decembrie 2006 și hotărîrea Judecătorei Grigoriopol din 13 mai 2006 în partea ce ține de încasarea prejudiciului material și a venitului ratat, pronunțînd în această parte o nouă hotărîre, prin care s-a încasat de la CA "T." SRL în beneficiul lui B.N. prejudiciul material în sumă de 3854,18 lei și de la SRL "As." în beneficiul lui B.N. venitul ratat în mărime de 9180 lei.

Ca motiv de casare a fost indicat că, atît prima instanță, cît și instanța de apel au calculat venitul ratat reieșind din suma de 765 lei, însă incorect au încasat suma de 12802 lei, deoarece produsul salariului în mărime de 765 lei pe un termen de 12 luni constituie 9180 lei. La fel, instanțele judecătorești incorect au încasat în mod solidar venitul ratat de la pîrîți, deoarece în cadrul despăgubirii de asigurare acesta urmează a fi încasat de la persoana responsabilă de cauzarea prejudiciului SRL "As.", care este gestionarul rutierei nr.155[139].

În contradicție cu exemplele de mai sus reținem cazul soluționat în mod corect.

Reclamantul G.S. a depus cererea de chemare în judecată împotriva L.P. și Companiei de Asigurări privind repararea prejudiciului material.

Prin hotărîrea Judecătorei Centru mun.Chișinău din 29.12.2006 acțiunea a fost admisă parțial.

Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 26.04.2007, menținută prin decizia Curții Supreme de Justiție din 19.12.2007, acțiunea a fost parțial admisă, cu modificarea hotărîrii primei instanțe.

În cazul dat, venitul ratat s-a încasat corect (salariul), deoarece reclamantul a prezentat probe pertinente, ce denotă că, el activează la întreprinderea agricolă "N.M." în Italia și salariul lui lunar constituie 811 Euro. În urma accidentului rutier, i s-au cauzat leziuni corporale, din aceeași cauză n-a activat 2 luni și instanța de fond corect a încasat venitul ratat – 1622 Euro.[139]

Altă situație: Reclamantul C.V. a depus cererea de chemare în judecată împotriva Companiei internaționale de Asigurări OBE "A." SA privind repararea prejudiciului material și moral produs în urma accidentului rutier.

Prin hotărîrea Judecătorei Bălți din 02.06.2006 acțiunea a fost admisă parțial. S-a încasat prejudiciul material în mărime 13519,54 lei, în rest acțiunea a fost respinsă.

Prin decizia Curții de Apel Bălți, hotărîrea primei instanțe a fost casată în partea pretențiilor ce țin de încasarea prejudiciului material, cu emiterea unei noi hotărîri, prin care s-a încasat de la Compania Internațională de Asigurări QBE "A." SA în beneficiul lui C.V. prejudiciul material în mărime de 37963 lei. Din cuantumul integral al prejudiciului material

determinat a fost exclusă suma uzurii, ce a constituit 13519,54 lei, care a fost încasată de instanța de fond.

Noțiunea de uzură este una cu conținut economic și este definită ca valoarea de inventar a bunurilor stabilită după scăderea uzurii, explicare similară expusă și de pct.30, 47 din Anexa I la Hotărîrea Guvernului nr.956 din 28.12.1994 cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă a deținătorilor de autovehicule și vehicule electrice urbane. (abrogată)

Astfel, la aprecierea mărimii prejudiciului material, prima instanță s-a bazat pe interpretarea eronată a legislației în vigoare, care reglementează raporturile juridice în domeniul asigurării răspunderii civile a deținătorilor de mijloace de transport și a aplicat eronat gradul de uzură la aprecierea mărimii de despăgubiri.

Pentru exercitarea dreptului de regres trebuie ca asigurătorul să fie plătit asiguratului despăgubirea de asigurare cuvenită. Plata despăgubirii constituie baza și măsura regresului. Asigurătorul, care a plătit despăgubirea de asigurare, preia în limitele acestei sume dreptul la creanță față de terțul responsabil de producerea pagubei în cazurile prevăzute de art.47 al Legii cu privire la asigurări.

Instanțele judecătorești, la examinarea acestor cauze, nu respectă art.47 al Legii cu privire la asigurări, în care sînt enumerate cazurile cînd apare dreptul de a înainta acțiunea de regres.

În continuare vom expune probleme apărute la soluționarea acestor cauze.

Așa caz. Reclamantul SNA "M." SRL a depus cererea de regres în judecată împotriva lui S.V. și S.V. cu privire la repararea prejudiciului material.

În motivarea cererii a indicat că, în urma accidentului rutier, produs la 16.09.2005, reclamantul a restituit cuantumul despăgubirilor de asigurare părții vătămate în suma de 6053,68 lei. Prin hotărîrea Judecătoriei Rîșcani mun.Chișinău din 22.07.2006, menținută prin decizia Curții de Apel Chișinău din 13.02.2007, acțiunea a fost respinsă ca neîntemeiată.

Prin decizia Curții Supreme de Justiție din 24.10.2007 au fost casate integral hotărîrile judecătorești, cu emiterea unei hotărîri noi, prin care s-a admis acțiunea SVA "M." SRL și s-a încasat de la S.V. suma de 6053,68 lei, în vederea reparării prejudiciului material. Instanțele judecătorești au interpretat greșit normele de drept material. În cazul dat, ele urmau să aplice prevederile art.47 lit.a) din Legea cu privire la asigurări, care stipulează că, asigurătorul introduce în justiție acțiune în regres, în cazul în care paguba a fost cauzată prin încălcarea intenționată a regulilor de circulație rutieră, iar ultimul, după cum s-a menționat, a încălcat intenționat regulile de circulație.

O altă situație. Reclamantul Companiei internaționale de Asigurări QBE "A." SA s-a adresat cu acțiune de regres împotriva J.N. privind încasarea sumei de 5221,00 lei.

Prin hotărîrea Judecătoriei Ciocana mun.Chişinău din 27.06.2007 acţiunea a fost respinsă ca fiind neîntemeiată din motivul că, în momentul producerii accidentului, automobilul era condus de o altă persoană, care nu a fost proprietarul autovehiculului, parte în contract.

La opinia generalizării, concluzia instanţei judecătoreşti contravine art.39 alin.(4) al Legii cu privire la asigurări, conform căruia despăgubirile se acordă şi atunci când autovehiculul care a declanşat evenimentul asigurat era condus de o altă persoană, decât posesorul lui. Art.47 lit.a) al Legii sus indicate stipulează că, asigurătorul introduce în justiţie acţiunea în regres împotriva persoanei vinovate, în cazul în care paguba a fost cauzată premeditat, inclusiv prin încălcarea intenţionată a regulilor de circulaţie rutieră. Pîrîta J.N. a încălcat premeditat regulile de circulaţie rutieră, încălcare care a atras după sine deteriorarea mijloacelor de transport. Acest fapt a fost confirmat prin decizia Şefului Serviciului Securităţii Circulaţiei Rutiere, Supravegherii Administrative şi Relaţii cu publicul din 09.12.2006, prin care J.N. a fost sancţionată în baza art.124 alin.1 CCA al R.M. la amendă în mărime de 200 lei [106] .

Asigurarea de supravieţuire (asigurarea de persoane) se încheie pentru o anumită perioadă determinată, la expirarea căreia (împlinirea vârstei stabilite) asigurătorul fiind obligat să plătească suma asigurată, dacă asiguratul va fi în viaţă. Prima se stabileşte în rate în cursul duratei de asigurare. Asigurarea de supravieţuire este un tip de asigurare facultativă, condiţiile şi modul de legalizare a ei fiind stabilite de asigurător în situaţia când asiguratul în caz de acceptare, aderează la acele condiţii imperative stabilite de asigurător, fără a avea dreptul de a negocia conţinutul contractului. În cadrul studiului cauzelor privind contractele de asigurare de supravieţuire nu există o practică unitară la aplicarea art.11 alin.(5), 27 alin.(2) ale Legii cu privire la asigurări, ce se confirmă prin exemplul următor.

Compania Internaţională de Asigurări QBE "A." SRL s-a adresat în instanţa de judecată cu acţiunea împotriva lui S.A. privind rezilierea contractului de asigurare de pensie suplimentară.

Prin hotărîrea Judecătoriei Buiucani mun.Chişinău din 27.12.2004, menţinută prin decizia Curţii de Apel Chişinău din 22.02.2005, acţiunea a fost admisă.

Prin decizia Curţii Supreme de Justiţie din 15.06.2005 s-au casat hotărîrile menţionate cu adoptarea unei hotărîri noi, prin care acţiunea s-a respins, concluzia instanţei contravine Legii cu privire la asigurări, deoarece conform art.4 din Legea cu privire la asigurări, tipurile asigurării facultative, condiţiile şi modul lor de legalizare le stabileşte asigurătorul.

În asemenea circumstanţe, contractul de asigurare a pensiei suplimentare, încheiat între părţi, a fost acceptat de către părţi, încheiat în conformitate cu legislaţia în vigoare şi el urmează a fi executat, dacă nu vor apărea temeiuri legale.

Conform art.27 alin.(2) din Legea cu privire la asigurări, contractul de asigurare poate fi reziliat sau modificat, conform legislaţiei în vigoare. Alin.(2) în redacţia expusă a fost introdus

prin modificarea făcută, exercitată în baza Legii nr.93-XV din 06.03.2003 și prevede că, rezilierea operează numai pentru viitor [100].

Caz similar: Reclamantul B.M. a depus cerere de chemare în judecată împotriva CIA QBE "A." SA cu privire la executarea obligațiilor contractuale și repararea prejudiciului moral și cererea reconvențională a CIA QBE "A." împotriva lui B.M. cu privire la rezilierea contractului.

Prin hotărîrea Judecătorei Rîșcani mun.Chișinău din 12.04.2002 acțiunea inițială a fost admisă parțial, fiind admisă și acțiunea reconvențională, prin care s-a reziliat contractul încheiat la 31.10.1994.

Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 08.02.2007 apelul lui B.M. a fost admis, casată parțial hotărîrea primei instanțe și emisă în partea dată o nouă hotărîre, prin care acțiunea reconvențională a fost respinsă, totodată, fiind încasat de la CIA QBE "A." SA în beneficiul lui B.M. cheltuieli pentru asistență juridică.

Ca temei de respingere a cererii reconvențională a servit faptul neprezentării probelor de către CIA QBE "A." SA precum că, anume (și exclusiv) din cauza scăderii ratei de finanțare a Băncii Naționale a RM compania nu mai poate executa condițiile contractelor de asigurare cu pensiile suplimentare, încheiate în perioada anilor 1994.

De asemenea, s-a stabilit că, împrejurările care au survenit și au schimbat situația puteau fi prevăzute de CIA QBE "A." și ele nu sînt atît de esențiale, ca să fie reziliat contractul.

La examinarea pretențiilor ce țin de repararea prejudiciului moral pricinuit asiguratului sau terțului păgubit, beneficiarului asigurării rezultate din raporturile de asigurare prin încălcarea drepturilor lor, prevăzute de lege sau contract, instanțele de judecată se conduc de prevederile art.1, 27, 28 ale Legii privind protecția consumatorilor [102] și art.1420-1424 Cod civil. În unele cazuri instanțele judecătorești nu motivează mărimea prejudiciului moral sau exagerează mărimea sumei.

Prin hotărîrea Judecătorei Centru mun.Chișinău din 27.06.2006 a fost încasat prejudiciul moral în baza art.5 lit.c) al Legii privind protecția consumatorului în sumă de 10000 lei pentru neexecutarea obligațiilor contractuale, prin neachitarea la timp a despăgubirilor de asigurare în rezultatul accidentului rutier.

Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 19.09.2006 a fost casată hotărîrea primei instanțe în parte în care a fost admisă pretenția privind repararea prejudiciului moral și emisă o hotărîre nouă cu privire la respingerea acțiunii.

Prin decizia Curții Supreme de Justiție din 20.06.2007 s-a casat decizia instanței de apel în partea încasării prejudiciului moral, iar hotărîrea primei instanțe s-a modificat prin diminuarea cuantumului prejudiciului moral de la 10000 lei pînă la 1000 lei.

Alt caz. Prin hotărîrea Judecătorei Ciocana mun.Chişinău din 30.06.2005, menţinută prin decizia Curţii de Apel Chişinău din 10.11.2005, a fost încasat de la Compania de Asigurare QBE "A." SA în folosul Popa E. prejudiciul material în sumă de 16800 lei şi cel moral în sumă de 5000 lei pentru neexecutarea obligaţiunilor contractuale, neplata pensiei.

Prin decizia Curţii Supreme de Justiţie din 29.03.2006 s-au casat hotărîrile instanţelor de fond şi apel în partea ce ţine de încasarea prejudiciului moral în mărime de 5000 lei cu adoptarea unei noi hotărîri, prin care s-a respins integral cerinţa cu privire la repararea prejudiciului moral.

Ca temei de respingere a servit faptul admiterii acţiunii referitor la încasarea pensiei neachitate şi penalitatea pentru întârziere, care constituie o satisfacţie echitabilă pentru orice prejudiciu moral eventual suferit.

Alt caz. Prin hotărîrea Judecătorei Rîşcani, mun.Chişinău din 15.11.2005 acţiunea lui M.B. a fost admisă, s-a încasat de la societatea asigurări-reasigurări "D.G." SA despăgubiri de asigurare în sumă de 6120 Euro şi a prejudiciului moral în sumă de 6000 lei.

Prin decizia Curţii de Apel Chişinău din 21.02.2006, hotărîrea menţionată a fost casată în partea ce ţine de repararea prejudiciului moral în sumă 6000 lei şi adoptată o nouă hotărîre cu privire la respingerea acestui capăt de cerere, deoarece legislaţia cu privire la asigurări nu prevede astfel de cazuri de reparare a prejudiciului moral.

În unele cazuri instanţele judecătoreşti nu motivează mărimea despăgubirilor încasate.

Prin hotărîrea Judecătorei Rîşcani mun.Chişinău din 15.11.2006 s-a încasat de la CIA QBE "A." în folosul lui P.E. despăgubiri în mărime de 2100 lei, fără indicarea motivului.

Alt caz. Prin hotărîrea Judecătorei Rîşcani, mun.Chişinău din 20.12.2006 a fost încasată de la Compania de Asigurare QBE "A." în folosul lui S.S. suma de 2600 lei, cheltuielile pentru tratament, dar în hotărîre n-a fost motivat în baza căror probe şi temeiuri a fost stabilită această sumă.

Concluzie. Generalizînd practica judiciară cu privire la litigiile din contracte, se poate constata faptul că instanţele judecătoreşti naţionale aplică în general corect legislaţia privind încheierea, modificarea, executarea, declararea nulităţii şi rezoluţiunea contractelor de asigurare obligatorie şi facultativă însă la aplicarea răspunderii civile contractuale nu ţin cont de vinovăţie în calitate de condiţie a acesteia deşi legea cu privire la asigurări dispune de reglementări exprese cu privire la vinovăţie.

Nu se evidenţiază în decizii stabilirea elementelor răspunderii (existenţa prejudiciului, fapta ilicită, legătura cauzală dintre faptă şi prejudiciu şi vinovăţie [206].

3.5. Concluzii la Capitolul 3

1. Vinovăția, în toate formele sale, este condiția care întotdeauna însoțește răspunderea civilă contractuală, cu excepția cazurilor în care debitorul a promis expres repararea prejudiciului și pentru cazurile unde legea exonerează de răspundere. Este vorba despre agravarea răspunderii civile contractuale, care este posibilă, deoarece normele juridice care disciplinează răspunderea civilă contractuală au un caracter supletiv. Susținem, că, și în aceste situații, răspunderea civilă are tot un fundament subiectiv, deoarece ea este condiționată de voința părții contractante care a acceptat în mod expres să răspundă, chiar în cazul în care prejudiciul nu se datorează culpei sale.

2. În Codul civil al Republicii Moldova această condiție a răspunderii juridice civile contractuale este determinată prin termenul "vinovăție", care dispune de două forme: dolul (intenție) și culpa care are următoarele forme (imprudență sau neglijență) și culpa gravă.

Vinovăția civilă contractuală se consideră atitudinea subiectivă responsabilă a debitorului obligației contractuale față de fapta sa ilicită (și urmările acesteia) constând în neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau prin întârziere a obligației care îi incumbă.

3. Răspunderea contractuală la capitolul vinovăția are o reglementare expresă mai amănunțită decât cea delictuală, adică aplicarea acesteia depinde de formele vinovăției. Ar fi necesar ca și valoarea prejudiciului să crească direct proporțional în dependență de formele vinovăției.

4. O altă particularitate vădită a vinovăției din cadrul relațiilor contractuale este necesitatea existenței unui contract valabil încheiat în conformitate cu toate prevederile legale de valabilitatea acestuia.

5. Susținem doctrina civilă care a concluzionat că delimitarea vinovăției din cadrul răspunderii civile contractuale de cea delictuală, trebuie să pornească de la specificul faptei ilicite care în materia contractului se caracterizează prin aceea că ea constă în neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau prin întârziere a obligațiilor contractuale [40, p.147].

6. Specific pentru vinovăție în cadrul răspunderii juridice civile contractuale este stabilirea clauzelor penale și dobânzilor în conținutul contractelor. În cazurile când în lege sau contract sunt stipulate una din formele clauzelor penale sau dobânzii, partea care a încălcat obligațiile contractuale se face vinovată indiferent de existența prejudiciului.

7. O altă particularitate a vinovăției din cadrul răspunderii contractuale apare la repararea prejudiciului cauzat prin neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau prin întârzierea a obligațiilor contractuale. Aici, valoarea prejudiciului este determinată și în dependență de gradul vinovăției.

8. Analiza exemplelor din practica judiciară a diferitor instanțe de judecată din Republica Moldova, ne demonstrează că instanțele în majoritatea lor la examinarea cauzelor civile ce reies din neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau prin întârziere a contractelor și aplicarea pedepsei, țin cont neapărat de vinovăție și gradele acesteia în conformitate cu prevederile legale.

4. PARTICULARITĂȚILE VINOVĂȚIEI, CONDIȚIE A RĂSPUNDERII JURIDICE CIVILE DELICTUALE

4.1. Cosiderațiuni generale privind particularitățile vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile delictuale

Este cunoscut că o altă formă a răspunderii juridice civile este răspunderea juridică civilă delictuală. Din cercetările anterioare am constatat că vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile contractuale, poate apărea doar în cadrul existenței un contract valabil încheiat, care este o adevărată “lege a părților”, prin care acestea, prin voința lor, au stabilit regulile antrenării răspunderii încă la momentul nașterii raportului juridic. În cazul răspunderii delictuale, se naște un raport obligațional abia în momentul săvârșirii faptei ilicite care a avut drept urmare producerea unui prejudiciu. Răspunderea civilă delictuală reprezintă *dreptul comun în materie*, fiind aplicabilă ori de câte ori în societate s-a cauzat prejudicierea altei persoane, pe când răspunderea contractuală este excepția de la această regulă, aceasta fiind de strictă aplicabilitate, doar în cazurile în care între creditorul – victimă a prejudiciului și debitorul – autorul acestuia a existat un contract civil [23, 151].

Analizând prevederile articolului 1398 al Codului civil al Republicii Moldova care reglementează condițiile generale ale răspunderii civile delictuale observăm că aceasta poate fi aplicată asupra celui care a acționat cu sau fără vinovăție. Astfel, al.1 al articolului stabilește că cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune.

Alin. (2) al art.1398 al CC RM prevede că prejudiciul cauzat prin fapte licite sau fără vinovăție se repară numai în cazurile expres prevăzute de lege [29].

Deci, potrivit regulii generale, răspunderea delictuală se antrenează pentru cauzarea prejudiciului printr-o faptă vinovată. Însă al. 2 a articolului citat, prevede o particularitate de aplicare a răspunderii juridice civile delictuale, cea fără vinovăție. Răspunderea delictuală pentru prejudiciul cauzat întâmplător, adică fără vinovăție, se admite prin excepție în cazurile prevăzute expres de lege. Răspunderea civilă a statului se angajează indiferent de vinovăția persoanelor cu funcții de răspundere din cadrul organelor de achetă și judecată. Aceasta nicidecum nu înseamnă că această condiție nu prezintă importanță pentru delictul în cauză. Vinovăția acestor persoane trebuie constatată iar pentru aceasta este necesar a înainta acțiune de regres [87, p. 27].

S-a menționat deja că vinovăția poate fi de două feluri: vinovăția intenționată sau dolul și vinovăția neintenționată sau culpa. La rândul său, intenția este de două feluri: intenția directă și intenție indirectă. Imprudența este și ea de două feluri: sineîncrederea și neglijența. Distincția între aceste forme ale vinovăției nu prezintă, de regulă, interes pentru răspunderea delictuală,

fiindcă răspunderea civilă are la bază prejudiciul cu principiul reparării integrale a prejudiciului. Astfel, forma și gradul de vinovăție a autorului faptei ilicite influențează măsura reparației [22, p. 24-25]. Aceasta nicidecum nu înseamnă că gravitatea vinovăției nu prezintă nici un interes în materia răspunderii civile delictuale. Astfel, în cazul vinovăției comune a autorului prejudiciului și a persoanei vătămate, gradul de vinovăție al celor doi se i-a drept criteriu pentru stabilirea întinderii despăgubirilor datorate de autor [142, p.18-28, 61].

Boilă L. R., în succintele analize critice ale Proiectului Codului Civil român din 2009, a încercat să-și exprime poziția cu privire la viitoarea reglementare a instituției răspunderii civile. A constatat, însă, faptul că legiuitorul înțelege să păstreze fundamentul subiectiv al majorității ipotezelor răspunderii civile delictuale, în pofida noilor orientări doctrinare și jurisprudențiale contemporane, îndeosebi celor europene. Contrar așteptărilor, viitoarea reglementare este, în unele situații, contradictorie, ambiguă și, uneori, mai puțin eficientă decât actuala reglementare.

Nu putem decât să constatăm faptul că și noul Cod civil român va rămâne aproximativ pe aceleași coordonate privind fundamentarea subiectivă a răspunderii civile, ceea ce înseamnă că, în practica instanțelor judecătorești, vom păstra culpa ca argument suprem al angajării obligației de despăgubire. Semnalele doctrinei privind necesitatea adaptării textului legal noilor realități sociale și remodelarea conținutului culpei nu au fost, încă, suficient valorificate pentru perfecționarea reglementării legale.

În această situație, în opinia a L.R. Boilă victima va rămâne în procesul civil de cel puțin două ori prejudiciată: prin consecințele faptei ilicite pe care le-a suferit, cât și prin inechitatea sistemului judiciar care o obligă să dovedească culpa persoanei responsabile pentru a obține despăgubirile civile solicitate [22, p.442].

Într-o altă lucrare L.R. Boilă își expune opinia referitoare la reglementările din Codul civil român din 2011, după care în concepția avută în vedere de noul Cod, vinovăția reprezintă o condiție distinctă și esențială a răspunderii civile delictuale, cu un caracter de sine stătător și precis determinat. Astfel, răspunderea poate fi angajată numai față de făptuitorul care se face vinovat de comiterea faptei prejudiciabile. Alin.(1) al art.1357 din Codul civil român se rezumă la invocarea “*vinovăției*” făptuitorului, ca o condiție pentru angajarea răspunderii sale delictuale, deoarece noțiunea a fost definită în partea introductivă a codului, în art.16 alin.(2) și (3).

În alin.(2) al art.1357, au fost actualizate dispozițiile art.999 din anteriorul Cod civil român privind răspunderea și pentru “*(...) cea mai ușoară culpă*”, cu referire la acea “*(...) neglijență sau imprudență pe care nici persoana cea mai lipsită de dibăcie nu ar fi manifestat-o față de propriile interese.*” (alin.(2), art.16). Deci, noi susținem opinia, prin care vinovăția, condiție a răspunderii civile delictuale dispune de caracterele sale specifice și determinate.

Sub aspect terminologic, se menționează în doctrină, poate fi observat faptul că în noua reglementare se folosește noțiunea de “vinovăție”, care, într-o formulare generică, include cele două forme, intenția și culpa. Aspectul novator realizat prin această unificare din punct de vedere terminologic a conceptului care definește atitudinea autorului faptei ilicite față de faptă și de urmările sale este de apreciat. Potrivit sensului său propriu, termenul de “culpă” nu poate cuprinde în conținutul său toate formele condiției subiective a răspunderii civile. Cu toate acestea, redactorii Codului civil român din 2011 nu dau dovadă de consecvență și coordonare, utilizând cele două noțiuni de “vinovăție” și “culpă” ca fiind sinonime în materia răspunderii delictuale și contractuale [132, p.439-440]. Astfel, după ce în art.16 este definită vinovăția, art.1358 CC român are ca denumire marginală “*Criterii particulare de apreciere a culpei*”, respectiv dispozițiile art.1371 CC român sunt intitulate “*Culpa comună. Concursul culpei cu alte cauze exoneratoare*”.

Un exemplu și mai edificator îl regăsim în materia răspunderii contractuale, unde, după ce este sugerat faptul că “*vinovăția debitorului*” constituie o condiție a acesteia, art.1547 CC român dispune în sensul că “*debitorul este ținut să repare prejudiciile cauzate din culpa sa*”, urmând ca art.1548 CC român să instituie “*prezumția de culpă*” [23, p.151].

Fapta persoanei vătămate poate exclude integral sau parțial răspunderea civilă a autorului prejudiciului. Deși această regulă n-a căpătat o consfințire, *de lege ferenda*, credem că intenția persoanei vătămate duce la exonerarea totală de la răspundere civilă. Potrivit alin. (1) a articolului 1417 CC RM, prejudiciul cauzat din intenția persoanei vătămate nu se repară. Astfel, alin. (2) prevede că dacă culpa gravă a persoanei vătămate a contribuit la producerea prejudiciului sau la agravarea lui, despăgubirea se reduce potrivit gradului de vinovăție a persoanei vătămate.

Alin. (3) al articolului citat stabilește că culpa gravă a persoanei vătămate nu constituie temei de reducere a despăgubirii în cazurile prevăzute la art.1405 și nici în cazurile în care prejudiciul a fost cauzat unui minor care nu a împlinit vârsta de 14 ani sau unei persoane lipsite de capacitate de exercițiu [29, p.62].

Conform acestui articol, autorul prejudiciului va fi eliberat integral sau parțial de la răspundere în cazul când persoana vătămată prin imprudența sa gravă a contribuit la producerea sau sporirea prejudiciului. În legătură cu acest fapt se pune întrebarea ce trebuie să înțelegem prin imprudență gravă și prin ce se deosebește ceasta de imprudență ușoară. S-a afirmat că problema în cauză trebuie soluționată în fiecare caz în parte, reieșind din circumstanțele concrete ale cazului.

Potrivit unei opinii, imprudența gravă a persoanei vătămate este ceea ce penaliștii numesc neîncredere, iar imprudența simplă este ceea ce în dreptul penal se numește neglijență..

Considerăm că aceasta nu este valabilă și pentru dreptul civil, deoarece acesta dispune de specificul său și de aceea apare necesitatea de a elabora un concept propriu. Încercînd să facem delimitarea dintre imprudența gravă și cea ușoară, trebuie să folosim un criteriu obiectiv, adică să apelăm la împrejurările concrete ale cazului, ce depind de calitățile autorului, cît și cel subiectiv. Aplicînd aceste criterii, putem afirma că în cazul imprudenței grave se încalcă cerințele obișnuite, elementare pe care nu le-ar fi încălcat nici cel mai mărginit [86, p.45].

În cazul imprudenței ușoare, cauzarea prejudiciului ar putea fi evitată numai de către o persoană cu diligența cea mai înaltă. Reieșind din conținutul articolului 1417 CC RM tragem concluzia că persoana vătămată poate fi lipsită integral de despăgubire în cazul, cînd prin imprudența sa gravă a contribuit la producerea prejudiciului. S-ar părea că această normă trebuie aplicată numai în ipoteza în care lipsește vinovăția autorului prejudiciului sau în cazul, cînd răspunderea este angajată fără vinovăție. În primul caz autorul prejudiciului este exonerat de la răspundere probînd nevinovăția sa potrivit art.1417 CC RM, iar în al doilea caz legea (alin.(2) al art.1417 și p.3 CC RM) stabilește temeiuri speciale de eliberare de răspundere a autorului prejudiciului. Așa fiind lucrurile, credem că de lege ferenda, în ipoteza în care imprudența gravă a persoanei vătămate a concurat cu fapta vinovată a autorului prejudiciului, nu trebuie să aibă loc o exonerare de răspundere, ci o reducere a reparațiunii, în funcție de partea contributivă a părților, potrivit gradului vinovăției a fiecăruia.

Art. 1417 CC RM nu conține prevederi speciale pentru cazul în care persoana vătămată este minor care n-a împlinit 15 ani sau persoană incapabilă. Soluționînd această problemă, trebuie să reieșim din normele generale ale răspunderii civile. aceasta înseamnă că atunci cînd persoana este lipsită de capacitate delictuală (minorii 15 ani și persoanele incapabile), fapta lor nu poate fi săvîrșită cu intenție sau din imprudență gravă, căci vinovăția pentru a fi imputabilă presupune discernămînt, iar minorul sau incapabilul este lipsit de capacitate delictuală nu are discernămînt. Ei nu pot fi considerați vinovați atunci cînd prin acțiunile sale au contribuit la producerea prejudiciului.

Considerăm că fapta obiectivă ilicită a persoanei vătămate fără discernămînt trebuie să constituie temei pentru reducerea despăgubirii. Pentru aceasta este necesar din comportarea persoanei lipsite de discernămînt să rezulte obiectiv că dacă nu ar fost incapabilă, ea ar fi fost considerată vinovată.

Printre elementele răspunderii civile delictuale figurează și culpa autorului acțiunii sau inacțiunii ilicite; dar spre deosebire de celelalte elemente ale răspunderii civile (fapta ilicită cauzatoare de prejudiciu, prejudiciul și raportul de cauzalitate dintre fapta ilicită și prejudiciul

creat) [81] care au caracter obiectiv, culpa este un element subiectiv.

Culpa este una din condițiile răspunderii civile și anume condiția subiectivă a acesteia; ea nu poate fi confundată nici cu fapta ilicită sau cu prejudiciul și nici cu raportul de cauzalitate dintre ele. Culpa constă în atitudinea psihică a autorului faptei păgubitoare față de acțiunea sau inacțiunea sa și urmările respective; prin cunoașterea semnificației sociale a acestei acțiuni sau inacțiuni, culpa presupune o atitudine negativă a autorului faptei ilicite față de interesele societății [6, p.81].

În dreptul civil român, condiția subiectivă a răspunderii este desemnată prin termenul «culpă». Este necesar de evidențiat faptul, că în teoria generală a dreptului, dreptul penal, dreptul administrativ, dreptul muncii prin culpă-se înțelege săvârșirea unei fapte ilicite fără intenție, adică prin imprudență sau neglijență. În toate aceste ramuri de drept, latura subiectivă a răspunderii juridice este exprimată prin termenul generic de «vinovăție», noțiune care desemnează, deopotrivă, intenția și culpa propriu-zisă.

Având în vedere faptul, că termenul de culpă nu poate cuprinde în conținutul acestei noțiuni toate formele condiției subiective a răspunderii civile, în literatura de specialitate s-a propus înlocuirea lui cu termenul de «greșeală». În legătură cu aceasta, în dreptul european s-au conturat două concepții. Astfel, în dreptul francez, marea majoritate a autorilor confundă noțiunea de culpă cu noțiunea de ilicit. Ilicitul și imputabilitatea constituie două elemente ale greșelii. Greșeala sau culpa are definiția ca fiind încălcarea unei obligații preexistente prin care se aduce atingere unui drept. Culpa poate fi comisiva sau omisiva. Confuzia între cele două noțiuni, este evidentă [204, p.603-606].

Dar în legislația germană și în Codul civil elvețian [202] fapta ilicită și greșeala sau culpa sunt două elemente distincte și inconfundabile, condiții ale răspunderii civile.

Greșeala sau culpa pot fi de două feluri: culpa intenționată sau dolul; culpa neintenționată sau culpa propriu-zisă;

Legislația civilă nu definește diferite forme ale culpei. Din această cauză se recurge la dispozițiile Codului penal. Art.8 și 9 ale Codului penal al Republicii Moldova prevăd că vinovăția îmbracă două forme: intenția și imprudența. Intenția are loc când persoana care a săvârșit infracțiunea î-și dădea seama de caracterul social-periculos al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei social-periculoase, și le-a dorit sau admitea în mod conștient survenirea acestor urmări.

Imprudența are loc când persoana care a săvârșit-o, a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor social-periculoase ale acțiunii sau inacțiunii sale, dar considera în mod ușuratic, că ele vor putea fi evitate sau n-a prevăzut posibilitatea survenirii unor asemenea urmări, deși trebuia și putea să le prevadă [31, p.19]

Dolul direct și dolul indirect alcătuiesc ceea ce numim «culpa intenționată». Imprudența și neglijența alcătuiesc «culpa neintenționată». Distincția între formele culpei, de regulă, nu prezintă interes practic, deoarece răspunderea civilă are la bază principiul reparării integrale a pagubei. De aceea, o persoană care a cauzat alteia o pagubă este obligată să o repare în întregime, indiferent că a acționat cu intenție sau fără intenție. Cuantumul reparației depinde de întinderea pagubei și nu de forma culpei. Și totuși, uneori, distincția între diferitele forme ale greșelii sau culpei prezintă importanță. În cazul când prejudiciul a fost cauzat prin fapta a două sau mai multe persoane, deși răspund solidar față de victimă, în raporturile dintre ele, cota parte de contribuție la fiecare se stabilește proporțional cu forma și gravitatea culpei. Dreptul roman a făcut distincție între culpa gravă (*culpa lata*), culpa ușoară (*culpa levis*) și culpa foarte ușoară (*culpa levissima*) [118, p.141].

Culpa gravă - aceea de care nu s-ar face vinovat nici omul cel mai marginit. Culpa ușoară - imprudența sau neglijența pe care nu ar fi săvîrsit - o „un bun părinte de familie”, adică un om cu o diligență cea mai înaltă.

Această clasificare a culpei nu a fost preluată de redactorii Codului civil francez și nici de redactorii Codului civil român. De aceea, în dreptul civil român se consideră că gradul culpei nu are nici o importanță practică, atunci cînd legea nu prevede altfel. Din moment ce există culpa, alături de celelalte condiții ale răspunderii civile, se naște obligația de reparare integrală a prejudiciului, indiferent de gravitatea culpei [6, p.125-126].

Totuși, distincția între gradele culpei prezintă utilitate în careva situații: clauzele de nerăspundere pot fi admise în materie extracontractuală numai în ce privește culpa ușoară și foarte ușoară; în cazul culpei comune a autorului faptei ilicite și a victimei, reparația la care are dreptul victima va fi readusă în relație directă cu gradul culpei celor două părți; în cazul răspunderii pentru prejudiciile cauzate terților la sol de către aeronavele aflate în zbor, simpla culpă a victimei nu are efect exonerator; pagubele provocate de către asigurat cu intenție, prin comiterea unor fapte grave, nu pot fi acoperite printr-o asigurare facultativă de răspundere civilă.

Problema stabilirii culpei apare ca simplă sau dificilă în dependență de forma pe care o îmbracă. În cazul culpei intenționate - dolul direct sau indirect - nu apar nici un fel de dificultăți; avînd configurația unui element pur subiectiv, pentru stabilirea intenției nu este nevoie de un criteriu exterior; autorul faptei prevede urmările conduitei sale păgubitoare și dorește sau acceptă producerea acestora.

În cazul stabilirii culpei neintenționate, adică a imprudenței și neglijenței, intervin anumite «deficiențe» în cadrul factorului intelectual; la imprudență faptuitorul crede ușuratic că urmările nu se vor produce; la neglijență, făptuitorul nu prevede urmările conduitei sale, deși trebuia și putea să le prevadă. În cazul neglijenței, elementul volitiv lipsește.

Stabilirea culpei este necesar să fie făcută în funcție de conduita unui model uman abstract cu luarea în considerare a condițiilor și circumstanțelor externe în care a fost savârșită fapta ilicită și prejudiciu [130, p.223].

De cele expuse mai sus s-a ținut cont la crearea actualului Cod civil al Republicii Moldova în care sa concretizat valoarea culpei la stabilirea răspunderii civile (art.603), considerăm că era necesar să se concretize și definițiile formelor de vinovăție și culpă [87, p.27].

O altă particularitate a vinovăției delictuale, reiese din conținutul CC RM, care prevede că răspunderea poate fi nemijlocită a persoanei vinovate care a comis fapta cauzatoare de prejudicii, pentru fapta comisă poate fi responsabilă o altă persoană în cazul minorilor și persoanelor majore fără discernământ și răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucruri și animale în care vinovăția se prezumă.

În concluzie am putea menționa că:

1. Vinovăția, condiție a răspunderii civile delictuale, reprezintă *dreptul comun în materie*, fiind aplicabilă ori de câte ori în societate s-a cauzat prejudicierea altei persoane, bunurilor acesteia.

2. Pentru angajarea răspunderii civile pentru fapta proprie este necesar că la stabilirea vinovăției autorul faptei să aibă discernământ, să existe prejudiciul, să existe vinovăția autorului și raportul de cauzalitate dintre prejudiciul cauzat și fapta ilicită. Un moment important la angajarea răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie este stabilirea caracterului ilicit al acțiunilor persoanei vinovate. La răspundere civilă delictuală poate fi trasă și o persoană fără vinovăție, în cazurile stabilite de lege, precum și pentru vinovăția altei persoane.

3. Pentru aplicarea răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie sunt necesare toate cele patru condiții specifice acesteia. Pentru a putea fi aplicată, victima trebuie să aducă dovezi care confirmă condițiile necesare, precum și vinovăția făptuitorului, fiindcă dacă se stabilește că prejudiciul a fost cauzat din vinovăția victimei, prejudiciul nu va fi reparat. Dovezile se fac prin orice mijloace de probă prevăzute de lege inclusiv proba cu martori.

4.2. Specificul vinovăției civile în raport cu alte condiții ale răspunderii juridice civile delictuale

Pentru o înțelegere și claritate mai bună este important de a stabili rolul și locul vinovăției în cadrul celor patru condiții necesare la stabilirea și aplicarea răspunderii juridice civile delictuale. Salutabilă în acest sens este Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.3r-437/2008 din 20.02.2008

în care expres se accentuează că repararea prejudiciului material cauzat, inclusiv de autoritatea publică, este angajată numai în cazurile când cumulativ sunt întrunite următoarele elemente: prejudiciul, fapta ilicită, raportul causal dintre fapta ilicită și prejudiciu și vinovăția. Temeiurile răspunderii pentru prejudiciul cauzat printr-un act administrativ ilegal sau nesoluționarea în termen legal a unei cereri de către o autoritate publică sau de către o persoană cu funcție de răspundere din cadrul ei sunt expres prevăzute la art.1404 CC RM [54, p.21].

Potrivit dispozițiilor Codului civil al Republicii Moldova referitoare la răspunderea civilă delictuală, vinovăția autorului faptei ilicite este, de regulă, una dintre condițiile esențiale, în absența căreia ar fi imposibil să se declanșeze mecanismul sancționării acestuia și obligării la despăgubiri pentru prejudiciul cauzat. În condițiile societății moderne, fundamentarea subiectivă a acestei răspunderi, instituită în prevederile codului civil, a devenit foarte dificilă realităților social-juridice.

Evoluția instituției răspunderii civile în ultimele decenii, diversitatea noilor ipoteze de răspundere au demonstrat necesitatea adaptării reglementării juridice transformărilor sociale și nevoii de reparare a prejudiciilor produse. În tot mai multe situații s-a dovedit faptul că răspunderea delictuală întemeiată pe ideea de vinovăție nu mai corespunde funcției reparatorii, deoarece apare principalul inconvenient, cel al imposibilității dovedirii culpei, și, pe cale de consecință, a stabilirii unei legături cu autorul faptei ilicite. Paradoxal, culpa, dintr-un element de progres, a devenit un obstacol în dovedirea și admiterea cererii de despăgubire, în condițiile în care în tot mai multe cazuri inexistența acesteia ar însemna ca victima inocentă să suporte consecințele prejudiciabile ale faptei ilicite [22, p.35-36].

S-a menționat deja că doctrina contemporană dezbată problematica „crizei și viitorului răspunderii civile”, în condițiile „dispariției culpei”, pentru acele situații în care ideea angajării răspunderii delictuale fundamentată subiectiv nu mai corespunde nevoii sociale de reparare a prejudiciului [229, p.39]. Deci în aceste împrejurări, în mod firesc se naște întrebarea: *vinovăția mai poate fi considerată ca o condiție esențială a răspunderii delictuale?*

Pentru a răspunde la această întrebare, vom încerca să demonstrăm marginalizarea fundamentului subiectiv prin prezentarea poziției pe care culpa o deține în structura răspunderii civile delictuale, în raporturile sale cu alte elemente, respectiv prejudiciul și legătura de cauzalitate, considerate a fi „*constantele responsabilității civile*” [211, p.77].

În conformitate cu articolul 1398 CC RM se consideră condiție generală a răspunderii juridice civile delictuale și vinovăția. Deși, articolul nu prevede și unele concretizări referitoare la formele ei totuși din conținut reiese, destul de clar că vinovăția, rămîne o condiție necesară la aplicarea răspunderii juridice civile delictuale. Astfel de prevederi, se găsesc și în alte articole ale CC RM.

Această idee reiese și din conținutul unui șir de articole a Codului civil român din 2009 care prevăd că, răspunderea revine celui din a cărui „greșeală” ori a cărui „neglijență” sau „imprudență” a „cauzat” prejudiciul, iar potrivit altor prevederi, răspunderea pentru fapta altuia care revine părinților, institutorilor sau artizanilor, va fi înlăturată dacă dovedesc că „*n-au putut împiedeca faptul prejudiciabil*”.

În unanimitate, doctrina din România [22, p.154-155] a statuat că, pentru angajarea răspunderii civile delictuale, potrivit dispozițiilor Cod civil român, trebuie întrunite cumulativ patru condiții:

- *existența unui prejudiciu*, deoarece scopul acestei răspunderi este acela de a repara consecințele păgubitoare ale unei fapte ilicite, astfel că în lipsa prejudiciului nu există răspundere civilă;
- *săvârșirea unei fapte ilicite*, deoarece numai o asemenea faptă ar putea atrage răspunderea delictuală;
- *stabilirea unui raport de cauzalitate dintre fapta ilicită și prejudiciu*;
- *vinovăția celui care a cauzat prejudiciu*, constând în intenția, neglijența sau imprudența cu care a acționat.

Vinovăția în orice formă a ei reprezintă factorul psihologic, care precede sau însoțește fapta ilicită și reflectă atitudinea și motivația subiectului.

După cum se menționa într-o decizie din perioada interbelică pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, a României, prevederile din Codul civil face responsabil pe om pentru prejudiciul ce a cauzat prin faptul său numai când acest fapt se poate imputa ca greșeală”, căci: greșeala atrage responsabilitatea celui ce a comis-o chiar când exercită un drept, dacă prin aceasta s-a cauzat un prejudiciu, fiindcă legea nici prin prevederile codului civil, nici prin vre-o altă dispozițiune nu scutește de responsabilitate pe cel ce ar comite vreo greșeală în exercitarea vreunui drept [126, p.194].

Din conținutul codurilor civile ale Federației Ruse, Ucrainei, Cazaxstan de asemenea reiese că vinovăția rămîne o condiție necesară la aplicarea răspunderii civile. Aceeași concluzie rezultă și din analiza conținutul actelor normative ale Germaniei și Elveției, din care asemenea reiese că răspunderea civilă delictuală trebuie să îndeplinească cele patru condiții, fiind expres prevăzută fapta ilicită, ca o condiție autonomă, distinctă de culpa civilă, reprezentând „*atingerea adusă intereselor protejate de ordinea juridică*” [202,].

Tot odată printre autorii ruși susținători ai prezumției vinovăției, consideră că nu este necesitatea dovedirii existenței celor patru condiții ale răspunderii juridice civile delictuale. Astfel, Cuznețova O.A. consideră că în aceasta și constă importanța prezumției vinovăției, ea eliberează participanții procesului de la dovezile anumitor condiții sau ușurează datoria

participanților de a prezenta dovezi în instanța de judecată [172, p.25-26]. Pe aceeași cale se adoptă și decizii judiciare în unele instanțe de judecată din Federația Rusă [181]. Alte, instanțe din contra ignorează prevederile legale cu privire la prezumție și cer participanților la proces și dovada vinovăției chiar și în cazurile când ea se prezumă. Astfel a procedat instanța de judecată a județului Volga-Veatca Federația Rusă [182]. Sunt instanțe de judecată care eliberează părțile de la dovada vinovăției [172, p.26].

Susținem poziția autorului care consideră că în toate cazurile participanții au dreptul la prezentarea dovezilor pentru toate condițiile necesare de aplicare a răspunderii juridice civile delictuale, în caz contrar se lipsesc părțile de dreptul la apărare [154, p.20].

Considerăm că în toate cazurile pentru aplicarea răspunderii juridice civile delictuale este necesară stabilirea condițiilor necesare. În cazul prevederilor legale prezumției vinovăției este necesar ca aceasta să se dovedească nu de autorul cauzării prejudiciului dar de alte persoane care erau responsabile pentru primele. Anume aceasta reiese din conținutul articolelor CC RM care prevăd prezumții (art.1409, 1411 CC RM etc.).

Potrivit doctrinarilor francezi contemporani [232, p. 365], condițiile generale ale răspunderii civile sunt:

- *prejudiciul*, apreciat „o condiție de prim rang”, deoarece finalitatea angajării răspunderii este despăgubirea victimei, rolul funcției reparatorii fiind considerat a fi prioritar, față de cel normativ;

- *legătura de cauzalitate* dintre faptul ilicit și imputabil și prejudiciul produs;

- *faptul generator de responsabilitate*, care poate fi fapta proprie, fapta altei persoane sau fapta lucrului. În cazul răspunderii pentru fapta proprie, acest fapt denumit „*culpa civilă*” implică existența unor acțiuni sau omisiuni ilicite și imputabile autorului. Rezultă că în conținutul culpei civile sunt cuprinse două elemente: un *element obiectiv* care constă în încălcarea unei îndatoriri sau obligații juridice și un *element subiectiv* care exprimă atitudinea psihologică a omului față de actele sale și consecințele acestora. Astfel, doctrinarii francezi abordează problematica „*culpei civile*” și analizează fapta ilicită și culpa, în interacțiunea lor, ca geneză a răspunderii delictuale.

Este evident că în literatura și practica juridică a diferitor state s-au conturat, în ultimele decenii, două orientări pentru stabilirea unei reguli privind modul în care se va proceda în cazul unei vinovății concurente a victimei și persoanei responsabile la repartizarea obligației de despăgubire.

- *Criteriul obiectiv al cauzalității* se bazează pe condiția esențială a răspunderii civile delictuale - *raportul de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu*. În plan obiectiv, dovedește că adevărata cauză a prejudiciului este fapta ilicită, iar nu culpa făptuitorului, astfel că realitatea

obiectivă trebuie să servească la comensurarea părților din prejudiciu ce urmează să fie puse în sarcina fiecăreia dintre părți, iar nu gravitatea culpei subiective. Acest criteriu oferă o soluție echitabilă pentru cazurile în care răspunderea civilă este independentă de culpă sau când victima este o persoană fără discernământ, astfel că nu poate fi „în culpă”. Fiecare persoană implicată urmează să suporte integral prejudiciul pe care l-a cauzat prin fapta sa culpabilă.

— *Criteriul subiectiv al gravității culpelor* constă în departajarea și suportarea prejudiciului, după criteriul gravității culpelor aflate în concurs. Din motive de echitate, prin aplicarea acestui criteriu în cazurile în care fapta ilicită a fost determinată de atitudinea provocatoare a victimei, compararea gravității culpelor va constitui ideea călăuzitoare pentru determinarea contribuției fiecăruia la producerea prejudiciului. Fapta victimei este intenționată, ilicită, astfel că se impune a fi sancționată prin diminuarea răspunderii personale a făptuitorului și a contribuției sale la repararea prejudiciului.

În acest context, Plenul Tribunalului Suprem al României a statuat, printr-o decizie de îndrumare, aplicarea criteriului subiectiv în ipoteza în care prejudiciul este și consecința activității intenționate („provocatoare”) a victimei. Astfel, dacă prejudiciul s-a produs ca o consecință directă și nemijlocită a faptei persoanei responsabile în concurs cu fapta victimei, fapta unei terțe persoane sau cu o împrejurare externă fortuită, trebuie stabilită din punct de vedere obiectiv contribuția fiecăruia la producerea prejudiciului. Deci în aceste situații, prejudiciul va fi suportat de persoana responsabilă numai proporțional cu gravitatea culpei sale, iar dacă aceasta nu poate fi stabilită, în mod egal cu celelalte persoane implicate.

În ipoteza în care, fiecare din conduitele culpabile reprezintă o condiție *sine qua non* a prejudiciului, despăgubirile se vor repartiza proporțional cu „gravitatea respectivă a culpelor” [224, p.281], având în vedere faptul că „întinderea răspunderii este măsurată de gradul culpei” [134]. sau „(...) reparațiunea datorată victimei va fi redusă în proporție cu gradul culpei imputabile și uneia și celeilalte părți” [72, p.185]. Aplicarea acestui criteriu trebuie să fie diferențiată, potrivit specificului situației. Determinarea părții de prejudiciu care va rămâne în sarcina victimei, ca o consecință a faptei sale culpabile, trebuie să se facă după criteriul contribuției cauzale. Atunci când *contribuția cauzală* nu poate fi cuantificată obiectiv, repartizarea prejudiciului între părți se va face proporțional cu *gravitatea culpelor* acelor care au săvârșit fapte concurente.

Condiția principală specifică pentru răspunderea civilă în ambele ei forme este totuși existența prejudiciului. Deci, considerăm necesar în interacțiunea condițiilor constitutive ale răspunderii civile delictuale, să stabilim în ce măsură vinovăția, poate influența prejudiciul. *Prejudiciile* sunt considerate cele mai grave consecințe care pot fi produse fie din greșeală intenționată sau neintenționată, fie din imprudență sau neglijență, fie independent de orice culpă.

Cu toate acestea, doctrina și jurisprudența consideră că *este un prejudiciu reparabil și consecința vătămătoare produsă prin atingerea adusă numai intereselor legitime ale persoanei*, ceea ce reprezintă o lărgire considerabilă a sferei prejudiciilor care antrenează răspunderea delictuală. Asemenea prejudicii pot fi cauzale chiar și în absența oricărei culpe, prin adoptarea unui comportament diferit față de cel care ar fi trebuit urmat în condiții obișnuite, normale. Aceasta înseamnă că. *poate fi produs un prejudiciu în mod independent de culpa persoanei responsabile, cu privire la care aceasta este obligată să îl repare*. Scopul principal al angajării răspunderii delictuale este cel privind repararea prejudiciului, indiferent dacă acesta reprezintă încălcarea unui drept subiectiv sau a unui interes legitim, dacă a fost cauzat din culpă sau fără culpă. Calificarea prejudiciului ca fiind un *rezultat sau efect dăunător al faptei ilicite*" impune precizarea faptului că reprezintă consecința încălcării unui drept subiectiv sau a unui interes legitim, problemă deosebit de importantă pentru a delimita acele prejudicii de a căror existență poate fi angajată răspunderea delictuală [22, p.97].

Astfel, doctrina [72] și practica judiciară [60] au analizat situația prejudiciilor cauzate prin încălcarea unor simple interese ale persoanei vătămate, interese care nu alcătuiau conținutul unui drept subiectiv. Legitimitatea interesului a fost interpretată prin prisma naturii și stabilității unei relații care a dat naștere unor obligații, chiar și în absența unui drept subiectiv. În consecință, s-a apreciat că este posibilă obligarea la despăgubiri și în asemenea situații, deoarece fapta ilicită *a bulversat într-o asemenea măsură modul de viață și existența persoanei vătămate, care a fost privată de sprijinul și ocrotirea pe care victima i-ar fi acordat-o, dacă nu ar fi survenit evenimentul vătămător*.

O problemă mult discutată în doctrină [26, p.62] se referă la acordarea de despăgubiri patrimoniale pentru prejudicii fără caracter patrimonial, denumite daune morale. Daunele morale au fost apreciate ca fiind suferințele sau durerile fizice și psihice ale victimei ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite, cum ar fi: durerea de a suporta o intervenție chirurgicală, durerea suferită prin pierderea unei ființe dragi, durerea de a rămâne cu o infirmitate care afectează capacitatea de a se deplasa a victimei sau de a-și îndeplini obligațiile profesionale, durerea de a nu putea avea copii. În literatura noastră juridică s-a argumentat posibilitatea acordării de despăgubiri bănești pentru daune morale suferite de o persoană juridică, cum ar fi: atingerea adusă prestigiului și reputației societății comerciale în rândul partenerilor de afaceri, dreptul la nume, dreptul la imagine, confidențialitatea afacerilor [17, p.13-16].

Ideea reparării daunei morale a fost mult timp considerată *o sancțiune privată* aplicată numai pentru o conduită culpabilă prin care a fost adusă atingere drepturilor subiective privind personalitatea umană. Potrivit acestei orientări, răspunderea delictuală pentru fapte proprii având drept consecințe traume fizice sau psihice a fost limitată la *faptele săvârșite din culpă*, intenționate sau neintenționate. Au fost excluse faptele independente de orice culpă, precum „*fapta*” lucrului sau a

animalului cu privire la care s-au acordat despăgubiri numai pentru prejudiciile patrimoniale. Cu referire la daunele morale, s-a apreciat că trebuie să răspundă numai persoana care a săvârșit *cu vinovăție* fapta prejudiciabilă [232, p.36-37].

„Pierderea unei șanse” pe care victima ar fi avut-o, dacă faptul ilicit vătămător nu s-ar fi produs sau „prejudiciul prin ricoșeu” cauzat independent de orice culpă pot fi prejudicii reparabile și în absența unei conduite culpabile a persoanei responsabile. După cum am menționat, condiția primordială a prejudiciului este să existe, să fie cert și actual, deoarece fără prejudiciu, nu există dreptul la reparație. Marea varietate și diversitate a prejudiciilor pentru care poate fi angajată răspunderea delictuală, în condițiile societății noastre contemporane, recunoscute ca fiind „reparabile”, ridică problema dacă mai sunt actuale condițiile cerute pentru a se putea obține repararea prejudiciului: să fie cert și să nu fie încă reparat [144, p.164]. Poate fi angajată răspunderea civilă delictuală și în absența culpei? Răspunsul la aceste întrebări este determinat de fundamentarea subiectivă sau obiectivă a răspunderii.

CC RM dă un răspuns expres la această întrebare. Astfel, alin. 2 al art. 1398 , prejudiciul cauzat prin fapte licite sau fără vinovăție se repară numai în cazurile expres prevăzute de lege [29].

Art.1357 al Codului civil român conține reglementări similare. Astfel, cel care cauzează altuia un prejudiciu printr-o faptă ilicită, săvârșită cu vinovăție, este obligat să îl repare. Vinovăția , definită ca fiind latura subiectivă a răspunderii delictuale , are rolul de a delimita conduita care poate fi imputabilă făptuitorului, în vederea sancționării sale, prin angajarea obligației de despăgubire a victimei. Făptuitorul a avut o reprezentare a acestor prejudicii, anterior sau concomitent cu producerea faptei, și fie că a dorit sau numai a acceptat producerea lor, este considerat vinovat și trebuie să le repare. Conduita persoanei poate fi apreciată în raport cu consecințele păgubitoare ale faptei sale, dacă a urmărit producerea lor sau a fost imprudentă ori neglijentă și nu a acționat eficient pentru a elimina riscurile producerii acestora. În acest sens, inițial s-a apreciat că sunt prejudicii certe reparabile numai cele care au fost cauzate în mod culpabil, deoarece au fost prevăzute sau doar acceptate în mod ușuratic de persoana responsabilă. Obligația de despăgubire a victimei este interpretată ca o „sancțiune” îndreptată împotriva persoanei vinovate. În consecință, prejudiciile viitoare și incerte nu pot fi considerate reparabile pe calea angajării răspunderii civile delictuale, ceea ce poate crea o situație dezavantajoasă pentru victimă [9].

Pe o altă poziție se situează susținătorii fundamentării obiective a răspunderii, în anumite ipoteze. În măsura în care poate fi acceptată ideea reconstruirii culpei prin „obiectivarea” conținutului său și detașarea de procesele psihice intim legate de personalitatea făptuitorului, problema prejudiciului reparabil poate fi interpretată din altă perspectivă. Ideea „culpabilității”

persoanei responsabile este interpretată independent de atitudinea psihică față de faptă și consecințele ei prejudiciabile. Se analizează culpa „obiectivă” sau culpa „socială”, cu un conținut distinct de culpa subiectivă, fundamentul tradițional al răspunderii delictuale. Este suficientă existența unei legături de cauzalitate între prejudiciul produs victimei și comportamentul neobișnuit sau anormal adoptat în societate, de natură a aduce atingere drepturilor sau intereselor.

Ar fi inechitabilă restrângerea sferei prejudiciilor reparabile numai la cele care sunt produse din culpă, în condițiile în care scopul angajării răspunderii este cel al restabilirii echilibrului social distrus prin cauzarea unei pagube, ceea ce presupune repararea integrală a daunelor. Culpă nu poate fi unicul fundament al răspunderii civile delictuale. În absența unui principiu general de răspundere fără culpă, doctrina și jurisprudența au consacrat fundamentarea obiectivă a răspunderii în anumite ipoteze. Există o multitudine de situații în care se produc prejudicii independent de voința persoanei responsabile, în care răspunderea este fundamentată obiectiv, pe asumarea riscului sau angajarea garanției pentru un anumit comportament prejudiciabil al unui persoane, a lucrului sau animalului.

Este important de precizat faptul că, în toate cazurile în care s-a cauzat un prejudiciu, victima trebuie în mod eficient protejată, prin crearea unui cadru juridic în care să obțină repararea tuturor daunelor de la cel care este desemnat legal ca responsabil, indiferent dacă a fost sau nu vinovat. În acest sens, jurisprudența franceză în mod constant, încă în soluțiile de la sfârșitul secolului al XIX-lea, a admis pretențiile formulate de victime pentru *pierderea unei șanse*”. În cauză s-a invocat un prejudiciu cauzat prin culpa unui funcționar ministerial, privind posibilitatea pe care victima, un avocat, ar fi avut-o de a urma o anumită procedură și de a câștiga un proces, s-a făcut referire la eroarea unui consilier juridic sau fiscal, a unui ușier, notar sau expert contabil care au cauzat un prejudiciu pentru clienții lor prin pierderea șansei de a câștiga un drept, fiind considerat un prejudiciu reparabil. De asemenea, s-a reținut că o „*pierdere a unei șanse*” poate fi și posibilitatea de a câștiga o competiție, cum ar fi un concurs hipic, în care sunt în joc interese pecuniare importante, producând prejudicii reparabile prin angajarea răspunderii civile delictuale. *Scăderea rolului culpei în producerea prejudiciilor, obligația de reparare fiind admisă și în absența oricărei conduite imputabile.*

Una din trăsăturile răspunderii civile delictuale în societatea contemporană se referă la dispariția armoniei și coerenței sistemului fundamentat pe culpa subiectivă. Încercările jurisprudenței de a califica *culpabile* anumite comportamente prejudiciabile, chiar și în absența unor procese psihice, s-au dovedit artificiale și neviabile. Dreptul pozitiv, precum și doctrina și jurisprudența au statuat asupra fundamentării obiective a răspunderii în anumite cazuri, prin invocarea riscului sau garanției.

O nouă armonie și coerență a sistemului se conturează în jurul ideii reparării integrale a prejudiciilor suferite în mod injust de victime prin desfășurarea unor activități în societate. O răspundere reconstruită pentru protejarea mai eficientă a celor vătămați, dar și a întregii societăți prin restabilirea echilibrului social distrus. În fața acestei realități juridice, unii autori apreciază că ne aflăm într-un „*impas*” în care sistemul actual al răspunderii delictuale trebuie reformat astfel ca, alături de principiul răspunderii pentru culpă, să fie recunoscut un principiu al răspunderii obiective, pentru anumite ipoteze [225].

Se constată marginalizarea treptată a răspunderii subiective, prin consacrarea legislativă sau doctrinară a noi ipoteze de răspundere obiectivă. Dintre acestea, răspunderea pentru daunele ecologice prezintă o importanță deosebită. Astfel, există o categorie de prejudicii, denumite ecologice, care prin gravitatea și amploarea lor reprezintă un pericol pentru viața omului și echilibrul mediului înconjurător. Dauna ecologică este o „*pagubă colectivă*”, întrucât a adus atingere bunurilor aflate în folosința tuturor, bunuri care fac parte din „*patrimoniul comun al națiunii*” [231, p.8].

Răspunderea pentru producerea daunelor ecologice este angajată pe temei obiectiv, potrivit principiul legal instituit *poluatorul plătește*. Fundamentul răspunderii pentru stabilirea obligației de despăgubire este *riscul curbat prin activitatea desfășurată în societate*, în temeiul căreia cel care inițiază, organizează, conduce și controlează o anumită activitate care prezintă riscul producerii de prejudicii trebuie să își asume și responsabilitatea reparării lor.

Astfel, putem enumera poluarea aerului cu substanțe toxice, vapori, fum, mirosuri, funingine, degajarea de gaze toxice, poluarea apei prin deversarea de reziduri toxice, poluarea solului prin depozitarea unor substanțe dăunătoare sănătății, poluarea fonică datorată unor procese industriale, trepidațiile datorate circulației rutiere sau feroviare, tulburări în recepționarea undelor radio și de televiziune, obstrucționarea căilor de acces sau a vederii, agresiunea unor reclame luminoase etc.

Importanța vinovăției în stabilirea legăturii de cauzalitate. Deși nu enumeră expres toate condițiile din conținutul articolul 1398 CC RM intitulat: Temeiul și condițiile generale ale răspunderii delictuale, reiese că, pentru angajarea răspunderii civile delictuale se impune cu necesitate ca între faptul ilicit și prejudiciu să existe o legătură de cauzalitate. Legătura de cauzalitate are caracter obiectiv, adică consecința este generată întotdeauna de cauză. Sînt însă cazuri cînd între cauză și efect apar unele fenomene intermediare fără ca să fie pusă la îndoială existența reportului de cauzalitate. De aceea, se menționează ca legătura cauzală are caracter complex, adică o cauză poate crea mai multe consecințe, întocmai ca și singura consecință creată de mai multe cauze. Deci, legătura cauzală cuprinde nu doar două elemente, ci un ansamblu al acestora [119, p.28].

În acest sens Codul civil român prevede, fără a defini, această cerință prin sale, potrivit căruia există răspunderea pentru fapta omului „*care cauzează altuia prejudiciu*”. Exigența legăturii

de cauzalitate presupune ca între prejudiciul produs și faptul generator să existe o legătură de la cauză la efect, astfel încât din multitudinea împrejurărilor să fie identificate acțiunile sau inacțiunile anterioare prejudiciului, care au determinat în mod direct și necesar producerea acestuia. Absența legăturii de cauzalitate elimină ipoteza angajării unei răspunderi cu privire la prejudiciul produs. Dată fiind importanța acestei condiții, în literatura de specialitate au fost dezbătute criteriile care trebuie avute în vedere pentru determinarea raportului de cauzalitate.

După cum s-a menționat, legătura de cauzalitate se stabilește între două repere obiective fapta ilicită și prejudiciul produs urmare acesteia, având, deci, un caracter obiectiv, independent de voința celui chemat a răspunde. În structura condițiilor răspunderii delictuale coexistă condițiile obiective, fapta ilicită, prejudiciu și legătura de cauzalitate, alături de elementul subiectiv, al culpei.

Obiectiv și subiectiv în domeniul răspunderii civile. Toate actele și faptele oamenilor cu semnificație juridică reprezintă implicarea ținutului noțiunilor de „cauză și „condiție”. Complexitatea realității sociale impune cu necesitate delimitarea cauzelor și condițiilor cu rol causal de acele elemente care nu au eficiență causală. În accepțiunea sa juridică, cauzalitatea nu se identifică cu raportul dintre cauză și efect stabilit științific. Fenomenul care constituie cauza directă și necesară a prejudiciului nu acționează în mod izolat, ci în conexiune cu anumiți factori sociali, care constituie condiții pentru producerea consecințelor socialmente periculoase „înlesnind nașterea procesului causal, grăbind și favorizând dezvoltarea procesului sau agravându-i ori asigurându-i rezultatele negative ”.

Cauzele și condițiile acționează unitar în producerea efectelor vătămătoare pentru membrii societății, astfel că delimitarea legăturii cauzale impune o analiză a cauzelor principale și celor secundare, a cauzelor interne și celor externe, a cauzelor concomitente (concurente sau asociate), precum și a condițiilor care le-au favorizat. Pentru a stabili legătura de cauzalitate dintre faptul generator și prejudiciu trebuie avute în vedere atât cauzele, cât și condițiile care au contribuit la producerea acestuia, un adevărat „*complex causal*, reprezentând o unitate indivizibilă, în cadrul căreia asemenea condiții dobândesc și ele, prin interacțiune cu cauza, caracter causal” [22, p.114].

În literatura juridică contemporană se dezbate două teorii privind aprecierea legăturii de cauzalitate: sistemul *echivalenței condițiilor*, potrivit căruia în ipoteza în care nu se poate stabili cu precizie cauza prejudiciului, se atribuie valoare causală egală tuturor faptelor sau împrejurărilor care l-au precedat și sistemul *cauzei adecvate*, conform căruia ar trebui reținute numai acele antecedente ale efectului care întrunesc calitatea de condiție *sine qua non*, în sensul că, în mod obișnuit, sunt susceptibile de a produce efectul respectiv. Orientarea jurisprudenței este către teoria cauzei adecvate, stabilind legătura prejudiciului cu acele fapte ilicite care, în mod normal și în derularea obișnuită a evenimentelor, au fost de natură a-1 produce, făcând diferența față de alte fapte care, doar în condiții excepționale ar fi antrenat asemenea consecințe [119, p.29].

Având în vedere faptul că atitudinea psihică a persoanei față de fapta comisă și urmările sale dăunătoare este de, natură subiectivă, se naște întrebarea care este raportul dintre culpă și legătura de cauzalitate, esențialmente obiectivă? În ce măsură poate influența culpa alegerea acelei relații dintre acțiunea sau inacțiunea umană și rezultatul produs, relevantă din punct de vedere al răspunderii delictuale, pentru a putea angaja răspunderea unei anumite persoane? Poate exista o legătură de cauzalitate în absența oricărei forme de vinovăție civilă?

În cazul răspunderii delictuale subiective pentru fapta proprie, legătura de cauzalitate este relativ ușor de stabilit între acțiunea sau inacțiunea imputabilă individului, pe de o parte, și prejudiciul cauzat de acesta. Culpă are rolul de a facilita identificarea acelei fapte ilicite care a avut drept consecință directă, materială, producerea unor consecințe vătămătoare pentru membrii societății, stabilind persoana obligată să le repare.

Cu totul alta este situația determinării legăturii de cauzalitate în cazul răspunderii delictuale fără culpă, când trebuie stabilită relația materială dintre prejudiciu și faptul generator de răspundere, iar apoi atribuirea acestuia unei anumite persoane, desemnată ca fiind persoană responsabilă. Cauzalitatea are un rol esențial în mecanismul angajării răspunderii delictuale fără culpă, denumită sugestiv „*responsabilitate cauzală*”¹. Legătura de cauzalitate este o realitate obiectivă. Culpabilitatea conduitei persoanei responsabile nu este relevantă. Cu toate acestea, angajarea răspunderii delictuale nu presupune exclusiv stabilirea acelor relații exacte, științifice dintre cauză și efect, ci trebuie să se bazeze pe interpretarea juridică a interconexiunii împrejurărilor cu valoare cauzală, bazată pe exigențe logice, pentru determinarea legăturii de cauzalitate cu semnificație juridică, potrivit teoriei echivalenței cauzei și a condițiilor.

Relevantă pentru analiza esenței juridice a legăturii de cauzalitate este distincția dintre paza juridică și cea materială a lucrului care a produs un prejudiciu. Astfel, exercitarea culpabilă a pazei materiale poate constitui temei de răspundere subiectivă a paznicului care se face vinovat de neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a sarcinilor încredințate. Dar, în lipsa dovezii culpei acestuia, răspunderea sa nu poate fi angajată. Tocmai de aceea, noțiunea de pază a fost interpretată într-o manieră mai complexă, invocându-se condiția *pazei juridice asupra lucrului*, ca temei de stabilire a unei legături de cauzalitate între faptul lucrului și persoana responsabilă. Astfel, logica juridică a legăturii de cauzalitate în cazul răspunderii pentru lucruri desemnează paznicul juridic ca fiind persoana responsabilă care are puterea folosinței, controlului și direcției asupra lucrului respectiv. Aceasta are repercusiuni asupra culpei, deoarece se admite că, prin stabilirea legăturii de cauzalitate între prejudiciu și faptul generator, respectiv desemnarea paznicului juridic, este posibilă angajarea răspunderii și în absența oricărei culpe a acestuia, în virtutea relației sale cu lucrul respectiv.

Dacă prejudiciul a fost cauzat de un copil de vârstă fragedă sau de o persoană bolnavă psihic, lipsită de discernământ, răspunderea acestora întemeiată pe culpă nu poate fi angajată, deoarece imputabilitatea este supusă condiției existenței discernământului. Interpretarea juridică a relației dintre prejudiciu și faptul ilicit permite aprecierea unei răspunderi fără culpă a acestor persoane, doar prin desemnarea anormalității comportamentului lor, care a avut drept consecință provocarea unor consecințe păgubitoare celorlalți membri ai societății.

Răspunderea persoanelor juridice pentru faptele ilicite săvârșite de membrii organelor lor de conducere a fost interpretată în literatura juridică ca fiind o *răspundere pentru fapta altuia*, persoana juridică garantând pentru faptele săvârșite în numele său, sau o *răspundere pentru fapta proprie*, printr-o reprezentare particulară, dacă organele de conducere au acționat în limitele investiției lor și cu respectarea dispozițiilor statutare. Relația persoanei juridice cu terțele persoane se stabilește faptic prin intermediul membrilor organelor sale de conducere, dar, aceste persoane nu acționează decât în calitate de reprezentanți, deoarece subiect de drepturi și obligații este persoana juridică. Structura internă și atribuțiile ce revin fiecărui membru al organelor de conducere nu prezintă relevanță pentru raporturile juridice stabilite în numele și pentru persoana juridică. Stabilirea legăturii de cauzalitate în vederea angajării răspunderii delictuale este mult mai complexă, decât cea privind relația directă dintre organele de conducere și terțele persoane. Ceea ce interesează este relația juridică dintre faptă și prejudiciu care va antrena mecanismul acestei răspunderi. Persoana juridică va răspunde direct pentru fapta sa, chiar dacă a fost săvârșită prin intermediul organelor de conducere. Este o răspundere fără culpă, deoarece persoana juridică nu poate avea manifestări psihice cognitive și de voință. În acest mod, legătura de cauzalitate a determinat identitatea persoanei responsabile, fiind întrunite condițiile angajării răspunderii fără culpă a acesteia.

O situație inedită privind legătura de cauzalitate dintre fapta ilicită și prejudiciu a fost analizată de Curtea de Casație franceză. Secția întâi, prin hotărârea din 5 iulie 2006. La 6 martie 1985, din culpa exclusivă a unei persoane a avut loc un accident de circulație, soldat cu vătămarea gravă a integrității corporale a altei persoane. În timpul intervențiilor chirurgicale s-au făcut transfuzii de sânge primit de la centrul regional. Ulterior s-a constatat faptul că sângele era contaminat cu virusul imunodeficient HIV, victima contactând necruțătoarea boală, Sida. Într-o primă etapă, victima a acționat în judecată și a obținut despăgubiri de la Institutul francez al sângelui, invocând faptul că a fost contaminată cu sângele furnizat de acesta.

După plata despăgubirilor, institutul, subrogându-se în drepturile victimei, s-a îndreptat împotriva autorului accidentului de circulație și a asigurătorului său, solicitându-i să-i plătească o sumă egală cu cea pe care a plătit-o victimei invocând faptul că, datorită acestui accident, a fost necesară transfuzia de sânge, astfel că, inițial, vinovăția îi aparține acestuia. Pârâțul a dovedit faptul că depistarea virusului HIV nu s-a făcut la data intervenției chirurgicale efectuate în urma accidentului,

ci ulterior, astfel că nu există o legătură de cauzalitate între accident și transfuzie. În consecință, acțiunea promovată împotriva sa și a asigurătorului său a fost respinsă.

Speța ridică problema coparticipării mai multor persoane la producerea unui prejudiciu constând în daune corporale suportate de victimă și criteriul în baza căruia va avea loc recursul între coparticipanți, în repartizarea despăgubirilor.

Aplicând *criteriul echivalenței condițiilor în raportul dintre coautori* ar rezulta că atât conducătorul auto, cât și furnizorul transfuziilor de sânge au contribuit la degradarea stării de sănătate a victimei și contactarea unei boli incurabile. Conducătorul autoturismului vinovat de producerea accidentului este cel care a declanșat lungul șir al evenimentelor soldate cu îmbolnăvirea victimei, deci este echitabil ca și acesta să contribuie la plata despăgubirilor.

Dacă vom avea în vedere criteriul *cauzei adecvate*, vom reține doar răspunderea furnizorului, garantul calității produselor sale, deoarece îmbolnăvirea victimei s-a datorat în exclusivitate defec-tuozității materialului oferit pentru transfuzii. Răspunderea acestuia este „*de plin drept*”, în virtutea obligației de securitate pe care o are față de destinatarii produselor pe care le furnizează. Existența „*defectului*” constituie singura condiție pentru a dovedi încălcarea acestei obligații, care este considerată a fi una de „*rezultat*” [212, p.254].

Nici una dintre teoriile enunțate nu poate prelua rolul absolut în stabilirea raportului cauzal. Nu se poate afirma cu certitudine dacă o condiție este *sine qua non* sau este una adecvată. Logic, trebuie de subliniat că existența legăturii cauzale în stabilirea răspunderii penale nu este singura, deoarece cauzalitatea este ipotetică, urmînd astfel a se lua în vedere și alte semne ale componenței de infracțiune.

În concluzie menționăm următoarele :

1.Pentru o aplicare corectă a răspunderii juridice civile delictuale sunt necesare de a fi stabilite toate condițiile constitutive: fapta ilicită, prejudiciul cauzat, raportul de cauzalitate precum și vinovăția.

2.Condiția principală specifică pentru răspunderea civilă delictuală este totuși existența prejudiciului. Deci, considerăm necesar în interacțiunea condițiilor constitutive ale răspunderii civile delictuale și important de a stabili în ce măsură vinovăția, poate influența prejudiciul.

3.Susținem opiniile din literatura de specialitate, despre un impas al vinovăției, de un recul al răspunderii civile subiective, pledăm pentru o slăbire a valorii sociale a vinovăției, în calitatea ei de instrument de măsurare a comportamentelor antisociale. Cu toate acestea, chiar dacă răspunderea civilă trebuie detașată de ideea unui subiectivism în stare pură, deoarece aceasta nu este benefică răspunderii, fiind generatoare de confuzii, considerăm că ideea de vinovăție ca fundament al răspunderii civile nu trebuie părăsită, cel puțin pentru unele domenii ale vieții sociale

4. Exigența legăturii de cauzalitate presupune ca între prejudiciul produs și faptul generator să existe o legătură de la cauză la efect, astfel încât din multitudinea împrejurărilor să fie identificate acțiunile sau inacțiunile anterioare prejudiciului, care au determinat în mod direct și necesar producerea acestuia. *De lege ferenda* se impune precizarea clară a regulilor care vor disciplina raporturile dintre cel chemat să răspundă și victima prejudiciului, pe de o parte, iar pe de altă parte, raporturile dintre acesta și alte persoane care au contribuit la producerea prejudiciului.

4.3. Note distinctive privind reglementarea vinovăției la aplicarea răspunderii civile delictuale

Începem expunerea rezultatelor analizei legislației ce reglementează vinovăția în cadrul dreptului civil cu propunerea *de lege ferenda* deoarece considerăm că aceasta este necesar. Astfel, observînd că este important să se evidențieze în legislație și neapărat să se țină cont la aplicarea răspunderii juridice civile, de gradele vinovăției. În continuare, am argumentat, în cadrul paragrafului și lucrării, necesitatea ca și în dreptul civil să fie preluată în mod expres, *de lege ferenda* terminologia din dreptul penal, în ce privește desemnarea laturii subiective a răspunderii civile.

De asemenea, în cadrul unor instituții, formele vinovăției din dreptul penal și, în mod corespunzător, terminologia întrebuințată (intenție directă, intenție indirectă, culpa cu prevedere, culpa fără prevedere) ar putea fi folositoare, eficiente din punct de vedere practic. Ele ar putea înlătura confuziile pe care le crează uneori întrebuințarea în literatura de specialitate și în practica judiciară a formulelor "culpa gravă", "vină nescuzabilă", "culpă ușoară", "culpa grea". Aceste formule au mai degrabă o semnificație morală, iar sfera lor de extensie și notele de conținut sunt insuficient conturate, fapt ce relativizează mult actul de justiție. Dreptul trebuie să opereze cu noțiuni și categorii riguros delimitate pentru că, spre deosebire de alte segmente ale socialului, el realizează o constrângere a individului căreia acesta nu i se poate sustrage.

Reeșind din studiul actelor normative a Republicii Moldova ce reglementează vinovăția în cadrul răspunderii delictuale, rămânem mereu cu un răspuns incomplet la întrebarea dacă vinovăția, ca atitudine subiectivă a făptuitorului față de faptă și de urmările acesteia, este o realitate cognoscibilă sau nu. Pentru a înlătura din insuficiențele răspunsului, cei care sunt puși să valorizeze conduitele umane, pentru a hotărî dacă există vinovăție sau nu, sunt nevoiți să apeleze la unele criterii care sunt, evident, și ele rodul unui compromis.

Studiind normele de drept din capitolul "Obligațiile ce se nasc din cauzarea de daune" ale Codului civil al Republicii Moldova, ce conțin reglementări referitoare la vinovăție am constatat că acestea sunt foarte vagi și puține. Aceste norme de drept, ar putea fi repartizate în mai multe categorii și anume cele care nu au reglementări exprese privind vinovăția; cele care au

reglementări cu privire la vinovăție și cele în care reglementările sunt puține și nedeterminate. În cadrul acestor reglementări observăm că aici se întâlnesc două concepții ale vinovăției: prezumția vinovăției și prezumția nevinovăției.

Din analiza articolului 1398 CC RM intitulat: Temeiul și condițiile generale ale răspunderii delictuale, putem relata următoarele.

Din conținutul alin. (1) al articolului reiese că cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune. Deci, vinovăția, în toate cazurile de cauzare a prejudiciului în rezultatul unei acțiuni ilicite trebuie să existe.

Din conținutul alin. (2), prejudiciul cauzat prin fapte licite sau fără vinovăție se repară numai în cazurile expres prevăzute de lege, reiese că în cazurile prevăzute de lege acțiunile provocatoare de prejudicii se consideră cauzate fără vinovăție dar ele tot trebuie să fie reparate. Adică aici sancțiunea se aplică indiferent de vinovăție.

Din conținutul alin. (3) al art.1398 CC RM reiese că și o altă persoană decât autorul prejudiciului este obligată să repare prejudiciul numai în cazurile expres prevăzute de lege. Dar aici lipsește o precizare și anume referitoare la vinovăția acestei persoane, deoarece reiese că orice persoană terță poate fi obligată să repare prejudiciul altea. Deci, analizând conținutul acestui articol se observă și particularitățile vinovăției delictuale care poate fi, proprie, a terței persoane, pentru fapta licită și ilicită, lipsa de vinovăție.

Analizând art.1404 și art. 1405, art.1406 CC RM constatăm că reglementările lor referitoare la vinovăție sunt asemănătoare în toate cazurile de răspundere civilă delictuală se cheamă subiectele fără vinovăție directă. Persoana cu funcție de răspundere va răspunde solidar în cazul intenției sau culpei grave. Deci, vinovăția poate fi directă sau indirectă. Persoana cu funcție de răspundere va răspunde solidar în cazul intenției sau culpei grave.

Totuși o deosebire este, deoarece părinții (adoptatorii) sau tutorii răspund integral și nemijlocit pentru prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani, dacă nu demonstrează lipsa vinovăției lor în supravegherea sau educarea minorului. Deci în cazul dat vina nu se prezumă ea poate fi demonstrată sau dezmințită prin probe. Acestora li se acordă o șansă.

Alin. (2) al art.1407 CC RM prevede răspunderea subsidiară pentru părinți (adoptatori) sau curatori, în cazul în care minorul între 14 și 18 ani nu are bunuri sau venituri suficiente pentru repararea prejudiciului cauzat, acesta trebuie reparat, integral sau în partea nereparată, de către părinți (adoptatori) sau curator dacă nu demonstrează că prejudiciul s-a produs nu din vina lor..

Alin. (3) al art. 1409 CC RM prevede că autorul prejudiciului nu este exonerat de răspundere dacă el însuși este vinovat de faptul că a ajuns într-o astfel de stare în urma

consumului de alcool, de droguri, de alte substanțe psihotrope sau din altă cauză. În acest caz vinovăția este dublă, ea este prevăzută și pentru starea de incapacitate a autorului prejudiciului.

Instanțele de judecată din Republica Moldova, la judecarea pricinilor civile cu privire la recuperarea prejudiciilor urmează să stabilească cu certitudine prezența tuturor elementelor esențiale și suficiente pentru angajarea răspunderii civile delictuale. Astfel, condițiile generale, necesare pentru antrenarea răspunderii delictuale, sînt: prejudiciul, fapta ilicită, raportul causal dintre faptă, prejudiciu și vinovăția.

Lipsa unei din aceste condiții, potrivit regulii generale, exclude răspunderea delictuală, cu excepția cazurilor prevăzute expres de lege, cînd răspunderea delictuală se poate angaja și în lipsa unei sau altei condiții, în cazurile prevăzute de art.1402 Cod civil, răspunderea delictuală se antrenează în lipsa caracterului ilicit al faptei.

Menționăm că, pentru antrenarea răspunderii delictuale, este necesar ca între fapta ilicită și prejudiciu să existe un raport causal. Raportul causal este și condiția în funcție de care se determină mărimea despăgubirii. Se repară numai prejudiciul care este o consecință directă a faptei ilicite.

Totodată, se menționează că, în funcție de posibilitatea evaluării, deosebim prejudiciul moral și prejudiciul patrimonial. Prejudiciul moral se compensează numai în cazurile prevăzute de lege. Spre exemplu: în cazul prejudiciului adus sănătății ca urmare a consumului de apă din sistemele de alimentare cu apă potabilă, în afară de acoperirea prejudiciului material, Legea cu privire la apa potabilă nr.272 din 10.02.1999 prevede și repararea prejudiciului moral de către persoana vinovată.

Potrivit regulii generale, pentru angajarea răspunderii delictuale, instanțele de judecată consideră că este necesară vinovăția autorului faptei ilicite. Nu, întotdeauna, aceeași persoană întrunește calitatea de autor al faptei ilicite și cea de debitor în obligația delictuală. Astfel, în cazul în care paguba materială a fost pricinuită de către un minor, prejudiciul cauzat mediului înconjurător se repară de părinți (adoptatori), tutori, instituțiile de învățămînt, de educație, curative sub a căror supraveghere se află minorul, dacă nu demonstrează că prejudiciul s-a produs nu din vina lor (art.1406, art.1407 CC RM); potrivit prevederilor art.1410 al Codului civil al Republicii Moldova, persoanele a căror activitate este legată de un izvor de pericol sporit pentru lumea înconjurătoare (exploatarea vehiculelor, a instalațiilor, mecanismelor, a substanțelor explozibile, efectuarea lucrărilor de construcții etc.) au obligația să repare prejudiciul cauzat de izvorul de pericol sporit dacă nu demonstrează că prejudiciul se datorează unei forțe majore (cu excepția cazurilor în care dauna a survenit ca urmare a exploatării navelor aeriene) sau intenției persoanei vătămate.

Se atenționează că, la soluționarea cererilor de chemare în judecată privind nimicirea animalelor sălbatice în urma acțiunii surselor de pericol sporit (mașini, tractoare, trenuri ș.a.), prejudiciul cauzat se va repara, conform prevederilor art.1410 Cod civil al RM, de către persoanele a căror activitate este legată de izvorul de pericol sporit [80, p.11].

Articolul 1411 CC RM, care prevede răspunderea pentru prejudiciul cauzat de animale și articolul 1413 CC RM, răspunderea în cazul căderii sau scurgerii din construcție, ne demonstrează existența unei vinovății prezumate.

Curtea Supremă de Justiție a RM a stabilit că în cazul în care mediului înconjurător i s-a adus prejudiciu de un animal care se afla în paza juridică a unei persoane, la caz se vor aplica prevederile art.1411 Cod civil, care stipulează că proprietarul unui animal sau persoana care se servește de animal în timpul serviciului răspunde de prejudiciul cauzat de acesta, fie că se afla în paza sa, fie ca a scăpat de sub pază.

Astfel, răspunderea pentru prejudiciul cauzat de animale survine numai în cazul în care animalul se afla în paza juridică a unei persoane, asupra lui putând fi exercitată o putere de direcționare, control și supraveghere. Din această categorie fac parte animalele care pot fi apropiate într-o formă oarecare și care pot fi efectiv supravegheate, și anume animalele domestice, indiferent de specie, precum și animalele sălbatice care trăiesc în stare de captivitate, din grădinile zoologice, circuri etc.

Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de animale revine persoanei care, la momentul cauzării prejudiciului, realiza paza juridică a animalului. Prin pază juridică, se înțelege puterea de direcționare, control și supraveghere, pe care o persoană o poate exercita asupra unui animal, adică posibilitatea “păzitorului juridic” de a stăpâni animalul și de a-l utiliza direct și personal sau prin intermediul altor persoane. Aici, la noțiunea de proprietar al animalului putem atribui și orice altă persoană, căreia proprietarul real i-a transmis folosința animalului în temeiul unui drept de uzufruct, al unui contract de locațiune, comodat etc.

Indiferent de vinovăția sa, persoana care realizează paza juridică a animalului răspunde pentru prejudiciul cauzat, deoarece art.1411 Cod civil al RM nu conține o reglementare specială privind posibilitatea persoanei respective de a proba contrariul, spre a înlătura temeiurile răspunderii. În situația în care prejudiciul a fost cauzat de un animal domestic predestinat activității profesionale, de întreprinzător sau obținerii de mijloace pentru întreținerea proprietarului, legiuitorul instituie prezumția de nevinovăție a acestuia. Proprietarul se poate exonera de răspundere în acest caz dacă dovedește că a asigurat grija cuvenită pentru supravegherea animalului sau că a manifestat o asemenea grijă, însă cu toate acestea dauna s-a produs.

Persoana care, în baza contractului încheiat cu posesorul animalului, și-a asumat obligația de a supraveghea animalul răspunde pentru prejudiciul cauzat de acesta dacă nu demonstrează nevinovăția sa. Spre exemplu, ciobanii, văcarii, cărora li s-au încredințat animalele pentru pășunat, răspund material pentru prejudiciul cauzat de către acestea [80, p.11].

Vinovăția - criteriu de stabilire a întinderii obligației de reparare în anumite situații. Pentru declanșarea mecanismului angajării răspunderii civile delictuale este importantă stabilirea *aportului concret al autorului faptei ilicite la producerea acestor consecințe*, ca un criteriu de cuantificare a obligației de despăgubire a victimei pentru prejudiciul suferit.

Astfel, distingem următoarele ipoteze: Articolul 1414 CC RM prevede răspunderea pentru dauna cauzată în comun:

(1) *Dacă dauna a fost cauzată în comun de mai multe persoane, acestea poartă răspundere solidară.*

(2) *Poartă răspundere pentru daună nu doar autorul faptei cauzatoare de prejudicii, ci și cel care l-a instigat sau l-a susținut, precum și cel care a beneficiat în mod conștient de un folos în urma daunei cauzate altuia.*

(3) *Dacă este imposibil să se determine cotele despăgubirilor datorate de debitorii solidari conform alin.(1) și (2), ei vor fi răspunzători în cote egale.*

La săvârșirea faptei ilicite au contribuit mai multe persoane, când făptuitorii-debitori răspund față de victima faptei ilicite prejudiciabile creditoare, în mod solidar, potrivit alin.1, art. 1414 CC RM. Ar fi necesar aici și o completare de lege ferenda, felul că, fiecare dintre coautori „(...) poate fi constrâns pentru totalitate, iar plata făcută de unul dintre debitori eliberează și pe ceilalți de plată către creditor”. Principala consecință a solidarității o constituie posibilitatea creditorului de a se îndestula acționând doar unul dintre făptuitori, care, potrivit art. 1041 CC RM, nu va putea să opună beneficiul de discuțiune.

Solidaritatea codebitorilor a fost sintetic exprimată în doctrina franceză astfel: *fiecare este obligat împreună cu ceilalți sau pentru ceilalți*" [230, p.850]. Față de victima faptei prejudiciabile, codebitorii răspund solidar pentru întreg prejudiciul, iar în raporturile dintre ei fiecare va răspunde proporțional cu gravitatea culpei sale. Pentru stabilirea contribuției fiecăruia, este relevantă forma și gravitatea culpei, aspecte cu privire la care distingem următoarele ipoteze:

- *autorii faptei ilicite au acționat culpabil și au contribuit la producerea prejudiciului. În această situație, culpa joacă rolul cuantificării răspunderii fiecărei persoane implicate, independent de orice alt element, în virtutea funcției normative a acestei răspunderi. Astfel, la stabilirea răspunderii și a contribuției la repararea prejudiciului se va avea în vedere aportul fiecărui participant.*

- *În cazul când, doar una dintre persoanele responsabile a acționat din culpă, existând și*

răspunderea obiectivă a altor persoane (poate fi cazul răspunderii comitenților pentru faptele prepușilor lor în funcțiile încredințate sau răspunderea părinților pentru prejudiciile cauzate de copiii lor minori, dacă avem în vedere „răspunderea de plin drept” a acestora). Victima va trebui să acționeze, persoana care se face vinovată de prejudiciul cauzat, dovedind implicarea ei. Persoana ținută să răspundă pe un fundament obiectiv, dacă va suporta integral repararea prejudiciului, se va putea îndrepta cu o acțiune în regres pentru recuperarea acestuia de la autorul culpabil al faptei ilicite, subrogându-se în drepturile victimei. Intervine din nou funcția normativă a răspunderii delictuale, întrucât, în final, cel care va suporta paguba va fi cel care a acționat culpabil.

- *sunt concurente mai multe răspunderi fundamentate obiectiv*, fiind exclusă existența unei culpe și, deci, a posibilității cuantificării răspunderii în funcție de acest criteriu. Aplicând principiul echivalenței condițiilor, răspunderea va fi angajată în mod egal, nefiind posibilă stabilirea unui aport concret la producerea prejudiciilor.

În raportul dintre făptuitorii-coautori nu există solidaritate. Acela dintre făptuitorii care au plătit întreaga datorie se poate îndrepta cu o acțiune în regres împotriva celorlalți, potrivit art. 1052 C.civ. De principiu, la un aport egal, contribuția va fi egală, în afara cazului în care s-a stabilit aportul diferit al codebitorilor la producerea prejudiciului.

Prezintă interes conținutul articolului 1417 CC RM, care accentuează că luarea în considerare, la determinarea cuantumului despăgubirii, se ține cont nu numai de vinovăția celui care a cauzat prejudiciul, dar și de vinovăția persoanei vătămate, adică de o altă vinovăție. Astfel, alin. (1) al articolului prevede că *prejudiciul cauzat din intenția persoanei vătămate nu se repară.*

Suntem de acord cu prevederile alin.2 al articolului care stabilește că *se ține cont la determinarea cuantumului de despăgubiri și de gradul de vinovăție al persoanei vătămate.* Alin. (2) al articolului 1417 prevede că, dacă din culpă gravă persoana vătămată a contribuit la producerea prejudiciului sau la agravarea lui, despăgubirea se reduce potrivit gradului de vinovăție a persoanei vătămate cu precizarea făcută în alin. (3) al art. 1417 care prevede că, *culpa gravă a persoanei vătămate nu constituie temei de reducere a despăgubirii în cazurile prevăzute în art.1405 și nici în cazurile în care prejudiciul a fost cauzat unui minor care nu a împlinit vârsta de 14 ani sau unei persoane lipsite de capacitate de exercițiu.*

Fapta victimei a contribuit la producerea pagubei, situație în care distingem: *victima este vinovată exclusiv de paguba produsă*, neexistând nici o culpă în sarcina altei persoane. În lipsa unei legături de cauzalitate între fapta ilicită culpabilă a unei persoane și pagubă, răspunderea nu poate fi angajată. Culpă victimei întrunește condițiile forței majore și exclude orice răspundere pentru paguba produsă, în acest caz, potrivit autorilor G. Viney și P. Jourdain:, *forța majoră*

desemnează evenimentul care a avut o influență atât de determinantă în producerea prejudiciului, încât a făcut practic neglijabil rolul altor condiții, fiind imposibilă executarea obligațiilor de către debitor sau respectarea îndatoririlor impuse în mod normal fiecărui om [201, p.230].

Cu privire la această ipoteză, forța majoră este total exoneratoare. Cazul fortuit nu înlătură răspunderea civilă delictuală, deoarece nu întrunește condițiile irezistibilității și imprevizibilității.

În acest sens, s-a pronunțat Curtea de Casație franceză: *forța majoră exclude responsabilitatea derivând din dispozițiile art. 1382 C. civ. francez dacă faptul a cărui reparație se cere este datorat în exclusivitate acestui eveniment (...), iar dacă cel care invocă forța majoră a comis el însuși o culpă având o contribuție, în sensul că fie a determinat evenimentul, fie a agravat consecințele acestuia, judecătorul este îndreptățit a atenua răspunderea angajată și a reduce daunele și interesele* [111, p.31].

- *atât persoana responsabilă, cât și victima au contribuit la săvârșirea faptei*, având fiecare un rol cauzal în producerea prejudiciului.

Victima are dublă calitate de autor și persoană prejudiciată. Contribuția culpabilă a victimei la producerea prejudiciului va determina diminuarea corespunzătoare a despăgubirilor la care este îndreptățită. Gradul de vinovăție va fi criteriul în baza căruia se va stabili întinderea despăgubirilor civile. [40, p.188-189].

Dacă, alături de comportamentul victimei a existat o altă împrejurare, de natură obiectivă, care a contribuit la producerea prejudiciului, cum ar fi defectul produsului, vom avea un concurs între o culpă subiectivă și o „culpă” obiectivă. Gravitatea culpei victimei va determina măsura diminuării despăgubirilor datorate de persoana responsabilă obiectiv. Sancțiunea culpei se va întoarce, astfel, împotriva victimei, cu rolul exonerării parțiale de răspundere.

Ce se întâmplă însă în situația în care *victima este implicată prin comportamentul său anormal în producerea prejudiciului, dar nu are discernământul faptelor sale?* În plan cauzal, obiectiv, victima a avut o contribuție, dar din punct de vedere subiectiv nu răspunde civil, deoarece nu are capacitate delictuală. Implicarea victimei are ca efect diminuarea proporțională a despăgubirilor. Dacă admitem că funcția normativă a răspunderii delictuale impune drept criteriu de angajare a acestei răspunderi, în exclusivitate, doar culpa subiectivă, ca o sancțiune îndreptată împotriva acelei conduite vătămătoare pentru membrii societății, culpa obiectivă se raportează exclusiv la raportul de cauzalitate privind contribuția victimei.

Deci, vinovăția la aplicarea răspunderii juridice civile delictuale dispune de un șir de particularități specifice care o deosebesc de vinovăția debitorilor dintr-un contract:

1. Ea se stabilește în temei de drept comun doar după apariția unui delict cauzator de prejudiciu;
2. Se tine cont de vinovăția victimei, aceasta poate exonera răspunderea juridică civilă delictuală delicventul;
3. Gradul de vinovăție influențează determinarea valorii prejudiciului direct proportional: cu cât este mai înalt gradul de vinovăție, cu atât este mai mare valoarea prejudiciului.

4.4. Reflectarea opiniilor controversate privind vinovăția- condiție a răspunderii civile delictuale în doctrina contemporană

În doctrina multor state cum ar fi Franța, Germania, Federația Rusă etc., faptele sunt grupate în mai multe categorii [212, p.140]. Astfel, în doctrina franceză, faptele generatoare de răspundere civilă delictuală sunt grupate în trei mari categorii: fapta personală, fapta altei persoane și fapta lucrurilor [201, p.165]. Principala caracteristică a poziției doctrinei franceze în domeniul răspunderii civile pentru fapta proprie o constituie interpretarea culpei civile ca fiind „o sursă de răspundere civilă”, prin includerea faptei ilicite în conținutul acesteia.

Pentru obținerea reparării prejudiciului, victima trebuie să facă dovada existenței unui prejudiciu, culpa persoanei responsabile și legătura de cauzalitate dintre acestea. În structura elementelor constitutive, culpa persoanei responsabile este interpretată din perspectiva componentelor sale, *ilicitea și imputabilitatea* conduitei acesteia. În conținutul culpei este, astfel, inclus *elementul obiectiv* care constă în săvârșirea unei fapte sau omisiunea de a efectua o anumită activitate, prin care a fost încălcată o îndatorire sau o obligație juridică, precum și *elementul subiectiv*, cel al imputabilității conduitei adoptate, reprezentând aptitudinea psihologică a persoanei de a înțelege semnificația faptelor sale și de a-și asuma răspunderea consecințelor lor.

Problema definirii culpei civile a preocupat doctrina și jurisprudența franceză încă din perioada redactării Codului civil francez, fiind esențială pentru angajarea răspunderii civile delictuale. Inițial, a fost considerat fundamentul unic al răspunderii pentru fapta proprie, fără a se face distincție cu privire la gravitatea culpei și trăsăturile sale specifice în anumite domenii. Ulterior, legea și jurisprudența au adăugat efecte particulare pentru anumite categorii de fapte ilicite, ceea ce a contribuit la reconstituirea unei adevărate „ierarhii”, în raport de gravitatea *culpei persoanei responsabile*.

Articolul 1382 C.civ. francez a instituit principiul general potrivit căruia „culpa” făptuitorului angajează răspunderea acestuia, fără nici o referire la natura obligațiilor încălcate, iar art. 1383 C.civ. francez a invocat simpla neglijență sau imprudența, prin încălcarea obligației generale de diligență și prudență. În literatura juridică franceză s-a exprimat de-a lungul timpului o diversitate de opinii privind conținutul culpei civile. În esență, controversalele au privit raportul dintre *ilicitea și imputabilitatea conduitei persoanei responsabile*.

Majoritatea autorilor au considerat că în conținutul „culpei”, faptul generator de responsabilitate constă într-o acțiune sau o inacțiune care este în primul rând *ilicită*, prin încălcarea drepturilor subiective și a intereselor legitime ale altor persoane, dar și *imputabilă* autorului său. După gravitatea culpei, noi deosebim: *culpa intenționată*, caracterizată prin dorința de a dăuna, cum este *culpa de neiertat*, de o gravitate excepțională, întâlnită în cazul transportului aerian, maritim și în accidentele de muncă și *culpa gravă*, asimilată dolului, constatată, de obicei, la profesioniști, respectiv *culpa neintenționată*, în variantele neglijenței sau imprudenței. În acest sens, jurisprudența franceză a definit „culpa gravă, nescuzabilă” ca fiind: „o culpă de o gravitate excepțională derivând dintr-o acțiune sau omisiune voluntară, conștientă a autorului, săvârșită în scopul prejudicierii altor persoane, în absența oricărei cauze justificative ” [221, p.645].

Illicitatea ca element al culpei civile a fost definită de către savantul francez Marcel Planiol ca fiind „încălcarea unei obligații preexistente”². Autoarea franceza Genevieve Viney a considerat-o „încălcarea unei obligații sau nerespectarea unei norme impuse de drept” [220, p.29], deoarece numai o faptă ilicită poate angaja răspunderea făptuitorului.

Alți autori francezi, precum H. și L. Mazeaud și G. Marty au apreciat conceptul de ilicitate *ambiguu, inutil și chiar periculos*, prin aceea că există riscul de a considera că împotriva celui care acționează respectând obligația legală sau regulamentară, dar, cu toate acestea, cauzează altuia un prejudiciu, nu se poate niciodată angaja răspunderea civilă, ceea ce ar fi o eroare [217, p.389,454].

Oportunitatea includerii *imputabilității* ca element constitutiv al culpei civile a fost analizată prin prisma fundamentului subiectiv al răspunderii civile.

Astfel, o mare parte a autorilor francezi, printre care R. Savatier, B. Starck și J. Carbonnier s-au situat pe linia tradițională și au considerat *necesar elementul subiectiv al imputabilității*, deoarece se înscrie pe linia morală, psihologică și emoțională a ființei umane [229, p.40]. Actele, pentru a fi culpabile, trebuie să fie imputabile autorului lor, deoarece acesta ar trebui să acționeze pe deplin conștient, având capacitatea de a înțelege consecințele socialmente periculoase ale faptelor sale. Această orientare doctrinară a acordat un rol preponderent funcției preventiv-educative a răspunderii, care acționează în scopul moralizării comportamentelor umane și sancționării făptuitorului.

Pentru autorii care au susținut orientarea răspunderii civile delictuale către un fundament obiectiv, imputabilitatea faptei delictuale nu este o condiție esențială, fiind suficientă constatarea încălcării unei obligații legal instituite prin adoptarea unei conduite ilicite. În susținerea acestei afirmații s-a exemplificat cu posibilitatea angajării răspunderii civile a persoanei juridice sau a persoanei fizice care, fie datorită vârstei fragede, fie datorită stării de sănătate fizică sau mentală,

nu i se poate imputa vinovăția în comiterea faptei prejudiciabile, neavând discernământul faptelor sale.

Necesitatea asigurării unei protecții sporite victimei faptei ilicite prin aplicarea principiului fundamentării răspunderii pe ideea de risc, a contribuit la *deformarea, marginalizarea, până la dispariția elementului imputabilității*, fiind angajată răspunderea chiar și în absența oricărei culpe. Discursul asupra inoportunității imputabilității ca element al culpei civile a culminat cu propunerea unui nou fundament al răspunderii civile, cel al *culpei obiective* [220, p.29].

Doctrina franceză contemporană, aproape în unanimitate, consideră că imputabilitatea faptei este exterioară culpei delictuale. Această orientare poate susține angajarea răspunderii persoanei fără discernământ sau a persoanei juridice. Potrivit autorului Patrice Jourdain imputabilitatea nu poate fi o condiție sau un element al culpei, deoarece nu este necesară angajării răspunderii, spre deosebire de răspunderea penală care, prin esența sa este o răspundere strict personală, stabilită în raport de vinovăția făptuitorului [212].

În doctrina germană și în doctrina din alte țări cu orientare juridică germanică [202, p.319] a fost afirmată teoria „*relativității aquilienne*”, cu referire la distincția dintre caracterul relativ sau absolut al culpei civile. Potrivit acestei teorii, încălcarea obligației instituite într-o normă de conduită nu este culpabilă și, în consecință, generatoare de răspundere, cu privire la anumite persoane care nu au discernământul faptelor lor, față de care această trebuie asigurată protecție. Această teorie și-a găsit ecou în doctrina din alte țări de orientare germanică, cum sunt Suedia, Turcia și Austria, fără a fi consacrată legislativ. De asemenea, a fost acceptată în Olanda și a avut o «*bună primire*» în Common Law (Statele Unite și Anglia).

Doctrina franceză contemporană apreciază că ne aflăm într-un „*impas*” privind modul de interpretare a fundamentelor răspunderii civile astfel cum sunt reglementate în Codul civil, „*inima dreptului nostru privat*”, față de realitățile societății moderne. Principiul răspunderii personale pentru culpă a dominat sistemul juridic francez până la sfârșitul secolului XIX-lea, când s-a pus problema fundamentării răspunderii pentru lucruri. Treptat, în alte domenii, răspunderea părinților, răspunderea comitenților sau răspunderea pentru ruina edificiilor s-au consacrat fundamente obiective, riscul sau garanția, ajungându-se la extinderea acestora, prin interpretarea aplicabilității lor aproape generale.

În jurisprudență, culpa este invocată tot mai puțin, doar în cazurile în care legea condiționează angajarea răspunderii de dovada unei conduite culpabile. Răspunderea obiectivă „*cucerește tot mai multe teritorii*”. În fața acestei realități juridice se ridică problema menținerii culpei subiective în fundamentarea răspunderii civile delictuale, ca un element de echilibru al întregului sistem juridic [225, p.313].

În doctrina rusă discutându-se despre vinovăție în calitate de conduită a răspunderii juridice civile delictuale savanții sunt preocupați de problema prezumției vinovăției. Astfel opiniile savanților ruși privind prezumția vinovăției se împart în mai multe direcții. Majoritatea consideră că în dreptul civil vinovăția se prezumă [179, p.20]. Alții consideră că sunt în codul Civil al Federației Ruse norme speciale care prevăd necesitatea dovedirii vinovăției [189, p.170]. Unii consideră că ea trebuie să fie prevăzută prin lege [150, p. 124,].

O problemă legată de importanța vinovăției în dreptul civil care se ridică de savanții ruși și din Cazakhstan este rolul vinovăției la repararea prejudiciului moral [184, p.33].

În art. 364 al Codului civil al Republicii Cazakhstan expres prevede că unul din criteriile importante la aprecierea valorii prejudiciului moral este vinovăția și gradele ei. Despre vinovăție în calitate de criteriu important la aprecierea valorii prejudiciului moral este prevăzut și în art. 1083, al Codului civil al Federației Ruse. Deci în aceste țări s-a făcut un pas înainte în acest domeniu [86, p.45].

O altă problemă care se abordează în doctrina rusă este legată de vinovăția persoanei juridice. Astfel, A.V Bogdanov se întreabă în publicațiile sale, cine va purta răspundere pentru datoriile persoanei juridice insolabile, cui va fi imputată vina [155, p. 245-248], N.A Ciudeachin se întreabă cui îi va fi imputată vina creditorilor în cazul răspunderii juridice civile a persoanelor juridice [192, p.43-47] etc.

În finalul studiului nostru asupra doctrinei din diferite state, putem ajunge la concluzia că problema vinovăției civile, în cele două forme, delictuală și contractuală, analizată din perspective actualei reglementări legale, este departe de a fi pe deplin clarificată, pentru a nu da naștere unor interpretări diferențiate, în materie jurisprudențială. Dificultatea intervine tocmai din necesitatea realizării unui obiectiv esențial: armonizarea regulilor de principiu ale instituției răspunderii civile, în ansamblul său, și diversitatea infinită de situații în care este necesară repararea prejudiciului cauzat victimei. În mod inevitabil apar lacune sau inadvertențe. Selectarea liniilor directe ale viitoarei codificări din amalgamul soluțiilor jurisprudențiale și orientărilor doctrinare este deosebit de importantă.

Deoarece în doctrină s-a stabilit deja că însăși răspunderea civilă provine de la răspunderea penală, iar *răspunderea civilă delictuală este o formă mai apropiată de răspunderea penală considerăm necesar să analizăm în aspect comparat și vinovăția în cadrul acestor două forme de răspundere*. În literatura juridică în deosebi cea penală atât din țară, cât și de peste hotare, a fost discutată problema unității și diversității conceptului de vinovăție, considerându-se că *este unitar* întrucât în toate cazurile definește elementul subiectiv, atitudinea subiectivă a autorului faptei față de consecințele prejudiciabile ale acțiunii sau inacțiunii sale, dar *este diversificat* prin aceea că forma ori gravitatea acestei atitudini diferă în anumite raporturi juridice, reglementate

de norme de drept corespunzătoare diferitelor ramuri de drept [40, p.303]. Astfel, se susține că *unitatea culpei, prin diversitatea formelor și manifestărilor sale*, în toate domeniile vieții sociale este intim legată de natura umană, în toate ipostazele și valențele sale etico-juridico-morale.

Examinând vinovăția, *condiție a răspunderii civile atât contractuale, cât și delictuale*, pe de o parte, și *vinovăția penală- element constitutiv al infracțiunii*, pe de altă parte, constatăm existența unor asemănări, dar și a unor deosebiri esențiale, pe care vom încerca să le sintetizăm în cele ce urmează.

Articolul 14 din CP RM definește infracțiunea ca fiind „ o faptă (acțiune sau inacțiune) prejudiciabilă, prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală [31]. Vinovăția este o trăsătură esențială a infracțiunii și privește aspectul său subiectiv. Dispozițiile art. 17-20 din CP RM precizează conținutul vinovăției, formele sale - intenția și culpa - și modalitățile - intenția directă și indirectă, culpa cu prevedere și fără prevedere.

Procesul psihologic prin care se conturează vinovăția ca latură subiectivă a unei infracțiuni este similar cu cel prin care se formează culpa civilă, în sensul că presupune existența unui factor intelectual și a unui factor volitiv. Fapta infracțională și urmările acesteia sunt identificate, conturate, concepute, detaliate și orientate de propria conștiință a autorului. Selectând motivele care pot determina luarea unei hotărâri, conștiința va decide comiterea faptei, moment în care se trece de la manifestări de conștiință la manifestări de voință. Factorul volitiv mobilizează și dinamizează energiile necesare pentru trecerea la executarea hotărârii luate.

În dreptul penal, vinovăția reprezintă: element al laturii subiective și element al infracțiunii propriu-zise (art. 17 alin. (1) CP RM). Ca element al laturii subiective desemnează poziția autorului față de faptă și urmările sale socialmente periculoase, sub forma intenției, culpei și praeterintenției. În acest sens, teoreticienii dreptului penal arătau: „*Conștiința creează cauzalitatea psihică, iar voința declanșează cauzalitatea fizică a faptei*” [31, p.25].

O primă deosebire, sub aspect *cantitativ*, între latura subiectivă a răspunderii civile și a celei penale privește aria mult mai vastă de cuprindere a culpei civile, care înglobează alături de cazurile de vinovăție penală privind faptele infracționale, toate celelalte cazuri de vinovăție, privind „*orice faptă a omului*” prin care se cauzează un prejudiciu. Infracțiunile reprezintă o parte importantă din sfera faptelor prejudiciabile în care se angajează și răspunderea civilă. Alături de acestea, există o multitudine de situații izvorâte din alte raporturi patrimoniale, cum sunt comerciale, administrative, procedurale etc., care antrenează obligația de despăgubire pentru prejudiciile produse. Pe de altă parte, nu toate infracțiunile atrag, alături de răspunderea penală, și răspunderea civilă, deoarece nu produc prejudicii, fiind fapte de pericol social.

Dacă analizăm din punct de vedere al *gradului* vinovăției penale, există o deosebire esențială între culpa civilă și vinovăția penală sub raportul identificării formelor vinovăției. În

dreptul penal sunt riguros determinate și definite în art. 19 din Codul penal al RM, în raport de importanța valorii sociale protegute și gradul de pericol social al infracțiunii. Aceasta este o trăsătură caracteristică pentru angajarea răspunderii penale a inculpatului, respectiv individualizarea legală și judiciară a pedepsei aplicate. În cazul răspunderii civile, formele „culpei” sunt generic invocate, sub forma intenției, imprudenței ori neglijenței, fără a avea semnificație sub aspectul condițiilor în care poate fi angajată răspunderea, cuantumul despăgubirilor etc. Cauzarea unui prejudiciu atrage răspunderea civilă a persoanei implicate sau a celei care trebuie să răspundă pentru persoana care a săvârșit fapta sau pentru lucru, urmărindu-se asigurarea reparației și restabilirea situației anterioare. Gravitatea culpei persoanei responsabile nu are importanță, deoarece, din conținutul legislației civile reiese că, răspunderea civilă în caz de cauzarea a prejudiciului va putea fi angajată chiar și pentru cea mai ușoară culpă.

În cazul răspunderii penale, locul principal îl ocupă vinovăția în forma intenției directe, prevăzută de art. 17 pet. 1, lit. a) Cod penal și a intenției indirecte, prevăzute de art. 18 pet. 1, lit. b) Cod penal al RM, acestea fiind faptele cu un pericol social mai mare, motiv pentru care sunt mai sever pedepsite.

Majoritatea infracțiunilor prevăzute de legea penală sunt fapte intenționate, legiuitorul folosind expresii precum „cu știință”, „intenționat”. Alături de faptele intenționate, legea penală sancționează și unele fapte comise din culpă, având în vedere faptul că prin acestea se aduce atingere unor importante valori sociale, ocrotite prin lege. Sancțiunile faptelor culpabile sunt mai blânde comparativ cu cele intenționate, tocmai avându-se în vedere un grad al vinovăției mai redus.

În cazul răspunderii civile, vinovăția poate îmbrăca forma intenției și a culpei, în modalitățile imprudenței sau a neglijenței, rolul predominant avându-l însă, spre deosebire de răspunderea penală, culpa propriu-zisă. Există o multitudine de situații în care răspunderea penală se cumulează cu răspunderea civilă, ipoteză în care latura subiectivă identificată ca fiind intenție sau culpă este identică ambelor răspunderi, în sensul că fapta infracțională comisă cu intenție constituie fapta ilicită care va angaja și răspunderea civilă, sau fapta infracțională comisă din culpă, care determină tragerea la răspundere civilă a făptuitorului.

Răspunderea penală este, în principiu, o răspundere pentru fapta proprie, deci personală. Dimpotrivă, răspunderea civilă poate fi pentru fapta proprie, pentru fapta altei persoane, pentru lucruri și animale, pentru ruina edificiului. Răspunderea civilă delictuală este fundamentată pe culpa persoanei responsabile, aspect prin care se aseamănă cu răspunderea penală. Obligația de reparare a prejudiciului este stabilită față de persoana care l-a cauzat în mod culpabil, proporțional cu gravitatea faptei săvârșite.

De la acest principiu, în cazul răspunderii civile delictuale au fost instituite ipoteze de răspundere pentru fapta altei persoane, răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucruri, animale sau prin ruina edificiului. În aceste situații, operează o *prezumție relativă de culpă* sau intervine *obligația de garanție*, fundamente juridice care nu sunt cunoscute în cazul răspunderii penale. De la această regulă există numeroase excepții în care răspunderea are în vedere *ideile riscului, garanției, echității* când persoana responsabilă trebuie să asigure repararea prejudiciului în absența unei culpe. Rezultă că răspunderea civilă poate fi angajată și față de o altă persoană decât făptuitorul, pe de o parte, sau, în absența culpei persoanei responsabile, pe de altă parte, aspecte care contravin caracterului personal al răspunderii.

Examinând prevederile *Codului de procedură penală*, sub aspectul interferenței răspunderii civile și a celei penale, se cuvin a face următoarele precizări:

a) Potrivit art. 22 din Codul de procedură penală al RM, *hotărârea penală definitivă are autoritate de lucru judecat în fața instanței civile* cu privire la existența faptei, a persoanei care a săvârșit-o și a *vinovăției acesteia*. Rezultă că autoritatea lucrului judecat are efect numai până la limita vinovăției penale, deoarece hotărârea penală a stabilit-o în raport cu elementele constitutive ale infracțiunii, astfel că revine instanței civile sarcina să administreze noi probe, la propunerea părților, sau exercitându-și rolul activ, pentru a stabili, prin extensie, limitele răspunderii civile.

b) Cu privire la *soluționarea laturii civile a procesului penal*, în art. 346 alin. (2) din Codul de procedură penală [32] se prevede că instanța poate obliga la despăgubiri civile, chiar dacă a pronunțat achitarea, dacă fapta nu prezintă gradul de pericol social al unei infracțiuni (art. 18' Codul penal) ori pentru că îi lipsește unul din elementele constitutive ale infracțiunii.

Dacă avem în vedere faptul că un grad mai redus de pericol social ar putea fi un grad mai mic de vinovăție sau că dintre elementele constitutive ale infracțiunii ar putea lipsi tocmai vinovăția, rezultă că, și în aceste ipoteze, instanța penală poate acorda despăgubiri civile, chiar și fără vinovăție penală sau cu o vinovăție mai redusă. Aceste dispoziții legale confirmă, alături de cele expuse până în prezent, faptul că *sfera de cuprindere a răspunderii civile este mult mai vastă decât a răspunderii penale*.

Elementele distinctive dintre culpa civilă și vinovăția penală. În lipsa unei definiții legale a culpei civile, în literatura juridică este invocată definiția *vinovăției penale*, cu formele sale, intenția și culpa, considerate aplicabile și în materia răspunderii civile delictuale. Astfel, studiile doctrinare și analizele jurisprudențiale din domeniul obligațiilor civile fac trimitere la prevederile Codului penal și la lucrările de specialitate privind latura subiectivă a infracțiunii, în analiza culpei civile, ca o condiție pentru angajarea răspunderii. S-a ajuns la concluzia, eronată apreciem noi, potrivit căreia *culpa civilă este identică cu vinovăția penală*. Au fost ignorate regulile

specifice acestei răspunderi juridice, precum sunt: scopul principal al angajării acestei răspunderi este cel al reparării prejudiciului, gravitatea culpei este mai puțin relevantă pentru stabilirea obligației de despăgubire, autorul faptei prejudiciabile răspunde chiar și pentru cea mai ușoară culpă, precum și posibilitatea angajării răspunderii pentru fapta altei persoane, chiar neculpabile, precum sunt prejudiciile produse prin „fapta” lucrurilor și animalelor.

Acțiunea penală aparține statului și are drept scop pedepsirea celui vinovat de comiterea faptelor de pericol social, prevăzute de legea penală, în vederea menținerii ordinii în societate. Răspunderea civilă delictuală este instituită în beneficiul victimei și urmărește repararea prejudiciului produs injust prin „orice faptă”. Deși cele mai multe infracțiuni sunt, în același timp, și delikte civile, condițiile angajării răspunderii sunt diferite. Pedepsa penală este stabilită în raport de gravitatea obiectivă și subiectivă a infracțiunii, în limitele generale și speciale stabilite prin legea penală. În cazul răspunderii civile delictuale, gravitatea culpei nu prezintă interes, deoarece, potrivit art. 1398 CC RM, și cea mai ușoară culpă atrage obligația de despăgubire.

Simpla enumerare a acestor reguli poate conduce la concluzia potrivit căreia *nu există identitate între conținutul vinovăției civile și cel al vinovăției penale*. Deși există anumite asemănări, elementele distinctive dintre cele două noțiuni sunt radicale, profunde și esențiale, motiv pentru care, în aprecierea noastră, se impune a se renunța la procedeul definirii vinovăției civile, prin folosirea reperelor vinovăției penale.

4.5. Practica judiciară civilă privind vinovăția delictuală la examinarea unor litigiilor civile

Analizând notele informative ale Curții Supreme de Justiție a RM (în continuare CSJ RM) privind generalizarea practicii judiciare la judecarea pricinilor civile pe anii 2011, 2012, 2013 [76, p.55], Notă informativă cu privire la unele chestiuni referitoare la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației la soluționarea litigiilor legate de recunoașterea, înregistrarea dreptului de proprietate asupra imobilelor depuse în ipotecă [123, p.7] ,

Notă informativă privind generalizarea practicii judiciare privind modalitățile de reparare a prejudiciului cauzat prin întârziere sau executare necorespunzătoare a obligației, Notă informativă cu privire la rezultatele studierii practicii examinate de către instanțele de judecată a acțiunilor civile în procesul penal și altele am stabilit că potrivit datelor raportului statistic al Curții Supreme de Justiție, în anul 2011 au fost examinate în ordine de recurs, în secțiunea 1, conform Legii contenciosului administrativ, 2210 cauze. Astfel, în 510 cazuri au fost pronunțate

decizii asupra încheierilor instanțelor de judecată, în 1700 de pricini au fost pronunțate decizii asupra hotărârilor curților de apel, dintre care au fost restituite spre rejudecare 401 pricini sau 23,59%, însă în nici una din notele informative nu se analizează vinovăția în calitate de condiție de aplicare a răspunderii juridice civile.

Totuși, analizând aceste note informative privind practica judiciară am găsit cauze civile în care judecătorii se pronunță și în privința vinovăției.

Vom începe analiza practicii judiciare cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației ecologice în cadrul examinării cauzelor civile delictuale. Este important acest domeniu, dat fiind faptul, că el are o importanță primordială pentru societate și se bazează mai mult pe acte normative speciale.

Astfel, Constituția Republicii Moldova, în art.37 alin.(1), stipulează: “Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive”.

Examinînd practica judiciară și jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului referitoare la domeniul respectiv, în scopul aplicării corecte și uniforme de către instanțele judecătorești a legislației ecologice, în temeiul art.2 lit.e), art.16 lit.c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție nr.789-XIII din 26.03.1996 [124, p.16], art.17 CPC RM. Plenul CSJ RM a totalizat studiul asupra practicii adoptînd la 24.12.2010 Hotărîrea nr. 3 [80, p.21]. În Hotărîre se menționează că pricinile legate de raporturile în domeniul protecției mediului înconjurător, unde una din părți este persoană fizică, cu excepția celor care practică activitatea de întreprinzător (în cazurile cînd aceasta are tangență cu litigiul), se judecă de către instanțele de drept comun conform prevederilor art.32 alin.(1) CPC RM. Pricinile între persoane juridice privind încasarea prejudiciului cauzat prin poluarea mediului înconjurător și folosirea irațională a resurselor naturale se judecă în primă instanță de Curtea de Apel Economică, conform art.36 alin.(1) lit.a) CPC RM [80, p.18]..

Actele administrative emise de autoritatea abilitată cu gestiunea resurselor naturale și cu protecția mediului înconjurător prin care se lezează drepturile sau interesele legitime prevăzute de legislația în domeniul protecției mediului pot fi contestate în instanța de contencios administrativ potrivit Legii contenciosului administrativ (art.30 alin.(4) [32].

Este salutar faptul, că punctele 8 și 9 ale Hotărîrii accentuiază că instanțele de judecată, la judecarea pricinilor civile cu privire la recuperarea prejudiciilor cauzate datorită încălcării legislației ecologice, urmează să stabilească cu certitudine prezența tuturor elementelor esențiale și suficiente pentru angajarea răspunderii civile delictuale, adică și vinovăția.

Astfel, condițiile generale, necesare pentru antrenarea răspunderii delictuale, sînt: prejudiciul, fapta ilicită, raportul cauzal dintre faptă și prejudiciu și vinovăția. Lipsa unei din

aceste condiții, potrivit regulii generale, exclude răspunderea civilă delictuală, cu excepția cazurilor prevăzute expres de lege, când răspunderea delictuală se poate angaja și în lipsa unei sau altei condiții, în cazurile prevăzute de art.1402 Cod civil al RM, răspunderea civilă delictuală se antrenează în lipsa caracterului ilicit al faptei. Se atenționează că, pentru antrenarea răspunderii delictuale, este necesar ca între fapta ilicită și prejudiciu să existe un raport cauzal. Raportul cauzal este și condiția în funcție de care se determină mărimea despăgubirii. Se repară numai prejudiciul care este o consecință directă a faptei ilicite.

Totodată, se menționează că, în funcție de posibilitatea evaluării, deosebim prejudiciul moral și prejudiciul patrimonial. Prejudiciul moral se compensează numai în cazurile prevăzute de lege. Spre exemplu: în cazul prejudiciului adus sănătății ca urmare a consumului de apă din sistemele de alimentare cu apă potabilă, în afară de acoperirea prejudiciului material, Legea cu privire la apa potabilă nr.272 din 10.02.1999 prevede și repararea prejudiciului moral de către persoana vinovată [80].

Este accentuată în această Hotărîre a CSJ importanța vinovăției de care trebuie să se țină cont la aplicarea răspunderii juridice civile delictuale. Astfel p.9 al hotărîrii stabilește că potrivit regulii generale, pentru angajarea răspunderii civile delictuale, este necesară vinovăția autorului faptei ilicite. Nu întotdeauna aceeași persoană întrunește calitatea de autor al faptei ilicite și cea de debitor în obligația delictuală. Astfel, în cazul în care paguba materială a fost pricinuită de către un minor, prejudiciul cauzat mediului înconjurător se repară de părinți (adoptatori), tutori, instituțiile de învățământ, de educație, curative sub a căror supraveghere se află minorul, dacă nu demonstrează că prejudiciul s-a produs nu din vina lor (art.1406, art.1407 CC RM).

Se atenționează că, la soluționarea cererilor de chemare în judecată privind nimicirea animalelor sălbatice în urma acțiunii surselor de pericol sporit (mașini, tractoare, trenuri ș.a.), prejudiciul cauzat se va repara, conform prevederilor art.1410 Cod civil, de către persoanele a căror activitate este legată de izvor de pericol sporit. Considerăm foarte important că în Hotărîrea adoptată se menționează și despre utilizarea prezumției vinovăției.

În practica judiciară la examinarea litigiilor cu participarea statului adesea ori acesta se eschivează de la răspundere. Și deși în p. 17 al Hotărîrii se dă o explicație în sensul art.179 alin.(4) Cod civil al RM, că întreprinderile de stat nu poartă răspundere pentru obligațiile statului.

De exemplu: Agenția “Moldsilva”, întreprinderile pentru silvicultură etc., trebuie să răspundă pentru prejudiciile cauzate, considerăm, ținându-se cont de vinovăție. Statul trebuie să poarte răspundere pentru pagubele pricinuite [98 p.45]. Cererile de chemare în judecată privind încasarea pagubelor pricinuite de animalele sălbatice deținătorilor de terenuri se vor înainta împotriva statului (regnul animal este proprietatea exclusivă a statului), iar mărimea pagubei

pricinuite se va încasa din bugetul de stat, prin intermediul Ministerului de Finanțe al RM. Statul poartă răspundere pentru pagubele pricinuite de animalele sălbatice deținătorilor de terenuri în temeiul art.1398 CC RM (răspundere delictuală). Considerăm că aici era necesară o referință mai explicită și la prezumția nevinovăției.

Este salutar faptul că în actul normativ special la aplicarea răspunderii juridice civile se ține cont de vinovăție. Astfel, potrivit art.80 din Codul subsolului [80], tragerea persoanei vinovate de încălcarea legislației cu privire la subsol la răspundere contravențională sau penală nu o eliberează de obligația de a înlătura încălcările comise de ea și de *a compensa prejudiciul cauzat*.

Prejudiciul cauzat beneficiarului subsolului ca urmare a acțiunilor autorităților administrației publice, persoanelor cu funcție de răspundere, persoanelor fizice și juridice vinovate de distrugerea calităților naturale ale subsolului sau de crearea condițiilor care exclud, parțial ori total, posibilitatea folosirii în continuare a subsolului urmează a fi compensat în modul stabilit. Prejudiciul cauzat mediului ca urmare a activității beneficiarului subsolului urmează a fi compensat din contul beneficiarului subsolului. Dar expresia "Gradul de răspundere" și mărimea compensării prejudiciului cauzat se stabilesc în fiecare caz aparte pe cale judiciară, taie auzul despre ce grad de răspundere se scrie [86, p.47]. Această expresie ne convinge că încă se confundă noțiunea de răspundere civilă cu cea a elementului ei vinovăția.

Punctul 27 al Hotărârii prevede că persoanele vinovate de cauzarea prejudiciului sănătății ca urmare a consumului de apă din sistemele de alimentare cu apă potabilă repară prejudiciul respectiv, inclusiv venitul ratat. (art.16 din Legea cu privire la apa potabilă nr.272 din 10.02.1999) [37], da aici se cere și trimitere la CC RM. Dauna cauzată sistemelor de alimentare cu apă potabilă, pagubele aduse întreprinderilor exploatatoare de aceste sisteme prin deteriorarea rețelelor și instalațiilor de alimentare cu apă potabilă, prin nerespectarea regulilor de folosire a acestor sisteme sau poluarea surselor de alimentare cu apă se repară integral de către persoanele vinovate, benevol sau prin executare a hotărârii judecătorești, în conformitate cu legislația în vigoare.

În conformitate cu Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al CSJ RM nr.2ra-3177/2014 din 24.12.2014 [55, p.18], persoana vinovată în vătămarea integrității corporale și sănătății alteia este ținută să compenseze prejudicial material și moral astfel cauzat, indiferent de faptul dacă victima a urmat tratament în Republica Moldova sau peste hotarele țării, precum și indiferent de faptul dacă în scop de tratament s-au colectat fonduri de la sponsori și donator. Astfel este elocvent în acest sens exemplu următoarei cauze civile.

La 02 iulie 2012, M.N. a depus cerere de chemare în judecată împotriva lui C.N. cu privire la repararea prejudiciului material și moral. În motivarea acțiunii, reclamanta a indicat că,

la 08 noiembrie 2010, C.N. a fost recunoscut vinovat în producerea accidentului rutier, în urma căruia fiica minoră a M.N., M.A., a.n. 19 iunie 2010, care se afla în brațe la soțul său M.A., a suferit o traumă cranio-cerebrală gravă, fiind diagnosticată cu maladii în temeiul cărora acesteia i-a fost stabilită grupa I de invaliditate. Susține reclamanta că tratamentul acordat minorei M.A. în instituțiile medicale de profil din Republica Moldova nu a dat rezultate pozitive și esențiale în dinamica tratamentului, de aceea s-a adresat pentru consultații și tratament instituțiilor medicale de peste hotarele țării. Ca urmare, au fost efectuate mai multe consultații și intervenții chirurgicale, fiind procurate polițe de asigurare, medicamente și alte produse medicale pentru tratamentul minorei, de asemenea fiind suportate cheltuieli de deplasare și tratament de reabilitare.

Reclamanta M.N. solicită încasarea din contul lui C.N. a cheltuielilor suportate în vederea tratamentului fiicei minore în mărime de 80090,42 grivne UA; 63110,02 Lei; 154816 Ruble RU, 3904,56 Euro, 1960 dolari SUA și 4500 coroane Cehe, în valuta națională a Republicii Moldova la cursul oficial al BNM; încasarea sumei de 100000 lei cu titlu de prejudiciu moral, precum și încasarea din contul lui C.N. pe viitor a cheltuielilor ce vor fi suportate din cauza vătămării integrității corporale sau altei vătămări a sănătății cu anticipație, în valoarea costului mediu a foilor la sanatoriu în mărime de 39049 grivne UA, costul biletelor la autobuz (tur-retur) 1200 lei, precum și costul medicamentelor în sumă de 31600 Ruble RU și 239,65 Euro – anual.

Prin hotărîrea Judecătorei Bălți din 12 februarie 2014, acțiunea M.N. a fost admisă parțial și s-a dispus încasarea din contul lui C.N. în beneficiul dînzei a prejudiciului material în mărime de 8780,80 lei MD, 290714,11 ruble rusești, în valută națională conform cursului valutar la ziua executării, precum și prejudiciul moral în mărime de 40000 lei, în rest acțiunea a fost respinsă.

Prin decizia Curții de Apel Bălți din 12 iunie 2014, a fost admis apelul declarat de către M.N., casată hotărîrea Judecătorei Bălți din 12 februarie 2014 în partea ce ține de încasarea prejudiciului material în sumă de 8780,80 Lei și fiind emisă în această parte o hotărîre nouă, prin care s-a dispus încasarea de la C.N. în beneficiul M.N. cu titlu de prejudiciu material 80090,42 grivne UA, 63110,02 lei moldovenești, 3904,56 euro, 1960 dolari SUA și 4500 coroane Cehe, în moneda națională a Republicii Moldova la cursul oficial al BNM la ziua executării, în rest hotărîrea primei instanțe a fost menținută. Totodată, s-a dispus încasarea taxei de stat de la C.N. în mărime de 19958 lei.

La 12 august 2014, în termenul prevăzut de lege, C.N. a declarat recurs împotriva deciziei Curții de Apel Bălți din 12 iunie 2014, solicitînd admiterea acestuia, casarea deciziei recurate și menținerea hotărîrii primei instanțe.

Recurentul, în motivarea recursului, a indicat că instanța de apel a dat o apreciere arbitrară probelor prezente la materialele pricinii, susținînd că, deși intimata a avut posibilitate reală de a

primi tratament gratuit în Republica Moldova, a ignorat acest fapt și a plecat în Federația Rusă cu mama și soțul, iar cheltuielile pretinde să fie suportate de el. Totodată, susține că intimata, prin rețelele de socializare, a solicitat ajutor material pentru tratamentul fiicei, iar din înscrisurile prezentate, rezultă că aceasta a acumulat o sumă mult mai mare decât cea necesară, respectiv și-a permis să cheltuiască pe călătorii oriunde dorea, pe tratamente sanatoriale și proceduri de ordin general, astfel și-a creat o modalitate de îmbogățire fără justă cauză.

La 30 octombrie 2014, M.N. a depus referință la recursul declarat, în care a invocat caracterul neîntemeiat și abuziv al acestuia și a solicitat respingerea recursului ca fiind inadmisibil. Consideră că Curtea de Apel Bălți a dat o apreciere justă circumstanțelor de fapt și temeiurilor de drept, pronunțând o hotărâre legală.

Studiind materialele dosarului în raport cu argumentele invocate în recurs și obiecțiile expuse în referință, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a considerat recursul neîntemeiat și care urmează a fi respins, cu menținerea deciziei instanței de apel, din următoarele considerente.

În conformitate cu art.445 alin.(1) lit.a) CPC al RM, instanța de recurs, după ce judecă recursul, este în drept să respingă recursul și să mențină decizia instanței de apel.

Conform art.1398 alin.(1) CC RM, cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune. Potrivit art.1418 alin.(1) CC RM, în caz de vătămare a integrității corporale sau de altă vătămare a sănătății, autorul prejudiciului are obligația să compenseze persoanei vătămate salariul sau venitul ratat din cauza pierderii sau reducerii capacității de muncă, precum și cheltuielile suportate în legătură cu vătămarea sănătății – de tratament, de alimentație suplimentară, de protezare, de îngrijire străină, de cumpărarea unui vehicul special, de reciclare profesională etc.

Conform art.616 alin.(2) CC RM, în cazul vătămării integrității corporale sau al altei vătămări a sănătății, cel vătămat poate cere și pentru prejudiciul nepatrimonial o despăgubire în bani, stabilită în baza unei aprecieri conforme principiilor echității.

Iar conform art.1423 CC RM, mărimea compensației pentru prejudiciu moral se determină de către instanța de judecată în funcție de caracterul și gravitatea suferințelor psihice sau fizice cauzate persoanei vătămate, de gradul de vinovăție al autorului prejudiciului, dacă vinovăția este o condiție a răspunderii, și de măsura în care această compensare poate aduce satisfacție persoanei vătămate.

Totodată, potrivit prevederilor art.25 alin.(1) și alin.(3) din Legea ocrotirii sănătății nr.411 din 28.03.1995 [101], cetățenii Republicii Moldova au dreptul la libera alegere a medicului și a formei de asistență medicală și au dreptul să solicite asistență medicală unităților medico-sanitare

cu orice tip de proprietate și forma de organizare juridică atât din țară, cât și din străinătate, în conformitate cu tratatele și acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte.

Conform art.1 alin.(1) din Legea nr.1420 din 31.10.2002 [101] cu privire la filantropie și sponsorizare, prin noțiunea de activitate filantropică se înțelege acordarea de ajutor material benevol, imparțial și necondiționat sau prestarea de servicii gratuite de către persoane fizice sau juridice pentru o persoană (un grup de persoane), fără a cere în schimb vreo recompensă, plată sau executare a anumitor obligații și fără a obține vreun profit. Iar, potrivit prevederilor art.2 alin.(1) lit.f), scopurile activității filantropice sunt susținerea unor alte acțiuni de interes public ce necesită asistență financiară și materială.

Din suportul probator prezent la materialele pricinii, s-a constatat cu certitudine că, în baza sentinței Judecătorei mun. Bălți din 08 noiembrie 2010, recurentul C.N. a fost recunoscut vinovat în comiterea infracțiunii prevăzute de art.264 alin.(3) lit.a) Cod penal al RM, pentru faptul că, la 25 august 2010, conducând automobilul de marcă Audi 100, pe str.D., mun.Bălți, a accidentat pietonul M.A., care ținea în brațe copilul minor M.A., născută la 19 iunie 2010, drept consecință, cauzându-i din imprudență copilului vătămări corporale grave sub formă de traumă cranio-cerebrală închisă-hematom subaponevrotic al regiunii parietale pe dreapta, fractură liniară a osului parietal pe dreapta, contuzie cerebrală de gradul 2.

Astfel, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a reținut că instanțele ierarhic inferioare corect au ajuns la concluzia privind angajarea răspunderii lui C.N. pentru prejudiciul cauzat sănătății minorei M.A.

Întru probarea prejudiciului material suferit pentru tratamentul fiicei minore, intimata-reclamantă M.N. a prezentat întregul pachet de înscrisuri, confirmate în modul corespunzător privind efectuarea investigațiilor medicale (tomografii “MRT”, computerizate, electroencefalograme și videomonitoringuri), consultații pentru stabilirea diagnosticului, intervenții chirurgicale, tratament de reabilitare sanatorial, cheltuieli pentru procurarea medicamentelor și de transport. Înscrisurile menționate supra au fost apreciate corect prin prisma art.130 alin.(3) CPCRM privitor la relevanța, admisibilitatea, veridicitatea lor, iar în ansamblu, privitor la legătura lor reciprocă și suficiența pentru soluționarea pricinii.

Prin urmare, instanța de recurs a considerat că intimata-reclamantă M.N. a prezentat probe veridice și pertinente întru confirmarea cheltuielilor de tratament suportate în legătură cu vătămarea sănătății fiicei minore M.A., decizia Curții de Apel Bălți fiind legală și întemeiată.

În acest sens, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a enunțat că prima instanță neîntemeiat a respins pretențiile intimitei-reclamante privind încasarea cheltuielilor legate de deplasările și cheltuielile de tratament sanatorial efectuat, motivînd că tratamentele în scop de reabilitare întreprinse de aceasta pentru

copilul minor nu au fost expres prescrise de medicii specialiști, iar toate aceste acțiuni au fost întreprinse din inițiativă proprie în interesele copilului minor M.A.

Or, tratamentul sanatorial de reabilitare pentru copilul minor a fost recomandat de medicii din diferite țări (Federația Rusă, Germania, Cehia). Iar prin prisma art.25 alin.(1) din Legea ocrotirii sănătății nr.411 din 28.03.1995, pacientul are dreptul să aleagă medicul și forma de asistență medicală, precum și instituția în care să efectueze tratamentul, legea prevăzând expres și posibilitatea pacientului de a efectua tratament atât în țară, cât și peste hotare.

Astfel, nu pot fi reținute argumentele recurentului în sensul necesității efectuării tratamentului în Republica Moldova și nu peste hotarele țării la dorința intimatei, deoarece aceasta a avut dreptul să aleagă la ce instituție medicală să se adreseze și ce tratament să urmeze pentru lichidarea urmărilor traumelor suferite în urma accidentului rutier, or, legea nu impune pacienților urmarea unui anume tratament, ci oferă dreptul de a consulta mai mulți medici cu posibilitatea alegerii tratamentului pe care îl consideră optim în situația respectivă.

De asemenea, nu poate fi reținut argumentul recurentului privind acumularea unei sume suficiente de bani de către intimata M.N. prin intermediul rețelelor de socializare, prin binefacerea persoanelor private, sumă care acoperă prejudiciul suferit de ea, deoarece legea incumbă expres persoanei vinovate obligația de a repara prejudiciul cauzat, în speță acesta fiind C.N.

În acest context, instanța de recurs a evidențiat faptul că art.14 alin.(2) Cod Civil al RM prevede principiul reparării integrale a prejudiciului suferit, pînă la restabilirea dreptului încălcat. Astfel, trauma gravă suferită de minora M.A. produce efecte în continuare, dreptul la integritate fizică al acesteia nefiind restabilit în totalitate.

Totodată, instanța de recurs a reiterat că, conform art.1 alin.(1) din Legea nr.1420 din 31.10.2002 cu privire la filantropie și sponsorizare, prin noțiunea de activitate filantropică se înțelege acordarea de ajutor material benevol, imparțial și necondiționat sau prestarea de servicii gratuite de către persoane fizice sau juridice pentru o persoană (un grup de persoane), fără a cere în schimb vreo recompensă, plată sau executare a anumitor obligații și fără a obține vreun profit. Astfel, activitatea de binefacere efectuată de către membrii rețelelor de socializare nu a condus spre exonerarea recurentului de la acoperirea totală a prejudiciului suferit de intimată, ci a avut ca scop acordarea unui ajutor în sensul art.2 alin.(1) lit.f) din legea citată.

Din considerentele menționate și avînd în vedere faptul că decizia recurată a relevat o soluție finală întemeiată și legală, iar motivele invocate de către recurent nu au constituit temei pentru casarea acesteia, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a ajuns la concluzia de a respinge recursul declarat de către C.N. și a menține decizia Curții de Apel Bălți din 12 iunie 2014 [103, p.18].

În conformitate cu Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.2ra-801/15 din 13.05.2015 [64], cu privire la încasarea prejudiciilor cauzate prin neglijență de la SRL „Alex-Dan” și Primăria com. Ciutulești.

Reclamantul C.V., la 08.07.2013, a formulat cerere de chemare în judecată împotriva pîrîților SRL „A-D” și Primăria com. Ciutulești, solicitînd emiterea unei hotărîri privind încasarea prejudiciilor cauzate prin neglijență.

În motivarea acțiunii reclamantul a invocat că, la 07.04.2013, orele 03.00, împreună cu vecinul său N.N., s-au pornit la piața în sat. Căprești, pentru a vinde vaca care trebuia să fete peste 3 luni. Ducea vaca legată de o funie, dar la un moment dat ea s-a speriat de o mașină cu lumini extrem de puternice, s-a rupt din mîinele lui și a căzut în canalul apeductului din preajma grădiniței și primăriei com. Ciutulești, neîngrădit și neastupat, și pînă a găsit-o s-a asfixiat și a pierit, fapt confirmat prin procesul al necropsiei citei și actul, întocmit de către medicul-veterinar Ion Bugar, cauzîndu-se un prejudiciu material în sumă de 10 000 lei, confirmat prin adeverința pieței Căprești.

A scos cadavrul vacii din canal și a dus-o în afara satului unde și a avut loc examinarea ei de către medicul-veterinar I.B. SRL „A-D” a ignorat cererea sa de aplanare a litigiului pe cale amiabilă, prin ce i s-au cauzat suferințe psihice grave prin lipsirea sa de la o sursă necesară pentru existența sa, prin pierirea vacii din vina executorului lucrărilor și primăriei com. Ciutulești, prin ce i s-a cauzat un prejudiciu moral în sumă de 10 000 lei. Canalul a fost săpat de către SRL „A-D” pînă la 16.03.2012, tot pînă atunci s-a instalat și apeductul care a fost doar presurat pe alocuri cu sol, iar canalul a fost lăsat neastupat și neîngrădit pe parcursul a trei săptămîni pînă la pierirea vacii și peste vreo trei săptămîni după pierirea vacii. A aflat că canalul nu a fost astupat la timp din motivul, că Primăria com. Ciutulești, r-nul Florești reținea achitarea lucrărilor deja executate conform contractului, astfel consideră că în cauzarea prejudiciului este vinovat nu numai pîrîtul executor al lucrărilor care nu a astupat și nu a îngădit canalul, dar și Primăria com. Ciutulești, care a tergiversat achitarea lucrărilor executate conform contractului în rezultatul căreia au fost sistate lucrările, nu a astupat și nu a îngădit canalul cu forțele sale.

Reclamantul a solicitat încasarea de la pîrîți a prejudiciu material pentru pierirea vacii sale în sumă de 10 000 lei și a prejudiciului moral, cauzat prin ignorarea cerințelor sale de aplanare a litigiului pe cale amiabilă în sumă de 10 000 lei, în total suma de 20 000 lei, cît și a cheltuielilor de judecată.

Prin hotărîrea Judecătorei Florești din 15 august 2014, cererea formulată de C.V. împotriva SRL „A-D” și Primăria com. Ciutulești cu privire la încasarea prejudiciilor cauzate prin neglijență, a fost respinsă.

La 10 septembrie 2014, soluția instanței de fond a fost atacată cu apel de către C.V., solicitând admiterea apelului, casarea hotărârii Judecătorei Florești, din 15 august 2014, ca nefondată și ilegală în temeiurile stipulate de art.386, alin. (l), lit.b), c), d) CPC cu emiterea unei noi hotărâri prin care să fie admisă acțiunea integral.

Verificând legalitatea hotărârii contestate, Curtea de Apel Bălți la 04 decembrie 2014 a respins apelul declarată de C.V. și a menținut hotărârea Judecătorei Florești din 15 august 2014.

La 29 ianuarie 2015, C.V. a declarat recurs împotriva deciziei instanței de apel, cerând admiterea recursului, casarea deciziei Curții de Apel Bălți la 04 decembrie 2014 și a hotărârii Judecătorei Florești din 15 august 2014, cu emiterea unei noi hotărâri prin care acțiunea să fie admisă integral. În motivarea cererii de recurs, recurentul a invocat că concluziile instanțelor sunt în contradicție cu circumstanțele pricinii, normele de drept material au fost încălcate și aplicate eronat.

Studiind materialele cauzei în raport cu cererea de recurs Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție consideră necesară admitere cererii de recurs și casarea actului atacat.

Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție consideră decizia instanței de apel și hotărârea instanței de fond ilegale în parte, pornind de la următoarele.

Reieșind din materialele cauzei, Colegiul reține că, canalul a fost săpat de către pîrîtul SRL „A-D” pînă la 16.03.2013, tot pînă atunci a fost instalat și apeductul, canalul însă fiind lăsat neastupat și neîngrădit pe parcursul a 3 săptămîni pînă la incidentul ce a dus la pieirea vacii și peste vre-o 3 săptămîni după acest incident. Mai reține Colegiul că, muncitorii SRL „A-D” au explicat, că nu au astupat canalul din cauza neachitării la timp de către primărie a lucrărilor deja efectuate.

Conform pct. 3/3.1 al Instrucției securității organizării lucrărilor la rețelele externe de aprovizionare cu apă și canalizare anexate la dosar, emise în baza Regulamentului securității tehnice la exploatarea gospodăriei apeduct și canalizare, aprobat prin ordinul Ministrului Gospodăriei Comunale și Locuințe nr. 69 din 11.03.1990, „la efectuarea săpăturilor, pe perimetrul canalului este necesară instalarea gardului la distanța de 2 metri de la margini”, iar conform pct. 3/3.5 „în timpul nopții, pe marginile gardului, în partea lui de sus trebuie să fie atârinate becuri roșii cu puterea fiecăruia nu mai puțin de 3 waț i”.

Astfel, Colegiul reține ca just argumentul recurentului conform căruia, instanțele nu au luat în considerație că pîrîtul SRL „A-D” nu a îngrădit canalul neastupat și nici nu a atîrnat

iluminarea susmenționată neasigurând securitatea lucrărilor, transformând canalul într-o sursă de pericol sporit.

Conform art. 1410 alin. (1) al CC al RM, persoanele a căror activitate este legată de un izvor de pericol sporit pentru lumea înconjurătoare au obligația să repare prejudiciul cauzat de izvorul de pericol sporit dacă nu demonstrează că prejudiciul se datorează unei forțe majore (cu excepția cazurilor în care dauna a survenit ca urmare a exploatării navelor aeriene) sau din intenția persoanei vătămate.

Conform Contractului de antrepriză nr. 35 din 16 august 2012, încheiat între Primăria comunei Ciutulești, raionul Florești și SRL „A-D”, SRL „A-D” este antreprenorul care s-a obligat să execute lucrările de construcție a sistemului de alimentare cu apă potabilă a comunei Ciutulești, în conformitate cu prevederile proiectului tehnic cu detaliile de execuție precum și a normativelor, standartelor și prescripțiilor tehnice în vigoare, inclusiv cu Instrucția securității organizării lucrărilor la rețelele externe de aprovizionare cu apă și canalizare anexate la dosar, emise în baza Regulamentului securității tehnice la exploatarea gospodăriei apeduct și canalizare, aprobat prin ordinul Ministrului Gospodăriei Comunale și Locuințe nr. 69 din 11.03.1990. Respectiv, conform acestei instrucțiuni SRL „A-D” urma să asigure securitatea și paza la executarea lucrărilor.

Astfel, Colegiul conchide că, pîrîtul SRL „A-D” are calitatea de creator și posesor al izvorului de pericol sporit sub formă de șanț neastupat, neîngrădit și neiluminat corespunzător, Primăria comunei Ciutulești fiind doar beneficiar al lucrărilor.

Din considerentele menționate, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ lărgit ajunge la concluzia de a admite recursul, casarea parțială deciziei Curții de Apel Bălți la 04 decembrie 2014 și hotărîrii Judecătoriei Florești din 15 august 2014 în partea respingerii pretențiilor de încasare a prejudiciului material și se adoptă o hotărîre nouă în această parte după cum urmează.

Se admit pretențiile lui C.V. împotriva SRL „A-D” cu privire la încasarea prejudiciului material. Se încasează de la SRL „A-D” în beneficiul lui C.V. și cheltuieli de judecată pentru achitarea taxei de stat la depunerea cererii de chemare în judecată în sumă de 600 lei (șase sute de lei). În rest, decizia Curții de Apel Bălți la 04 decembrie 2014 și hotărîrea Judecătoriei Florești din 15 august 2014, se mențin.

În concluzie menționăm că practica judiciară privind examinarea litigiilor cu privire la aplicarea răspunderii juridice civile delictuale deși face referire la vinovăție totuși aceasta apare mai mult în conținutul denumirilor deciziilor ce se pronunță și mai puțin în procesul examinării

cauzelor civile, cu referințele exprese la CC RM și mai puțin în cazurile când deciziile se i-au în baza actelor normative speciale.

4.6. Concluzii la capitolul 4

1. Considerăm că de la adoptarea prevederilor Codului civil al Republicii Moldova, ansamblul reglementărilor din domeniul răspunderii civile delictuale a constituit un sistem juridic organizat circumscris celor două funcții. Actuala „criză” care preocupă teoreticienii și practicienii dreptului demonstrează necesitatea transformării fundamentale a acestui sistem, prin acordarea unei atenții sporite protejării intereselor victimei faptei prejudiciabile. Privită din această perspectivă, răspunderea civilă delictuală trebuie să ofere soluții echitabile și pragmatice pentru asigurarea reparării prejudiciului și înlăturarea pericolului ca însăși victima să suporte, în mod injust, prejudiciul.

2. Susținem opiniile din literatura de specialitate, despre un impas al vinovăției, de un recul al răspunderii civile subiective, pledăm pentru o întărire a valorii sociale a vinovăției, în calitatea ei de instrument de măsurare a comportamentelor antisociale. Cu toate acestea, chiar dacă răspunderea civilă trebuie detașată de ideea unui subiectivism în stare pură, deoarece aceasta nu este benefică răspunderii, fiind generatoare de confuzii, considerăm că ideea de vinovăție ca fundament al răspunderii civile nu trebuie părăsită, cel puțin pentru unele domenii ale vieții sociale.

3. Vinovăția, condiție a răspunderii civile delictuale, reprezintă *dreptul comun în materie*, fiind aplicabilă ori de câte ori în societate s-a cauzat prejudicierea altei persoane, bunurilor acesteia. Ea dispune de particularități față de vinovăția, condiție a răspunderii civile contractuale, care apare doar în cadrul existenței unui contract valabil încheiat.

4. Pentru angajarea răspunderii civile pentru fapta proprie este necesar, că la stabilitatea vinovăției autorul faptei să aibă discernământ, să existe prejudiciul, să existe vinovăția autorului și raportul de cauzalitate dintre prejudiciul cauzat și fapta ilicită. Un moment important la angajarea răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie este stabilirea caracterului ilicit al acțiunilor persoanei vinovate. La răspundere civilă delictuală poate fi trasă și o persoană fără vinovăție, în cazurile stabilite de lege, precum și pentru vinovăția altei persoane.

5. Pentru aplicarea răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie sunt necesare toate cele patru condiții specifice acesteia. Pentru a putea fi aplicată, victima trebuie să aducă dovezi care confirmă condițiile necesare, precum și vinovăția făptuitorului, fiindcă dacă se stabilește că prejudiciul a fost cauzat din vinovăția victimei, prejudiciul nu va fi reparat. Dovezile se fac prin orice mijloace de probă prevăzute de lege inclusiv proba cu martori.

6. Renovarea răspunderii civile delictuale implică și instituirea unor reguli generale aplicabile, a unor principii care să corespundă actualelor nevoi sociale, renunțându-se la

adoptarea unor regimuri speciale de despăgubire, aplicabile numai în anumite domenii. Astfel, regula consacrată prin dispozițiile art.1398 CC RM, aplicabilă în cazul răspunderii civile delictuale subiective rămâne în actualitate, dar nu există prevederi legale care să reglementeze așa numita „răspundere obiectivă” în care „greșeala” persoanei responsabile nu poate fi dovedită.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În rezultatul cercetărilor efectuate, noi considerăm că scopul urmărit a fost atins, iar obiectivele propuse au fost elucidate conform sarcinilor prevăzute de regulament pentru aceste categorii de lucrări științifice. Luând în considerare că în cuprinsul lucrării au fost înaintate numeroase propuneri cu caracter legal, precum și cu caracter analitic, în cele ce urmează vor fi specificate unele dintre cele mai importante concluzii generale și propuneri, care, fiind valorificate, vor îmbunătăți, noi considerăm, cadrul legal în materie de vinovăție, condiție a răspunderii juridice civile.

Problema științifică soluționată în lucrare constă în identificarea tuturor particularităților ce vizează vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile, fapt care a condus la evidențierea problemelor cu care se confruntă cetățenii și organele de drept, la formularea propunerilor *de lege ferenda* destinate îmbunătățirii reglementărilor naționale în acest domeniu, în vederea implementării standardelor internaționale de protecție a drepturilor cetățenilor.

1. Analizând aspectele teoretico-conceptuale privind particularitățile vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile am stabilit că:

În dreptul civil din Republica Moldova, din alte state, vinovăția este o condiție a răspunderii juridice civile care variază prin reglementările sale în dependență de forme și de alte circumstanțe. Reieșind din natura filozofică și psihologică a vinovăției, se crează mereu diferite opinii vis-a-vis de importanța și rolul ei în dreptul civil. În rezultatul analizei legislației și literaturii de specialitate naționale și internaționale, și a practicii judiciare am formulat un concept al vinovăției – condiție a răspunderii juridice civile, și un șir de concluzii și recomandări precum și unele propuneri de *lege ferenda*, care, sperăm că vor contribui la crearea unei viziuni mai clare față de institutul vinovăției, precum și asupra rolului și importanței acesteia în calitate de condiție a răspunderii juridice civile.

2. Studiind fundamentele și conceptul vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile am analizat literatura de specialitate, unde se discută despre un impas al vinovăției, de un recul al răspunderii civile subiective. Unii autori s-au aventurat într-o adevărată cruciadă împotriva vinovăției, ca fundament al răspunderii civile, prevestindu-i, un sfârșit inevitabil. O asemenea înverșunare ar putea fi explicată, avându-se în vedere virtuțile incontestabile ale răspunderii civile obiective, însă aceste virtuți, totuși, nu justifică concluzia că istoria răspunderii bazată pe vinovăție s-ar fi încheiat. Credem că, mai degrabă, se poate vorbi de o restrângere a domeniului de aplicare a răspunderii bazate pe vinovăție și, pe cale de consecință, de o încetare a dominației cvasiexclusive a vinovăției, înțeleasă ca fundament al responsabilității civile. De aceea considerăm că, vinovăția, nu poate și nu trebuie înlăturată din structura răspunderii juridice civile, fiind indisolubil legată de angajarea obligației de reparare a prejudiciului, vinovăție

detașată de ansamblul proceselor psihice, dar în strânsă legătură cu fapta care a avut drept consecință prejudicierea victimei, o veritabilă vinovăție obiectivă. Numai prin acceptarea acestei noi interpretări a fundamentului vinovăției civile, este posibilă armonizarea instituției juridice a răspunderii civile și evitarea situațiilor în care, în absența dovedirii unui comportament culpabil al persoanei responsabile, este imposibilă tragerea ei la răspundere.

3. Studiind specificului vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile în contextul prezumției de nevinovăție reflectate în doctrina altor ramuri de drept, concluzionăm că acest principiu este constituțional de bază a răspunderii juridice și persistă fiecărei forme de răspundere juridică, am stabilit că prezumția de nevinovăție din dreptul civil se deosebește de prezumția de nevinovăție din dreptul penal prin aceea că dacă în dreptul civil, în majoritatea cazurilor, ea se prezumă, în penal trebuie demonstrată și totodată vinovăția din dreptul penal este direct proporțională cu aplicarea pedepsei: cu cât mai mare este vina, cu atât mai aspră va fi pedeapsa. Aceleași argumente pot fi aduse și prezumției de nevinovăție din dreptul administrativ și contravențional. În dreptul penal prezumția de nevinovăție influențiază direct proporțional asupra mărimii pedepsei, faptul care trebuie se persiste și în dreptul civil.

4. Am stabilit că în doctrina dreptului civil, condiția subiectivă a răspunderii este desemnată prin termenul «culpă». Este necesar de evidențiat faptul, că în teoria generală a dreptului, dreptul penal, dreptul administrativ, dreptul muncii prin culpă-se înțelege săvârșirea unei fapte ilicite fără intenție, adică prin imprudență sau neglijență. În toate aceste ramuri de drept, latura subiectivă a răspunderii juridice este exprimată prin termenul generic de «vinovăție», noțiune care desemnează, deopotrivă, intenția și culpa propriu-zisă. Vinovăția în dreptul civil, este o noțiune mai largă care cuprinde și vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile, în cele două forme ale sale (contractuală și delictuală). Vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile, este o noțiune complexă care cuprinde celelalte forme ale ei, dolul (intenție) și culpa (imprudență și neglijență) și culpa gravă.

5. În rezultatul cercetărilor s-a ajuns la concluzia că structura vinovăției civile este aceeași atât în cazul răspunderii civile delictuale cât și în cel al răspunderii contractuale, însă criteriile de apreciere ale atitudinii subiective a făptuitorului sunt uneori diferite. Astfel, dacă în cazul răspunderii civile delictuale criteriul de apreciere a vinovăției este criteriul abstract, obiectiv, al omului prudent și diligent, în cazul răspunderii civile contractuale, în unele materii, culpa debitorului se apreciază subiectiv, adică ținându-se seama de comportamentul obișnuit al debitorului atunci când își administrează propriile sale afaceri.

6. În rezultatul profilării cadrului instituțional al vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile contractuale, precum și analizei particularităților acesteia am stabilit că vinovăția, în toate formele sale, este condiția care întotdeauna însoțește răspunderea civilă

contractuală, cu excepția cazurilor în care debitorul a promis expres repararea prejudiciului și pentru cazurile unde legea exonerează de răspundere. S-a stabilit că în Codul civil al Republicii Moldova această condiție a răspunderii juridice civile contractuale este determinată prin termenul "vinovăție", care dispune de două forme: dolul (intenție) și culpa care are următoarele forme (imprudență sau neglijență) și culpa gravă. Autorul propune o definiție după cum: Vinovăția civilă contractuală se consideră atitudinea subiectivă responsabilă a debitorului obligației contractuale față de fapta sa ilicită (și urmările acesteia) constând în neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau prin întârziere a obligației care îi incumbă.

7. Studiarea practicii judiciare privind aplicarea vinovăției, condiție a răspunderii juridice civile contractuale am stabilit că aceasta se deosebește de la un contract la altul. Astfel s-a constatat că dezvoltarea sistemelor de asigurare de răspundere civilă exercită o anumită presiune asupra tradiționalei răspunderi civile bazate pe vinovăție, deaceia în lucrare autorul a evidențiat, în ce măsură răspunderea subiectivă rezistă asaltului puternic al formelor și tehnicilor moderne de reparare a prejudiciilor, prin sistemul asigurărilor. Prin exemple de practică judiciară autorul a arătat în ce măsură rezistă vinovăția povara tendinței omului de a se atașa noului, formulelor practice de soluționare a conflictelor în care a fost cuprins, părăsind modelele juridice tradiționale, mai ales când acestea îi investighează subiectivitatea.

8. Analizând particularitățile vinovăției, condiție de aplicare a răspunderii juridice civile contractuale am stabilit că deși are aceeași bază psihologică și aceeași structură, vinovăția în dreptul civil cunoaște specificități în cele două mari domenii în care se manifestă, contractual și delictual. Fapta ilicită, în materie contractuală, înseamnă neexecutarea unei obligații, executarea ei necorespunzătoare sau prin întârziere născute din contract. Ea este imputabilă autorului ei în raport de obiectul obligațiilor, astfel că neexecutarea unei obligații de a da sau de a face este imputabilă prin ea însăși, dacă s-a probat neexecutarea, iar în cazul obligațiilor de a nu face, neabținerea de la conduita interzisă de lege face să se prezume caracterul imputabil al faptei ilicite. Răspunderea civilă contractuală este întotdeauna o răspundere bazată pe vinovăție, cu excepția cazurilor în care debitorul a promis expres repararea prejudiciului și pentru cazurile unde legea exonerează de răspundere. Este vorba despre agravarea răspunderii civile contractuale, care este posibilă, deoarece normele juridice care disciplinează răspunderea civilă contractuală au un caracter supletiv. Apreciem însă, că, și în aceste situații, răspunderea civilă are tot un fundament subiectiv, deoarece ea este condiționată de voința părții contractante care a acceptat în mod expres să răspundă, chiar în cazul în care prejudiciul nu se datorează vinovăției sale.

În rezultatul analizei s-a stabilit că admisibilitatea clauzelor cu privire la răspunderea contractuală are atât virtuți, cât și defecte. Clauzele de răspundere extensive (care agravează

răspunderea) trec asupra debitorului sarcina tuturor cazurilor fortuite sau numai a unora dintre ele. Clauzele de agravare a răspunderii substituie obligațiile de mijloace cu cele de rezultat. Clauzele limitative de răspundere sau de non-responsabilitate sunt admisibile, însă întrebuintarea lor poate genera abuzuri, atunci când, în unele contracte (obligatorii, de adeziune), sunt impuse în condiții leonine. Într-o asemenea situație, ele constituie o amenințare la adresa bunei-credințe. Este motivul pentru care jurisprudența trebuie să privească aceste situații de non-responsabilitate cu toată prudența și, în orice caz, să refuze aplicabilitatea unei asemenea clauze în caz de vinovăție în forma intenției a debitorului contractual.

9. Analizând, ansamblul reglementărilor din domeniul răspunderii civile delictuale care constituie un sistem juridic organizat circumscris celor două funcții am stabilit că răspunderea civilă delictuală trebuie să ofere soluții echitabile și pragmatice pentru asigurarea reparării prejudiciului și înlăturarea pericolului ca însăși victima să suporte, în mod injust, prejudiciul. În dreptul civil răspunderea poate fi antrenată și în lipsa vinovăției, ceea ce înseamnă că cel care a cauzat prejudiciul este ținut să-l repare indiferent de gradul culpei sale. Această regulă este fundată pe caracterul răspunderii civile de a avea ca scop repararea daunei victimei. Din această perspectivă, spre deosebire de dreptul penal, gradul vinovăției nu prezintă relevanță juridică. Autorul faptei ilicite trebuie să repare prejudiciul indiferent că l-a provocat cu intenție sau din culpă. Tot odată, la angajarea răspunderii civile pentru fapta proprie este necesar, că la stabilirea vinovăției autorul faptei să aibă discernământ, să existe prejudiciul, să existe vinovăția autorului și raportul de cauzalitate dintre prejudiciul cauzat și fapta ilicită. Pentru aplicarea răspunderii civile delictuale, victima trebuie să aducă dovezi care confirmă condițiile necesare, precum și vinovăția făptuitorului, fiindcă dacă se stabilește că prejudiciul a fost cauzat din vinovăția victimei, prejudiciul nu va fi reparat. La răspundere civilă delictuală poate fi trasă și o persoană fără vinovăție, în cazurile stabilite de lege, precum și pentru vinovăția altei persoane.

10. În rezultatul analizei normelor de drept, sistinem prevederile exprese din Codul civil al Republicii Moldova **cu privire la aplicarea răspunderii civile delictuale** fără vinovăție în cazul minorilor, iresponsabilelor, animalelor, lucrurilor. Considerăm că această formă specială de reparare a prejudiciului trebuie să funcționeze independent de vinovăție adică în baza principiului prezumției ei. De altfel, câtă vreme s-ar proba că un minor este lipsit de ocrotire părintească, ori de altă formă de ocrotire, sau un alienat sau debil mintal n-a fost preluat într-un sistem organizat de supraveghere și ocrotire, și, în ambele cazuri, aceștia au săvârșit fapte ilicite cauzatoare de prejudicii, există obligația statului de a ocroti asemenea persoane, pentru a-i proteja de faptele lor ilicite, care îi pot transforma în propriile lor victime, sau îi pot păgubi pe alții făcându-i victime ale ignoranței lor.

11. Analizând relevanța juridică a gradelor vinovăției în unele materii, am argumentat, în cadrul lucrării, necesitatea ca și în dreptul civil să fie preluată în mod expres, *de lege ferenda*, terminologia din dreptul penal dar evident ținându-se cont și de specificul Codului civil al Republicii Moldova, în ce privește desemnarea laturii subiective a răspunderii civile, tot odată propunem ca și în dreptul civil la aprecierea valorii prejudiciului să se țină cont de gradele vinovăției, adică acesta să crească direct proporțional cu gradele.

12. Analizând doctrina din cadrul unor instituții, formele vinovăției din dreptul civil și terminologia întrebuințată (intenție directă, intenție indirectă, culpa cu prevedere, culpa fără prevedere) am stabilit că acestea ar putea fi folositoare, eficiente din punct de vedere practic. Ele ar putea înlătura confuziile pe care le crează uneori întrebuințarea în literatura de specialitate și în practica judiciară a formulelor "culpa gravă", "vină nescuzabilă", "culpă ușoară", "culpa grea". Aceste formule au mai degrabă o semnificație morală, iar sfera lor de extensie și notele de conținut sunt insuficient conturate, fapt ce relativizează mult actul de justiție. Dreptul trebuie să opereze cu noțiuni și categorii riguros delimitate pentru că, spre deosebire de alte segmente ale socialului, el realizează o constrângere a individului căreia acesta nu i se poate sustrage.

Recomandări de lege ferenda

În rezultatul cercetărilor efectuate am ajuns la concluzia, că conținutul Codului civil al Republicii Moldova trebuie să fie completat cu un capitol, intitulat: Răspunderea juridică civilă, care ar reglementa noțiunea, principiile, formele ei principale: răspunderea juridică civilă contractuală și răspunderea juridică civilă delictuală, condițiile acestora (fapta ilicită sau licită, prejudiciul cauzat, raportul de cauzalitate, vinovăția) cu evidențierea particularităților.

În acest context propunem completarea capitolului cu un șir de articole referitoare la condiția de vinovăție:

Articolul 1: Vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile

Vinovăția este o condiție a răspunderii juridice civile, fiind atitudinea psihică a persoanei față de fapta săvârșită, cauzatoare de prejudicii. Vinovăția în dreptul civil cuprinde mai multe forme : dolul și culpa, culpa gravă.

Articolul 2: Dolul.

Dolul, este comportamentul persoanei prin acțiunea sa cu rea - credință, cu viclenie, pentru a determina pe cineva să încheie un contract nefavorabil sau să admită o clauză defavorabilă într-un contract.

Dolul are mai multe forme: dolul direct și indirect.

- A) **Dolul, ca intenție directă** are loc atunci, când făptuitorul își dă seama de caracterul antisocial al faptei sale, prevede consecințele acesteia și dorește ca ele să se producă.

B) **Dolul indirect**, sau intenție indirectă, este atunci, când făptuitorul își dă seama de caracterul antisocial al faptei sale, prevede consecințele acesteia și cu toate că nu le urmărește, acceptă posibilitatea producerii lor.

1. **Dolul în răspunderea contractuală**, este comportamentul persoanei prin acțiunea sa cu rea - credință, cu viclenie, pentru a determina pe cineva să încheie un contract nefavorabil sau să admită o clauză defavorabilă într-un contract.
2. **Dolul în răspunderea delictuală**, este o formă a vinovăției civile care se exprimă prin atitudinea intenționată a persoanei, față de fapta săvârșită, cauzatoare de prejudiciu.

Articolul 3: Culpă.

Culpa, formă a vinovăției, este atitudinea psihică neintenționată a autorului faptei ilicite față de fapta respectivă și față de urmările păgubitoare acestei fapte. Culpă se manifestă în:

1. **Culpă prin imprudență** (ușurința) este atunci când autorul faptei ilicite a prevăzut rezultatul posibil al faptei sale, nu a acceptat însă acest rezultat și nici nu l-a dorit, sperând în mod ușuratic că el nu se va produce.
2. **Culpă prin neglijență** are loc atunci când, autorul nu își da seama de caracterul antisocial al faptei și nu prevede consecințele acesteia, deși trebuia și putea să le prevadă.
3. **Culpă gravă** este atunci când autorul a acționat cu o neglijență sau imprudență pe care nici persoana cea mai lipsită de dibăcie nu ar fi manifestat-o față de propriile interese.

Gradul vinovăției produce efecte juridice în unele materii, mai ales în cadrul răspunderii civile contractuale, în cazul căreia săvârșirea faptei ilicite cu intenție conduce la consecințe juridice mai severe pentru cel vinovat. Astfel, cel care a săvârșit fapta ilicită cu intenție trebuie să repare atât prejudiciile previzibile cât și cele neprevizibile; clauzele de nerăspundere sunt admise numai pentru cazul când fapta a fost săvârșită din culpă nu și pentru cazul când ea a fost săvârșită cu intenție. Gradul vinovăției este important și la răspunderea civilă delictuală, deaceia propunem completarea Cărții a patra a Codului civil cu:

Articolul 4. Luarea în considerare, la determinarea cuantumului despăgubirii, a gradului de vinovăției a persoanei ce a cauzat prejudiciul

Dacă persoana a cauzat prejudiciul cu intenție directă, dol sau din culpa gravă, despăgubirea se produce potrivit gradului de vinovăție a persoanei.

Volumul despăgubirilor ce se cuvin, în conformitate cu alineatul întâi, persoanei vătămate poate fi mărit prin lege, contract sau de instanța de judecată. (Anexa nr.5)

Tot odată considerăm că în cadrul tendinței de integrare Europeană, *dreptul european al răspunderii civile* trebuie să se caracterizeze nu atât printr-o reunire a regulilor aplicabile în

statele membre, ci prin armonizarea regimurilor juridice în vigoare, pentru sprijinirea persoanelor în vederea reparării prejudiciilor suferite și prevenirea săvârșirii unor fapte ilicite.

BIBLIOGRAFIE

A. Referințe bibliografice în limba română

1. **Airapetean A.** Sentința în cazul acordului de recunoaștere a vinovăției în procesul penal al Republicii Moldova. În: *Legea și viața*, 2008, nr. 4, p.15-18.
2. **Albu I.** Drept civil. Contractul și răspunderea contractual. Cluj-Napoca: Dacia, 1994, 243 p.
3. **Albu I., Ursa V.** Răspunderea civilă pentru daune morale. Cluj Napoca: Dacia, 1979, 347 p.
4. **Antoniou Gh.** Vinovăția penală. București: Academiei Române, 1995, 340 p.
5. **Antoniou Gheorghe.** Vinovăția penală. București: Academiei Române, 2002, p.352.
6. **Anghel I.M., Deak Fr.** Răspunderea civilă. București: științifică, 1970, 450 p.
7. **Arhipov A.** Analiza experienței internaționale privind dovedirea vinovăției ucigașului în cazul lipsei cadavrului persoanei vătămate. În: *Legea și viața*, 2009, nr. 4, p.49-52.
8. **Avornic Gh.** Teoria generală a dreptului. Chișinău: Gartier juridic, 2004, 656 p.
9. **Baias Fl. A., Chelaru E. ș.a.** Noul Cod civil.Comentariu pe articole. București: C. H. BECK, 2012, 1415 p.
10. **Baltag D.** Teoria generală a dreptului. Chișinău: Cartier. 2010, 534 p.
11. **Baltag D.** Teoria răspunderii și responsabilității juridice. Chișinău: Cartier 2008, 436 p.
12. **Baltag D.** Vinovăția - temei sau condiție a răspunderii juridice? În: *Revista Națională de Drept*, 2006, nr.6, p.18-22.
13. **Baltag D., Tragone Gh.** Unele considerente referitoare la condițiile în care poate fi antrenată răspunderea juridică pentru fapta ilicită. În: *Legea și viața*, 2014, nr.7, p.15-25.
14. **Baltag D.** Unele aspecte ale răspunderii juridice constituționale. În: *Legea și viața*, 2007, nr.8, p.4-8.
15. **Baltag D.,** Teoria răspunderii și responsabilității juridice. Chișinău: ULIM, 2007, 278 p.
16. **Barac Lidia.** Elemente de teoria dreptului. București: AII Beck, 2001, 546 p.
17. **Beligrădeanu Ș.** Se cuvine repararea daunelor morale pricinuite unității în cazul unei greve nelegal declarate sau continuate? În: *Dreptul* nr. 2/1993, p. 13-16.
18. **Bloșenco A.** Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un izvor de pericol sporit. În: *Revista Națională de Drept* nr.12, 2001, p.21-24.
19. **Bloșenco A.** Răspunderea pentru prejudiciul cauzat prin vătămarea sănătății. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova* nr. 5, 2001, p.104-107.
20. **Bloșenco A.** Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de minori și persoane incapabile. În: *Revista Națională de Drept* nr.3, 2002, p.19-26.
21. **Boboș Gh.** Teoria generală a dreptului. – Cluj: Argonaut, 1999, 170 p.

22. **Boilă Lacrima R.** Răspunderea civilă delictuală subiectivă. București: .C.H.Beck, 2009, 439 p.
23. **Boilă Lacrima Bianca.** Vinovăția, fundament al răspunderii juridice civile, în ambele sale forme, in textul noului . Cod civil,ca și în ale codului precedent. În: Dreptul, 2012, nr.I, p.151-157.
24. **Carrara. Fr.** Buzea N. Infracțiunea penală și culpabilitatea. - Alba Iulia: Sabin Solomon, 1944, 174 p.
25. **Casația civilă a României, hotărârea nr. 202** din 1921, p. 194, citată, *C Hamangiu, N. Georgean*, Codul civil adnotat. București: All Beck, 1999, 493 p.
26. **Cațaveică E.** Particularitățile reparării prejudiciului moral prin prisma jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. În: *Revista Națională de Drept*”, 2013, nr.8, p.62-65.
27. **Chibac Gh.** ș.a. Drept civil. Ediția a III .Chișinău: Cartier , 2010, 568 p.
28. **Chiselita V.** Răspunderea Uzufructuarului față de nudulproprietar pentru neîndeplinirea obligațiilor legale. În: *Legea și viața, nr.2, 2014, p.33-37.*
29. **Codul civil al Republicii Moldova aprobat prin** Legea Republicii Moldova nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al RM 82-86/661, 22.06.2002.
30. **Codul civil al României** aprobat prin Legea nr.287/2009 din 25.06.2009, În:Monitorul oficial al României, nr.511 din 24 iulie 2009.
31. **Codul penal al Republicii Moldova** aprobat prin Legea Republicii Moldova 985 din18.04.2002. În: Monitorul Oficial al RM 128-129/1012, 13.09.2002.
32. **Codul de procedură penală** al Republicii Moldova aprobat prin Legea nr. 122-XV din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al RM nr.104-110/447 din 07.06.2003.
33. **Codul contravențional** aprobat prin Legea nr.218/24.10.2008 Repiblicii Moldova, În: Monitorul Oficial. nr.3-6 din 16.01.2009, în vigoare cu data de 31.05.2009.
34. **Codul de procedură civilă** al Republicii Moldova aprobat prin Legea nr. 225-XV din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al RM nr.111-115 din 12.03.2003.
35. **Comentariul Codului Civil** al Republicii Moldova. Vol. I, Chișinău: Tipografia Centrală, 2006, 816 p.
36. **Codul** Calimach, ediție critic. București: Academia Republicii Populare Române, 1958, 1016 p.
37. **Codul subsolului adoptat prin Legea nr. nr. 3-XVI** din 02.02.2009. În: Monitorul Oficial al RM nr.75-77/197 din 17.04.2009.
38. **Cojocari E.** Răspunderea civilă și categoriile ei. În: *Analele ULIM, Drept, vol.2*, Chișinău, 1997, p.25-34.

39. **Cojocari E.** Formele ale răspunderii juridice. Chișinău: CEP USM, 2011, 355 p.
40. **Cojocari E.** Drept civil. Răspunderea juridică civilă. Chișinău: Business Elita. 2002, 260 p.
41. **Cojocari E.** Culpă și formele ei în dreptul civil. Sympozia Professorum. În: *Drept*, 2002, p.23 – 28.
42. **Cojocari E.** Aplicarea răspunderii juridice delictuale pentru prejudiciile cauzate de minori. Symposia professorum. *Drept. Materialele sesiunii științifice din 10-11 octombrie, 2003.* Chișinău. 2004, p.97-101.
43. **Cojocari E.,** Mihalache Iu. Condițiile generale ale răspunderii juridice civile a cărașului în contractul de transport aerian. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.3, p.15-28.
44. **Comarnițaia E.** Constrângerea juridică în dreptul contravențional și dreptul civil. În: *Legea și viața*, 2010, nr.7, p.50 -54.
45. **Constituția Republicii Moldova**, adoptată prin Legea de la 29.07.94. În: *Monitorul Oficial RM nr.1, 18.08.1994.*
46. **Constituția României din 1991**, revizuită prin Legea nr.429/2003. În: *Monitorul Oficial al României, 31.10.2003, nr.767.*
47. **Convenția cu privire la unificarea unor reguli referitoare la transportul aerian internațional**, adoptată la Varșovia la 12.10.1929, în vigoare pentru Republica Moldova din 19.06.1997 // *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998).* Ediție oficială. - Chișinău, 1999, vol.10, p.214-226.
48. **Costin M.N.** ș.a. Dicționar de drept civil de la A la Z. București: Hamangiu. 2007, 583 p.
49. **Craiovan I.** Tratat elementar de teorie generală a dreptului. – București: All Beck, 2001, 317 p.
50. **Deak Fr.T** ratat de drept civil.Contracte speciale.v.1-IV. București: Universul juridic, 2007, 267 p.
51. **Decizia Colegiului civil al Curții Supreme de Justiție** a Republicii Moldova nr.2r/o-124/99 din 23.06.1999.
52. **Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție** a Republicii Moldova nr.2ra-1/2004 din 21.01.2004.
53. **Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ lărgit al CSJ RM**, dosarul nr.2ra-973/05 din 2005.
54. **Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție** a Republicii Moldova nr.3r-437/2008 din 20.02.2008.

55. **Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ** Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.2ra-3177/2014 din 24.12.2014.
56. **Decizia Judecătoriei Economice de Circumscripție** din Chișinău, nr.2rae-228/08 din 2008.
57. **Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ** Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 23.06.1999 nr.2r/o-124/99.
58. **Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ** Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 04.04.2001 nr.2r/o-106/2001.
59. **Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ** Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 06.03.2008 nr.2ra-590/2008.
60. **Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ** Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 11.01.2012 nr.2ra-192/2012.
61. **Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ** Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 25.02.2008.
62. **Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ** Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 24.04.2007.
63. **Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ** Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 04.12.2015 nr.2ra-2851/2015.
64. **Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ** Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 13.05.2015 nr.2ra-192/2012.
65. **Dicționarul Explicativ al Limbii Române.** București: Univers Encyclopedic, 1998, 909 p.
66. **Djuvara M.** Teoria Generală a Dreptului. București: All Beck, 1995. 473 p.
67. **Dogaru I.** Valențele juridice ale voinței. București: științifică și enciclopedică, 1986, 326 p.
68. **Doltu I.** Prezumția și nevinovăția în legislația românească și în unele legislații ale statelor Europei. În: *Dreptul*, 1998, nr.4, p.74-85.
69. **Dragomir M.** Repararea prejudiciului pentru fapta proprie a persoanei juridice. În: *Legea și viața nr.7, 2011, p.40-42.*
70. **Dragomir M.** Principiile reparării prejudiciului. În: *Legea și viața nr.5, 2011, p.23-24.*
71. **Dragomir M.** Repararea prejudiciului comitentului pentru prejudiciul cauzat de fapta prepusului. În: *Legea și viața nr.3, 2011, p.54-55.*
72. **Eliescu M.** Răspunderea civilă delictuală. București: .Academiei., 1972, 517 p.
73. **Filipescu I.P.** *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor.* București: Actami, 1994, 183 p.

74. **Ghernaja G.-C.** Considerații privind asemănările și deosebirile dintre diferite forme de răspundere juridică. În: *Legea și viața*, 2007, nr.8, p.35-37
75. **Ghimpa Nicolae D.** Responsabilitatea civilă delictuală și contractuală. București, 1946, 382 p.
76. **Gladchi Gh.,** Greu C. Conceptul și esența vinovăției penale. În: *Revista Națională de Drept* nr.2, 2008, p.54-58.
77. **Guiu Mioara-Ketty.** Principiile răspunderii pentru vinovăție. În: *Dreptul*, nr.3, 2007, p.12-17.
78. **Guiu Mioara - Ketty .** Vinovăția - aspecte și perspective. În: *Dreptul*, 2003, nr.1, p.44-49.
79. **Guțuleac V.** Tratat de drept contravențional. Chișinău : Tipogr. Centrală, 2009, 318 p.
80. **Hotărârea Plenului CSJ a RM** din 24.12.2010, nr.3 - Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației ecologice în cadrul examinării cauzelor civile. În: *Buletinul CSJ a RM*, nr. 2-3, 2011, p.11-22.
81. **Hamangiu C.** Drept civil adnotat. București: Universală, 1925, 477 p.
82. **Hamangiu C.,** Rosetti-Bălănescu I. ș.a. Tratat de drept civil român, București: All Beak, 1996, 634 p.
83. **Ionașcu T.** și E.A.Barasch. Răspunderea civilă delictuală. Culpă ca element al răspunderii. În: *S.C.J.*, nr.1, 1970, p.35-39.
84. **Ivancova T.,** Cojocari E. Prezumția nevinovăției în dreptul civil. Conf. Științifică internațională: Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare.Conferința științifică cu participare internațională. V.I.CEP USM. Chișinău, 2011, p.187-190.
85. **Ivancova T.** Particularitățile vinovăției - condiție a aplicării răspunderii juridice civile contractuale. În: *Legea și viața*, 2012, nr.2, p.31-37.
86. **Ivancova T.** Vinovăția - condiție a răspunderii civile delictuale în doctrina contemporană a diferitor state. În : *Legea și viața*, 2012, nr.3, p.45-49.
87. **Ivancova T.** Opinii doctrinare privind formele vinovăției la aplicarea răspunderii juridice civile. În: *Legea și viața*”, 2012, nr.4, p.27-33.
88. **Ivancova T., Cojocari E.** Caracterele specifice vinovăției – condiție a răspunderii juridice civile. În: *Studia Universitatis*, 2015, nr.3 (83), p.105-109.
89. **Ivancova T., Cojocari E.** Dovedirea vinovăției-condiție necesară ce contribuie la garantarea drepturilor omului. Conf.internat. Respectarea drepturilor omului: condiție principală în edificarea statului de drept în Republica Moldova din 17.09.2010, Chișinău: Tipografia centrală, p. 270-278.

90. **Ivancova T., Cojocari E.** Opinii contradictorii privind noțiunea de vinovăție, culpă, greșală în dreptul civil. Conf.internat. științ. Consacrată jubileului de 70 de ani d-lui Costachi Gh.: „Contributii stiintifice la edificarea si consolidarea Statului de Drept” din 03.05.2011. Chișinău, 2011, p.557-562.
91. **Kirmici C.** Răspunderea civilă pentru prejudiciul cauzat de produse defectuoase, conform Directivei 85/374/CEE. În: *Legea și Viața*, 2008, nr.3, p.8-11.
92. **Kirmici C.** The Concept of the Design Defect. În: *Revista Națională de Drept*, 2009, nr.3, p.74-76.
93. **Kirmici C.** Analiza comparativă a prevederilor naționale în domeniul răspunderii pentru prejudiciul cauzat de produse defectuoase. În: *Analele Universității Ovidius: Seria Drept și Științe Administrative*, vol.VII, nr.1/2009, p.125-128.
94. **Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător nr. 1515** din 16.06.1993. În: Monitorul Oficial al R.M din 30.10.1993, nr.10/283.
95. **Legiuirea Caradja**, ediție critică de A. Rădulescu și colab. București: Editura Academiei, 1995, 150 p.
96. **Legea cu privire la arenda în agricultură, nr. 198-XV** din 15.05.2003. În: Monitorul Oficial al R.M nr.163-166/650 din 01.08.2003.
97. **Legea cu privire la apa potabilă, nr. 272-XIV** din 10.02.99. În Monitorul Oficial al R.M nr.39-41/167 din 22.04.1999.
98. **Legea contenciosului administrativ nr. 793-XIV** din 10.02.2000: În Monitorul Oficial al R.M nr.57-58/375 din 18.05.2000.
99. **Legea privind calitatea de construcții nr.10/1995 din România.** În : Monitorul Oficial al României, nr.11, 1995.
100. **Legea cu privire la asigurări nr. 407-XVI** din 21.12.2006. În: Monitorul Oficial al R.M nr.47-49/213 din 06.04.2007.
101. **Legea ocrotirii sănătății, nr. 411-XIII** din 28.03.95. În Monitorul Oficial al R.M nr.34/373 din 22.06.1995.
102. **Legea privind protecția consumatorilor, nr. 105-XV** din 13.03.2003 . În: Monitorul Oficial al R.M nr.126-131/507 din 27.06.2003.
103. **Legea cu privire la filantropie și sponsorizare, nr. 1420-XV** din 31.10.2002. În, Monitorul Oficial al R.M nr.185 din 31.12.2002.
104. **Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție nr.789 din 26.03.96.** În: Monitorul Oficial al R.M 32-33/323, 30.05.1996.
105. **Legea taxei de stat nr.1216** din 03.12.1996 Republicat în: Monitorul Oficial al R.M, nr.53-55 din 02.04.2004.

106. **Legea cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru pagube produse de autovehicule, nr. 414** din 22.12.2006 În: Monitorul Oficial al R.M nr.32-35 din 09.03.2007.
107. **Legea cu privire la gaj, nr. 449** din 30.07.2001. În: Monitorul Oficial al R.M nr.120 din 02.10.2001.
108. **Legea privind reglementarea activității de întreprinzător, nr. 235-XVI** din 20.07.2006. În: Monitorul Oficial al R.M nr.108-109 din 06.09.2006:
109. **Legea privind protecția aerului atmosferic nr. 1422** din 17.12.1997. În: Monitorul Oficial al R.M nr.44-46 din 21.05.1998.
110. **Macovei C.** *Contracte civile*. București: Hamangiu,, 2006, 384 p.
111. **Man L**, Sistemul departajării între creditor și debitor a suportării prejudiciului cauzat prin culpa lor comună. În: *Revista Română de Drept*, nr. 6/1988, p. 27-31.
112. **Mariț A.** Cauze care înlătura vinovăția ca urmare a justificării lor sociale. În: *Revista Națională de Drept nr.4, 2006, p.51-54*.
113. **Mihalache I.** Răspunderea civilă pentru vătămarea sănătății sau decesul pasagerilor în timpul transportului aerian. În: *Revista Națională de Drept nr.7, 2009, p.33-44*.
114. **Mihalache I.** Dificultăți în aplicarea Legii nr.553/1998 cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă a transportatorilor față de călători . În: *Revista Națională de Drept nr.5, 2015, p.7-10*.
115. **Mihai Gh.,** Motică R. *Fundamentele dreptului*. – București: C.H.Beck, 1999, 191 p.
116. **Mihai Gh.** *Teoria generală a dreptului*. București: Lumina Lex, 2001, 413 p.
117. **Mîrzac (Mititelu) D.** Principiul răspunderii pentru fapta săvârșită cu vinovăție și principiul prezumției nevinovăției. În: *Legea și viața nr.1, 2010, p.51-56*.
118. **Molcuț E.** Oancea D., *Drept roman*. București: Șansa, 1993, 342 p.
119. **Mutu M.** Criteriile doctrinare în stabilirea raportului de cauzalitate. În: *Revista Națională de Drept nr. 3, 2004, p.28-30*.
120. **Neculaescu S.** *Reflecții privind soluțiile noului Cod civil în materia răspunderii delictuale*, în “Noul cod civil. Comentarii”, coordonator M.Uliescu, ediția a II-a revăzută și adăugită. București: Universul Juridic, 2011, p.164-165.
121. **Negru B.,** Negru A. *Teoria generală a dreptului și statului*. Chișinău: Bons offices, 2006, 520 p.
122. **Oancea I. și alții.** Explicații teoretice ale Codului penal Român prevederi ale legislației la soluționarea litigiilor izvorâte din raporturile de antrepriză și prestări servicii. București: Academia R.S. România, 1972, 1035 p.

123. **Notă informativă privind temeiurile restituirii** de către Colegiul civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție a pricinilor spre rejudecare. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2012, nr.5, pag.4-19.
124. **Notă informativă** cu privire la unele chestiuni referitoare la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației la soluționarea litigiilor legate de recunoașterea, înregistrarea dreptului de proprietate asupra - imobilelor depuse în ipotecă. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2012, nr. 8-9, pag.,7-16.
125. **Piaget Jean**, Psihologia inteligenței. București: Științifică, 1965, 221 p.
126. **Pop L.** Drept civil. vol.II. Iași: Fundației “Chemarea”, 1992, 540 p.
127. **Pop L.** Dreptul civil. Vol. I-II, Teoria generală a obligațiilor, Iași: Fundației “Chemarea”, 1993, 350 p.
128. **Pop L.** Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Iași: Lumina Lex, 1998, 512 p.
129. **Pop L.** Tratat de drept civil. Obligațiile, vol.I. Regimul juridic general. București: C.H.Beck, 2006, 589 p.
130. **Pop L.**, Tratat de drept civil. Obligațiile, volumul II. Contractul. București. Universul Juridic, 2009, 832 p.
131. **Pop L.** Tabloul general al răspunderii civile în textele noului Cod civil. În: *Revista română de drept privat*, nr.1/2010, p.148-149.
132. **Pop L.** Contribuții la studiul obligațiilor civile. București: Editura Universul Juridic, , 2010, 522 p.
133. **Pop L.** - Concepția Codului Civil roman (Legea nr.287/2009, republicată) cu privire la structura răspunderii civile: dualitate sau unitate? În: *Dreptul nr.2*, 2012, p.11-15.
134. **Popa M. F.** Condițiile necesare pentru acordarea daunelor reduse, în *Răspunderea civilă de I. Anghel, Fr. Deak, M.F. Popa*. București: Științifică și Enciclopedică, 1970, 320 p.
135. **Popa N.** Teoria generală a dreptului. București: All Beak, 2002, 300 p.
136. **Popa Nicolae.** Teoria generală a dreptului. București: Actami, 1998, 336 p.
137. **Popescu Tudor R.**, Petre Anca. Teoria generală a obligațiilor. București: Științifică, 1968, 555 p.
138. **Practica cu privire la cauzele civile a CSJ RM.** Notă informativă privind generalizarea practicii judiciare economice ce vizează contractul de vânzare-cumpărare. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2010, nr.3, pag.4-19.
139. **Practica cu privire la cauzele civile a CSJ al R.M.** Notă informativă privind generalizarea practicii judiciare a litigiilor care au ca obiect încheierea, modificarea, executarea, declararea nulității și rezoluțiunea contractelor de asigurarea obligatorie și

facultativă Legea cu privire la drumurile auto nr.509-XIII din 22.06.1995. În: *Buletinul CSJ a RM nr.10, 2010, p.16-27.*

140. **Practica judiciară a Înaltei Curți de Casație și Justiție a României** - Funcționar public. Angajarea răspunderii pentru prejudiciile provocate cu vinovăție autorității publice unde își desfășoară activitatea. Inadmisibilitatea acțiunii promovate în condițiile dreptului comun privind răspunderea civilă delictuală. În: *Dreptul nr.6, 2012, p.229-248.*

141. **Pușcașu V.** Presumția de nevinovăție. București: Universul Juridic, 2010, 720 p.

142. **Romoșan Ioan-Dorel.** Vinovăția în dreptul civil român. București: All Beck, 1999, 351 p.

143. **Stătescu C., Bîrsan C.** Tratat de drept civil. Teria generală a obligațiilor. București: Academiei, 1981, 456 p.

144. **Stătescu C. Bîrsan C.** Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. București: ALL Beck, 1995, 492 p.

145. **Ștefănescu B.,** Dimitriu R., Mioara-Ketty Guiu. Principiul răspunderii pentru vinovăție. În: *Dreptul nr.7, 2007, p.150-157.*

146. **Stoica V.,** Turianu C., Obligația de garanție contra viciilor bunurilor vândute de persoanele fizice cu privire specială asupra autovehiculelor. În: *Revista Ronână de Drept. nr. 9 -12, 1989, p. 6 -18.*

147. **Tamba A.,** Considerații privind cele două forme ale răspunderii civile: răspunderea delictuală și răspunderea contractuală , În: *Pandectele române, nr.2, 2009, p.99-132.*

148. **Trofimov I.** Răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului. Autoreferat la teză de doctorat, Chișinău, 2007, 26 p.

149. **Vonică R.** *Introducere generală în drept.* – București: Lumina Lex, 2000, 599 p.

B.Referințe bibliografice în limba rusă

150. **Бабаев В.К.** Презумпции в советском праве. Горький: Учеб. пособие, 1974, 147 с.

151. **Балашов С..** О видах и формах вины. В: *Российский судья № 1, 2007, с.24-28.*

152. **Барциц И.Н.,** *Федеративная ответственность. Конституционно-правовые аспекты.* В: *Журнал российского права №12, 1999, с.36-47*

153. **Боброва И.А. Зражевская Т.Д.** *Ответственность в системе гарантий конституционных норм.* Воронеж: Воронеж ун-т., 1985, 154 с.

154. **Богданов Д.** Вина как условие гражданско-правовой ответственности анализ теории и судебной практики. В: *Российский судья, №4, 2008, с.20-22.*

155. **Богданов А.В.** Вина руководителя должника, как условие гражданско-правовой ответственности по долгам юридического лица – банкрота. Конференция от 18-19 октября, 2013. Избранные материалы. Москва: Статут, 2014, с. 245-248.
156. **Виноградов В.А.** *Субъекты конституционной ответственности.* Автореферат канд. юрид. наук. Москва, 2006, 22 с.
157. **Виноградов В.А.,** *Проблемы охраны (защиты) Конституции Российской Федерации и конституционно-правовая ответственность.* Конституционное и муниципальное право. В: Юрист №1, 2003, с.2-4.
158. **Витрук Н.В.** *Конституционное правосудие в России (1991-2001 гг.): Очерки теории и практики.* Москва: Городец-издат, 2001, 508 с.
159. **Воробьёв С.,** Современное развитие института компенсации морального вреда в русском праве. В: *Русский судья* №3, 2004, С.27-32.
160. **Гончаров И.В.** *Конституционно-правовая ответственность органов государственной власти субъектов Российской Федерации.* Москва В: Академия управления МВД России, 2002, с.94-102.
161. **Грунтов И.** Психологический и социально-психологический элементы содержания вины и законодательная модель умысла. В: *Судебный вестник* , №4, 2008, с.42-48.
162. **Грунтов И.** История и современные подходы в понимании содержания вины в отечественной науке уголовного права и законодательства. В: *Судебный вестник* № 4, 2007, с.58-62.
163. **Днепровская М. , Степаненко Д.** Особый порядок принятия судебного решения при согласии обвиняемого с предъявленным ему обвинением. Иркутск: Оперативная типография, 2011, 125 с.
164. **Заметина Т.В.** *Федеративная ответственность как элемент правовой политики.* Правовая политика: федеральные и региональные проблемы. Материалы научной конференции. Тольяти, 2001, с.92-94.
165. **Зайцева Л., Жигулич В.** Признание вины как основание для проведения судебного следствия в сокращенном порядке . *Судебный вестник*, № 3, 2008, С.69-73;
166. **Зражевская Т.Д.** *Реализация конституционного законодательства (Проблемы теории и практики):* Дис. д-ра юрид. наук. Воронеж, 1999, 357 с.;
167. **Зражевская Т.Д.** Проблемы правовой ответственности государства, его органов и служащих. В: *Государство и право*, 2000, nr.3, с.24-29.
168. **Идрисов Х. В.,** Вина как условие ответственности в Российском гражданском праве. Грозный: ИГУ, 2008, 182 с.

169. **Йоффе О. С.** Обязательственное право. Москва: Юридическая литература, 1975, 880 с.
170. **Казанцев А.,** Юридическое обоснование возмещения вреда, нанесённого работникам предприятий. В: *Русская юстиция*, №11, 1996, с.35-43.
171. **Калянов Н.С.** Вина как субъективное условие гражданско-правовой ответственности. В: Юридическая наука и практика: История и современность : сборник материалов I Международной научно-практической конференции, 5 том. Рязань. с.153-156.
172. **Кузнецова О.А.** Презумпции в гражданском праве. В: СП, 2002. с.25-29.
173. **Лукьянчикова Е. Н.** Вина как условие привлечения к гражданско-правовой ответственности за нарушения интеллектуальных прав Автореферат дис. кан. юр. Наук. Санкт-Петербург, 2014, 22 с.
174. **Лучин В.** Ответственность в механизме реализации Конституции. Москва: Право и жизнь, №1, 1992, с.36-44ю
175. **Матвеев Г. К.** Вина как основание гражданско-правовой ответственности по советскому праву», автореферат кан. юр.наук. Москва, 1951, 42 с.
176. **Матвеев Г. К.** Вина в советском гражданском праве. Киев: Киев.университет , 1951, 178 с.
177. **Матвеев Г.К. .** Вина в гражданском праве, Киев: Киев.университет, 1955, 306 с.
178. **Нерсесянц. В.С.** Общая теория права. Москва: Норма, 2001, 552 с.
179. **Новицкий И.Б., Лунц Л.А.** Обязательственное право. Москва: Юридическая литература, 1950. 412 с.
180. **Пашенцев Д.А. Гарамита В.В.** Вина в гражданском праве. Москва: Юркомпани, 2010, 143 с.
181. **Постановление ФАС** Центрального округа от 27 января 2005 г. № А14-2968/04/125/27 // СПС "КонсультантПлюс".
182. **Постановление ФАС** Волго-Вятского округа от 17 ноября 2006 г. №А29-5366/2005-4э // СПС "Консультант Плюс".
183. **Сергеев А.Е., Толстой Ю.** Гражданское право. 4-е издание. Москва: , Проспект, 2003, 846 с.
184. **Солдатова Н.–** Вина как основание возмещения морального вреда, Алмата. В: Тураби №5, 2005, с. 32-41.
185. **Сосна Б.И., Слуту Н.** Значение вины как одного из необходимых условий применения гражданско-правовой деликтной ответственности. В: Закон и жизнь, 2015, №12, с.17-23.

186. **Сосна Б. И.** Вины как условие применения гражданско-правовой ответственности. В: Национальный юридический журнал: теория и практика, 2016, №1, с.56-62.
187. **Суханов Е.А.**, Гражданское право. 3-е издание. Москва: Статут, 2008, 766 с.
188. **Умнова И.А.** Конституционные основы современного российского федерализма. Москва: Дело, 2000, 304 с.
189. **Федеральный закон** "Устав железнодорожного транспорта Российской Федерации" от 10 января 2003 г. № 18-ФЗ, СЗ РФ. 2003. № 2.
190. **Цуканов Н.Н.** О критериях правовой презумпции // Законотворческая техника в современной России: состояние, проблемы, совершенствование. Сборник статей: В 2 т. Т. 1. Н.Новгород, 2001. 506 с.
191. **Чиркин В.Е.** Президентская власть. В: Государство и право, 1997, nr.5, с.15-23.
192. **Чидякин Н. А.** Теоретические проблемы определения размера гражданско-правовой ответственности. «Черные дыры» в Российском законодательстве. Москва: ООО .К-Пресс. 2012, № 4, с.43-47.
193. **Шон Д.Т.** Конституционная ответственность. В: Государство и пра-во, nr.7, 1995, с.35-40.
194. **Шон Д.Т.** Проблемы конституционно-правовой ответственности (по материалам конференций юридического факультета, МГУ), Вестник МГУ. Серия 11. В: Право №.3, , 2001, с.15-21.
195. **Эрделевский А.** Компенсация морального вреда. Москва. В: *Законность* № 5, 1997, с. 36-39;
196. **Эрделевский А.** Юридическое обоснование компенсация морального вреда в США. Москва. В: *Законность*, № 6, 1997, с.47-51
197. **Эрделевский А.,** Компенсация морального вреда в Германии. Москва. В: *Законность*, №7, 1997, с.44-46

C.Referințe bibliografice în limbile engleză, franceză și italiană

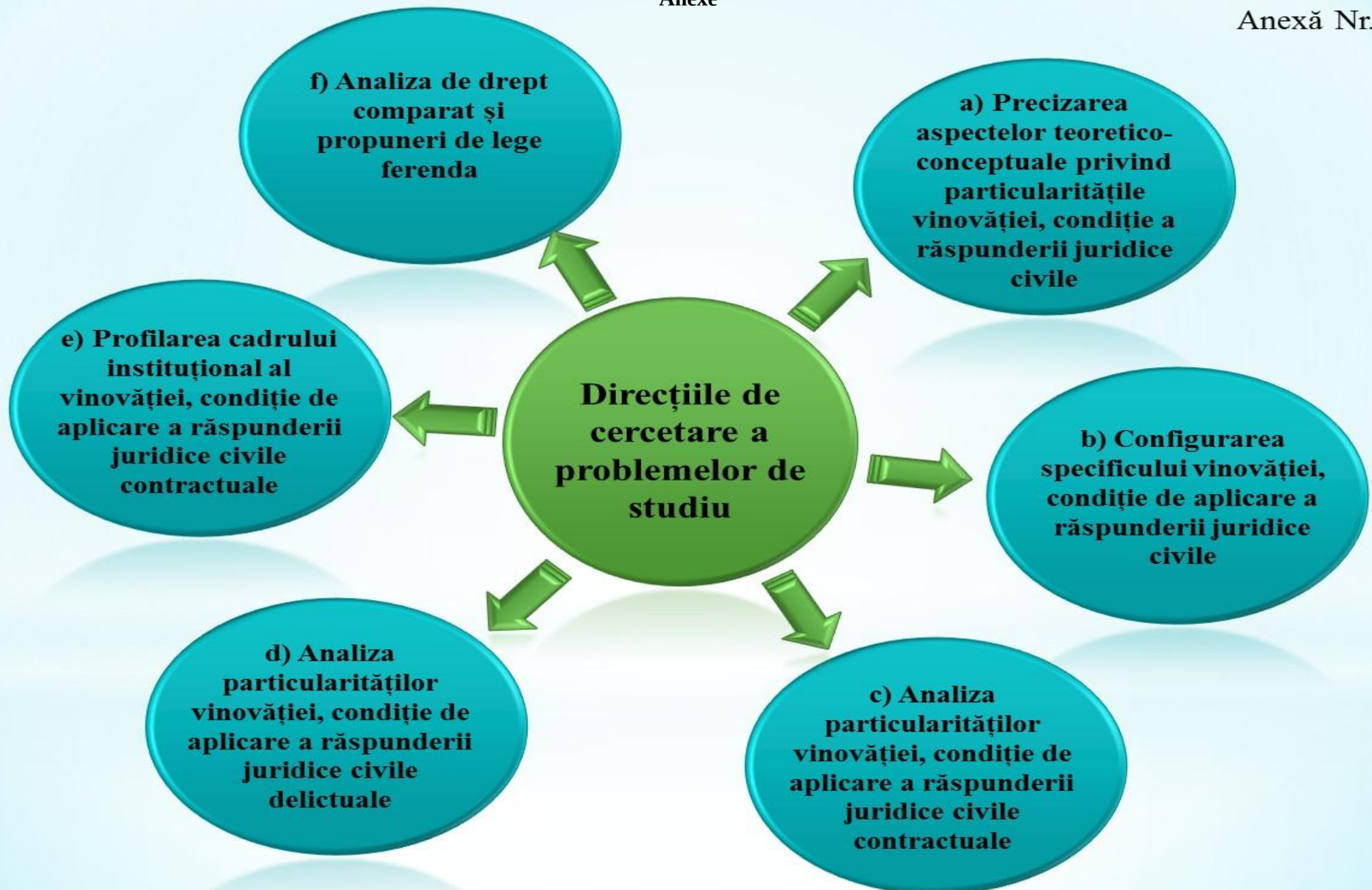
198. **Benabent A.**, *Droit civil. Les obligations*. Paris: Editura Montchrestien,, 1997, 314 p.
199. **Colin A., H.Capitant**, *Curs elementaire de droit civil fransais*, vol. II, Paris: Librairie Dallez, 1948. 379 p.
200. **Codul civil francez. Cass. Ch. reunies, 15 iulie 1941**, *Gaz. Pali*, 1941,2,254, D. C.,1941, note A. Rouast, JCP, 1941, 11, 1705, note de J. Mihura, apud G. Viney, R Jourdain, op. cit., 645 p.

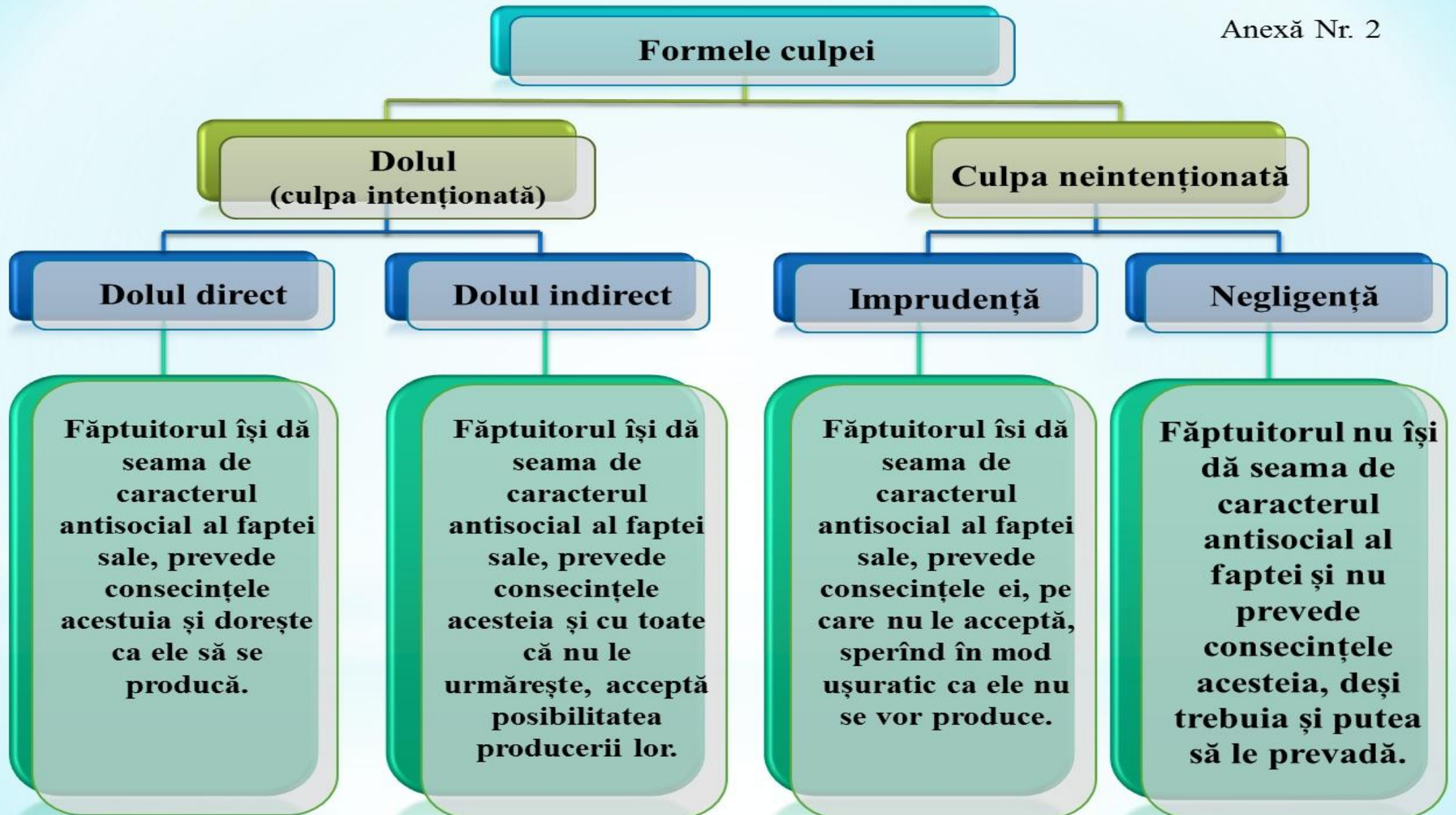
201. **Cod civil francez .Cass. 2 civ., 13 martie 1957**, S.1958. 77 note *R. Meurisse*, JCP 1957. 11. 10084, note *P. Esmein*, apud *G.Viney, P. Jourdain*, op. cit., 231 p.
202. **Code civil german; Code civil Elvețian**, vol.I. Berlin: Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I page 42, 2909, 2003 738 p.
203. **Cod civil din Quebec**. Quebec.Canada: Ed. YVON BLAIS, 2008-2009, 895 p.
204. **Connier F.** Droit civil. Les biens et les obligations. Paris: Lynn Buckner, 1989, 606 p.
205. **Carbonnier J.**, Droit civil. Les obligations. Paris: P.U.F., 1995, nr. 205, 377 p.
206. **Demogue R.**, Traite des obligations en general, vol. III, Paris: Rousseau, 1923, 367 p.
207. **Domat**. *Les lois civiles dans leur ordre naturel*, prima parte, cartea III, titlul V, apud *G.Viney, Introduction a la responsabilite*, Paris, 2006, nr.6, p.13-17.
208. **Idem**, L'impossible divorce de la faute et de la responsabilite civile. Recueil Dalloz: Chronique, 1998, 301 p.
209. **Ionașcu**, La reparation des dommages moraux dans le droit socialiste roumain, în lucrarea La responsabilite civile dans les Etats de l'Est. Bruxelles, 1967, 127 p.
210. **Josserand L.**, Cours de droit civil positif. v. II. Paris: Librairie Recueil Sirey 1930, 132 p.
211. **Jourdain P.** Les principes de la responsabilite civile, Paris: Dalloz, 1992, 176 p.
212. **Jourdain P.**, Recherches sur l'imputabilite en matiere de la responsabilite civile et penale, these Paris: Dalloz , 1982, apud *G. Viney, P. Jourdain*, 373 p.
213. **Lhering R.von**, La Faute en droit prive, traducere de Maulenabre, vol.II, a Codului civil German (art.823)și a Codului civil Elvețian (art.41). Berlin, 784 p.
214. **Marty G.**, Illiceite et responsabilite. Etudes juridiques offertes â L. Julliot de la Morandiere, 339 p.
215. **Marty G.** La responsabilite civile en droit compare, Cours, Madrid, 1961, fasc.8.nr.8, 144 p.
216. **Marty G., P. Raynaud**, Droit civil. Les obligations, 2-ed., tome I, Les sources, Paris: Sirey, 1965, 454 p.
217. **Mazeaud H. et L., Tunc A.**, Traite the orique de la responsabilite civile dilictuale et contractuell, T I. Ed: Montchrestien, Paris: Dalloz, 1957, 824 p.
218. **Pagliariaro A.** Principii di diriito penale. Milano: RIDPP, 1996, 167 p.
219. **Piaget J.** The Child's Conception of Phisical Causality. London: Routledge and Kegan Paul, 1970, 197 p.
220. **Ph. le Tourneau**, La responsabilite civile des personnes atteintes d'untrouble mental, în: La Semaine juridique, edition generale, (JCP G.) 1971. nr.1.24.01., p.27-32.
221. **Planiol M.**, Trăite elementaire de droit civil, tome 11. Paris: Sirey, 1948, 863 p.

222. **Planiol M., Ripert G.**, Traite pratique de droit francais, tome VI. Paris: Sirey,, 1952, 781 p.
223. **Planiol M.** Etudes sur la responsabilite civile, Paris: Sirey, 1950, 283 p.
224. **Planiol M., G.Ripet G.**, Traite elementaire de droit civil, Ed a 8-a, vol.II, Paris: Sirey, 387 p.
225. **Rade Ch.** Reflexions sur les fondements de la responsabilite civile. L'impasse, Chronique: Dalloz, 1999, 319 p.
226. **Rapport fait par Tarrible** au nom de la Section de Legislation, sur le projet de loi relatif au Mandat (Code civil). 16 Ventose an XII, 384 p.
227. **Rindbhauser U.** Derecho penal de la culpaliilidad y conducta peligrosa (din trad.span.). - Bogota: Universidad Exetrado de Columbia, 1996, p.34-38.
228. **Rudolf von Ihering**, La faute en droit prive.Trad.Maulenabre, Berlin, 1998, 491 p.
229. **Savantier. R.**, Traite de la responsabilite civile. vol. 1, nr. 5,Paris, 1962. p.37-43.
230. **Terre Fr., Simler Ph., Lequette Y.**, Droit civil: les obligations, Paris: Dalloz, 2013, 1620 p.
231. **Viney G.** Le prejudice ecologique, în Le prejudice: questions choi-sies, Colloque:, Responsabilite civile et assurances, 1998, p. 8 -15.
232. **Viney G.**, *La faute*, în “Traite du droit civil”, sub direcția lui J.Ghestin, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 2006, 653 p.

D.Webografie

233. **Cod civil francais**, version consolidee au 1 janvier 2014 [online] <http://www.legifrance.gouv.gr> (accesat la 10.10.2014)
234. Detalii: <http://legeaz.net/dictionar-juridic/formele-vinovatiei-si-gradele-culpei> (accesat la 04.02.2010)
235. Codice civile ital <http://www.jus.unitn.it/cardoza/obiter dictum/codciv/codcov.htm> (accesat la 08.02.2011)
236. www.csj.md.arhiva (accesat la 15.05.2012)
237. www.jurisprudenta.org (accesat la 04.01.2014)
238. <http://portal.just.ro> (accesat la 23.06.2015)

Particularitățile vinovăției la aplicarea răspunderii civile contractuale

Anexă Nr. 3

Analiza comparativă a vinovăției civile delictuale și a vinovăției penale

Anexă Nr. 4

Deosebiri

Identificarea formelor vinovăției în drept penal sunt riguros determinate și definite

În drept penal, de gradul vinovăției depinde mărimea pedepsei, pe când în drept civil are loc repararea integrală a prejudiciului și în lipsa vinovăției

Răspunderea pentru fapta altei persoane, lucruri, animale sau prin ruina edificiului

Premuția vinovăției în drept civil

Asemănări

În ambele cazuri angajarea răspunderii contribuie la înlăptuirea justiției

Vinovăția în ambele cazuri se definește ca element subiectiv a răspunderii, în sensul că presupune existența unor factori intelectual și volitiv

Ministerului Justiției al Republicii Moldova
Direcția elaborare a actelor normative
 de la **Ivancova Tatiana, doctoranda**
Institutului Cercetări Juridice și Politice al
Academiei de Științe al Moldovei

PROPUNERI
de modificare și completare a Codului Civil al Republicii Moldova

Ca rezultat al studiului efectuat în cadrul Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, cu tema tezei de doctor ” **Vinovăția- condiție de aplicare a răspunderii juridice civile: abordări teoretico-normative și practice**”, conducător științific Dna. **Eugenia Cojocari**, doctor habilitat, profesor universitar, considerăm oportun de a propune următoarele propuneri cu titlu *de lege ferenda* cu caracter legal, precum și cu caracter analitic, care, fiind valorificate, vor îmbunătăți, considerăm, cadrul legal în materia răspunderii juridice civilă.

În literatura de specialitate din Republica Moldova și de peste hotare sau creat o multitudine de opinii controversate privind noțiunile de vinovăție și culpă, și a altor forme ale acestora din dreptul civil. Aceasta se întâmplă deoarece ea se utilizează cu alte forme fără a se da o explicație legală concretă.

Considerăm necesar, ca conținutul Codului civil al Republica Moldova (cartea întâi) să fie completat cu un capitol, intitulat: **Răspunderea juridică civilă**, care ar cuprinde norme de drept ce ar reglementa noțiunea, principiile, formele ei principale: răspunderea juridică civilă contractuală și răspunderea juridică civilă delictuală, condițiile (elementele) acestora (fapta ilicită sau licită, prejudiciul cauzat, raportul de cauzalitate, vinovăția) cu evidențierea particularităților.

În acest context propunem completarea capitolului cu următoarele articole privind noțiunea de vinovăție și formele ei :

Articolul 1: *Vinovăția, condiție a răspunderii juridice civile*

Vinovăția este o condiție a răspunderii juridice civile, fiind atitudinea psihică a persoanei față de fapta săvârșită, cauzatoare de prejudicii. Vinovăția în dreptul civil cuprinde mai multe forme : dolul și culpa, culpa gravă.

Articolul 2: Dolul.

Dolul, este comportamentul persoanei prin acțiunea sa cu rea - credință, cu viclenie, pentru a determina pe cineva să încheie un contract nefavorabil sau să admită o clauză defavorabilă într-un contract.

Dolul are mai multe forme: dolul direct și indirect.

- C) **Dolul, ca intenție directă** are loc atunci, când făptuitorul își dă seama de caracterul antisocial al faptei sale, prevede consecințele acesteia și dorește ca ele să se producă.
 - D) **Dolul indirect**, sau intenție indirectă, este atunci, când făptuitorul își dă seama de caracterul antisocial al faptei sale, prevede consecințele acesteia și cu toate că nu le urmărește, acceptă posibilitatea producerii lor.
- 3. **Dolul în răspunderea contractuală**, este comportamentul persoanei prin acțiunea sa cu rea - credință, cu viclenie, pentru a determina pe cineva să încheie un contract nefavorabil sau să admită o clauză defavorabilă într-un contract.
 - 4. **Dolul în răspunderea delictuală**, este o formă a vinovăției civile care se exprimă prin atitudinea intenționată a persoanei, față de fapta săvârșită, cauzatoare de prejudiciu.

Articolul 3: Culpă.

Culpă, formă a vinovăției, este atitudinea psihică neintenționată a autorului faptei ilicite față de fapta respectivă și față de urmările păgubitoare acestei fapte. Culpă se manifestă în:

- 4. **Culpă prin imprudență** (ușurința) este atunci când autorul faptei ilicite a prevăzut rezultatul posibil al faptei sale, nu a acceptat însă acest rezultat și nici nu l-a dorit, sperând în mod ușuratic că el nu se va produce.
- 5. **Culpă prin neglijență** are loc atunci când, autorul nu își da seama de caracterul antisocial al faptei și nu prevede consecințele acesteia, deși trebuia și putea să le prevadă.
- 6. **Culpă gravă** este atunci când autorul a acționat cu o neglijență sau imprudență pe care nici persoana cea mai lipsită de dibăcie nu ar fi manifestat-o față de propriile interese.

Gradul vinovăției produce efecte juridice în unele materii, mai ales în cadrul răspunderii civile contractuale, în cazul căreia săvârșirea faptei ilicite cu intenție conduce la consecințe juridice mai severe pentru cel vinovat. Astfel, cel care a săvârșit fapta ilicită cu intenție trebuie să repare atât prejudiciile previzibile cât și cele neprevizibile; clauzele de nerăspundere sunt admise numai pentru cazul când fapta a fost săvârșită din culpă nu și pentru cazul când ea a fost săvârșită cu intenție. Gradul vinovăției este important și la

răspunderea civilă delictuală, deaceea propunem completarea Cărții a patra a Codului civil cu:

Articolul 4. Luarea în considerare, la determinarea cuantumului despăgubirii, a gradului de vinovăției a persoanei ce a cauzat prejudiciul

Dacă persoana a cauzat prejudiciul cu intenție directă, dol sau din culpa gravă, despăgubirea se produce potrivit gradului de vinovăție a persoanei.

Volumul despăgubirilor ce se cuvin, în conformitate cu alineatul întâi, persoanei vătămate poate fi mărit prin lege, contract sau de instanța de judecată.

Doctorandă ICJP al AȘM

Tatiana Ivancova

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Semnătura

Ivancova Tatiana

26 iulie 2016

CV AL AUTORULUI

CURRICULUM VITAE

Date personale:

Nume: Ivancova

Prenume: Tatiana

Data și locul nașterii 16 iulie 1969, Ucraina, reg. Vinita, r-l Nemirov

Naționalitatea: ucraineanca

Situația familială: căsătorită, doi copii

Studii:

2009-2013 Academia de Științe a RM. Studii de doctorat.
2007-2008 Masterat în administrare publică, Academia de Administrare Publică din Republica Moldova.
2002-2006 Facultatea de Drept, Universitatea de Stat "Alecu Russo" din Bălți.

Experiență de muncă:

2011- prezent Director SRL „Unimoda”
2008 - prezent Lector universitar .Facultatea de drept a Universitatii de Studii Europene Din Moldova.
2007-2011 Jurist la SRL „Maxiteh-ST”
2000-2003 Specialist principal, Procuratura jud.Balti
1998-2000 Sefa cancelariei, Procuratura militara mun.Balti.
1994-1998 Inspector de cadre, SA „Flamingo”
1987-1994 Inspector de cadre, Combinatul de vinuri din or.Rîbnita

Limbi vorbite:

Limba maternă: ucraineană,

Limbi vorbite: român, rusă, engleza

Lista publicațiilor

1. *Articole în reviste naționale, categoria C:*

- 1.1 Ivancova T. **Vinovăția - condiție a răspunderii civile delictuale în doctrina contemporană a diferitor state.** În: *Legea și viața*, 2012, nr.3, p.45 – 49,(0,3 c.a.)
- 1.2 Ivancova T. **Opinii doctrinare privind formele vinovăției la aplicarea răspunderii juridice civile.** În: *Legea și viața*, 2012, nr.4, p.27-33(0,4 c.a.)
- 1.3 Ivancova T. **Particularitățile vinovăției - condiție a aplicării răspunderii juridice civile contractuale.** În: *Legea și viața*, 2012, nr.2, p.31-37(0,4 c.a.)
- 1.4 Ivancova T., Cojocari E. **Caracterele specifice vinovăției – condiție a răspunderii juridice civile.** În: *Studia Universitatis*, 2015, nr.3 (83), p.105-109(0,3 c.a.)

2. *Materiale ale comunicărilor științifice:*

- 2.1 Ivancova T., Cojocari E. **Dovedirea vinovăției-condiție necesară ce contribuie la garantarea drepturilor omului.** Conferința internațională. Respectarea drepturilor omului: condiție principală în edificarea statului de drept în Republica Moldova din 17.09.2010, Chișinău: Tipografia Centrală, p. 270-278.(0,6 c.a.)
- 2.2 Ivancova T. **Opinii contradictorii privind noțiunea de vinovăție, culpă, greșală în dreptul civil** Conferința internațională științifică. Consacrată jubileului de 70 de ani d-lui Costachi Gh.: „Contributii stiintifice la edificarea si consolidarea Statului de Drept” din 03.05.2011. Chișinău , 2011, p.557-562.(0,4 c.a.)
- 2.3 Ivancova T., Cojocari E. **Prezumția nevinovăției în dreptul civil. Conf. Științifică internațională:** Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare.Conferința științifică cu participare internațională. Chișinău: V.I.CEP USM, 2011, p.187-190 (0,3 c.a.)